

Наукові перспективи
Видавнича група

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІ РОЗВИТКУ

у рамках роботи Видавничої групи
"Наукові перспективи"

Матеріали XXVIII Міжнародної науково-
практичної конференції (07 січня 2023 року,
м. Лімасол (Кіпр) дистанційно)

Мирного неба!
Більшої України!

Міжнародний економічний інститут (Есеніце, Чехія)
Central European Education Institute (Братислава, Словаччина)
Національний інститут економічних досліджень (Батумі, Грузія)
Казахський національний університету імені аль-Фарабі (Казахстан)
Інститут філософії та соціології Національної Академії Наук Азербайджану (Баку, Азербайджан)
Батумський навчальний університет навігації (Батумі, Грузія)
Регіональна Академія Менеджменту (Казахстан)
Громадська наукова організація «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління» (Київ, Україна)
Громадська організація «Асоціація науковців України» (Київ, Україна)
Університет Новітніх Технологій (Київ, Україна)
Міждержавна гільдія інженерів консультантів (Київ, Україна)
Інститут освіти Азербайджанської республіки (Баку, Азербайджан)
у рамках Видавничої групи «Наукові перспективи»

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

***Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-
практичної конференції***

(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)

2023 р.

International Economic Institute s.r.o. (Jesenice, Czech Republic)
Central European Education Institute (Bratislava, Slovakia)
National Institute for Economic Research (Batumi, Georgia)
Al-Farabi Kazakh National University (Kazakhstan)
Institute of Philosophy and Sociology of Azerbaijan National Academy of Sciences (Baku, Azerbaijan)
Batumi Navigation Teaching University (Batumi, Georgia)
Regional Academy of Management (Kazakhstan)
Public Scientific Organization "Ukrainian Assembly of Doctors of Sciences in Public Administration" (Kyiv, Ukraine)
Public Organization Organization "Association of Scientists of Ukraine" (Kyiv, Ukraine)
University of New Technologies (Kyiv, Ukraine)
Interstate Consultants Engineers Guild (Kyiv, Ukraine)
Institute of Education of the Republic of Azerbaijan (Baku, Azerbaijan)
within the Publishing Group "Scientific Perspectives"

MODERN ASPECTS OF MODERNIZATION OF SCIENCE: STATUS, PROBLEMS, DEVELOPMENT TRENDS

*Materials of the 28th International Scientific
and Practical Conference*

January 7, 2023, Limassol (Cyprus), remotely

2023

УДК 001.3-048.35:0/9](06)

C91

*Схвалено до друку Президією Громадської наукової організації
«Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління»
(Рішення № 1/1-23, від 02.01.2023)*

*Матеріали конференцій індексуються у міжнародній
пошуковій системі Google Scholar*

Організаційний комітет конференції:

І.В. Жукова - канд. н. держ. упр., доц.; *Є.О. Романенко* - д-р держ. упр., проф., Заслужений юрист України; *О.М. Непомнячий* - д-р держ. упр., проф., Заслужений будівельник України; *О.І. Дацій* - д-р економ. н., проф., Заслужений працівник освіти України; *В.Л. Федоренко* - д-р юр. н., проф., Заслужений юрист України; *О.М. Макаренко* - д-р мед. н.; *Маркета Павлова* – директор Міжнародного економічного інституту (Прага, Чехія); *Юрій Кійков* - доктор інформатики, доктор технічних наук у галузі розвитку освіти (Тепліце, Чехія); *Володимир Бачишин* - доцент кафедри економіки (Братислава, Словаччина); *Петер Ошват* - доцент юридичного факультету (Братислава, Словаччина); *Л.С. Ахметова* - доктор історичних наук, професор політології, професор кафедри ЮНЕСКО (Казахстан); *Бадрі Гечбаія* - доктор економічних наук, професор, Асоційований професор Батумського державного університету ім. Шота Руставелі (Грузія).

Секретар: *А.С. Ковальчук* - здобувач ступеня доктора філософії (PhD).

Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку: матеріали XXVIII Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. І.В. Жукова, Є.О. Романенка. Лімасол (Кіпр): ГО «ВАДНД», 07 січня 2023 р. 397 с.

У матеріалах XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції висвітлені оригінальні дослідницькі та оглядові розвідки з теоретичних та прикладних аспектів державного управління, права, економіки, історії, педагогіки, психології, техніки та інших галузей науки для їх інтеграції у європейський, світовий науковий простір.

Матеріали будуть корисними та цікавими науковцям, викладачам, педагогам-практикам, представникам органів державної влади та місцевого самоврядування, здобувачам вищої освіти, громадсько-політичним діячам, а, також, усім, хто цікавиться міжнародним досвідом реалізації інноваційних освітніх процесів.

Матеріали подані в авторській редакції. Відповідальність за зміст та орфографію матеріалів несуть автори.

© автори, 2023

© Громадська наукова організація

© «Всеукраїнська Асамблея докторів наук з державного управління», 2023

© Громадська організація «Асоціація науковців України», 2023

© Видавнича група «Наукові перспективи», 2023

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1.	15
ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА	
Dolliner P.	15
<i>EFFICIENT MANAGEMENT OF PROSECUTION BODIES: A COMPLEX SYSTEM OF INDICATORS</i>	
Васюк Н.О.	20
<i>ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА З ВООЗ</i>	
Івашківська А.О.	24
<i>ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	
СЕКЦІЯ 2.	29
ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ	
Дмитришин В.С.	29
<i>ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ</i>	
Кісіль М.І.	35
<i>ВРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИРОДИ ВИТРАТ НА СТВОРЕННЯ СОРТУ РОСЛИН ПРИ ФОРМУВАННІ ЦІНИ ЙОГО РИНКОВОЇ ПРОПОЗИЦІЇ</i>	
Петришина С.В.	40
<i>СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ</i>	

Хорошко О.В. 46
*РЕФОРМА ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ*

СЕКЦІЯ 3. 51
КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Близнюк О.А. 51
*СПРИЙМАННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА СВІТОВОЮ
СПІЛЬНОТОЮ*

Волошин П.М. 53
*ВПЛИВ ВОКАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ НА РОЗВИТОК
ФАХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО, СПЕЦІАЛЬНОСТІ
«МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»*

Волошина А.В. 60
*ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У
ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН*

Матюшенко-Матвійчук В. 67
АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Прокопович Л.В., Андрєєва А.Ю. 72
*ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПЕРЕХРЕСТІ ПРИРОДИ І
КУЛЬТУРИ*

Чулкова Т.М., Сокур Л.А. 76
*УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ НА ТАРАСОВІЙ
ГОРІ*

СЕКЦІЯ 4. 83
ПРАВО

Романенко Є.О., Малахов Р.В. 83
КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОРУШЕННЯ САНКЦІЙ ЄС ПРОТИ РФ

- Guuvan P.D.** 89
*TIME DIMENSIONS OF SELF-DEFENCE MEASURES AS A
MANIFESTATION OF THEIR LEGITIMACY*
- Бондаренко І.В., Склярів М.В.,** 95
*СУТНІСТЬ ЖУРНАЛІСТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА
ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА ЗА
ІННОВАЦІЙНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ ЮРИДИЧНИХ
НАУК У КОНТЕКСТІ ЇХНІХ БАЗИСНИХ ОСНОВНИХ
ГІПЕРГРУПОВИХ ЗАВДАНЬ*
- Кашицький А.В.** 101
*ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ*
- Кириченко О.А., Калатайло К.І.** 106
*СТИСЛИЙ ВИКЛАД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ
ПЕРСПЕКТИВ ДОКОРИННОГО РЕФОРМУВАННЯ
ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА ДЕРЖАВИ, ПРОКУРАТУРИ
ТА ІНШИХ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ*
- Кириченко О.А., Стадніченко О.С.** 112
*ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ П'ЯТИ СТУПЕНІВ
НЕПРИПУСТИМОСТІ ПОГІРШЕННЯ ЗМІСТУ ТА/АБО
ОБСЯГУ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН ТА
ІНШИХ СОЦІОСУБ'ЄКТІВ*
- Куртакова Г.О., Михалько Т.Ю.** 118
*“ПОЗИТИВНА” І “НЕГАТИВНА” ЮРИДИЧНА
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ*
- Куртакова Г.О., Михалько Т.Ю.** 124
*ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ*

Куртакова Г.О., Сергієнко О.О. 130
*ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ НА СЛУЖБОВІ
ВИНАХОДИ: ПРОБЛЕМАТИКА НОРМАТИВНО-
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ*

Куртакова Г.О., Сергієнко О.О. 135
*ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ
МОДЕЛЬ ТА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК*

Ланцедова Ю.О., Афанасьєва К.С. 141
*ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, БАЗИСНИХ
ЮРИДИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДОКАЗІВ ТА
ПРОЦЕДУРИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ
ТА ІНШИХ ВИДАХ СУДОЧИНСТВА*

Попович Т. 147
ГРАДАЦІЯ ОBOB'ЯЗКІВ ЗГІДНО ВЧЕННЯ Г.В.Ф. ГЕГЕЛЯ

Трюхан О.А. 151
*ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З
ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ:
НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА*

СЕКЦІЯ 5. 160
**ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА
ФІЛОЛОГІЯ**

Brovkina O.V., Rakitina O.V. 160
*THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION
IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES*

Hromova N.M. 164
PROBLEMS OF UNIVERSITY STUDENTS' PUBLIC SPEAKING

Pikalova A. 169
*INTERTEXTUALITY IN CONTEMPORARY CHILDREN'S
LITERATURE*

- Авраменко Б.В.** 173
*КОМПОНЕНТИ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОРЕЙСЬКОЇ
МОВИ*
- Андрюшенко О.О., Жолудь С.В.** 178
*ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ НОВОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУТНІСТЬ ТА
ЗМІСТ*
- Андрюшенко О.О., Сопіна В.Д.** 184
*УПРОВАДЖЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В
ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ*
- Доня В.А.** 189
ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІЛ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ
- Лукашенко М.Л.** 193
*ВПЛИВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА НА
ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВИХ МОДЕЛЕЙ У
МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ*
- Мосієнко Г.М., Тарасенко А.І.** 198
*ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ
ПРИСТРОЇВ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ*
- Москалюк О.В.** 203
*СУТНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В STEM-
ОСВІТІ*
- Нечипорук Л.І.** 208
*ГРОМАДСЬКО-АКТИВНА ШКОЛА: ПРИНЦИПИ ТА
НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ*
- Пакушина Л.З., Горшкова Г.В.** 213
*МОВЛЕННЄВА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У
ШКОЛІ У ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ*

Петрук Л.П. 218
*СВІТОВІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ І РОЗВИТОК
ОСОБИСТОСТІ*

Півоварчук В.М. 223
*ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ НА
ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В 1939-1941 РОКА*

Подласов С.О., Матвійчук О.В. 228
*ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ
ОНЛАЙН ІСПИТУ З ФІЗИКИ У ТЕХНІЧНОМУ
УНІВЕРСИТЕТІ*

Радчук А.О. 233
*ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРА TELEGRAM НА
УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ*

Разводова М.В. 238
*ВПЛИВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ НА
ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ*

Ревуцька О.В. 243
*ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ*

Семенова Л.С., Охромій Г.В., Аніскевич С.В. 248
*ПЕДАГОГІЧНА, НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОФЕСОРА ІВАНА ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЛОГВИНЕНКА*

Шумовецька С.П., Мірошніченко В.І. 252
ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

СЕКЦІЯ 6. 256
ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Василишин В.Я., Василишин Ю.В. 256
*АДАПТАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ПРОЕКТУВАННЯ ДЛЯ
ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ЧИННИКІВ
РІЗЬБОВИХ З'ЄДНАНЬ НКТ*

Кордуба І.Б. 261
*ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯДЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ*

Любченко В.В. 268
*ВІДНОВЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ
ОЛІЇ ХМЕЛЮ – ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ*

СЕКЦІЯ 7. 273
ТУРИЗМ

Stepanov V. 273
SOCIAL ENVIRONMENT OF MODERN TOURISM

Михнюк О.В. 277
*РІВЕНЬ СФОРМОВАНОСТІ ВІЙСЬКОВО-ПРИКЛАДНИХ
ВМІНЬ ТА НАВИЧОК У КУРСАНТІВ В ОРІЄНТУВАННІ
НА МІСЦЕВОСТІ*

СЕКЦІЯ 8. 282
ПСИХОЛОГІЯ

Фурман І.А. 282
МОДЕЛЬ АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

СЕКЦІЯ 9. 286
МЕНЕДЖМЕНТ

Бардась А.В., Бойченко М.В., Богач К.С., Дудник А.В. 286
*УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ
БІЗНЕСУ ПІДПРИЄМСТВ*

Шевченко В.Г., Лагутенко О.Т., Дутова Г. А. 291
*ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗМЕНШЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА ДОВКІЛЛЯ*

Яковенко К.О. 296
*УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ
ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ*

СЕКЦІЯ 10. 302
МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Дугієнко Н.О., Чорна Г. В. 302
*АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ В
ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ З
ПОЛЬЩЕЮ ДО ТА В УМОВАХ ВІЙНИ*

Поворозник М. 309
*ГЛОБАЛЬНА СИСТЕМНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТНОЇ
СТРУКТУРИ СВІТОВОГО РИНКУ ІНЖИНІРИНГУ*

СЕКЦІЯ 11. 313
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О., Малахов Р.В. 313
ЗРОСТАННЯ ПОПИТУ НА ЗРОЮ У СВІТІ НА ТЛІ ВІЙНИ

СЕКЦІЯ 12. 323
МЕДИЦИНА

Толмач Г.А. Демочко Г.Л. 323
*АНАЛІЗ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ
ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ*

Шкроб'як А.С., Погоріла І.О. 328
ХВОРОБА ПОМПЕ У ДІТЕЙ

СЕКЦІЯ 13. 333
ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Волинець Т.В., Марущак В.М. 333
*ВИЗНАЧЕННЯ ВЕКТОРА ПАРАМЕТРІВ РУХУ
КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ У ВЕЛИКОБАЗОВІЙ
БАГАТОПОЗИЦІЙНІЙ ОПТИЧНІЙ СИСТЕМІ*

Дзюба В.А., Зорін К.М, Шумейко В.О. 336
*ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА
СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОЛІТИКО-
ПРАВОВИЙ АСПЕКТ*

Дікал М.В., Герман О.І. 342
*ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ
ТЕХНООГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ*

СЕКЦІЯ 14. 345
МАРКЕТИНГ

Крушинський А.В. 345
*ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ
РИЗИКАМИ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ
УМОВАХ*

СЕКЦІЯ 15. 348
БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Demianyshyna O.A., Belinska O.I. 348
TAX ACCOUNTING OF COMMERCIAL ACTIVITIES

Китайчук Т.Г., Нікітюк А.О. 354
ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОРГОВОЇ НАЦІНКА

Нікітюк А.О., Коцеруба Н.В. 360
ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

СЕКЦІЯ 16. 366
ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Романенко Є.О., Малахов Р.В. 366
«ДЕЛЬТА» - СИСТЕМА СИТУАЦІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ

Романенко Є.О., Малахов Р.В. 374
*КООРДИНАЦІЯ РОЗСЛІДУВАНЬ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ
В УКРАЇНІ*

СЕКЦІЯ 17. 381
КІБЕРБЕЗПЕКА

Панасюк А.В. 381
*ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНИЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.
ДЖЕРЕЛА ЗАГРОЗ*

СЕКЦІЯ 18. 385
**ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА, ЕЛЕКТРОТЕХНІКА
ТА ЕЛЕКТРОМЕХАНІКА**

Zhukov M.S. 385
*DIGITAL CURRENT REGULATOR WITH ADAPTATION TO
INTERMITTENT MODE*

СЕКЦІЯ 19. 391
БІОЛОГІЯ

Кушнір І.О., Погоріла І. О. 391
*ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПЛАЦЕНТАРНОЇ
НЕДОСТАТНОСТІ ПЛОДА*

**Шановні колеги!
Слава Україні! Героям Слава!**

Прийміть щирі вітання із виходом матеріалів XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції «Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку», (07 січня 2023 року, м. Лімасол (Кіпр)).

Вихід чергового числа матеріалів міжнародного заходу припадає на низку важливих для українців свят – Різдво Христове, Старий Новий Рік, Хрещення Господнє й інших. То ж, користуючись нагодою, вітаю із наступаючими святами та зичу миру, щастя, здоров'я, невичерпного натхнення і плідної роботи на благо українського суспільства і держави.

Переконана, що матеріали видання, що уже стало затребуваною платформою для міжнародної наукової співпраці, висвітлюють не лише нові знання, а й запрошують до подальших фахових дискурсів.

З повагою,

*директор Видавничої групи «Наукові перспективи»,
кандидат наук з державного управління, доцент,
Лауреат премії Президента України для молодих учених,
Лауреат премій Верховної Ради України
молодим ученим*

Ірина Жукова

СЕКЦІЯ 1.

ПУБЛІЧНЕ УПРАВЛІННЯ, САМОВРЯДУВАННЯ І ДЕРЖАВНА СЛУЖБА

Dolliner P.

Postgraduate student of the Marketing and Tourism Department,
Mariupol State University
Kyiv, Ukraine

EFFICIENT MANAGEMENT OF PROSECUTION BODIES: A COMPLEX SYSTEM OF INDICATORS

To form a general conclusion about the effectiveness of any system management mechanisms, including the prosecutor's office, it is advisable to use a complex system of indicators. That is why in science the concept of efficiency is considered as a complex and multifaceted category.

To calculate performance indicators, it is necessary to have the necessary set of primary data that reflect real activity indicators and the state of the institution's work in all its areas of activity. The main source of information for comprehensive analysis is the data of state bodies, the conclusions of practitioners, the real state of affairs regarding the security and stability of society from the point of view of the prosecutor's office functionality.

In the scientific literature, the concept of «efficiency» is devoted to a significant number of scientific works and studies. Discussions in this direction continued even with the beginning of radical transformations in Ukraine, focusing on the fact that in the general view «efficiency» (translated from Latin - effective, productive, giving results) characterizes various developed systems,

processes, phenomena and serves as an indicator of development and its most important stimulus. As a category, «efficiency» has two sides – qualitative and quantitative. The qualitative side reflects its theoretical content, that is, the essence of the category. The quantitative side reveals the effect of the law of saving time, namely, it reflects the saving of time when achieving the goals faced by state bodies, including the law enforcement system.

If we talk about the work of management mechanisms in the prosecutor's office, which have many gaps and, despite the almost annual reform of the prosecutor's office, it is natural that the assessments of scientists about the work of the prosecutor's office are extremely negative.

According to Baganets O. V., there are no real hopes for effective, professional, and even more effective activities of the current law enforcement agencies and the prosecutor's office [1]. And this is an objective reflection of the current state of law and order in the state, where open lawlessness, professional incompetence and double standards reign, which are closely related to corruption and rampant crime with impunity, and as a result, a person in Ukraine today remains defenseless.

I do not want to agree with the radical position that it is absolutely impossible to organize the work of the prosecutor's office in the direction of efficiency, but it is still necessary to understand the reasons for the low-quality work of the prosecutor's office.

Thus, numerous changes to the legal mechanism for managing the entire law enforcement system, a part of which is a certain functionality of the prosecutor's office, have led to low-quality legislation from a strategic point of view, which also leads to overloading of the entire law enforcement system, and therefore the impossibility of its effective work.

One of these factors is the overloading of prosecutor's offices with a huge backlog of criminal proceedings, which as of the beginning of 2020 was almost 2 million [3].

Of course, qualitatively performing only the functions of procedural management and maintaining a public accusation is a physically unbearable burden in the conditions of constant tests, namely, testing and attestation of prosecutor's office employees. At this time, any new practice has not actually been worked out, but has barely been formed, due to constant political changes in the leadership, it has not been able to find proper distribution. Updated personnel in most cases proved the inability to properly organize and control the work process. Changes in the legal mechanism are made too slowly, and the legislature listens to the real problems of practitioners minimally. At the same time, the process of filling a large number of vacancies has been blocked for a long time due to gaps in the legal mechanism.

In turn, the motivational management mechanism is also broken. Thus, the authoritarian dismissal of employees and a significant number of court decisions on their renewal do not stimulate the desire for career growth in ordinary employees, and therefore a smaller and smaller part of ordinary prosecutors surprises with their quality indicators of work.

Despite the increase in the wages of prosecutors, except for the National Police, it is many times lower than the rank-and-file positions of the newly created law enforcement agencies, to which rank-and-file prosecutors are already seeking to work. And this again is a long study in competitive selections, which requires careful preparation, efforts to find more free time for this, taking vacations, not focusing current work on the future further result.

At the same time, the vision of ordinary prosecutors about the dependence of career growth on the top leadership of the prosecutor's office, which is politically appointed for short periods

(one to two years), and then the entire team leaves the prosecutor's office system, usually also has a negative impact on the motivational mechanism.

However, in order to obtain a high-quality and effective result in the detection and investigation of such a huge number of criminal offenses [2], it is necessary for the prosecutors, who must organize the pre-trial investigation, to have a high level of professional qualification and experience, sufficient knowledge of the methods of detection and investigation of crimes, as well as proper motivation to work in close cooperation with investigative bodies, when necessary, even overtime, regardless of personal time, and with skillful organization of work, and with a sufficient level of skills in searching, securing, checking and evaluating evidence.

We can agree with Baganets O.V. [1] that the Prosecutor General's speeches, first of all, before the ambassadors of the Big Seven and the US Embassy, about the so-called «completion of the reform» of the prosecutor's office, during which more than 35% of previously employed prosecutors were dismissed, which, until things, for some reason presented as positive, are perceived very critically.

In addition, when evaluating the effectiveness, it is necessary not to forget about the direct damage caused to the state by the wasteful spending of funds, as a result of the ill-conceivedness of the proposed reforms. In connection with the accumulation of court decisions with the need to compensate the illegally dismissed prosecutors with significant sums of money, the question arises about the leaders guilty of the specified violations and the compensation of the budget for unjustified expenditure of funds.

In fact, such actions paralyzed the work of such a key body in the justice system as the prosecutor's office, which performs the functions of organization and procedural management of pre-trial investigations of all criminal offenses, including the most resonant

and relevant, which directly hinders the fight against crime and corruption.

References:

1. Баганець О. Правові засади здійснення реформи прокуратури в Україні. *Актуальні проблеми правознавства*. 2019. Випуск 1 (17). С 43-48.

2. Малишев Б. Реформа прокуратури: останній крок. [Електронний ресурс] Режим доступу: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/10/13/7040568/>.

3. Попович В. Плюси і мінуси нового закону про прокуратуру [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://racurs.ua/ua/658-schodo-novogo-zakonu-ukrayiny-pro-prokuraturu-vid-1*4-jovtnya2014-roku.html

Васюк Н.О.

кандидат наук з державного управління, доцент,
докторант кафедри національної
економіки та публічного управління,
*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ У СФЕРІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я В УКРАЇНІ: НАПРЯМИ СПІВРОБІТНИЦТВА З ВООЗ

Глобальними досягненнями у сфері охорони здоров'я автори виокремлюють збільшення очікуваної середньої тривалості життя, подолання багатьох інфекційних захворювань, розвиток профілактичних засобів, створення генної медицини, створення нових лікарських засобів, розвиток сучасних медичних технологій та ін. [1].

В умовах глобалізації однією складовою міжнародного співробітництва України є співпраця з ВООЗ, яка здійснюється з метою «забезпечення конституційного права кожного громадянина України на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування» [2].

ВООЗ є керівною та координуючою установою з питань охорони здоров'я у рамках системи ООН. ВООЗ надає допомогу національним урядам у вирішенні проблем у сфері охорони здоров'я і покращенні добробуту мешканців відповідних країн [3].

Сферами діяльності ВООЗ визначено: *системи охорони здоров'я* – сильні системи охорони здоров'я сприяють поліпшенню охорони здоров'я в різних країнах і відіграють ключову роль в забезпеченні ефективності програм охорони

здоров'я; *неінфекційні захворювання* – наслідки НІЗ виходять за межі системи охорони здоров'я; *зміцнення здоров'я протягом усього життя* – стосується всієї діяльності ВООЗ і враховує необхідність залучення уваги до екологічних факторів ризику і соціальним детермінантам здоров'я, а також до гендерних аспектів, забезпечення справедливості і дотримання прав людини; *інфекційні захворювання* – ВООЗ працює з країнами над розширенням і забезпеченням стійкого доступу до засобів профілактики, лікування та медичної допомоги у випадках захворювання ВІЛ, туберкульозом, малярією та іншими тропічними хворобами, а також над зниженням захворюваності за допомогою вакцин; *забезпечення готовності, епідагляд і відповідні заходи* – ВООЗ надає підтримку країнам у зміцненні їх національного потенціалу управління ризиками у сфері охорони здоров'я в разі надзвичайних ситуацій з метою попередження таких, реагування на них і відновлення після надзвичайних ситуацій, зумовлених будь-яким фактором, що ставили під загрозу для забезпечення безпеки здоров'я людей; *корпоративні послуги* – включають допоміжні функції, інструменти та ресурси, завдяки яким можливе виконання всієї цієї роботи [4].

ВООЗ у 1998 р. прийняла програму «Здоров'я для всіх у 21-му столітті», в якій окреслила глобальні пріоритети та основні завдання, котрі повинні забезпечити у всесвітньому масштабі можливості досягнення і підтримання найвищого рівня здоров'я протягом усього життєвого циклу. Саме за показником рівня здоров'я населення міжнародні експерти ООН, ВООЗ проводять порівняльний аналіз ступеня сталого розвитку тих чи інших країн [5].

У Європейському регіоні ВООЗ протягом останніх кількох десятиліть відзначено поліпшення показників здоров'я населення, проте цього досягнуто не скрізь і не у рівній мірі для всіх громадян. Різниця в показниках очікуваної тривалості життя при народженні між країнами з найнижчими і

найвищими рівнями становить 16 років, показники материнської смертності різняться між країнами в 42 рази, є істотні відмінності в тривалості життя між окремими соціальними групами у всіх країнах [6].

З метою зменшення соціально-економічних наслідків поточної та майбутніх пандемій, і зміцнення міжвідомчої співпраці та координації між країнами для включення НІЗ до планів боротьби з COVID-19 і планів готовності та реагування в разі надзвичайних ситуацій, Європейське регіональне бюро ВООЗ надаватиме країнам підтримку в налагодженні діалогів на тему необхідності інвестицій у профілактику та контроль інфекційних і неінфекційних захворювань [7].

Таким чином, в Україні є зацікавленість у використанні зарубіжного досвіду, накопиченого ВООЗ. Так, наприклад проєктом Плану відновлення України передбачено створити операційний центр з надзвичайних ситуацій у сфері громадського здоров'я, синхронізованого з національними та міжнародними (ВООЗ, ЄС) системами попередження та реагування [8].

Отже, питання впливу політики ВООЗ на державну політику сфери охорони здоров'я Україні залишаються актуальними. Основними стратегічними напрямками у формуванні та реалізації державної політики у сфері охорони здоров'я мають бути заходи стосовно збереження та зміцнення здоров'я населення, профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, мінімізації факторів ризику захворювань та створення сприятливого для здоров'я середовища.

Список використаних джерел:

1. Москаленко В. Актуальні проблеми здоров'я та охорони здоров'я у III тисячолітті. *Український медичний часопис*. 2013. № 3 (95) V/VI. – URL: <https://www.umj.com.ua/article/59340/aktualni-problemi-zdorov-ya-ta-oxoroni-zdorov-ya-u-iii-tisyacholitti>. (Дата звернення: 17.12.2022).

2. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ). Постійне представництво України при відділенні ООН та інших міжнародних організаціях у Женеві. 2012. – URL: <https://geneva.mfa.gov.ua/posolstvo/2612-who>. (Дата звернення: 17.12.2022).

3. What Does the World Health Organization Do? 2022. – URL: [https://www.cfr.org/background/what-does-world-health-organization-do#:~:text=The%20World%20Health%20Organization%20\(WHO,the%20Ebola%20outbreak%20in%202014](https://www.cfr.org/background/what-does-world-health-organization-do#:~:text=The%20World%20Health%20Organization%20(WHO,the%20Ebola%20outbreak%20in%202014). (Дата звернення: 17.12.2022).

4. Сфери діяльності ВООЗ [Електронний ресурс]. – URL: <https://www.who.int/ru/about/what-we-do>. (Дата звернення: 17.12.2022).

5. Health 21 : an introduction to the health for all policy framework for the WHO European Region. Copenhagen : World Health Organization, Regional Office for Europe, 1998. 32 p. – URL: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0007/109762/EHFA5-R.pdf. (Дата звернення: 17.12.2022).

6. David V. McQueen, Matthias Wismar, Vivian Lin, Catherine M. Jones, Maggie Davies. Intersectoral governance for health in all policies. Copenhagen : WHO Regional Of ce for Europe, 2012. – URL: https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0005/171707/Intersectoral-governance-for-health-in-all-policies.pdf. (Дата звернення: 17.12.2022).

7. Європейська програма роботи на 2020–2025: Спільні дії для міцнішого здоров'я. Копенгаген: Європейське регіональне бюро ВООЗ; 2021. <https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/345924/WHO-EURO-2021-1919-41670-59496-ukr.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (Дата звернення: 17.12.2022).

8. Проект Плану відновлення України. Матеріали робочої групи «Охорона здоров'я». Національна рада з відновлення України від наслідків війни. – URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/recoveryrada/ua/health-care.pdf>. (Дата звернення: 17.12.2022).

Івашківська А.О.

аспірантка кафедри публічного
управління та адміністрування,
*Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна*

ДО ПИТАННЯ СУТНОСТІ ДЕЯКИХ АСПЕКТІВ РЕЄСТРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

В умовах демократичного врядування і зрілого громадянського суспільства надання й отримання послуг є однією з основних форм взаємовідносин державної влади й громадянина. Поряд із терміном “державні послуги” часто у тотожному значенні вживається термін “публічні послуги”, що впливає із двозначності англійського еквівалента “public service”. Суб’єктами надання публічних послуг є як державні органи, так і органи місцевого самоврядування, і будь-які інші органи, якщо держава делегує їх виконання. У рамках сервісної концепції державного управління влада розглядається як “постачальник послуг”, система державного управління – як організація з надання державних послуг, а громадянин – їх замовник і споживач [2, С.523].

Українські науковці, зокрема І. Б. Коліушко та В. П. Тимошук [4], відносять реєстрацію та ведення реєстрів до окремої групи управлінських послуг і наводять як приклади реєстрацію актів цивільного стану, суб’єктів підприємницької діяльності, автотранспортних засобів тощо.

У системі публічного управління реєстраційні функції покладено на значну кількість державних органів (публічну адміністрацію). М.П. Гурковський зазначає, що «Публічна адміністрація – це система органів і установ, які наділені

владними повноваженнями й у межах покладених на них функціональних обов'язків організовують і здійснюють діяльність щодо задоволення загальних публічних інтересів» [1, С.10]. Ці органи покликані реалізовувати реєстраційні повноваження, вносити дані до єдиних реєстрів, утримувати їх, видавати документи, які підтверджують проходження реєстраційної процедури. Вони наділені владними повноваженнями та мають різний правовий статус, однак їх діяльність спрямована на задоволення загального публічного інтересу у сфері реєстрації.

На думку вчених поняття «реєстрація» досить широке та має певні спеціальні ознаки. Зважаючи на специфіку реєстраційної дії, деякі вчені визначають реєстрацію як акт офіційної фіксації законності певних дій, які вчиняються у сфері державного управління та становлять значний публічний інтерес. Інші визначають, що реєстрація це один з видів адміністративних процедур, що проводяться органами виконавчої влади щодо громадян та їх організацій

В ст. 1 Закону України « Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань» визначено «державна реєстрація юридичних осіб, громадських формувань, що не мають статусу юридичної особи, та фізичних осіб - підприємців (далі - державна реєстрація) - офіційне визнання шляхом засвідчення державою факту створення або припинення юридичної особи, громадського формування, що не має статусу юридичної особи, засвідчення факту наявності відповідного статусу громадського об'єднання, професійної спілки, її організації або об'єднання, політичної партії, організації роботодавців, об'єднань організацій роботодавців та їхньої символіки, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, зміни відомостей, що містяться в Єдиному

державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб - підприємців та громадських формувань, про юридичну особу та фізичну особу - підприємця, а також проведення інших реєстраційних дій, передбачених цим Законом» [5]. Отже, тут визначається не тільки засвідчення факту створення та фіксації, а й проведення інших реєстраційних дій.

Законом України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» в ст.2, поняття «державна реєстрація прав» означено як «офіційне визнання і підтвердження державою фактів набуття, зміни або припинення речових прав на нерухоме майно, обтяжень таких прав шляхом внесення відповідних відомостей до Державного реєстру речових прав на нерухоме майно» [6]. Тобто, в залежності від специфіки самої дії, термін реєстрація набуває різних характеристик, уточнень, функцій. В даному трактуванні державна реєстрація свідчить про офіційне визнання факту і підтвердження його внесення у відповідну базу даних.

В Юридичній енциклопедії В. П. Нагребельний визначає поняття «Державна реєстрація» (пізньолат.— внесення до списку, переліку) — письмовий запис або фіксація іншим чином фактів, явищ, відомостей чи певних матеріальних об'єктів з метою їх державного обліку та контролю, засвідчення дійсності і надання їм законного, (легітимного) статусу. Державна реєстрація є доказом обставин, що тягнуть за собою певні юридичні наслідки [3. С.102]. Йдеться саме про фіксацію дії та присвоєння їй певного статусу.

Якість реєстрації визначається за рівнем дієвості механізму правового регулювання, від якого безпосередньо залежить рівень виховання громадян у дусі поваги до закону та юридична цінність рішень, які приймаються від імені держави. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації набуває

особливого значення з огляду на входження Української держави до міжнародних (світових і європейських) організацій. Тому, можна сказати, що реєстраційна діяльність – діяльність органів публічного управління щодо фіксації відомостей, фактів чи інших дій з метою засвідчення їх дійсності та законності, що спричиняє певні юридичні наслідки, для ведення державного обліку та контролю дотримання законодавства України

Актуальність комплексного дослідження публічного управління реєстраційними діями обумовлено передусім необхідністю створення теоретичної бази для визначення нової нормативної основи регулювання їх здійснення, ефективність формування якої залежить від вивчення позитивного міжнародного досвіду та досвіду країн Європейського Союзу.

Не зважаючи на досить широку нормативно-правову базу, яка регулює функціонування інституту реєстрації, багато норм є застарілими і потребують реформування та удосконалення з боку держави. Слід звернути увагу на те, що процес реєстрації є дещо ускладненим в часі та перенасиченим документами. Причиною цього є також не досконало розроблене та вивчене саме поняття реєстраційних дій.

Набутий вітчизняний і зарубіжний, науковий та практичний досвід у сфері демократичного врядування актуалізує необхідність дослідження методологічних проблем, пов'язаних з визначенням основних понять політичних та управлінських наук з метою ґрунтовнішого трактування цілісного механізму функціонування системи управління у його ієрархічному (вертикальному) та мережевому (горизонтальному) вимірах. Це надає можливість напрацьовувати більш життєздатні, засадничо несуперечливі пропозиції та рекомендації щодо змін в інституті реєстраційних дій та інституційної стабілізації, які відповідають сучасним стандартам публічного управління.

На нашу думку, поняття державна реєстрація значно ширше, оскільки виконується як органами державної влади так і органами місцевого самоврядування. Деякі реєстраційні дії, також, виконує нотаріат. Отже, державна реєстрація – це фіксація певних фактів, відомостей чи об'єктів, що є доказом обставин, які тягнуть за собою відповідні юридичні наслідки, шляхом внесення у відповідну базу даних.

Список використаних джерел:

1. Гурковський М. П. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект: монографія : Львів: ДУВС, 2012. 204 с.
2. Енциклопедія державного управління / Львівський регіональний ін-т державного управління; редкол.: Ю. В. Ковбасюк та ін. Київ: Національна академія державного управління при Президентові України, 2011. Т. 8: Публічне врядування. 630 с.
3. Юридична енциклопедія / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАНУ; редкол.: Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 1998. Т. 2: Д - Є. 744 с.
4. Коліушко І., Тимощук В. Управлінські послуги – новий інститут адміністративного права. *Право України*. 2001. № 5. С. 30–34.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15>(дата звернення: 21.11.2022).
6. Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень: Закон України від 01 липня 2004 р. № 1952-IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1952-15> (дата звернення 12.12.2022).

СЕКЦІЯ 2.

ЕКОНОМІКА Й УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Дмитришин В.С.

кандидат юридичних наук, доцент,
старший науковий співробітник,

*Державна наукова установа
«Науково-практичний центр профілактичної
та клінічної медицини» ДУС
м. Київ, Україна*

ДИВЕРСИФІКАЦІЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Інноваційна діяльність, як впровадження усього нового, незвіданого та ще не випробуваного практикою за своїми наслідками, є процесом, певною мірою ризикованим, який не може бути достеменно та точно прогнозований у своїх результатах. Інноваційне підприємництво часто вимагає великих витрат, які далеко не завжди приносять адекватні економічні результати. Досвід підприємницької діяльності свідчить, що далеко не всі новаторські ідеї, втілені на практиці, дають той ефект, на який розраховували інноватори. Причинами цього можуть бути помилки в обґрунтуванні проекту, недостатньо коректні результати експериментів, недостатність коштів для розвитку виробництва, тривалі часові терміни інноваційного процесу, які приводять до морального старіння нововведень тощо.

Саме тому визначальну роль у стабільності, підтримці, забезпеченні і утриманні конкурентоспроможності

господарських систем різного рівня, їх «живучості», належить розподіленню ризиків інноваційного бізнесу за різними напрямками, тобто – інноваційній диверсифікації.

Загалом, економічна диверсифікація може бути представлена як специфічна форма трансформації і взаємодії різних традиційних і інноваційних видів економічної діяльності господарюючих суб'єктів різними шляхами і засобами, що визначають їх інвестиційні потоки. Ця різноманітність економічної діяльності господарюючих суб'єктів досяжна за допомогою розвитку, проникнення, розширення, зміни, поширення, переплетення, виштовхування і втягування, передусім їх капіталів на різних рівнях і в різних формах і сферах фінансово - господарської діяльності (виробництва, обміну, розподілу і споживання благ) [1].

На думку дослідників, для підтримки своєї конкурентоспроможності господарюючі суб'єкти повинні постійно підтримувати стійко-ефективні форми діяльності господарських систем, впроваджувати і освоювати випуск нововведень, модифікацій, тобто поєднувати традиційну і інноваційну діяльність. У цьому полягає продуктивна і перспективна взаємодія процесів традиційної і інноваційної диверсифікації господарюючих суб'єктів в економічній системі [2].

При здійсненні заходів з диверсифікації, суб'єкт господарювання часто постає перед проблемою вибору способів диверсифікації, зокрема: зв'язаної чи незв'язаної; однорідної чи змішаної; традиційної чи інноваційної.

Вважається, що найбільш типовою в сучасних ринкових умовах є зв'язана традиційна диверсифікація, при якій господарюючий суб'єкт поширює свої економічні інтереси на сфери своєї основної діяльності, які, як правило, не мають інноваційної спрямованості. При цьому зв'язки між видами

діяльності можна класифікувати по мірі убування значущості (глибини) і міри можливості кількісної оцінки таким чином: наявність загальних виробничих елементів і їх частин; наявність загальних кадрових елементів; наявність загальних інфраструктурних елементів [3].

Способи і методи диверсифікації, прямо детерміновані видом інноваційної стратегії, яку обирає для себе суб'єкт господарювання. У випадку застосування наступальної (агресивної) стратегії, яка потребує інтенсивної НДДКР та значних змін в організаційній структурі підприємства, науково-дослідні і дослідно-конструкторські розробки, проведені підприємством цілеспрямовано й активно, знаходять втілення у новій продукції. Така стратегія орієнтована на маркетинг, злиття, придбання і потребує значних інвестицій. Такі стратегії розробляють підприємства, що мають досить високий фінансовий потенціал і кваліфікований склад творчого науково-технічного персоналу. Проте, саме застосування такої стратегії є найбільш ризикованим видом інноваційної діяльності та потребує заходів, щодо диверсифікації.

При обранні суб'єктом господарювання оборонної (захисної) стратегії, основним завданням є збереження позицій шляхом використанням результатів спостереження за діями підприємств-лідерів на ринку, що дозволяє за короткий час відтворити досягнення цих компаній та вийти на ринок слідом за ними без претензій на провідні позиції (заміна нерентабельної продукції, стимулюванні ціни, скорочення строків в підготовці товарів, тощо). При такій стратегії зрозуміло, яким попитом користується інноваційний продукт (послуга), з'ясований обсяг ринку, позитивні та негативні тенденції, можливі ризики. Ця стратегія передбачає значну економію на дослідженнях, розробках і витратах на диверсифікацію та на інших витратах, пов'язаних із

завоюванням і утриманням лідируючих позицій в інноваційній діяльності. Підприємства, які застосовують цю стратегію, зазвичай користуються будь-якою можливістю перейняти досвід і досягнення підприємств, які лідирують в даній інноваційній області, що дозволяє цілеспрямовано знижувати видатки на освоєння виробництва продукції, в тому числі і на інноваційну диверсифікацію.

Імітаційна стратегія використовується суб'єктами господарювання, що мають слабкі ринкові позиції, які не є піонерами у випуску нововведень. В цьому випадку копіюються основні споживчі властивості нововведень, які випустили на ринок малі інноваційні фірми або лідери. Імітаційна стратегія ґрунтується на зосередженні зусиль і фінансів підприємства на виробничих капітальних вкладеннях, швидкому їх освоєнні, ефективному маркетингу. При цьому мінімізується інвестиційний ризик, технологічний ризик, знижується комерційний та фінансовий ризик [4]. Таке зниження ризиків призводить до відсутності нагальної необхідності у диверсифікації інноваційної діяльності.

Тобто, можна зробити висновок, що глибина інноваційної диверсифікації визначається мірою новизни, що лежить в основі інновації. Чим ідея є більш інноваційною, тим більше відмінність між традиційною та інноваційною діяльністю підприємства. Своєю чергою, інноваційна диверсифікація наслідує усі ознаки і властивості, характерні для інновації, такі як: міра новизни, спрямованість, предметний зміст, сфера і рівень розробки і поширення, тощо. Глибина інноваційної диверсифікації визначається мірою новизни, що лежить в основі інновації. Чим більше інноваційною є ідея, тим більша міра відмінності між традиційною і інноваційною діяльністю господарської системи. Широта інноваційної диверсифікації визначає кількість інновацій, що освоюються в цей період.

До найбільш поширених видів інноваційної диверсифікації відносяться синергична (зв'язана) та конгломератна диверсифікації. Зв'язана інноваційна диверсифікація, являє собою процес, коли господарська система здійснює інвестування в суміжні з основною сферою діяльності області, в основі яких лежать інновації. Конгломератна або незв'язана економічна диверсифікація – це процес, при якому господарська система направляє свої економічні інтереси в області, що не мають ніякої спільності з колишньою, традиційною діяльністю.

Конгломератна економічна диверсифікація може застосовуватись у традиційні формі, коли господарська експансія здійснюється в незв'язаній з основною діяльністю галузі, яка не має інноваційної направленості та здійснюється з метою вкладення вільних коштів в прибуткові галузі для отримання додаткового доходу, та у інноваційній формі, коли у разі відсутності у компанії можливості зростання у традиційній для себе сфері діяльності і доцільності інвестування фінансових ресурсів в інноваційний напрям, що ніяк незв'язаний з поточним бізнесом.

Диверсифікація інноваційної діяльності підприємства може здійснюватись, як за напрямками діяльності, що зазначалось вище, так і за джерелами покриття фінансових ризиків. З метою диверсифікації фінансових інноваційних ризиків може залучатись фінансування з боку венчурних компаній, фондів та інші інструменти венчурного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Скоробогатов М. М., Кучерубов О. І. Диверсифікація як один із шляхів підвищення ефективності діяльності підприємств у сучасних умовах. Економічний вісник Донбасу. 2011. № 3 (25). ст. 18-21.

2. Шабалтун М. І., Леманова П. В. Значимість стратегії диверсифікації в умовах конкуренції. Міжнародний студентський науковий вісник. 2016. Вип. № 4 ч. 4. ст. 459–462.

3. Кублікова Т., Кузнєцова І. Розвиток інноваційної інфраструктури як основа процесів диверсифікації економіки України. Економічний аналіз. 2022 рік. Том 32. № 1. ст. 58 – 70.

4. Семенюк О.М. Вибір та обґрунтування інноваційних стратегій підприємств. О.М.Семенюк. <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/2002/1>.

Кісіль М.І.

провідний науковий співробітник,
*Національний науковий центр
«Інститут аграрної економіки»
м. Київ, Україна*

ВРАХУВАННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ПРИРОДИ ВИТРАТ НА СТВОРЕННЯ СОРТУ РОСЛИН ПРИ ФОРМУВАННІ ЦІНИ ЙОГО РИНКОВОЇ ПРОПОЗИЦІЇ

Використання нових високопродуктивних сортів рослин має особливо важливе значення для зростання продуктивності сільського господарства і вирішення продовольчої проблеми. В Україні використовуються сорти національної й іноземної селекції. Вони є об'єктом інтелектуальної власності, яка охороняється відповідно до національного законодавства, гармонізованого з відповідною директивою ЄС [1, 2]. За формами власності права на сорт мають різні суб'єктів господарювання, які беруть участь у економічних відносинах щодо його створення, випробування, розмноження і поширення, а також реалізації прав володіння, користування і розпорядження цією власністю і правами на неї через різні економічні механізми з метою отримання економічних та інших ефектів. Проте перше право на сорт виникає у його на основі розумової праці його розробників.

При прийнятті управлінських рішень щодо купівлі-продажу сортів і прав на них як інтелектуальної власності поки що недостатньо враховується те, що поряд з натурально-уречевленими і правовими ознаками має інвестиційну природу. Економічну сутність сорту рослин і прав інтелектуальної власності на нього відображає вартість

капіталу, яка в економічному процесі здійснює кругообіг і обіг аналогічно основному капіталу. Сорт рослин – об’єкт ринку інвестиційних ресурсів.

Матеріальні, грошові, трудові й інтелектуальні витрати на створення сорту, його підтримку, набуття прав володіння, користування і розпорядження за економічною природою слід розглядати як інвестиції, оскільки вони мають такі їх ознаки як: об’єкт економічного управління, найактивніша форма залучення заощаджень капіталу в економічний процес, можливість використання нагромадженого капіталу в усіх його альтернативних формах, альтернативна можливість вкладення капіталу в будь які об’єкти, джерело генерування ефекту економічної діяльності, об’єкт ринкових відносин, об’єкт власності й розпорядження, об’єкт “надання переваги у часі”, а також носій факторів ризику та ліквідності.

Оскільки ринкова ціна на будь який інвестиційний товар, зокрема й сорт чи сортове насіння, формується на основі цін попиту і пропозиції та ринкової кон’юнктури, для власників сорту важливо вірно визначати ціну його ринкової пропозиції. Це доцільно здійснювати методами витратним, дохідним і альтернатив продаж. Методичні підходи до оцінки вартості сорту за ціною ринкової пропозиції є найменш розробленими, не поширені в економічних відносинах щодо купівлі-продажу прав на сорти, що певною мірою стримує розвиток їх ринку. Оцінка вартості сорту та садивного матеріалу сільськогосподарських культур витратним методом має найважливіше значення для тих суб’єктів економічної діяльності, які займаються їх створенням, просуванням на ринок і підтримкою сорту.

Оцінки вартості сорту за витратним методом в ринкових умовах доцільно здійснювати з використанням методів інвестиційного менеджменту, а їх результати інтерпретувати

виходячи з теорії капіталу. Ці оцінки слід здійснювати з урахуванням положень чинного законодавства та нормативно-методичної бази, зокрема національних стандартів, методик і порядків і положень, які передбачають застосування різних методів оцінок вартості майна та майнових прав [1–5].

Розробникам сортів слід вести облік витрат на їх створення, просування у комерційний обіг та підтримання їх чистоти. На основі даних обліку витрат авторам сорту спочатку слід розрахувати його виробничу собівартість, потім додавати накладні витрати, а насамкінець, з урахуванням рівня бажаної прибутковості усіх витрат на сорт, визначити ціну пропозиції. Облік витрат на створення сорту відноситься до управлінського і стосується переважно науково-дослідних установ.

Залежно від можливостей обліку розробника сорту витратний метод можна застосовувати як на основі як фактичних так і нормативних його витрат на створення та підтримку сорту. Витрати на створення сорту по роках нерівномірні, а їх динаміку викривлює інфляція, тому динамічний ряд витрат минулих років слід приводити до співставності шляхом коригування на відповідний індекс інфляції. Оскільки ринкова ціна на будь який товар, зокрема й сорт чи сортове насіння, формується на основі цін попиту і пропозиції та ринкової кон'юнктури, для авторів сорту важливо вірно визначати ціну пропозиції виходячи із купності своїх витрат.

В ринкових умовах розробник сорту має альтернативу вкласти кошти в інший прибутковий варіант інвестицій. У цьому разі інвестор міг би щорічно отримувати дохід, завдяки чому його капітал зростав би. У зв'язку із зазначеним в оцінках вартості сорту слід застосовувати поширений в інвестиційному менеджменті метод компаундингу, який дозволяє привести

витрати минулих періодів на його створення до теперішньої вартості. Він є зворотнім методом дисконтування.

В оцінках вартості сорту з використанням методу компаундингу слід ураховувати, що: перерахування сум витрат на створення сорту здійснюється за табличними значеннями коефіцієнтів компаундингу; інвестиційні витрати на створення сорту його власником могли бути здійснені за іншим альтернативним варіантом; витратний метод застосовується для оцінки капітальних інвестицій в об'єкти інтелектуальної власності; розмір цих первинних та додаткових інвестиційних внесків нарощується по роках шляхом нарахування складного відсотка і характеризує теперішню вартість сорту, тобто ціну його ринкової пропозиції.

Розрахунки теперішньої вартості витрат на створення сорту доцільно здійснювати за весь період сортодосліджень, а їх результати щорічно відображати в накопичувальній відомості, записи у яку здійснювати в нижченаведеній логічній послідовності: затрати на створення сорту у звітному році визначають добутком їх загальної суми по установі на частку сорту в цих витратах, а частку сорту в загальних витратах – за даними обліку витрат або відповідних розрахунків; вартість витрат минулих років на створення сорту перераховуються у поточну вартість множенням цих витрат на коефіцієнт інфляції або дефляції цін по складових цих витрат у звітному році; витрати минулих років приводяться до теперішньої вартості множенням сум цих витрат на відповідні коефіцієнтів компаундингу.

Ціну ринкової пропозиції сорту слід визначати шляхом збільшення теперішньої вартості витрат на його створення, підготовку до продаж чи купівлю на бажану для власника норму окупності цих витрат. Результати оцінок ринкової пропозиції сорту рослин і сортового матеріалу використовують

в комплексі з відповідними результатами, отриманими методами дохідним та аналогів. Поєднання витратного методу з дохідним та аналогів дозволяє отримати реальні результати оцінок вартості сорту, обрати кращі варіанти окупності інвестиційних витрат на створення сорту, об'єктивно відображати вартість сортів та сортового матеріалу, визначити вартість ліцензії, розміри роялті тощо.

Список використаних джерел:

1. Національний стандарт № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 10.09.2003 р. № 1140.

2. Національний стандарт № 4 "Оцінка майнових прав інтелектуальної власності", затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 03.10.2007 р. № 1185 р.

3. Методика оцінки майнових прав інтелектуальної власності, затверджена Наказом Фонду державного майна від 25.06.2008 р. № 740, зареєстрованого в Міністерстві юстиції України від 06.08.2008 р. за № 726/15417.

4. Порядок визначення оціночної вартості об'єктів права інтелектуальної власності, що перебувають у державній власності або були створені (придбані) за державні кошти, з метою зарахування на бухгалтерський облік, затверджений Наказом Фонду державного майна від 13.12.2005 р. № 3162.

5. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку „Нематеріальні активи 8”, затверджене Наказом Міністерства фінансів України від 18.10.1999 р. № 242, зареєстрованого Міністерством юстиції України 02.11.1999 р. за № 750/4043.

Петришина С.В.

аспірант кафедри економіки,
*Університет Григорія Сковороди в Переяславі
м. Переяслав, Україна*

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ БУДІВЕЛЬНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабне вторгнення ворога на українську територію завдало катастрофічних збитків українським містам і селищам, спричинило небачену безпрецедентну нестачу житла для багатьох українців. Мільйони людей втратили домівки. Постійні артилерійські та ракетні обстріли можуть збільшити кількість пошкоджених будинків. Війна посилила та оголила існуючі раніше житлові проблеми в країні. Слід визнати, що житло під час війни – це не лише засіб задоволення основних людських потреб (їжа, притулок, приватне життя), а й надія на захист і стабільність. Житло має бути одним із головних рушіїв відбудови нині та в післявоєнний період.

Будівництво є найбільш монополістичною галуззю народного господарства України. Саме будівництво є вузькоспеціалізованим і характеризується кооперацією будівельних організацій і компаній. В ринкових умовах будівництво набуває нового економічного змісту, пов'язаного з вільним рухом капіталу і вільним функціонуванням кожного товару нерухомості.

Будівельний сектор – галузь економіки, яка відновлює зруйновану під час війни інфраструктуру, реконструює та будує житло, забезпечує роботу населення та сприяє формуванню доходів місцевого бюджету.

Внаслідок російського військового нападу на Україну започатковано можливості подальшого використання,

реконструкції та знесення пошкоджених та зруйнованих будівель і споруд. Було пошкоджено та знищено тисячі житлових будинків, шкіл, лікарень, об'єктів критичної інфраструктури. Відтак для їх обстеження вже сформовано низку груп, до яких входять небайдужі фахівці та експерти, які мають відповідну кваліфікацію. [3].

Понад 50% забудовників по всій Україні повернулися до роботи. Одні будують житло з нуля – це переважно в західних регіонах України, інші ж, наприклад у столиці, добудовують те, що не звели до війни.

Робочої сили – не вистачає, бо більшість чоловіків пішли на фронт, до того ж через знищення рашистами низки виробництв по всій Україні – є проблема з закупівлею будматеріалів, а це все впливає і на ціну житла [4].

Згідно з даними Держстату, будівництво в Україні є абсолютним аутсайдером серед усіх видів економічної діяльності за часткою виробленої ним доданої вартості в ціні своєї продукції. Ця частка в 2,2 разу менша за середню в економіці. Будівництво відстає навіть від переробної промисловості з її енергетичною неефективністю та високими цінами на енергоресурси.

Зазначене може свідчити лише про одне: будівництво є абсолютним лідером за махінаціями задля заниження виробленої доданої вартості. Занижувати додану вартість у будівництві економічно доцільно в двох випадках: в разі будівництва за публічні кошти, де є обмеження прибутку підрядника, та для оптимізації податків.

Закупівля матеріалів за завищеними цінами або фіктивні закупівлі матеріалів дають змогу отримувати додатковий прибуток у разі виконання робіт за державними та комунальними тендерами — прихована в такий спосіб додана

вартість потрапить у показники для переробної промисловості [1].

Громадська позиція щодо відновлення критичної інфраструктури повністю погоджена. Це звично підтримується, тому що без ремонту люди не мали б умов для життя. Але коли справа доходить до створення чогось поза війною, думки починають розходитися. Хтось підтримує, а хтось пропонує перерахувати гроші на інші потреби.

Як правило, рішення про витрати на будівництво та реконструкцію приймають особи, відповідальні за фінансові справи, наприклад державні установи, лікарні та відділи освіти. Але це часто залежить від питань оплати. В умовах війни коштів у бюджеті небагато, бо більшість грошей йде на оборону. Але це не означає, що їх не призначають для інших потреб. Зокрема, немає винятків для закупівель. Просто казначейство проводить платежі виходячи з ресурсозабезпеченості.

За 9 місяців 2022 року загальна площа житлових будівель, на які видано дозволи на виконання будівельних робіт (нове будівництво), скоротилась вдвічі у порівнянні з відповідним періодом 2021 року. Про це свідчать дані Держстату.

Так, загальна площа житлових будівель, на які видано дозволи на виконання будівельних робіт, скоротилась до 5,2 млн кв.м.

При цьому, за січень-вересень цього року загальна площа нового будівництва багатоквартирних будинків, за даними Держстату, становила 5,09млн кв.м. – 97% від обсягу.

Водночас кількість заявлених на старті будівництва квартир у багатоквартирних будинках за вказаний період – 68,1 тис - це у 1,8 раза менше, ніж минулого року.

За даними Держстату, у Києві за 9 місяців 2022 року загальна площа нового будівництва житла скоротилася на 77% до січня-вересня 2021 року – до 654 тис кв. м.

У Київській області – на 29%, до 1,4 млн кв. м.

Водночас на Львівщині обсяг нового будівництва скоротився на 12% до минулого року – до 771,2 тис кв. м.

У Хмельницькій області – зменшився на 48%, до 266,2 тис кв. м., на Одещині – «мінус» 80%, до 227,8 тис кв. м; у Харківській – «мінус» 67%, до 213,4 тис кв. м. [2].

В умовах воєнного стану необхідно запроваджувати нові методи, більш системні та динамічні з метою заходів, професійної розробки планових пропозицій післявоєнної відбудови та розвитку України. Розроблення проєктів нормативно-правових актів щодо відновлення України від наслідків війни.

Успіх повоєнної відбудови залежить від співпраці всіх учасників містобудівної діяльності: влади, забудовників, архітекторів, урбаністів, будівельників, істориків, мешканців. Результатом такої роботи має стати комплексний регіональний/місцевий план відновлення, заснований не на застарілих генеральних планах і планах зонування, а на перспективних стратегіях, які підкріплюють рішення необхідними діями, прозорими процедурами та джерелами фінансування, а також єдністю послідовності відновлення. розвиток кількох районів, які постраждали від війни. Водночас важливо зазначити, що такі плани комплексної реабілітації мають розробляти всі міські ради, не обмежуючись умовою «зони бойових дій» і не виокремлюючи окремо, мовляв, цільове призначення земельних ділянок легко змінити для будівництва житлових об'єктів, промислових підприємств, річкові порти-термінали, та виробничо-перевантажувальні

комплекси. Інакше мета інтегрованого планування не буде досягнута, а планована нами життєдіяльність буде втрачена.

Деякі з позитивних тенденцій, які зараз спостерігаються, включають формування громад, коаліції експертів з міського планування, просторового планування, житла, культурної спадщини та суміжних сфер: економіки, права, енергетики з метою розвитку. нові принципи міського планування, які базуватимуться на тотальності: людино-центричність, гомогенність і безпечність [5].

Гострота та масштабність житлової кризи змусили уряд України переглянути пріоритетність державних соціальних зобов'язань та виступити з великою ініціативою щодо вирішення проблем забезпечення доступу до житла, тому вирішення житлової проблеми має бути спрямоване не на швидкість, як на якість будівель, так і на нову якість життя українського народу.

Список використаних джерел:

1. Будівництво житла під час війни: ліки чи отрута для економіки? <https://zn.ua/ukr/macrolevel/budivnitstvo-zhitla-pid-chas-vijni-liki-chi-otruta-dlja-ekonomiki.html>

2. Будівництво нового житла в Україні скоротилось вдвічі – Держстат.
<https://www.epravda.com.ua/news/2022/12/16/695106/>

3. В Україні почався процес обстеження будівель, пошкоджених у результаті війни. URL: <http://www.epravda.com.ua/news/2022/04/11/685538/>.

4. Житло в Україні активно будується – половина забудовників повернулися до роботи. URL: <http://>

<https://vikna.tv/video/lifestyle/zhytlo-v-ukrayini-aktyvno-buduyetsya-polovyna-zabudovnykiv-povernulysya-do-roboty/>

5. Квасніцька О.О. Правове регулювання просторового розвитку та забудови територій в Україні: сучасні виклики в умовах війни та післявоєнної відбудови. *Економіка та право*. 2022. № 3. 67 с.

Хорошко О.В.

аспірант кафедри управління та адміністрування,
*Навчально-науковий інститут «Каразінська школа бізнесу»
Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна
м. Харків, Україна*

РЕФОРМА ЛІСОВОЇ ГАЛУЗІ ЯК ЗАПОРУКА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Галузь лісового господарства за часів незалежної України — одна з найважливіших та найпроблемніших водночас. По-перше, нормативний апарат: Лісовий кодекс України № 3852-ХІІ, Закон України «Про охорону НПС» № 1264 -ХІІ не встановлює меж лісокористування та лісоохорони. По-друге, користування лісопромисловим комплексом не є врегульованим актом дотичної юрисдикції — Господарським кодексом України № 436-IV (за аналогією права). По-третє (і ключове) — в Україні наразі не затверджено галузевих нормативно-правових актів : Закону України «Про ринок деревини» та Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» (у обох випадках — виключно проекти законів), що суттєво дестабілізує прецедент економічно-розвиткових наративів державного ринку лісокористування, побудованого на законно-гласній моделі урядового регулювання.

Інструментарієм врегулювання даних неузгодженостей лісогалузі в рамках відповідної реформи є ПКМУ № 1003 від 07.09.2022 р. «Деякі питання реформування управління лісової галузі» [1]. Зasadничі положення ПКМУ спрямовані на синхронну координацію лісоринку Державним агентством лісових ресурсів (ДАЛРУ), новоствореним ДП «Ліси України»

та Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів України шляхом проведення дозвільно-документальних та, в тому числі, економічно-податкових перевірок як елементів лісгосподарської ринкової сегментації (п. 7-8 означеної ПКМУ № 1033). Крім цього, ПКМУ № 1033 встановлює нормативи регламентації правонаступництва ДП «Ліси України» відносно ДАЛРУ та тенденції поєднання інституційних повноважень останніх та концепти стандартизації та сертифікації міжнародних лісгосподарських положень PEFC та FSC (обидва — п. 5 даної ПКМУ); аспекти компетентностей Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України відносно ДП «Ліси України» як акціонерного товариства (п. 8 ПКМУ).

Вищезазначені ініціативи покликані детінізувати еколого-деревинний ринок України та створити передумови для раціонального ресурсного користування. Утім, ПКМУ № 1033 від 07.09.2022 р. виступає декларативним правовим актом, через що вимір економічного впливу лісореформи на наповнення державного бюджету України доцільно розглядати крізь призму супутніх еколого-деревинних (лісгосподарських) ініціатив. До таких відносимо на часі не затверджені Закон України «Про ринок деревини» та Закон України «Про сільський та сільський зелений туризм». Розглянемо деякі концепти детальніше.

Ключовим питанням покращення інвестиційного та економічно-прибуткового клімату вітчизняного ринку деревини є потенційне прийняття Закону України «Про ринок деревини» (чинні проекти Закону № 4197-1 від 26.10.2020 р. та № 4197-д від 10.09.2021 р.) [2]. Документами передбачається впровадження гласних та прозорих механізмів розподілу лісових ресурсів, аспектів законного функціонування лісових господарств та концептів ефективного місцевого

(загальнодержавного) керівництва лісогосподарським комплексом України. Закон наразі знаходиться на етапі вивчення та дослідження (статус від 18.11.2021 р. — «Прийнято за основу»), проте його прийняття дозволило б значно розширити компетенцію Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Державного агентства лісових ресурсів України (ДАЛРУ) та новоствореного корпоративу ДП «Ліси України» як координаційно-ревізійних інституцій вітчизняного лісогосподарництва. До того ж, Закон України «Про ринок деревини» прямо корелюватиме із ПКМУ № 1033 від 07.09.2022 р. «Деякі питання реформування управління лісової галузі», адже лейтмотивом запровадження останньої є розвиток економічно-прибуткової складової лісогалузі шляхом її послідовного державного скеровування.

Наразі в Україні налічується два проекти Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» — № 4299 від 23.10.2003 р. та № 5206 від 05.03.2021 р. Мета останніх — налагодити процес економічної об'єктивації означених видів туризму [3]. За логікою, сільський та сільський зелений туризм в Україні — похідна лісопромислового комплексу, що оприбутковується на його ресурсній базі та «оприбутковує» лісогалузь, виступаючи джерелом наповнення місцевих та загальнодержавного бюджетів. Задля цього необхідний ресурсний розвиток галузі сільського та сільського зеленого туризмів, що може бути забезпечений шляхом прямого (вітчизняного та іноземного) інвестування в лісосектор відповідно положень Закону України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII. У дійсності, даний Закон лише визначає базові наративи провадження капіталовкладень та їх прикладної інкорпорації (аплікації). З доктринально-теоретичного погляду, інвестиції у лісогосподарський сектор України мають сприяти охоронно-відновлювальній,

організаційно-системній діяльності щодо лісів, тваринництва, лісофлори та фауни як складників сільського / сільського зеленого туризму. Проте, не знаходимо кореляції між Законом України «Про інвестиційну діяльність» № 1560-XII та проектами Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» щодо побудови інвестиційно-прибуткового ланцюга лісогосподарських капіталовкладень, апропріативних для приватного бізнесу та державного бюджету України водночас.

Відзначимо, що зазначені потенційні економічні перепрофілювання лісогалузі (прийняття Закону України «Про ринок деревини» та Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» на основі наявних проектів № 4197-1 від 26.10.2020 р. та № 4197-д від 10.09.2021 р. / № 4299 від 23.10.2003 р. та № 5206 від 06.03.2021 р.), із урахуванням означених неузгодженостей, повинні відповідати Державній стратегії управління лісами до 2035 р., схваленої Розпорядженням КМУ № 1777-р від 29.12.2021 р [4]. Доцільно зауважити, що основними положеннями Стратегії-2035 є, зокрема, розв'язання корупціогенних та незаконно-ресурсних лісогосподарських ітерацій шляхом побудови механізмів державного управління лісокомплексом України. У контексті побудови економічно ефективної вітчизняної лісової галузі дані положення є украй корисними : деякі із даних підходів було рецесійовано та інтегровано у ПКМУ № 1033 від 07.09.2022 р. як профільний регуляторний документ-конструкт лісогалузевих видозмін в Україні. Водночас, досі несинхронізованими залишаються положення Стратегії-2035 із Лісовим кодексом України № 2852-XII — наприклад, щодо реінтеграції відповідальності за незаконне лісокористування, прописане у Главі 22 (ст. 105, ст. 108 ЛК, що передбачає превенцію лісовирубування та лісозбуту).

Таким чином, реформа лісової галузі України в контексті її економічного розвитку має нормативний та власне фінансовий підтексти генерації. Перший аспект — інтегрована кореляція положень Державної стратегії управління лісами до 2035 р., ПКМУ № 1033 від 07.09.2022 р. «Деякі питання реформування управління лісової галузі» як складників фахово-систематичного еколого-деревинного перепрофілювання, поєднана із регуляцією юридичних синхронів лісокористування, закладених Лісовим кодексом України № 2852-ХІІ та Законом України «Про охорону НПС» № 1264-ХІІ. Поєднану складову — державне усвідомлення «економічного виміру» лісокористування — має бути виражено у затвердженні Закону України «Про ринок деревини» та Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» на основі наявних законотворчих проєктів із метою стабілізації та уніфікації вітчизняного економічного ринку лісокористування.

Список використаних джерел:

1. Постанова КМУ № 1033 від 07.09.2022 р. «Деякі питання реформування управління лісової галузі». — Відомості Верховної Ради. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1003-2022-%D0%BF#Text>
2. Проєкт Закону України «Про ринок деревини» № 4197-д від 10.09.2021 р. — Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72719
3. Проєкт Закону України «Про сільський та сільський зелений туризм» № 5206 від 05.03.2021 р. — Офіційний веб-портал Верховної Ради України. — Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71321
4. Розпорядження КМУ № 1777-р від 29.12.2021 р. Про схвалення Державної стратегії управління лісами України до 2035 р. — Відомості Верховної Ради. — Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1777-2021-%D1%80#Text>

СЕКЦІЯ 3.

КУЛЬТУРА І МИСТЕЦТВО

Близнак О.А.
провідний зберігач фондів,
*Шевченківський Національний Заповідник
м. Канів, Україна*

СПРИЙМАННЯ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА СВІТОВОЮ СПІЛЬНОТОЮ

Без перебільшення можна сказати, що творча спадщина Тараса Шевченка несе помітний позитивний вплив на Українську націю, на її само ідентифікацію.

Фігура Т.Шевченка стала взірцем до наслідування, тим, кого називали батьком нації. Очевидно, наявність у більшості з осель зображення поета разом із іконами – свідчення великої пошани до нього з-поміж українців світу. Таким чином Тарас Шевченко виступає як символ боротьби волі, самосвідомості. Шевченко своєю енергією думки, постає неперевершеним майстром демонстрації минулого й майбутнього Вітчизни. Її образ спроможний викликати почуття співпереживання майже у кожного читача з будь-якої країни світу.

Постать Тараса Шевченка стала символом української культури для широкого кола людей з різних країн. Визнана однією з перлин світової літератури. Творча спадщина поета розкриває закордонним читачам особливості української культури, історії, людської душі, а також ідеали свободи і демократичні Європейські цінності.

В цей (не повний) перелік країн можна внести Індію, Грецію, Хорватію, Чехію, Польщу, Німеччину, Вірменію і т.д.

Творчість Шевченка несе не лише роль просвітницьку – в разі, коли йшлося про знайомство з нею жителів певних країв, але й не менш важливо, роль будительську, – якщо мова йшла про любов до рідного краю поселенців із України.

Актуальним Шевченко є зараз, в особливо скрутні часи, слугуючи «дороговказом» для тих, хто звертається до його творчості, за для подолання великих проблем. Ці проблеми стосуються як України, так і багатьох інших країн. Шевченкове слово на озброєнні Українців б'є ворога, іноді навіть, краще ніж кулі та ракети. Вкрай важливо зрозуміти ті ідеї та змісти, які Шевченко вкладав у свою творчість, оскільки вони були пророчі, тому що, як тоді, так і зараз Україна протистоїть поневоленню. Саме така дотичність творів Шевченка до різних епох і зумовлює його міжнародне визнання.

У будь-якому випадку слово Шевченка допоможе. Чи у розбудові незалежної країни, чи знайти для себе ті відповіді (у скрутні часи), які допоможуть їх пережити.

Творчість Шевченка виявляється чинником, здатним єднати і покоління, і народи, стаючи для них високим спорідненням у царині духу і думки

Список використаних джерел:

1. The English Writings of Rabindranath Tagore: Poems / Sisir Kumar Das. — Sahitya Akademi, 2004. — 669 p.
2. Grabowicz. The Poet as Mythmaker: A Study of Symbolic Meaning in Taras Shevchenko. – Cambridge, 1982.
3. Shevchenko and the Critics 1861-1980 / Луцький Ю. (ред): Рубчак Б. (передмова) – Toronto: Buffalo; London, [1980].
4. Irene Husar. Die Weltweite Wirkung der Deutschen Weimarer Klassik Schewtschenko und Goethe. Allukrainische Gesellschaft «Prosvita» 2001. 272 p.

Волошин П.М.

Заслужений працівник культури України,
доцент кафедри музикознавства та
вокально-хорового мистецтва,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

ВПЛИВ ВОКАЛЬНОЇ МЕТОДИКИ НА РОЗВИТОК ФАХОВИХ ЗДІБНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗВО, СПЕЦІАЛЬНОСТІ «МУЗИЧНЕ МИСТЕЦТВО»

Одним із найважливіших завдань сучасної освітньої політики у світовому масштабі є підвищення якості мистецької освіти з використанням інноваційних технологій навчання. Вирішення такої проблеми набуває особливої актуальності у складних безпекових умовах, оскільки освітні функції вчителя мають здійснюватися з активним використанням передових освітніх та мистецьких технологій, у тому числі дистанційних. Підвищені вимоги до рівня та якості освіти спонукають науковців шукати нові шляхи підвищення кваліфікації

У цьому контексті особливого значення набуває питання підвищення рівня технологічної культури майбутніх учителів музики в процесі вокальної підготовки, яка, у свою чергу, передбачає оволодіння інноваційними вокально-педагогічними технологіями, технологіями співу в контексті світового вокалу. та педагогічного досвіду студентами вищої музичної та музично-педагогічної освіти.

Актуальні тенденції художньо-педагогічної думки сучасності інтенсивно презентують наукові знання щодо ефективного формування культури вчителя як такого, що ґрунтується на оволодінні інноваційними технологіями

навчання, такими як: художньо-педагогічні технології підготовки студентів у системі мистецької освіти [4]; музично-педагогічні технології формування музичної культури майбутнього вчителя [7].

У галузі музичної педагогіки існує комплексне поняття «вокально-педагогічна технологія», що включає особливості як педагогічної, так і вокальної технологій. Нині зросло значення вокально-педагогічної технології у зв'язку з модернізацією змісту мистецької освіти. Вокально-педагогічну технологію слід розглядати як інтегративну синергетичну систему, що охоплює змістовий і процесуально-операційний компоненти, що забезпечують досягнення мети і результату вокального навчання, розвитку, виховання здобувачів освіти (студентів, слухачів курсів підвищення кваліфікації тощо).

У процесі аналізу діяльнісних функцій учителя музики (усвідомлення цінності технологічної діяльності, оволодіння інноваційними навчально-мистецькими технологіями, використання їх у практичній діяльності, творче моделювання елементів різних технологій, створення власних) слід визначити структуру технологічної культури майбутніх учителів музики: аксіолого-культурологічний, гносеологічно-емоційний, технологічно-діяльнісний компонент та творчо-професійний. Кожен компонент, у свою чергу, містить мотиваційні, професійні, особистісні характеристики досліджуваного явища.

Аксіолого-культурологічний компонент структури технологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризує: здатність до усвідомлення світоглядного значення формування технологічної культури; наявність професійного інтересу до оволодіння цінностями технологічної культури вчителя музики; здатність до самоактуалізації в оволодінні цінностями технологічної культури в процесі вокального навчання.

Гносеологічно-емоційний компонент структури технологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризує: наявність пізнавального інтересу, потреби та емоційної спрямованості на знання вокально-виконавської та вокально-педагогічної технологій; знання базових вокально-технологічних понять, а також традиційних й інноваційних вокально-виконавських та вокально-педагогічних технологій у різних манерах співу; здатність до когнітивного та емоційного зростання у процесі оволодіння технологіями вокального навчання.

Технологічно-діяльнісний компонент структури технологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризує: наявність мотивації, цілі оволодіти технологічною діяльністю вчителя у практиці вокального навчання; уміння володіти й застосовувати оптимально ефективні вокально-виконавські та вокально-педагогічні технології у навчально-виховному процесі; здатність до особистісно-діялісної мобільності у сприйнятті та використанні технологій у вокальному навчанні.

Творчо-професійний компонент структури технологічної культури майбутнього вчителя музичного мистецтва характеризує: наявність інтересу та потреби у професійній творчості; вміння інтегрувати елементи традиційних технологій, створювати нові технології навчання вокалу.

Аналізуючи сучасні технології підготовки майбутніх фахівців з вокалу, слід класифікувати такі з них:

- технології, спрямовані на оволодіння майбутніми вчителями виконавськими та методичними основами співу;
- інформаційно-комп'ютерні технології, зокрема дистанційні, спрямовані на навчання мистецтва співу, оволодіння основами звукопідсилювальної техніки майбутніми виконавцями та вчителями музики;

– технології, які мають оздоровчий ефект.

Для сучасної вищої освіти актуальним сьогодні в умовах пандемії коронавірусу стає перехід на дистанційне навчання. Особливо гостро ця проблема стоїть у мистецькій освіті, адже, як відомо, мистецька освіта відбувається в індивідуально-практичній формі навчання. Тому вирішення питання вокальної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва з використанням технологій дистанційного навчання є інноваційним в організації художньо-виховного процесу. Дистанційно-інформаційне навчання дозволяє відпрацьовувати необхідний навчальний матеріал зручно та з урахуванням можливостей викладачів і студентів, а також їх індивідуального темпу навчання.

Використання дистанційних технологій для засвоєння лекційно-практичних курсів «Методика постановки голосу», «Методика викладання вокалу» створює можливість студентам значно поглибити знання з вокальних дисциплін. Нами розроблені електронні бази змістовних даних, до яких входять: підручники, методичні рекомендації, навчально-творчі завдання та бібліографії за темами, конспекти лекцій, відео майстер-класи видатних співаків і педагогів з розбором і рекомендаціями викладача, розспіви для всіх видів голосу. ; записи виступів відомих співаків та ін. Вокально-методичний навчальний матеріал систематизовано у взаємопов'язаних веб-сторінках і здійснюється за допомогою гіперпосилань. Інформаційне середовище для організації діяльності надає можливість обрати два формати, а саме: тематичний – вивчення навчального матеріалу, розподіленого за темами та відеоконференцз'язок – спілкування вчителя та учнів за допомогою Zoom, Skype через веб-камеру. Спілкування та контрольне оцінювання студентів є невід'ємною частиною дистанційних технологій. Для цих курсів вважаємо доцільним

використовувати розроблені бліц-опитування, творчі завдання та тести, вебінари, презентації творчих завдань, вправ, які завдяки наявності зворотного зв'язку в системі.

Опанування основної дисципліни «Клас вокалу», безпосередній відгук/зворотній зв'язок викладача є надзвичайно важливим під час індивідуальних занять. Тому доцільним є використання Viber, Messenger, Skype, які дають змогу викладачеві працювати в безпосередньому контакті з учнями, використовувати традиційні та інноваційні методи у співі та оволодінні їх вокальним репертуаром. Розучувати акапельні твори на дистанційному навчанні не складно. Проблему розспівування окремих супроводжуваних музичних творів можна вирішити шляхом запису виступу концертмейстера, який майбутні вчителі музики можуть використовувати як фонограмний мінус у своїй подальшій практичній діяльності. Виступи студентів доцільно оцінювати в програмі Zoom для прослуховування викладачами або через прослуховування записаних відеофайлів [2].

Впровадження технологій, спрямованих на оволодіння майбутніми вчителями вокально-виконавськими та вокально-методичними знаннями та вміннями, дало можливість студентам оволодіти основами різноманітних вокальних технік у контексті світової вокальної практики. Використання інформаційно-комп'ютерних технологій, а також технологій дистанційного навчання співу, які в умовах сучасної пандемії коронавірусу є особливо актуальними та інноваційними в організації художньо-освітнього процесу, дозволило студентам зручно опанувати навчальний матеріал з урахуванням можливостей викладачів і студентів, а також їхній індивідуальний темп навчання. Застосування здоров'язберігаючих технологій дало змогу не тільки підвищити рівень технічних навичок майбутніх учителів

музики щодо догляду та збереження співочого голосу, а й підвищити ефективність вокальної практики з дітьми з особливими освітніми потребами.

Результати дослідження визначають актуальність проблеми формування технологічної культури майбутніх учителів музики засобами інноваційних технологій у вокальній підготовці, що зумовлює необхідність мистецтва модернізації освіти. Відповідно, технологічну культуру вчителя ми розглядаємо як професійно-особистісний феномен, що ґрунтується на його ціннісно-технологічному світогляді та способі мислення, уміннях застосування технологічних знань, сформованих і реалізованих у творчій художньо-педагогічній діяльності, а також здатності до творчо використовувати педагогічні засоби.

На основі аналізу діяльнісних функцій учителя музичного мистецтва визначено структуру технологічної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, яка включає: аксіологічно-культурний, гносеологічно-емоційний, технологічно-діяльнісний, творчо-професійний компоненти. Такі компоненти структури технологічної культури базуються на сумі знань, умінь і навичок, а рівень їх сформованості, у свою чергу, визначається визначеними критеріями, а саме: ціннісно-аксіологічним, когнітивно-емоційним, вокально-операційним і творчо-професійним.

Таким чином, у дослідженні обґрунтовано широкий спектр інноваційних вокально-педагогічних, інформаційних комп'ютерних технологій, оздоровчих технологій, технічних засобів, які сприяють ефективності формування технологічної культури майбутніх учителів музики.

Список використаних джерел

1. Ємельянов, В. В. (2010). Розвиток голосу. Координація та навчання . СПб.: Видавництво Лан.

2. Овчаренко Н.А. (2020). Вокальна підготовка майбутніх учителів музики з використанням сучасних технологій дистанційного навчання. *Сучасний рух науки*. Дніпро, 2, 121-124.

3. П'єхота О. М. (2010). Формування технологічної культури викладача сучасного ВНЗ. *Науковий вісник МДУ імені В. О. Сухомлинського*. 1.31, 6-10.

4. Падалка Г. М. (2010). Художня педагогіка. *Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін*. Київ : Освіта України.

5. Попова, А. Б. (2017). Вплив технології Live looping на мистецтво естрадного співу. *Молодий вчений*, 11 (51), 629-631.

6. Фоломєєва Н. А. (2016). Методика догляду та гігієни голосу студентів-вокалістів у педагогічних ВНЗ. *Молодий вчений*, 11.1 (38.1), 100-103.

7. Черкасов В. Ф. (2014). Теорія і методика музичного виховання: навчальний посібник . Тернопіль: Навчальна книга – Богдан.

Волошина А.В.

викладач кафедри музикознавства та
вокально-хорового мистецтва,
*Уманський державний педагогічний університет
імені Павла Тичини
м. Умань, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНТЕРАКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ВОКАЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Вокальне навчання – це спеціалізована багатодисциплінарна предметна область, яка допомагає людям розвивати поведінку та навички ефективного та правильного використання голосу. Викладачі вокалу використовують абстрактні поняття, щоби внести корективи під час навчання вокалу [1]. Голос практикується у перформансі, особливо у зв'язку з новими медіа, новою сценічною та побутовою архітектурою, а також новими гібридними жанрами та естетикою.

Навчальне середовище для вокалістів наразі функціонує за допомогою різноманітних навчальних програм, у тому числі спеціалізованих [4]. Усе більше і більше музичних дисциплін зараз інтегруються з сучасними освітніми ідеями та методами, використовуючи мультимедійні технології, а також виконавське та візуальне мистецтво [7]. Освітня індустрія використовує власні нові ідеї для просування музичної освіти. Медійне середовище принесло користь сфері вокальної освіти, створивши ресурси, які надають студентам і всім музикантам можливість спілкуватися один з одним, ділитися своїми навичками та вдосконалювати свої здібності. Оживлення музики за допомогою цифрових технологій змінює створення музики.

З використанням інформаційних комп'ютерних технологій з'являються нові освітні сценарії. Як важливий спосіб цифрової освіти, інтерактивна освіта не тільки широко визнана, але вже давно вважається важливим напрямком освітнього режиму [6].

Щоб не відставати від темпів викладання вокалу в усьому світі, методи навчання також повинні постійно оновлюватися. Навчання співу є предметом постійної практики, яка потребує постійної взаємодії вчителя та учня. Проте традиційні методи також можна використовувати в навчанні, і вони можуть міцно вкоренитися в традиції, а постійне оновлення може призвести до ігнорування багатівкової традиції успішного навчання голосу. На основі цього зроблено висновок, що сучасне голосове навчання має базуватися на поєднанні традиційних та інноваційних методів для збереження багатівкової традиції та водночас оновлення -методологічних підходів, використання яких потребує пандемічних умов, у яких розвивається сучасне навчання. Проте в умовах сучасної пандемії COVID-19 особистий контакт не завжди можливий, або несе загрозу поширення вірусної інфекції. Під час пандемії технології та додатки мобільного навчання використовуються в усіх сферах освіти.

Мобільні застосунки та сучасні програми музичної освіти можуть задовольнити потреби музичної спільноти, сприяючи спільній дискусії, глибшому вивченню музики та когнітивному розвитку. Спеціальна технологія може бути ефективним інструментом для покращення навчання, надаючи учням персоналізоване навчання [6]. Закордоном було проведено дослідження щодо пошуку технологічних рішень для покращення та модернізації музичної освіти, спрямованої на розвиток фундаментальних вокальних навичок за допомогою мобільних застосунків [2]. Також був розроблений тренажер із

візуалізацією в реальному часі для оцінки результатів і помилок у вокальному навчанні [2]. Розвідки, проведені упродовж останніх років, свідчать про зростання інтересу до використання інтерактивних платформ для вокального навчання в умовах навчальних закладів, що підтверджує актуальність такого дослідження.

Електронне навчання є ключовим видом діяльності у сучасному суспільстві, заснованому на знаннях і мережах. Завдяки цифровим технологіям у центрі мережевого суспільства вищі навчальні заклади створюють і поширюють знання та роблять важливий внесок у навчання студентів. Не дивно, що електронне навчання швидко розвивається з моменту його появи в середині 1990-х років і швидко розвивається. Генерування ідей через інтерактивне навчальне середовище вимагає розгляду технічних і матеріальних аспектів. Творче використання технологій підтримується не лише цифровими пристроями, а й матеріальними технологіями, такими як освітня робототехніка та мобільні додатки, які організовують творчий процес.

Мобільне навчання (mLearning), яке стало усталеним терміном у 2005 році, зараз вважається окремою сферою практики та досліджень електронного навчання та стало широко визнаним у всьому світі. Це дає можливість подолати кордони, подолати розрив між формальним і неформальним навчанням через щоденне використання людиною мобільних технологій. З точки зору організації навчання, інтеграція персональних мобільних пристроїв у систему освіти є складним завданням. Одна з проблем інтеграції мобільних пристроїв в освіту пов'язана з визначенням формального та неформального навчання.

У сучасному світі відбувається перехід до сучасних методів навчання з використанням найсучасніших бездротових

технологій у навчальному середовищі, що набуло особливої популярності з початком пандемії COVID-19. Мобільне та комп'ютерне навчання, розроблене на основі цієї ідеї, є одним із найважливіших досягнень у покращенні ефективності та результативності навчання [3]. Технологічний прогрес дозволяє учням все частіше використовувати мобільні телефони та комп'ютерні програми для навчальних цілей і створювати відповідне середовище для навчання музиці.

Дослідники пов'язують залучення студентів з інтерактивним середовищем, оскільки студенти порівняно з учнями мають більший контроль над своїм навчальним процесом і тому їхні запити є більш релевантними. На перший план також висувається кілька педагогічних питань, на які можна відповісти шляхом підвищення розуміння поведінки інформації у високотехнологічному середовищі. Ці проблеми безпосередньо пов'язані з діяльністю учня та включають передачу контролю від вчителя до учня та неформальну навчальну діяльність, яка зазвичай виконується з мінімальним керівництвом. Таким чином, дослідження показало, що свобода дій студентів асоціюється з почуттям автономії, тобто незалежності від учителів і батьків.

Онлайн-технології можуть задовольнити потреби музичної спільноти, надати -музикантам можливість для спільного обговорення та сприяти глибшому музичному вивченню та когнітивному розвитку. Конкретним прикладом використання технологій у музичній освіті є використання програмного забезпечення, яке може забезпечити більш безперервний досвід навчання, дозволяючи користувачам навчатися та практикуватися на бажаному рівні та кількості. Технології принесли користь музичній освіті, створивши ресурси, які надають студентам і всім музикантам можливість спілкуватися та ділитися своїми навичками. Крім того, для

досліджень такого характеру необхідно встановити в рамках теоретичної основи, яку екосистему навчання можна аналізувати в конкретному контексті, чи це мобільне навчання, електронне навчання, кризове електронне навчання чи програмне забезпечення, як цей аспект важливий для розуміння природи дослідження [5].

Отже, мобільні застосунки можуть бути використані в дистанційній освіті та призвести до покращення проведення навчального процесу в музичній індустрії. Крім того, це дослідження має практичну та наукову цінність, оскільки демонструє вплив мобільних додатків у контексті вокального навчання. Спів – це заслуга не стільки таланту, скільки наполегливої практики, тому за допомогою додаткової мультимедіа можна досягти вищого та кращого результату.

Мобільні застосунки дозволяють оптимізувати процес навчання, зробити його легшим і різноманітнішим. Платформи онлайн-спілкування та спеціалізовані застосунки допомагають у процесі розвитку навчальних навичок. Оптимальні технологічні рішення для вдосконалення та модернізації музичної освіти, функціональні особливості яких надають учням можливість оволодіти навичками аудіювання, граючи в музичні ігри на слух, підспівуючи записи в режимі реального часу, прослуховуючи та ідентифікуючи акорди, інтервали, прогресії, жанри тощо.

Важливим аспектом є популяризація мобільних застосунків для вдосконалення співочих навичок, демонстрація їх актуальності та придатності для подальшого офіційного включення в освітні програми, адже в глобальному сенсі все суспільство стикається з новими викликами, наприклад, пандемією, яка величезний вплив на всю планету. У контексті дистанційної освіти спеціалізовані мобільні додатки в певних сферах можуть бути надзвичайно корисними. Для майбутніх

досліджень також важливо вивчити довгостроковий вплив мобільних застосунків на вокальне навчання, звернути увагу на обмеження (обмежувальні фактори) і продовжити дослідження на цю тему. Для майбутніх досліджень можна вивчити відмінності між трьома групами у вокальних даних та їхніх критеріях або відмінності між групами щодо критеріїв оцінки.

Список використаних джерел:

1. Доганьгіт С. та Іслім О. Ф. (2021). Віртуальна реальність у вокальній підготовці: *Уч. Дослідження музичної освіти*, 23 (3), 391-401.

2. Ши, Ю. (2021). Використання мобільних інтернет-платформ і додатків у вокальному навчанні: синергія технологічних і педагогічних рішень. *Інтерактивні навчальні середовища*.

<https://doi.org/10.1080/10494820.2021.1943456>.

3. Талан, Т. (2020). Вплив мобільного навчання на ефективність навчання: дослідження мета-аналізу. *Освітні науки: теорія та практика*, 20(1), 79-103.

4. Тянь Л. (2020). Розвиток музичної онлайн-освіти, що підтримує автономне навчання. У Л. Еванс (Ред.). Серія конференцій ІОР: *Матеріалознавство та інженерія С. 1-7*.

5. Турбо, С. (2021). Навчальні екосистеми: потужний засіб підтримки учнів у незахищених громадах. Отримано 22 лютого 2022 року з

<https://www.wise-qatar.org/learning-ecosystems-a-powerful-means-to-supporting-learners-in-underserved-communities>.

6. Ху, С., & Zhai, Y. (2022). Розробка комп'ютерної системи для самостійного навчання вокальному музичному співу за допомогою технології потокового мобільного медіа. *Автоматизоване проектування та застосування*, 19 (S3), 119-129.

*Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)*

7. Ян, Г. (2021). Застосування програмного забезпечення нечіткого адаптивного розпізнавання мовлення в сучасній системі онлайн-навчання музики. *Journal of Ambient Intelligence and Humanized Computing*, у пресі. <https://doi.org/10.1007/s12652-021-03215-8>.

Матюшенко-Матвійчук В.

*Заслужена артистка України, викладач,
Національна музична академія України
ім. П. І. Чайковського,
Академія мистецтв імені Павла Чубинського,
м. Київ, Україна*

АКТУАЛЬНІСТЬ УДОСКОНАЛЕННЯ ВОКАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Вокальне мистецтво завжди було особливою культурною ланкою. Дійсно людський голос, фізіологічна артикуляційна складова порівнювались з ідеальним музичним інструментом, який є найдревнішим. Як зазначають українські науковці С. Бень, Н. Пом'яновська мистецтво вокалу має достатньо давнє походження. «Своїм корінням воно сягає ще тієї сивої давнини, коли первісне, так зване синкретичне (неподільне, нероз'єдане) мистецтво поєднувало в собі нерозвинені елементи примітивного танцю і пісні, тобто елементи ритму, мелодії, слова і примітивної драматичної дії» [1, С. 103]. Складні історичні шляхи розвитку цього виду мистецтва надали початок виникненню таких «жанрів і форм (пісня-романс, кантата-ораторія) аж до найсучасніших і наймасштабніших проєктів ХХ ст. – оперних постановок на тлі єгипетських пірамід. Це те, що ми можемо назвати вокальною культурою в загальних обрисах, або погляду здалека» [1, С. 103]. Дослідники акцентують свою увагу на тому, що українській пісні випало багато випробувань, але вона залишається цим бездоганним прикладом величності вокального мистецтва людства.

«Нелегко було українській пісні. Вона жила з народом, вмирала і разом з ним воскресала. Аж до Франції занесли її

козаки як полоненні Наполеона так і його прихильники. А 1947 року в Парижі вийшло чудове видання «Українські думи». 1646 року українська пісня заgrimіла у Франції, коли дві з половиною тисячі козаків взяли участь у боях французів з іспанцями. Скидали шапку перед українською піснею і друзі, і недруги. У європейських арміях співали аранжировану композиторами Вебером (1786–1826) і Бетховеном «Їхав козак за Дунай». Не так давно у супроводі цієї пісні в Англії танцювали твіст. В тій же Англії і Америці і сьогодні на Різдво звучить «Щедрик» нашого Леонтовича» [1, С. 104].

«Мистецтво сольного співу своїм народженням в кінці XVI ст. спричинило появу опери в 1600 році. Хорове мистецтво значно старше за віком. Однак їх поєднують практично одні й ті ж самі проблеми вокальної педагогіки, методики і виконавської практики. Мистецтво сольного співу і хорова виконавська культура взаємозалежні між собою» – пише О. Г. Стахевич [2, С. 5]. Отже, вокальне мистецтво, спів, має не тільки стародавній розвиток, але й певні традиції, що відображаються, подовжуються та вдосконалюються у процесі навчання й передачі вокальних знань та навичок молоді.

Процес сприйняття має суто особистісний характер. Л. О. Тоцька пише про те, що кожна людина потребує своє власне душевне відтворення оскільки без нього можна втратити цілісну особистість. «Розвинена духовність є однією із найважливіших персональних рис людини, яка думає та живе Україною і хоче возвеличити свою неньку» [3, С. 3]. Вітчизняна вища музична школа має значні здобутки в галузі підготовки фахівців сфери вокального мистецтва. Так, наприклад, Л. О. Тоцькою встановлено, що «удосконалення вокальної підготовки – вокально-педагогічний процес, який полягає у знаходженні сучасних шляхів і методів, що дозволить повніше розкрити індивідуальні якості та можливості студента, реалізувати його

творчий і художньо-пізнавальний потенціал» [3, С. 8].

Феномен української вокальної школи крізь призму етнокulturологічних проблем розглядала у своїх наукових працях відома українська співачка й професор В. Г. Антонюк [4], [5]. Звукове мовлення в народно-побутовому вжиткові українців, вокальна етнопедогогіка слугують інструментами вдосконалення сучасної вокальної освіти.

Звернемося до праці О. Г. Стахевича [2], де науковець пише: «Вокальна педагогіка – це галузь знань про природу співацького голосу і використання її можливостей у музично-виконавській практиці, наука про навчання і виховання професійного співака. У різні епохи музичного мистецтва існували різні погляди на природу співацького голосу і проблему її використання у виконавстві. Залежно від цих поглядів, музично-естетичних смаків формувалася теоретична і методична модель вокального мистецтва, здійснювалося співацьке навчання і виховання співака» [2, с. 5].

Цікавим є те, що науковець вважає, з чим авторка даних тез також погоджується, що найважливішим принципом вокальної педагогіки є принцип єдності: художній і вокально-технічний розвиток співпадають, сприяючи тому, що виконання несе емоційне навантаження, виразність і особисте відношення до музичного тексту. Далі йде принцип поступовості та послідовності щодо оволодіння співацькою майстерністю. Поступово збільшується навантаження на голосовий апарат. Після чого йде третій принцип, не менш важливий – це індивідуальний підхід. Особливу увагу приділяє педагог особливості голосового апарата учня. «Принцип постійного удосконалювання завершує систему, на якій базується процес вокального навчання» [2, с. 11].

Л. М. Василенко вважає, що «вокальну підготовку студентів музично-педагогічних факультетів слід розглядати

як процес, спрямований на максимальний розвиток у них здатності до глибокого розуміння змісту музичних образів та втілення їх у досконалій співацько-виконавській формі. Розвиток вокально-технічних навичок студентів також потребує пильної уваги» [6, С. 9]. Особливого значення, на думку вченої, слід надавати не лише «актуалізації власних співацьких відчуттів, а і усвідомленню студентами теоретичних засад голосоутворення людини, зокрема учнів дитячого і юнацького віку» [6, С. 9].

Л. М. Василенко розглядає та описує вокально-методичну підготовку як систему навчання, яка передбачає «забезпечення студентів знаннями, вміннями і навичками, що ґрунтуються на інтегративній єдності індивідуального вокального розвитку та оволодіння методикою вокального навчання» [6, С.16]. Вокально-методична підготовка включає компоненти: мотиваційно-цільовий, тобто розуміння загальної мети і завдань вокально-методичної підготовки; інформаційно-пізнавальний, спрямований на усвідомлення ролі вокального мистецтва в естетичному вихованні особистості; операційно-технологічний, який забезпечує оволодіння вокально-виконавською майстерністю; рефлексивно-аналізуючий, що характеризується розвитком здатності до адекватної самооцінки власних вокально-виконавських можливостей [6, С.16].

Отже, підсумовуючи зазначені вище наукові надбання українських вчених, можна зробити висновок, що вокальне мистецтво, має не тільки стародавній розвиток, але й певні традиції, що відображаються, подовжуються та вдосконалюються у процесі навчання й передачі вокальних знань та навичок молоді. Вітчизняна вища музична школа має значні здобутки в галузі підготовки фахівців сфери вокального мистецтва. Зокрема вокальна етнопедagogіка надає інструменти вдосконалення сучасної вокальної освіти. Актуальним є

удосконалення вокальної освіти методами вокальної педагогіки як науки, де використання природи співацького голосу в оперному виконавстві є головним.

Список використаних джерел:

1. Бень С., Пом'яновська Н. Українська пісня і вокальна творчість як складові естетичної культури. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Лесі Українки. №. 11 (384), 2018. С. 103-106.

2. Стахевич О. Г. Основи вокальної педагогіки. Ч. 1: Природно-наукові теорії сольного співу. Курс лекцій. Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 92 с.

3. Тоцька Л. О. Методичні засади удосконалення вокальної підготовки майбутніх учителів музики : автореф. дис.... канд. пед. наук.: 13.00.02. Київ, 2010. 24 с.

4. Антонюк В. Г. Звукове мовлення в народно-побутовому вжиткові українців. Нариси з етнології: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. та доп. Київ : Обрії, 1996. 128 с.

5. Антонюк В. Г. Феномен української вокальної школи в контексте етнокulturологических проблем : дис. ... д-ра культурол. наук : 24.00.01 М., 2001. 428 с.

6. Василенко Л. М. Взаємодія вокального і методичного компонентів у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музики : автореф. дис.... канд. пед. наук.: 13.00.02. Київ, 2003. 23 с.

Прокопович Л.В.

доктор філософських наук,
професор кафедри культурології та філософії культури,
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

Андрєєва А.Ю.

студентка 1 курсу
кафедри культурології та філософії культури,
Національний університет «Одеська політехніка»
м. Одеса, Україна

ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ НА ПЕРЕХРЕСТІ ПРИРОДИ І КУЛЬТУРИ

Найпростішим поясненням поняття культури є її протиставлення природі. До цього прийому часто вдавалися структуралісти, зокрема, Клод Леві-Стросс, який майже всі явища природи та культури розглядав крізь бінарні опозиції, серед яких найбільш значущою вважав саме протиставлення природи і культури. Одним з проявів цього протиставлення К. Леві-Стросс вважав опозицію «сире – приготоване» стосовно продуктів, що вживають люди як їжу [1].

Під приготованим він розумів зварене, тобто те, що зазнало термічної обробки. При цьому жарене та копчене він відносив до природних продуктів. Втім, суті це не змінює, якщо говорити не про продукт, а про технологію його приготування. В цьому плані ідея К. Леві-Стросса цілком відповідає думці більшості дослідників історії культури про переламний момент в житті людства з появою практики приготування їжі на вогні.

В конструкції К. Леві-Стросса привертає увагу інший момент: наявність в його «кулінарному трикутнику», окрім

сирого та приготованого, ще й гнилого. Гниле, на його думку, є протиставленням приготованому, бо «обробка вогнем здійснює культурне перетворення сирого, а гниття є перетворенням природним». З чого робиться висновок, що «опозиція сирого і приготованого... дорівнює відсутності і присутності кулінарії» [1].

Але тут виникають два запитання.

Перше запитання: Хіба гниття є єдиним способом перетворення продуктів (речовин, матерії) у природі?

Адже в природі відбуваються такі процеси, як фотосинтез, коли в рослинах сонячна енергія перетворюється на енергію хімічних зв'язків органіки, тобто глюкози, білків та жирів, або кристалізація, коли рідина перетворюється на тверде тіло з іншими властивостями. А скільки різних перетворень відбувається завдяки життєдіяльності мікроорганізмів!

Друге запитання: Хіба термообробка – це єдиний спосіб приготування їжі?

Адже ми не лише варимо та жаримо (запікаємо, закопчуємо тощо), а ще й засушуємо, вимочуємо, засолуємо, квасимо, маринуємо і робимо ще багато інших операцій із продуктами, готуючи їх для споживання.

Якщо порівняти ці два переліки процесів, то видно, що вони багато в чому схожі. І це не дивно, адже люди споконвічно користувалися не лише природними продуктами, а й природними технологіями (біотехнологіями).

Шумери, наприклад, варили ячмінне пиво, яке неможливо приготувати без використання мікроорганізмів, що переводять цукор у спирт.

В культурах Давньої Греції та Риму з'явилися слова, які міцно вкоренилися й в сучасній науковій термінології, – «ензим» та «фермент», – для позначення особливих «робочих» білків у клітинах, які здійснюють всі реакції у живих

організмах. Саме завдяки цим реакціям «піднімається» (грецькою «зим» – піднімати) дріжджове тісто, яке робиться за допомогою закваски. В Давньому Римі не знали, що закваска представляє собою дріжджі, тому говорили «ферментум» – бродиння, кипіння, вибух, різке збільшення в об'ємі.

Здавна люди виготовляють кисломолочні продукти та різноманітні сири, яких неможливо отримати без певних бактерій, кефірних грибків та плісневих грибів.

Ще одним з найдавніших продуктів, якими харчуються люди, є мед. Він є результатом перетворення квіткового нектару під дією ферменту (інвертази), що виділяють бджоли. Протягом тисячоліть люди їли мед, який знаходили у природі. Але відтоді, як видатний український винахідник Петро Прокопович побудував перший рамковий вулик, люди почали користуватися не лише медом як природним продуктом, а й природною технологією його отримання. Точніше, сама технологія залишилася за бджолами, а люди лише створюють умови для їх «праці». І в такому «тандемі» ця технологія стала частиною культури, а її продукт – корисною складовою культури харчування.

Цей перелік можна продовжити й іншими біотехнологіями, які люди взяли у природи і впровадили у свої кулінарні практики.

То як ці практики визначити: як «природу», чи як «культуру»? Очевидно, що бінарно-опозиційний підхід тут втрачає сенс. Кулінарні практики (і давні, і, тим паче, сучасні) є занадто складними і різноманітними для такого спрощеного осмислення. Тут, радше, слід говорити про поєднання, синтез природи і культури. І розглядати даний феномен, виходячи з розуміння того, що світ природи і світ культури не існують окремо один від одного. Світ культури є вбудованим у світ природи, він створюється на його основі. Так, це не завжди

виходить гармонійно та корисно для людини і природи [2], але ці протиріччя лежать вже в іншій площині культурологічних досліджень та філософських рефлексій.

Виявлення й осмислення цих протиріч є предметом подальшого дослідження кулінарії як культурного феномену.

Список використаних джерел

1. Levi-Strauss, Claude. Le Cru et le cult. 1964.
2. Прокопович Л.В. Зворотний бік «ефекту Франкенштейна». *Перспективи. Соціально-політичний журнал*, 2022, № 3, С. 69–73. DOI: 10.24195/spj1561-1264.2022.3.10.

Чулкова Т.М.

старший науковий співробітник
*Шевченківський національний заповідник
м. Канів, Україна*

Сокур Л.А.

учений секретар, кандидат історичних наук
*Шевченківський національний заповідник
м. Канів, Україна*

УКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРНИЙ ФРОНТ НА ТАРАСОВІЙ ГОРІ

В умовах повномасштабного вторгнення російських військ на територію суверенної держави України, як ніколи набула актуальності поетична та мистецька спадщина відомого в усьому світі Тараса Шевченка. З початком російської війни ми відчули кардинальні зміни у нашому житті: емоції загострилися, страхи і тривоги набули хронічних форм, а з глибин історичної пам'яті почала проростати національна ідентичність, у пошуках якої ми були останні десятиліття.

Навіть у ці тяжкі для України часи, на Тарасову Гору у Каневі до могили Тараса Шевченка піднімалися відвідувачі, щоб отримати таку необхідну усім нам духовну підтримку українського Пророка. Серед гостей – художники, поети, музиканти, які черпали тут сакральну енергію для активізації своєрідного спротиву та створення ще одного фронту боротьби з ворогом: культурно-мистецького. Військова лють російської навали, спотворені міста і села, зруйновані музеї і театри, знищені монументи та культурні пам'ятки, неймовірні антигуманні звірства, свідками якого стало сучасне покоління українців, назавжди закарбувалися у їх пам'яті. Криваві події

2022 року стали непроханим гостем у кожній родині, і вже понад 300 днів сльозами і кров'ю наших співвітчизників пишеться страшна історія сьогодення. І як колись, наріжним каменем українства у скрутні часи стає Тарас Шевченко – його Слово, його віра у щасливе майбуття.

Враховуючи всю значимість української Святині – могили Кобзаря і Тарасової Гори у формуванні духовності нації, збереженні самоідентифікації українців у світі, непохитної віри наших земляків у Перемогу над росією, співробітники Шевченківського національного заповідника продовжують роботу над популяризацією слова Тараса Шевченка і його безсмертних заповітів.

Слід пам'ятати, що у будь-які, навіть найбільш «темні» часи, в основі виживання нації лежить поняття гуманізму та взаємопідтримки. Історично так склалося, що дух побратимства, притаманний українцям, вкотре дозволив їм об'єднатися навколо спільного лиха. Хранителі Шевченкової могили долучились до порятунку держави не лише словом, а й ділом: організовували збір одягу та продуктової допомоги для тимчасово переміщених осіб із зони активних бойових дій, збирали матеріали та плели маскувальні сітки на фронт, донатили на придбання необхідних для Збройних Сил України предметів та одягу, проводили заходи єдності для громадськості Канева та гостей Тарасової Гори – флешмоби, пересувні виставки, екскурсії, круглі столи тощо.

Теза про те, що мистецтво – це ліки для зраненої душі, навесні 2022 року набула нового сенсу. Щоб уникнути деморалізації суспільства, всупереч існуючій небезпеці, працівники Заповідника на Тарасовій Горі відкривали свій «культурно-мистецький фронт». У цей час значно збільшилася чисельність відвідувачів української Святині, зокрема, з числа вимушених переселенців із зони бойових дій. Незважаючи на

те, що музейні зали спорожніли, експозицію було демонтовано, відвідувачів зустрів Шевченківський меморіал та привітні екскурсоводи, які, всупереч воєнних реалій кожному вселяли віру у майбутнє, супроводжуючи розповідь пророчими Шевченковими посланнями. Розповідь унаочнювали матеріали пересувної виставки «Шевченківський національний заповідник» у цокольному приміщенні музею. Сім стендів презентували унікальні мистецькі пам'ятки та історію повернення Тараса Шевченка в Україну, будівництво першого народного музею «Тарасової світлиці» та його реконструкцію, історію встановлення хреста на могилі поета у 1844 році, будівництво музею та сучасного пам'ятника Кобзареві на його могилі. Також на стендах подано історію створення Музею народного декоративного мистецтва, Історичного музею та Бібліотеки для дітей, що входять до складу Шевченківського національного заповідника.

Навіть таке, на перший погляд, нетрадиційне вирішення подачі образу Святині та власне життя і творчості Тараса Шевченка, не залишили байдужими відвідувачів Тарасової Гори та знайшли своє відображення у «Книзі вражень». Серед багатьох записів, за кожним з яких ховаються нелегкі людські долі, читаємо: «У цей надскладний час для нашої України і для кожного українця, кожне слово Тараса Шевченка, кожен рядок його вірша надзвичайно важливі і актуальні. Історія повторюється, тому заповіт Шевченка звучить, як ніколи, доречно «Борітеся – поборете! Вам Бог помагає!». Віримо в Україну! Віримо у наше майбутнє! Дякуємо Тарасе за все!» [1, с. 90].

Вже 8 квітня 2022 року відкрив для відвідувачів свої двері перший народний музей Тараса Шевченка – «Тарасова світлиця», а за три місяці потому – і тимчасова виставка-експозиція у цокольному приміщенні музею Тараса Шевченка.

22 травня 2022 року – у день 161-ї річниці перепоховання Тараса Шевченка – на Тарасовій Горі лунало пророче слово поета в аудіозапису народного артиста України – Богдана Ступки. Гріло душу живе виконання Михайлом Ковалем кобзарських пісень. А у виставковому залі музею для відвідувачів Тарасової Гори звучали музичні твори на слова Кобзаря у виконанні молодих, але вже відомих музикантів, уродженців міста Канева Микити Олійника (тенор) – лауреата міжнародних конкурсів, соліста театру «Київська Опера» та Сергія Леонтєва (фортепіано) – науковця Шевченківського національного заповідника, лауреата премії імені Левка Ревуцького, члена Національної спілки композиторів України.

Під час введення військового стану в Україні було обмежено доступ до унікальних предметів української матеріальної спадщини. Співробітники Шевченківського національного заповідника розробили нові дієві форми комунікації з відвідувачами, зокрема – онлайн-виставки та екскурсії, творчі зустрічі, майстер-класи тощо. Не припинялася робота з художниками і колекціонерами, зокрема нашим земляком, який нині проживає у м. Лімасол (Республіка Кіпр) Георгієм Георгіадісом. Ще в юності він почав збирати предмети філателії і в рік відзначення Шевченкового 200-літнього ювілею вирішив передати свій скарб – колекцію «Тарас Шевченко. Сторінки життя великого патріота» до збірки Шевченківського національного заповідника.

У День Незалежності України наукові співробітники презентували онлайн-виставку «Основні віхи української державності: Портрет історичного часу» на офіційному YouTube-каналі, до якої з фондової колекції було відібрано живописні і графічні портрети українців, які здійснили вагомий внесок в історію становлення нашої держави та підготовлено авторську екскурсію.

До Дня Прапора та Дня Незалежності України у Шевченківському національному заповіднику відбулися презентації двох мистецьких проєктів: літературно-мистецького кола «Шевченкіана Максима Рильського» (за участі Максима Георгійовича Рильського – онука українського поета) та «І згуком Тараса гуртує до зброї Гора» (за участі черкаських письменників та митців). До організації вищеназваних проєктів долучилися відомі художники: Максим Гладько, Тетяна Сосуліна, Володимир Олексенко, Володимир Дахівник, Іван Лавріненко, Олеся й Микола Теліженки та інші, які через художні твори розкрили всю силу мистецтва. Їх роботи – це символічна об'єднавча ланка у боротьбі з російською агресією і прагненням українців до мирного вільного життя. А квінтесенцією заходів стала презентація вишитого рушника «Вогонь космічний. Zenit Українського сонця», створеного заслуженою художницею України – Олександрою Теліженко з м. Черкас. На трьох з половиною метрах полотнища використано шістдесят кольорів, композиція містить у собі символи переходу між вимірами, що означає перетворення України на демократичну державу. Описуючи символи на рушнику, пані Олександра наголосила, що «ми виходимо у великий світ, при тому виходимо гордо. Світ бачить, що Україна – гідна нація. Народ встав, показав, яка у нас ментальність, який величезний шлейф історичної непереможності української нації» [2].

Наприкінці 2022 року науковці заповідника організували масштабний виставковий проєкт під назвою «Народжені вільними». В основі експозиції подано образ Тараса Шевченка, який народився в неволі, але впродовж свого земного життя боровся за визволення українського народу з-під російського ярма. Його слова із листа до брата Микити Шевченка (після звільнення з кріпацтва): «Живу, учусь, нікому не кланяюсь і

нікого не боюсь, окрім Бога – велике щастя бути вольним чоловіком, робиш, що хочеш, ніхто тебе не спинить...» стали своєрідним епіграфом проекту [3, С. 11]. Особливе місце на виставці займає етап боротьби українців за національну ідентичність, зокрема, період становлення української державності та історія створення ескізу стилізованого українського герба видатним українським зодчим Василем Кричевським, який у 30-х роках ХХ століття став головним архітектором музею Тараса Шевченка у Каневі.

Кілька розділів розгорнутої виставки присвячено українцям, які продовжили боротьбу за волю України ціною власного життя – Олексі Гірнику з м. Калущ, який спалився на Тарасовій Горі на знак протесту проти російського поневолення України, В'ячеславу Чорноволу – одному з державотворців, дисиденту, ініціатору проголошення Незалежності України. На виставці також хронологічно презентовано матеріали української історії від часу створення Української Народної Республіки і до подій сьогодення; подано документи та фото учасників Помаранчевої революції та Революції Гідності; відображено події російсько-української війни з 2014 року.

Увага громадськості та гостей міста до заходів, що відбуваються на Тарасовій Горі свідчить про те, що культурно-мистецька складова у воєнний час відіграє надзвичайно важливе значення. У час повномасштабної російської агресії українцям, як ніколи, потрібно об'єднати свої зусилля задля збереження України як суверенної держави зі своєю історією, традиціями, звичаями, мовою і культурою. Шевченківський національний заповідник продовжує свою культурно-просвітницьку місію залучаючи та об'єднуючи людей, сповнюючи їх душі високим мистецтвом та мотивуючи продовжувати боротьбу із ворогом, щоб зберегти найцінніших скарб – рідну Україну.

Список використаних джерел:

1. У цей надскладний час... *Книга вражень Шевченківського національного заповідника*: з серпня 2020 – по цей час. С. 90.
2. Теліженко О. В. Виступ на урочистій презентації вишитого рушника «Вогонь космічний. Zenit Українського сонця». Шевченківський національний заповідник. м. Канів. Відеозапис. 24.08.22. *Приватний архів Чулкової Т.М.*
3. Шевченко Т. Зібрання творів: У 6 т. (вид., автентичне 1-6 томам «Повного зібрання творів у 12 томах / Редкол.: М. Г. Жулинський (голова) та ін. Т. 6: Листи. Дарчі та власницькі написи. Документи, складені Т. Шевченком або за його участю. 2003. С.11

СЕКЦІЯ 4.

ПРАВО

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, проректор,
Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна

Малахов Р.В.

аспірант,
Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна

КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ПОРУШЕННЯ САНКЦІЙ ЄС ПРОТИ РФ

24 лютого російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, чим продовжила військову агресію, що триває з 2014 року. З початку повномасштабного вторгнення росії слідчі Національної поліції розпочали 46 649 кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил російської федерації та їх німи пособниками. Найбільше кримінальних проваджень відкрито за ст. 438 КК (Порушення законів та звичаїв війни) - 35 244, а також ст. 110 КК (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) - 9097. За даними ООН, унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну загинули 6557 цивільних осіб, 10 074 дістали поранення. Але, звісно, реальні цифри значно вищі через

обмеження доступу до зони бойових дій. В Україні зареєстровано 4,7 млн. внутрішньо переміщених осіб. Більше 14,5 млн. українців виїхало після 24 лютого, а мінімум 11,7 млн. — виїхало до країн Євросоюзу. 7,7 млн. зареєстровані в Європі як отримувачі тимчасового захисту.[1]

Європейський союз готує дев'ятий пакет санкцій проти Росії за вторгнення в Україну. ЄК планує презентувати дев'ятий пакет санкцій проти Росії наприкінці листопада, з розрахунком, щоб схвалити його на початку грудня.[2]

Про це заявила 24 листопада президентка Єврокомісії Урсула фон дер Ляен під час візиту до Фінляндії, пише "Європейська правда" із посиланням на Spiegel. "Ми наполегливо працюємо над тим, щоб вдарити Росію в найболючіше місце, щоб ще більше послабити її здатність вести війну проти України", - сказала фон дер Ляен.

Вона також упевнена, "що ми дуже скоро домовимося про глобальне обмеження ціни на російську нафту з G7 та іншими важливими партнерами".

Раніше фон дер Ляен засудила ракетні удари Росії по українській енергетичній інфраструктурі та нагадала, що ЄС готує дев'ятий пакет санкцій і обмеження цін на нафту, аби ускладнити Путіну фінансування витрат на війну.

Як відомо, з 5 грудня ЄС заборонить імпорт російської нафти та обмежить її транспортування, а з 5 лютого буде накладене ембарго й на імпорт російських нафтопродуктів. Це має на меті позбавити Росію доходів від нафти.[2]

Рада ЄС 28 листопада одноголосно ухвалила рішення додати порушення санкцій до списку злочинів ЄС, включених до Договору про функціонування Євросоюзу.[3]

Наразі держави-члени по-різному визначають, що є порушенням санкцій, введених після вторгнення Росії до України, та які заходи покарання мають застосовуватися у разі

порушення. Це може призвести до різного ступеня виконання санкцій та ризику обходу обмежень, що потенційно дозволить особам, які перебувають під санкціями, продовжувати отримувати доступ до своїх активів та підтримувати режими, проти яких спрямовані заходи ЄС.

Включення порушення санкцій до списку "злочинів ЄС" є першим із двох кроків щодо забезпечення однакового ступеня застосування санкцій на всій території ЄС та припинення спроб обійти або порушити санкції.

Після ухвалення цього рішення Європейська комісія подасть пропозицію щодо директиви, яка містить мінімальні правила щодо визначення кримінальних злочинів та покарань за порушення обмежувальних заходів ЄС. Потім цей проєкт директиви має бути обговорений та прийнятий Радою ЄС та Європейським парламентом.

"ЄС рішуче відреагував на неспровоковану та невинуватну війну Росії проти України. Він ухвалив безпрецедентну кількість санкцій, спрямованих проти російської економіки, позбавляючи її можливості продовжувати цю агресію. Для успіху їх застосування потрібні спільні зусилля, і сьогоднішнє рішення є важливим інструментом, що дозволяє припинити будь-які спроби обійти ці заходи", - прокоментував Павло Блажек, міністр юстиції Чехії, яка зараз головує у Раді ЄС.

Сфери злочинності, які зараз перелічені в Договорі ЄС, це тероризм, торгівля людьми та сексуальна експлуатація жінок і дітей, незаконний обіг наркотиків, незаконний обіг зброї, відмивання грошей, корупція, підробка платіжних засобів, комп'ютерна злочинність та організована злочинність.

Нагадаємо, держави-члени ЄС почали дискусію про перегляд майбутніх відносин з Росією, беручи до уваги російське вторгнення в Україну.

Пропозиція Брюсселя щодо відносин включає ізоляцію Росії на міжнародному рівні, введення та здійснення обмежувальних заходів проти Росії та недопущення їхнього обходу.[3]

Європейська комісія 2 грудня висунула пропозицію щодо гармонізації кримінальних злочинів та покарань за порушення обмежувальних заходів ЄС.[4]

"Поки триває російська агресія проти України, надзвичайно важливо, щоб обмежувальні заходи ЄС були повністю імплементовані, а порушення цих заходів не окупилося. Пропозиція Комісії встановлює загальні правила ЄС, які полегшать розслідування, переслідування та покарання за порушення обмежувальних заходів у всіх державах-членах" - йдеться у повідомленні.

Як зазначається, реалізація обмежувальних заходів ЄС після російської атаки на Україну продемонструвала складність виявлення активів, що належать олігархам, які приховують їх у різних юрисдикціях через продумані юридичні та фінансові структури. Запропонована Єврокомісією директива має на меті встановити однаковий рівень штрафів у всіх державах-членах.

Основні елементи пропозиції включають перелік кримінальних злочинів, які порушують санкції ЄС, як-от: надання коштів або економічних ресурсів у розпорядження або на користь підсанкційної особи, юридичної особи або органу; незабезпечення заморожування цих коштів; надання можливості в'їзду підсанкційних осіб на територію держави-члена або їх транзиту через територію держави-члена; здійснення операцій з третіми країнами, які заборонені або обмежені обмежувальними заходами ЄС; торгівля товарами або послугами, імпорт, експорт, продаж, купівля, передача, транзит або транспортування яких заборонено або обмежено;

здійснення фінансової діяльності, яка заборонена або обмежена; або надання інших послуг, які заборонені або обмежені, таких як юридичні консультаційні послуги, трастові послуги та послуги з податкового консультування. Правопорушення охоплюватимуть також обхід обмежувальних заходів ЄС.

Крім того, пропозиція Єврокомісія містить загальні базові стандарти покарань: залежно від правопорушення окрема особа може бути засуджена до максимального покарання у вигляді щонайменше п'яти років позбавлення волі; компанії можуть нести відповідальність у розмірі не менше 5% від загального світового обороту юридичної особи (компанії) за комерційний рік, що передував рішенням про фінансування.

Тепер цю пропозицію обговорюватиме Європейський парламент і Рада ЄС в рамках звичайної процедури.

У травні 2022 року Єврокомісія запропонувала додати порушення обмежувальних заходів ЄС до списку злочинів ЄС. Водночас комісія запропонувала нові посилені правила щодо повернення та конфіскації активів, які також сприятимуть реалізації обмежувальних заходів ЄС. Пропозиції надходять у контексті робочої групи "Заморозити та конфіскувати", створеної в березні.

Після ухвалення 28 листопада рішення Ради ЄС, що визначає порушення обмежувальних заходів Союзу як сферу серйозного злочину, Єврокомісія висунула цю пропозицію для Директиви про порушення обмежувальних заходів ЄС, як другий крок.[4]

Висновки. Ефект від західних санкцій на економіку Росії може здаватися незначним, але він стане помітнішим з часом. Це такий процес, де не можна очікувати швидких результатів. І їхні результати стануть помітні через декілька місяців, а на додачу потрібно запроваджувати нові обмеження. ЄС готує

дев'ятий пакет санкцій проти Росії, щоб вдарити Росію в найбільшче місце, щоб ще більше послабити її здатність вести війну проти України. Після ухвалення 28 листопада рішення Ради ЄС, що визначає порушення обмежувальних заходів Союзу як сферу серйозного злочину, Єврокомісія висунула цю пропозицію для Директиви про порушення обмежувальних заходів ЄС, як другий крок.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Геноцид українського народу //Moderní aspekty vědy: XXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. - str.12-30

2. ЄС готує дев'ятий пакет санкцій проти Росії - фон дер Ляєн <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/24/7151264/>

3. Рада ЄС включила порушення санкцій до списку злочинів Євросоюзу. <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/11/28/7151418/>

4. Єврокомісія представила пропозиції щодо криміналізації порушення санкцій ЄС проти РФ <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/12/2/7151742/>

Guyvan P.D.

Candidate law Sciences, Doctoral student,
Honored Lawyer of Ukraine
*Institute of State and Law named after V. M. Koretsky
National Academy of Sciences of Ukraine,
Kyiv, Ukraine*

TIME DIMENSIONS OF SELF-DEFENCE MEASURES AS A MANIFESTATION OF THEIR LEGITIMACY

An authorized person's appeal to the competent state authorities with a demand for the protection of the violated or contested right is one of the most effective means of protection for the holders of subjective civil rights. The possibility of a law enforcement nature is part of the content of the subjective material right to a lawsuit. The purpose of subjective law is that the subject can, on legal grounds, within the limits of the powers granted to him by objective law, perform actions aimed at satisfying his own needs [1, c. 116]. At the same time, the judicial method of protecting a violated civil right is not the only option for realizing the right to protection. It is possible to fully accept the existing thesis according to which self-defense is a non-state and non-jurisdictional form of protection carried out by the holder of the violated civil right without recourse to state, administrative, public and other similar protective entities. The legal institution of self-defense is not an invention of the Ukrainian legislator. G. Dernburg also pointed out that self-defense is the exercise of a certain right, which occurs, regardless of opposition, by the authorized person's own efforts without recourse to the authorities [3, c. 342]. The definition of "self-defense" was used even in the analysis of the provisions of the Russian civil contract of 1910, although it had only a terminological

meaning, since it was only related to the lawful retention of someone else's property to encourage the debtor to fulfill his duty. In pre-revolutionary Russian legislation, self-defense of civil subjective rights was considered necessary defense, actions in a state of extreme necessity and permitted self-government [4, с. 184]. At the same time, the permitted self-government was defined as the right of self-help in order to restore the legal status. Norms on self-defense are currently contained in the civil legislation of Germany, the USA, Great Britain, Kyrgyzstan, Uzbekistan, etc.

The commented special type of protection of the right is assumed when the victim has the ability to legitimately influence the offender by using specific methods of protection. However, O.A. Krasavchikov argued that self-defense is possible only against an existing encroachment in the event that the circumstances of the violation, taking into account the place and time, exclude the possibility of applying for protection to a jurisdictional body [6, с. 98]. One can hardly agree with such conclusions, taking into account, first of all, the prescription of the legislation that a person exercises his right to defense at his own discretion (Article 20 of the CCU). The independence of such a way of protecting the law as self-defense was repeatedly pointed out by pre-revolutionary researchers. In particular, M.P. Pavlov-Silvansky noted that the right to defense is not created by the state, but only sanctioned by it. The recognition of this right in person is a necessity precisely because defense complements the law enforcement activities of the state, which is deprived of the ability to fully guarantee citizens from any illegal attack on their rights and interests [7, с. 949].

Therefore, most scientists recognize self-defense as a separate and independent method of legal protection of a violated material right. Self-defense of civil rights are actions of a factual nature of the governed subject himself, aimed at protecting his property rights and interests. That is, these are actions of a factual order, which in

the physical plan make it impossible to continue the violation of the law. A person's right to self-defense arises at the time of an offense and enables its bearer to independently, as a result of unilateral actions, achieve the restoration of the right or the termination of its violation. As we can see, similar to measures of operational influence, a positive effect is achieved by taking individual actions aimed at self-defense. At the same time, the duty of the debtor - the violator of material law - is reduced to the need to abolish the specified lawful acts. So, here, too, the powers regarding the active actions of the creditor and the passive behavior of the obliged subject constitute the content of the corresponding protective legal relationship. This relationship ends when the goal of self-defense is achieved: termination of the violation. When such a consequence did not occur as a result of the application of self-defense measures, the authorized person has the right to protect his material right in other established ways, including by filing a lawsuit in court [9, c. 35]. Therefore, the essence of self-defense is that, despite the possibility of contacting an authorized state body, protection occurs at the expense of one's own actions.

The existence and necessity of self-defense as an autonomous and equal way of exercising the security authority, as a rule, does not raise objections in the doctrine. At the same time, it is noted that the inclusion of such a method of legal protection of the violated subjective right in one line with the judicial defense toolkit actually gives legal significance to the consequences of its application and makes it similar to the application of judicial protection [10, c. 30-31]. At the same time, the question of the nature of a person's actions to protect his right, the limits of the application of the right to self-defense, is not always unambiguously assessed. As a rule, law enforcement actions carried out by the authorized person are equated with the implementation of actions in a state of necessary defense. So, are the powers to carry out protective actions exhausted

only by necessary defense? To answer this question, the scope of possible actions of the bearer of the relevant right should be investigated. Necessary defense as a natural human right to protection against illegal behavior was known even in ancient Rome [11, с. 62], it was believed that all laws allow force to repel force (*vim enim vi defendere omnes leges omniague jura permittunt*). According to Art. 36 of the Criminal Code of Ukraine, necessary defense is an act that has the characteristics of a crime, but is not a crime, because it is committed for the purpose of protecting the legally protected rights and interests of the person being defended or another person, as well as public interests and the interests of the state from a socially dangerous encroachment by causing damage to the aggressor necessary and sufficient in the given circumstances to immediately repel or stop the encroachment, if at the same time the limits of necessary defense were not exceeded.

If we reduce the understanding of self-defense of civil rights only to cases of necessary defense, then we should come to the conclusion that necessary defense can take place only in cases where the violator commits actions that have the characteristics of a crime, and not any actions that violate civil rights. This is how the definition of necessary defense in Art. 1169 of the Central Committee of Ukraine. Therefore, necessary defense, as one of the ways to protect personal rights and self-defense of civil rights and interests, are different, although related, things. Therefore, the definition of self-defense of civil rights as a type of action in a state of necessary defense, although taken into account by private law legislation, obviously does not fully suit him. Since the civil offense itself does not contain the features of a crime, then, of course, self-defense measures cannot have such features either. In other words, independent protection by a person of his subjective property rights and interests occurs without committing actions that have the

characteristics of a crime, otherwise it cannot be qualified as self-defense. Therefore, the definition of "self-defense" in civil studies has a richer meaning than the term "necessary defense." However, certain criteria for the legality of the behavior of an authorized person when applying measures of self-defense of civil rights could be borrowed from the theory and judicial practice related to necessary defense (Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine No. 1 dated April 26, 2002 "On judicial practice in cases of necessary defense").

In the scientific literature, it was indicated that in order for actions to be recognized as self-defense, the attack must be real, present, and unlawful. Such a set of circumstances is not always characteristic of civil law violations. For example, self-defense can be not only actions related to the physical defense of a right that is violated by someone, but also preventive measures that prevent such a violation [13, c. 24]. In general, the scope and nature of acts aimed at self-defense of substantive law may differ significantly from those that fall under the qualification of self-defense. Therefore, there is an urgent need to define the criteria for the necessary (possible) self-protection of civil rights, including the terms for taking certain actions. Self-defense as a certain way of protecting civil rights is the least prone to strict regulation of the law. One should agree with Ch.N. Asimov, that the possibility of using self-defense as a physical influence on the violator does not depend on whether it is provided for by specific norms of material law and thus the legal character is determined [14, c. 141]. It is only important that such a protective legal capacity is authorized by our legislation, and the means of its application should not directly contradict the normative prescriptions [15, c. 156].

References:

1. Kostruba A. Civil legal relationship in the mechanism of legal regulation. Herald Nation. Academy of Legal Sciences of Ukraine. No. 1 (76). 2014. P. 112-120.

3. Dernburg G. Pandekty. General part. / Trans. at hand and ed. P. Sokolovsky. M.: Type. Univ., 1906. T. 1. 481 p.

4. Russian civil law. issue 1-2; / Sinaisky V.I., prof. 2nd ed., ed. and additional Kyiv: Typo-lit. "Progress", 1917. Vol. 1. 568 p.

6. Soviet civil law. Under ed. O.A. Krasavchikova. Ed. 3rd correction. and additional M.: Higher School, 1985. T.1. 544 p.

7. Pavlov-Sylvansky N.N. On the necessary defense against illegal actions of the authorities. Herald of Law and Notary, 1910. No. 29. P. 948-954.

9. Paranytsia S.P. Self-defense as an independent subjective right of a person. Journal of the Kyiv University of Law. 2011. No. 2. P. 33-36.

10. Obushenko L.A. Self-defense as a form of protection of private property rights. Legislation. 1999. No. 2. P. 30-33.

11. Kony A.F. About the right of necessary defense. M.: Ostrozhye, 1996. 112 p.

13. Civil Code of Ukraine: Commentary. Second edition with changes. / under ed. O.E. Kharitonova. Kh. 2004. 856 p.

14. Azimov Ch. Implementation of self-defense in civil law. Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine. 2001. No. 2 (25). P. 135-141.

Бондаренко І.В.

здобувачка вищої освіти за першим (бакалаврським) рівнем
за спеціальністю 061 Журналістика із
поширеною супутньою юридичною освітою
*Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна*

Склярів М.В.,

здобувач вищої освіти за початковим рівнем
(коротким циклом) за спеціальністю 081 Право
*Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна*

СУТНІСТЬ ЖУРНАЛІСТИКИ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ ТА ЖУРНАЛІСТСЬКОЇ ГАЛУЗІ ПРАВА ЗА ІННОВАЦІЙНОЮ КЛАСИФІКАЦІЄЮ ЮРИДИЧНИХ НАУК У КОНТЕКСТІ ЇХНІХ БАЗИСНИХ ОСНОВНИХ ГІПЕРГРУПОВИХ ЗАВДАНЬ

Запропоноване і поступово розвинуте Ю.О. Ланцедовою, О.С. Тунтулою та іншими представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра **інноваційне розуміння класифікації юридичних наук за їхніми базисними основними гіперзавданнями** [1, с. 18-20; 2, с. 23-26, 892-1770; та ін.] дозволяє І.В. Бондаренко дійти висновку про гостру необхідність появи **Журналістики чи Медіа юриспруденції або Юридичної журналістики** як теоретичної юридичної науки, а також **Журналістської чи Медіа галузі права** як галузевої регулятивної юридичної науки, що може бути представлено так :

1. Теорологічні юридичні науки, тобто науки, які покликані розробити філософські, соціологічні, політологічні, філологічні, психологічні, педагогічні, теорологічні, історичні та інші теоретичні основи щодо раціонального, ефективного та якісного виконання кожного із базисних гіперзавдань юриспруденції та проведення кожного із базисних напрямків юридичної діяльності, а також для становлення та розвитку в контексті виконання даного гіперзавдання інших юридичних наук :

1.1. **Мононауки** : Філософія юриспруденції (філософія права¹), Політологія юриспруденції (теорія держави в межах такої традиційної теоретичної юридичної науки, як «Теорія держави і права»), Соціологія юриспруденції (соціологія права), Психологія юриспруденції (юридична психологія), Юридекономіка, Теорологія юриспруденції (теорія права в межах тієї ж традиційної теоретичної юридичної науки «Теорія держави і права»), Історія вітчизняної політології і теорології юриспруденції (історія держави і права України), Історія зарубіжної політології і теорології юриспруденції (історія держави і права зарубіжних країн), Історія правових вчень (історія правових і політичних вчень) та ін.

1.2. **Полінауки** : Енциклопедія юриспруденції, **Журналістика чи Медіа юриспруденції**, Педагогіка юриспруденції, Філологія юриспруденції та ін.

2. Регулятивні юридичні науки, які мають розробити правове регулювання «безделіктних» (позитивних) сторін соціального життя :

---

¹ Тут і надалі вказане існуюче найменування науки, коли відсутність такого пояснення свідчить про те, що у першому випадку запропоноване найменування перспективної юридичної науки або залишене найменування існуючої науки.

2.1. **Теорологія державно-правового управління** (державне управління, яке як систему наук необхідно повернути в «лоно» юриспруденції) [118, с. 70].

2.2. **Галузеві регулятивні юридичні науки :**

2.2.1. **Внутрішні:** Авіаційнобудівна, Автобудівна, Аграрна, Антиделіктна (правоохоронне право), Атмосферна, Атомноенергетична, Банківська, Бібліотечна, Будівельна, Бюджетна, Ветеринарна, Видавнича, Військова, Вогнеборна, Водна, Дозвільна, Житлова, **Журналістська чи Медіа**, Залізничнобудівна, Земельна, Кораблебудівна, Культурологічна, Лізингова, Лісова, Ліцензійна, Машинобудівна, Медична, Метрологосертифікатна, Мистецька, Митна, Муніципальна, Надрoarхеологічна (кодекс про надра та ін.), Наукова, Нотаріальна, Освітянська, Пенсійна або Соціальна, Податкова, Працеохоронна, Прикордонна, Природоохоронна, Промислова, Реєстраційна, Санітарна, Сімейна, Споживчоохоронна, Спортивна, Страхова, Теологічна, Торгівельна, Транспортна, Фармацевтична, Фінансова, Шоубізнесова та ін. галузь права (тут і надалі всі внутрішні - України чи будь-якої іншої держави світу).

2.2.2. **Міжнародні:** Атмосферна, Атомноенергетична, Будівельна, Видавнича, Дипломатична або Консульська, Екологічна, **Журналістська чи Медіа**, Кораблебудівна, Космічна, Морська, Освітянська, Спортивна, Теологічна, Транспортна, Фармацевтична, Шоубізнесова та ін. галузь права.

3. **Антиделіктні юридичні науки :**

3.1. **Базисноантиделіктні юридичні науки**, які мають розробити правову основу (базис) раціонального, ефективного та якісного подолання кожної з груп та видів правопорушень :

3.1.1. **Внутрішні :**

3.1.1.1. **Супутні базисноантиделіктні юридичні науки :** Конституційна галузь права.

3.1.1.2. Моноантиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки : Антикримінальна (кримінальне) і Адміністративна галузь права.

3.1.1.3. Регулятивно-антиделіктні базисноантиделіктні юридичні науки : Трудова (трудова), Де-факто майново-договірна (цивільне) і Де-юре майново-договірна (арбітражне, господарське) галузь права.

3.1.2. Міжнародні : Антикримінальна, Де-факто майново-договірна і Де-юре майново-договірна галузь права.

3.2. Процедурні юридичні науки, на які покладається завдання з розробки правової форми (процедури, порядку) раціонального, ефективного та якісного подолання кожної з груп та видів правопорушень :

3.2.1. Внутрішні :

3.2.1.1. Полінауковий напрям : Теорологія антиделіктних відомостей (теорія доказів).

3.2.1.2. Супутні процедурні юридичні науки : Конституційне судочинство.

3.2.1.3. Моноантиделіктні процедурні юридичні науки : Антикримінальне (кримінальне процесуальне) та Адміністративне (адміністративний процес) судочинство.

3.2.1.4. Регулятивно-антиделіктні процедурні юридичні науки : Трудове (частково – процедурна частина Кодексу законів про працю, в основному – низка інших дисциплінарних правових актів), Де-факто майново-договірне (цивільне процесуальне) і Де-юре майново-договірне (арбітражне процесуальне, господарське процесуальне) судочинство.

3.2.1.5. Додаткові процедурні юридичні науки : Ордістичне (процедурна частина теорії ОРД), Виправно-трудова (кримінально-виконавче) і Виконавче (низка

виконавчих правових актів за іншим судочинством) судочинство.

3.2.2. **Міжнародні**: Антикримінальне, Ордицичне, Де-факто майново-договірне і Де-юре майново-договірне судочинство.

3.3. **Методичні юридичні науки**, завдання яких полягає в розробці складових частин гласної (криміналістичної) і негласної (ордицичної) методики (технічних засобів, загальних правил поведження з ними; тактичних прийомів проведення практичних дій; методичних рекомендацій з проведення кожної зі стадій такого подолання) подолання правопорушень :

3.3.1. **Мононауки** : Криміналістика, Ордицистика (методична частина теорії ОРД).

3.3.2. **Полінауки** : Деліктологія (кримінологія), Юридична медицина (судова медицина), Юридична психіатрія (судова психіатрія), Юридична бухгалтерія (судова бухгалтерія), Юридична статистика (судова статистика), Юридична кібернетика (судова кібернетика) та ін.

3.3.3. **Полінаукові напрями** : Юридична експертологія (судова експертологія), Юридична одорологія (криміналістична одорологія), Юридична мікрооб'єктологія (криміналістична, судова мікрооб'єктологія) та ін.

Якщо взяти до уваги запропонований цими же авторами поділ всіх перелічених юридичних наук на правові і неправові та антиделіктні і безделіктні [1, с. 20-21; 2, с. 918-920; та ін.], то **Журналістська чи Медіа галузь права є галузевою регулятивною правовою безделіктною юридичною наукою, а Журналістика чи Медіа юриспруденції або Юридична журналістика - у рівній мірі має допомагати кожній із вказаних гіпергруп груп та окремих юридичних наук розробити основи публічного**

оприлюднення відомостей щодо певних положень кожної з них.

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Тунтула О. С., Ткач Ю. Д. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 98 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/40>

2. Кириченко О.А., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 3-тє вид. 1680 с.

Кашицький А.В.

аспірант,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ КОНТЕКСТ

У сучасній Україні волонтерський рух набуває все більшої соціальної значимості. Це пояснюється насамперед тим, що волонтери взяли на себе вирішення великої кількості проблем, які мала б вирішувати держава, але через об'єктивні обставини не в змозі їх вирішити. Це стосується не тільки вразливих соціальних аспектів, але й, що важливо, і мільярних. Волонтерська допомога містить у собі дії, які здійснюються на місцевому, загальнонаціональному та міжнародному рівнях. І хоча волонтерський рух зародився в Україні відносно недавно, на початку її незалежності, вивчення даної тематики надзвичайно актуальне сьогодні.

Волонтерський рух – це, в першу чергу, спільнота, створена для надання допомоги тим, хто її потребує, рух, який береться вирішувати будь-яку суспільно важливу проблему. У фокусі волонтерської уваги лежать некомерційні суспільно значимі цілі.

Закон України «Про волонтерську діяльність» визначає її як добровільну соціально спрямовану, неприбуткову діяльність, що здійснюється волонтерами шляхом надання волонтерської допомоги. Вона ґрунтується на принципах законності, гуманності, рівності, добровільності, безоплатності, неприбутковості [1].

У свою чергу схоже визначення закріплено і в Загальній декларації волонтерів. Стаття 1 визначає, що волонтерська

діяльність – добровільна, безкорислива, соціально спрямована, неприбуткова діяльність, що здійснюється волонтерами та волонтерськими організаціями шляхом надання волонтерської допомоги.

Міжнародне законодавство визначає, що волонтерська діяльність – індивідуальна чи колективна є способом підтримки та зміцнення таких людських цінностей, як піклування та надання допомоги членам громади та використання кожною людиною своїх прав та обов'язків, як члена певної громади в процесі навчання та розвитку впродовж усього життя, реалізуючи весь свій людський потенціал. Також, волонтерська діяльність є взаємодією між людьми, незважаючи на всі відмінності, для спільного життя у здоровому стабільному суспільстві, для спільного вироблення нових способів вирішення проблем, які виникають [2].

Згідно із вищезазначеною декларацією, основними принципами діяльності волонтерів є:

- повага до гідності й культури всіх людей та національностей;
- надання допомоги, безкоштовних послуг особисто чи організовано в дусі партнерства та братерства;
- визнання права на волонтерство за всіма чоловіками, жінками та дітьми, незалежно від їхньої раси, віросповідання, фізичних особливостей, відповідного соціального та матеріального становища;
- визнання рівної важливості особистих та колективних потреб, сприяння їх забезпеченню;
- перетворення волонтерства на елемент набуття нових знань і навичок, удосконалення здібностей, стимулюючи при цьому ініціативу та творчість людей, надаючи кожному можливість бути творцем, а не користувачем, спостерігачем.

У резолюції Генеральної асамблеї ООН волонтерство визначається як «традиційні форми взаємодопомоги та самодопомоги, офіційне надання послуг та інші форми громадської участі в економічному та соціальному розвитку, що приносять користь суспільству загалом, громадянам і самим добровольцям». Волонтерство є важливим компонентом будь-якої стратегії, спрямованої на скорочення масштабів жебрацтва, сталий розвиток, зміцнення здоров'я, запобігання стихійним лихам, на управління та соціальну інтеграцію (подолання соціального відчуження і дискримінації) [3].

Варто зазначити, що волонтерство передбачає повну свободу участі, що означає цілковиту відсутність релігійних, етнічних, вікових, політичних і географічних обмежень. Це дає підставу зробити висновок, що брати участь у добровольчих діях може кожен. В той же час, волонтерський рух – це добродійна діяльність, яка здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту та процвітання спільнот і суспільства в цілому [4, с. 68].

Схожі погляди підтримує і науковець З. П. Бондаренко. Він наголошує, що ця «добровільна діяльність» здійснюється фізичними особами на засадах неприбуткової діяльності, без заробітної платні, просування по службі, заради добробуту й процвітання спільнот і суспільства загалом. Добровольча діяльність заснована на ідеях безкорисливого служіння гуманним ідеалам людства та отримання всебічного задоволення особистих та соціальних потреб, шляхом надання допомоги іншим людям [5, с. 11]. Тобто, тут існують деякі розбіжності у поглядах, що волонтерство та благодійність не тотожні поняття, оскільки участь у благодійній діяльності передбачає матеріальну вигоду. Ми ж розглядаємо волонтерську діяльність як форму благодійництва. Адже згідно

з п. 2 ст. 1 Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», благодійна діяльність – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [6]. Але вважаємо, що для повної деталізації та уточнення ці поняття повинні бути чітко розмежовані в українському законодавстві.

Цікава думка науковців І. В. Ващенко та О. А. Трубнікової, які вважають, що для ефективного розвитку волонтерського руху, волонтерська діяльність повинна мати організований характер та здійснюватися на постійній основі [7, с. 100].

Таким чином, українське волонтерство як явище, яке увібрало в себе риси європейського добровольчого руху, зі своїми специфічними національними рисами, діє в чітко визначеному правовому полі, заслуговує на детальний аналіз та вивчення, враховуючи особливий характер діяльності на історичному етапі утвердження незалежності.

Список використаних джерел:

1. Про волонтерську діяльність: Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17#Text> (дата звернення: 23.12.2022).
2. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. URL: <http://amma.org.ua/products/22018846> (дата звернення: 23.12.2022).
3. General Assembly Resolution 56 / 38/10 January 2002. P. 3. URL: <http://www.worldvolunteer-web.org/fileadmin/docdb/pdf/2007/NO147881.pdf> (дата звернення: 23.12.2022).

4. Рубан М. Визначення поняття волонтерства. Розділ 1. Історія України. *Науковий вісник МНУ імені В.О.Сухомлинського. Історичні науки*. 2016. № 2 (42). С. 66–70.

5. Бондаренко З. П., Журавель Т. В., Лях Т. Л. та ін. Менеджмент волонтерських груп від А до Я / За ред. Т. Л. Лях. Київ: Версо-04, 2012. С. 7–21.

6. Про благодійну діяльність та благодійні організації: Закон України від 5.07.2012 № 5073-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5073-17#Text> (дата звернення: 23.12.2022).

7. Ващенко В. І., Трубнікова О. А. Волонтерство як соціально-психологічна умова реалізації проектів розвитку локальної спільноти. *Вісник Національного університету оборони України. Питання психології*. 2011. № 5 (24). С. 99–104.

Кириченко О.А.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

Калатайло К.І.

здобувачка вищої освіти за початковим рівнем
(коротким циклом) за спеціальністю 081 Право
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

СТИСЛИЙ ВИКЛАД ІННОВАЦІЙНОГО РОЗУМІННЯ ПЕРСПЕКТИВ ДОКОРІННОГО РЕФОРМУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТА ДЕРЖАВИ, ПРОКУРАТУРИ ТА ІНШИХ АНТИДЕЛІКТНИХ ОРГАНІВ

Запропоноване О.А. Кириченком та іншими представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра **інноваційне розуміння докорінного реформування інституту президента держави, органів прокуратури та інших антиделіктних органів із появою й деяких нових з них : перш за все, публічнотури, адвокатури, слідчотури, ордистатури, експертнотури, виконавчотури та ін.** [1, с. 61-83, 217-227; та ін.], більш правильно подати у розвитку у такій редакції.

Фактично у силу вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [2] українська держава є власне президентською республікою. Адже тільки Президент української держави і ніякий інший суб'єкт владних

повноважень в решті решт відповідає за неухильне дотримання Основного закону та інших правових актів і правового статусу всіх співвітчизників.

Для цього ч. 6 ст. 55 Конституції України і надає Президенту України в розпорядження будь-які заходи прямо незаборонені законом [2], а вимоги ч. 2 ст. 3 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [2] покладають на даного суб'єкта владних повноважень прямо таки обов'язок з тим, щоб він негайно припиняв незаконні діяння та/чи скасовувати нелегітимні рішення та/або правові акти суб'єктів владних повноважень, і навіть остаточні, але незаконні, судові рішення² [1, с. 218]. При цьому слід мати на увазі, що відсутні строки давності для застосування Президентом української держави на виконання названих вимог ч. 2 ст. 3, ч. 6 ст. 55 і ч. 2 ст. 102 Конституції України [2] власне вказаних засобів забезпечення неухильного дотримання на території нашої країни будь-яких правових актів та правового статусу всіх співвітчизників. Строки давності існують із певними винятками лише для застосування заходів карально-виховної юридичної відповідальності.

Вказані цілі також ніяк не можна досягти без реального докорінного перетворення повноважень органів прокуратури в Праву руку Президента держави із поверненням та оновленням власне у Конституційному кодексі України (а рівно поновити чи передбачити в Основному законі будь-якої іншої держави світу) природної функції прокуратури по здійсненню нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку будь-яких соціосуб'єктів, а як

---

² Власне дані обставини і виключають Президента української держави із переліку державних органів, які зобов'язані на підставі вимог ч. 2 ст. 19 Конституції України діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України [1, с. 218].

наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, попередження порушення даного правового статусу і в разі порушення - за максимально повним його відновленням.

У такому разі інститут президента держави та органи прокуратури мають набути статус наглядової гіпергілки державної влади за здійсненням вказаного нагляду за точним, одноманітним і неухильним дотриманням законів та інших правових актів з боку представників всіх інших гілок державної влади (правотворчої, антиделіктної, правозастосовчої) та всіх інших суб'єктів владних повноважень та всіх інших соціосуб'єктів, а як наслідок, й за найбільш ефективним, раціональним та якісним виконанням суб'єктами владних повноважень базисного конституційного обов'язку держави із пізнання, визнання, забезпечення і неухильного дотримання правового статусу всіх співвітчизників, оперативного попередження порушення їх правового статусу і за повним його відновленням [1, с. 219].

Ще у 2010 р. автори запропонували [3, с. 42-43] і до цього часу послідовно відстоювали [1, с. 222-223; та ін.] **новітню доктрину докорінного реформування традиційної судової влади в єдиний антиделіктний орган** в особі Верховного суду України із вичерпним набором судових палат (конституційної, антикримінальної, адміністративної, трудової, де-факто майново-договірної чи цивільної та де-юре майново-договірної чи господарської, що мають дублюватися на рівні обласних судів і реалізовуватися за допомогою відповідної спеціалізації суддів місцевих судів) [1, с. 222-223].

Існуючу функцію прокуратури із процесуального керівництва слідством треба передати керівникам слідчих підрозділів **слідчотури** (об'єднаної на основі принципу єдиноначальності по всьому спектру підслідності) [1, с. 223].

Функцію ж обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого треба передати заново створеному антиделіктному органу - **публічнотурі**, що теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати зарплатню та інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави та мати два підрозділи :

а) обвинувачення та іншого захисту правового статусу потерпілого у всіх видах судочинства;

б) іншої юридичної допомоги [1, с. 223].

У такому разі докорінному реформуванню має бути піддана й **адвокатура**, яка теж має діяти на принципі єдиноначальності, отримувати заробітну плату й інше матеріально-технічне забезпечення лише від держави, а отримання будь-якої матеріальної та іншої вигоди від клієнта чи в його інтересах від будь-якого іншого соціосуб'єкта має розцінюватися не інакше як хабар (отримання неправомірної вигоди) чи побори із посиленою (аж до смертної кари) антикримінальною відповідальністю, а в структурі даного принципово реформованого антиделіктного органу також мають бути лише два підрозділи :

а) захисту правового статусу правопорушників у всіх видах судочинства;

б) іншої юридичної допомоги [1, с. 223-224].

Має бути докорінно реформована сутність і функції й всіх інших антиделіктних органів, особливо, **слідчотури, експертнотури, ордістатури і виконавчотури**, які мають бути також у вигляді єдиного антиделіктного органу і побудовані на принципі єдиноначальності із поєднанням за принципом спеціалізації всіх існуючих видів діяльності відповідно :

1. Слідства - у межах спеціалізації такої діяльності за антиделіктними органами, які її здійснюють.

2. Експертних досліджень у всіх основних видах судочинства: конституційному, антикримінальному, адміністративному, трудовому, де-факто майново-договірному чи цивільному і де-юре майново-договірному чи господарському, а також не виключно - в ординативному, виправно-трудоному та виконавчому судочинстві [1, с. 225-226].

2. Ординативної діяльності - в межах спеціалізації такої діяльності за антиделіктними органами, які її проводять [1, с. 226].

3. Виконавчої діяльності – виконання остаточних судових рішень по всім видам судочинства з існуванням двох департаментів:

3.1. Виправно-трудоного чи пенітенціарного (виконання судових рішень із засудження підсудного до смертної кари чи іншої вищої міри покарання та позбавлення чи іншого обмеження його волі).

3.2. Виконання інших судових рішень та виконавчих проваджень [1, с. 226].

Список використаних джерел:

1. Кириченко О.А., Ткач Ю.Д., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки: монографія. Варшава: RS Global Sp.z O.O.; Київ: Видавець Назаров О. А., 2022. 2-ге вид. 1012 с.

2. Конституція України: закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом України № 27-ІХ від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

3. Новітня концепція реформування судової влади України : навч. посібник / Є.В. Кириленко, С.А. Кириченко, Т.О. Коросташова, Ю.О. Ланцедова, О.С. Тунтула ; за наук. ред. О.А. Кириченка. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2010. 60 с.

Кириченко О.А.

доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри права
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

Стадніченко О.С.

здобувачка вищої освіти за початковим рівнем
(коротким циклом) за спеціальністю 226 Фармація,
промислова фармація
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ П'ЯТИ СТУПЕНІВ НЕПРИПУСТИМОСТІ ПОГІРШЕННЯ ЗМІСТУ ТА/АБО ОБСЯГУ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ГРОМАДЯН ТА ІНШИХ СОЦІОСУБ'ЄКТІВ

Запропоноване О.А. Кириченком та іншими представниками наукової школи юриспруденції професора Аланкіра на удосконалення вимог ч. 2 ст. 22 і ч. 1 ст. 58 Конституції України у частині того, що при прийнятті нових законів або внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод, а також що закони та інші нормативно-правові акти не мають зворотної дії в часі, крім випадків, коли вони пом'якшують або скасовують відповідальність особи [2], **інноваційне розуміння п'яти ступенів неприпустимості погіршення змісту та/або обсягу правового статусу громадян та інших соціосуб'єктів»** [1, с. 99-102; та ін.], більш правильно представити у вигляді окремої статті

перспективного Конституційного кодексу України чи будь-якої іншої держави світу таким чином :

XI «П'ять ступенів неприпустимості погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів» :

«Неприпустимість при прийнятті нових правових актів або внесення в них змін чи доповнень погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів будується на визнання в Україні та неухильному дотриманні принципу верховенства права і має наступні ступені захисту :

1. Перший ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу людини, що відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей, сутність якого полягає в тому, що ні за яких, навіть інших виняткових, обставин не допускається при прийнятті правових актів або внесенні в них змін чи доповнень, в т.ч. і в Конституційний кодекс України, додаткове погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу людини, що визнані статтею X Конституційного кодексу України в нашій державі найвищими соціальними цінностями із встановленням вичерпного переліку виняткових обставин, за наявності яких тільки і можливо таке погіршення.

2. Другий ступінь абсолютної неприпустимості погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів у порівнянні із відповідними правовідносинами згідно правовому акту вищої юридичної сили, сутність якого полягає в тому, що ні за яких, навіть виняткових, обставин не допускається при прийнятті правових актів або внесення в них змін чи доповнень додаткове погіршення змісту та/або обсягу правового статусу людини у порівнянні із відповідними правовідносинами згідно правовому акту вищої юридичної сили, тобто певних їх положень та/або змін та/чи доповнень до них :

- будь-якого закону у порівнянні із відповідними положеннями Конституційного кодексу України;
- будь-якого підзаконного правового акту у порівнянні із відповідними положеннями певного закону та/або Конституційного кодексу України;
- підзаконного правового акта певного суб'єкта владних повноважень у порівнянні із відповідними положеннями підзаконного правового акта суб'єкта владних повноважень вищого рівня та/або певного закону та/чи Конституційного кодексу України;
- будь-яких поточних рішень певного суб'єкта владних повноважень у порівнянні із відповідними положеннями підзаконного правового акта, прийнятого цим же суб'єктом владних повноважень, та/або підзаконного правового акта суб'єкта владних повноважень вищого рівня та/чи певного закону та/або Конституційного кодексу України.

Згода на обов'язковість для України певних положень міжнародного правового акта, що суперечать відповідним положенням Конституційного кодексу України, здійснюється парламентом тільки одночасно із процедурою внесення таких змін та/або доповнень до Конституційного кодексу України, що вже у повній мірі узгоджуються із положеннями міжнародного правового акта і разом з цим не звужують у порівнянні із попередньою редакцією Конституційного кодексу України зміст та/або обсяг правового статусу відповідних соціосуб'єктів.

Невиконання чи неналежне виконання або виконання не в повному обсязі вказаних вимог не поширює на українських соціосуб'єктів дію ратифікованих парламентом відповідних положень Міжнародного правового акта.

3. Третій ступінь відносної неприпустимості при звичайних обставинах погіршення змісту та/або обсягу

правового статусу соціосуб'єктів, сутність реалізації якого полягає в тому, що при відсутності належним чином обґрунтованих виняткових обставин не допускається при прийнятті правових актів або внесення в них змін та/чи доповнень погіршення змісту та/або обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб, держави та/або міждержавних утворень.

4. Четвертий ступінь допустимості лише виняткового і тільки тимчасового погіршення змісту та/або обсягу тих проявів правового статусу соціосуб'єктів, що не відносяться до категорії найвищих соціальних цінностей, сутність якого полягає в тому, що в разі обґрунтування парламентом наявності належних виняткових обставин допускається при прийнятті правових актів або внесення в них змін або доповнень, в т. ч. в Конституційний кодекс України, погіршення змісту та/або обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб та/або держави та/чи міждержавного утворення із обов'язковим зазначенням на тимчасовість такого погіршення і на його обов'язкове послаблення або взагалі припинення дії в міру відповідного послаблення або припинення дії вказаних виняткових обставин.

У разі своєчасного невнесення змін до правового акту або в раніше внесених до нього змін та/або доповнень, в т. ч. в Конституційний кодекс України, що відповідним чином послаблюють або припиняють дію такого погіршення, всі соціосуб'єкти повинні застосовувати первинну редакцію правового регулювання відповідних правовідносин, а будь-який суддя Верховного суду України зобов'язаний невідкладно за своєю ініціативою та/або інших соціосуб'єктів обґрунтувати фактичну відсутність послаблення чи припинення дії відповідних виняткових обставин або скасувати відповідне положення правового акту або змін та/чи доповнень до нього,

в т. ч. в Конституційний кодекс України, що лише виключно і тільки тимчасово погіршувало за наявності певних виняткових обставин зміст та/або обсяг правового статусу тих чи інших соціосуб'єктів.

5. П'ятий ступінь абсолютної неприпустимості зворотної дії погіршення змісту та/або обсягу правового статусу соціосуб'єктів, сутність реалізації якого полягає в тому, що навіть в разі обґрунтування наявності належних виняткових обставин і необхідності внаслідок цього тимчасового погіршення змісту та/або обсягу правового статусу фізичних та/чи юридичних осіб та/або держави та/чи міждержавного утворення при прийнятті правових актів або внесенні до них змін та/чи доповнень, в т. ч. в Конституційний кодекс України, забороняється, т. ч. і за наявності цих чи будь-яких інших виняткових обставин, зворотна дія таких погіршуючих зміст та/або обсяг правового статусу певних соціосуб'єктів правових актів або внесених в них змін та/чи доповнень, в т. ч. і в Конституційний кодекс України, тобто поширення їх дії на відповідні вже розпочаті і триваючі між цими соціосуб'єктами правовідносини.

Таке незаконне поширення дії цих норм правових актів не тягне за собою жодних юридичних наслідків і повинні бути застосовані норми правового акту або змін чи доповнень до нього, в т. ч. в Конституційний кодекс України, що існували на момент початку відповідних правовідносин, а прокуратура за власною ініціативою або інших осіб повинна порушити відносно осіб, винних у такому незаконному поширенні, судочинство з притягнення їх до відповідного виду, характеру і ступеня тяжкості юридичної відповідальності».

Список використаних джерел:

1. Кириченко О.А., Ткач Ю.Д., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 2-ге вид. 1012 с.

2. Конституція України : закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141, із змінами, згідно із законом України № 27-ІХ від 3 вересня 2019 р., ВВР, 2019, № 38, ст. 160. *Zakon.rada.gov.ua* : веб-сайт. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр>

Куртакова Г.О.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та
міжнародного права,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

Михалько Т.Ю.

магістрантка Навчально –наукового інституту права
ім. князя Володимира Великого,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

“ПОЗИТИВНА” І “НЕГАТИВНА” ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ПИТАННЯ

Дослідження і без того дискусійної проблеми конституційно-правової відповідальності значно ускладнюється тим, що в теорії права відсутнє чітке й загальноприйняте визначення самого поняття “юридична відповідальність”. Значна кількість досліджень, присвячених питанням юридичної відповідальності, не тільки не зменшують числа спірних проблем, а, навпаки, висувають нові, які потребують осмислення, аналізу, рішення. У всякому разі, не можна говорити, що було досягнуто єдності наукових поглядів хоча б із принципових положень, які стосуються юридичної відповідальності. Багатозначність терміна “відповідальність”, уживання його в різних контекстах навіть приводить деяких вчених до песимістичного висновку неможливості вироблення єдиного загальноправового поняття юридичної відповідальності; інші піддають сумніву його теоретичну й практичну цінність. Одні розуміють під юридичною

відповідальністю обов'язок відповідати (або дати звіт) за свої протиправні дії; другі – обов'язок перетерплювати певні позбавлення; треті визначають її як реалізацію санкції; четверті – як застосування або покладання мір державно-примусового характеру; п'яті вважають, що юридична відповідальність – самі міри державного примусу; шості, - що це здатність суб'єкта віддавати звіт за свої протиправні діяння і перетерплювати міри примусового впливу. Крім того, юридична відповідальність визначається ще як відповідальне ставлення особи до покладених на неї обов'язків, почуття обов'язку .

Наведені концепції, кожна з яких по-своєму трактує юридичну відповідальність, далеко не вичерпують множинність теорій та підходів до визначення цього поняття. Проте, в існуючому концептуальному різноманітті можна виділити дві основні тенденції і розділити вчених-юристів, що досліджують проблеми юридичної відповідальності, як на загальнотеоретичному, так і на галузевому рівні, на два табори (поділ є умовним). До першого ввійдуть прихильники концепції, так званої, “негативної” юридичної відповідальності; другий об'єднає прихильників “двухаспектної” теорії, згідно з якою юридична відповідальність містить у собі як “негативну”, так і “позитивну” відповідальність. Різниця між ними полягає в запереченні або, навпаки, визнанні правової відповідальності, що існує ще до порушення якої-небудь правової норми. Так, “негативісти” вважають, що юридична відповідальність настає лише у випадку вчинення суб'єктом правопорушення: юридична відповідальність поширюється на вже скоєні делікти і містить їхню негативну оцінку (звідси терміни “негативний”, “ретроспективний”). “Позитивісти” відстоюють наявність юридичної відповідальності до протиправного діяння:

юридична відповідальність існує не тільки у відношенні до вже допущених правопорушень, але й у відношенні до цілком законних дій, обумовлюючи правомірну поведінку суб'єкта права (звідси терміни “позитивний”, “активний”, “проспективний”).

Довгий час негативно-ретроспективний підхід до визначення юридичної відповідальності в теорії права був єдиним. Але справа в тім, що в юридичній відповідальності занадто тісно переплетені загально соціальні й правові моменти, тому пошуки їхнього поєднання цілком виправдані [1]. Можна сказати, що “позитивні” концепції юридичної відповідальності зобов'язані своїм походженням саме цим пошукам.

“Позитивний” аспект юридичної відповідальності в правознавстві почали виділяти слідом за філософією, де, як відомо, категорія відповідальності розглядається в двох аспектах – активному (позитивному) і ретроспективному. В першому аспекті відповідальність являє собою внутрішні спонукання вільної особистості (почуття обов'язку, його усвідомлення), яка на цій підставі буде “відповідальною”, тобто соціально правильну, позитивну поведінку. Відповідальність у “ретроспективному” аспекті є відповідальністю за минулу поведінку, але не за будь-яку, а лише за ту, що суперечить або прямо порушує соціальні норми.

«Спроби застосувати ці поняття в правознавстві породили уявлення про недостатність традиційного погляду на юридичну відповідальність лише як на відповідальність за правопорушення, вказуючи на необхідність його поєднання з поняттям правової позитивної відповідальності». Саме в цьому слід шукати причини виникнення в теорії права концепції “двохаспектної” юридичної відповідальності, згідно з якою «...правова відповідальність тільки найбільш рельєфно

виявляється в порушенні, але вона реально існує і при вчиненні дозволених діянь, а також діянь, які прямо впливають із змісту закону». Досить часто зміст “позитивної” юридичної відповідальності намагаються розкрити через психічне ставлення особи (суб'єкта права) до покладених на неї обов'язків та прав, які вона має.

Суб'єктивна сторона юридичної відповідальності являє собою «...відбиття зазначених вимог у свідомості особистості й психології людської спільноти, засвоєння ними соціальних норм та імперативів, вироблення в них соціально позитивної мотивації й, нарешті, пристосування до соціальних норм і вимог своєї поведінки та вчинків, практичної життєдіяльності (способу життя)...»

Таким чином, “позитивний” аспект юридичної відповідальності визначає як «...відповідальну поведінку, яка свідчить про те, що в особистості або людської спільноти виробилася властивість відповідальності (у вигляді почуттів, свідомості, звичок)... суб'єкт не тільки засвоїв норму і учуває “голос” інстанції, але робить це з ретельністю...».

Також визначають відповідальність у “позитивному” змісті як «...відповідальне ставлення до виконання своїх трудових функцій, рішення наукових, виробничих та інших соціальних задач, отже, відповідальне ставлення до будь-якої справи, яку доручено людині персонально або ж колективу».

Як правило, спростування і критика теоретичних побудов “позитивної” юридичної відповідальності базуються на таких доводах.

Довід перший. “Позитивний” аспект юридичної відповідальності, його визначення, мало чим відрізняється від таких понять як “обов'язок”, “деліктоздатність”, “правомірна поведінка”, “правосвідомість” і так далі. Отже, концепції “позитивної” юридичної відповідальності не тільки не

збагачують юридичну науку, а навпаки, вносять плутанину в її поняттєво-категоріальний апарат, призводять до змішання термінів. «Справді якщо прихильниками цієї ідеї відповідальність визначається як “об’єктивно обумовлена необхідність свідомого й добровільного дотримання правових приписів усіма суб’єктами права”, “загальна вимога для всіх суб’єктів права”, як “керівництво до дії, правильного виконання правових норм”, якщо стверджується, що “правомірні юридично значимі вчинки оцінюються як відповідальні”, то постає питання: чому це відповідальність, а не законність, загальнообов’язковість права, правомірна поведінка, як стверджують інші правознавці?» [2]

Довід другий. При визначенні й обґрунтуванні “позитивної” юридичної відповідальності використовуються категорії скоріше, морального, ніж правового порядку. Дійсно, “усвідомлення необхідності правомірної поведінки”, “почуття обов’язку”, “усвідомлення обов’язку”, “відповідальна поведінка”, “почуття відповідальності” й таке інше - це не стільки прояв одного з аспектів юридичної відповідальності, скільки елементи правосвідомості, правової культури. В такому розумінні позитивна відповідальність «...має до “власне” юридичної відповідальності таке ж відношення як правосвідомість до буття права» [2].

Довід третій. “Позитивна” відповідальність не може бути правовою категорією, оскільки це поняття неможливо чітко визначити, воно не піддається формалізації, є суб’єктивним. “Позитивна” відповідальність – поняття незрозуміле і неюридичне, воно образне в політичному значенні. Неможливо одержати однозначну відповідь на питання, з якого моменту і при наявності яких передумов настає “позитивна” юридична відповідальність, як довго вона існуватиме, коли припиниться, і, головне, – які її підстави.

Довід четвертий. Цього разу об'єктом критики виступає те, як “позитивні” концепції визначають момент настання юридичної відповідальності. Вважається, що оскільки юридична відповідальність існує до правопорушення, то вона лежить на особі, яка несе в силу закону обов'язок увесь час, протягом котрого цей обов'язок підлягає виконанню.

Список використаних джерел:

1. Пащенко А.О. Підстави конституційно-правової відповідальності органів виконавчої влади: проблема конкретизації// Проблеми сучасної науки та правозастосовчої діяльності: Тези наукових доповідей та повідомлень учасників наукової конференції молодих учених. - Харків, 2002. - С.
2. Кравченко В.В. Конституційне право України. – Навч. посібник. – К.: Атіка, 2000. – 320 с.

Куртакова Г.О.

доцент кафедри цивільно-правових дисциплін та
міжнародного права,
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна

Михалько Т.Ю.

магістрантка Навчально –наукового інституту права
ім. князя Володимира Великого
Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Конституційно-правова відповідальність є необхідною умовою існування громадянського суспільства, демократичного ладу, правової держави. При характеристиці цього інституту, як правило, вказують на його “новизну”. Зокрема, відмічається, що конституційно-правова відповідальність визнається самостійним видом юридичної, і що ця думка є “новою і прогресивною”. Теорія права в цілому і наука конституційного права розглядають конституційно-правову відповідальність як самостійний вид юридичної відповідальності порівняно недавно. Однак, дане твердження потребує суттєвого доповнення: конституційно-правова відповідальність визнається самостійним видом юридичної відповідальності порівняно недавно *після досить тривалої перерви*. А отже, необхідно проаналізувати зазначені поняття, встановити існуюче між ними співвідношення і, нарешті, вирішити, яке з них і чому більшою мірою підходить для

позначення юридичної відповідальності, котра для провідної галузі права є власним засобом правового захисту.

“Конституційно-правова” та “державно-правова” відповідальність. Три види юридичної відповідальності з чотирьох загально визнаних – відповідальність кримінальна, цивільно-правова та адміністративна – мають найменування, похідне від найменування відповідної галузі права (кримінальне право – кримінальна відповідальність, цивільне – цивільно-правова, адміністративне право – адміністративна відповідальність). Тому, перш ніж дати “ім'я” цікавлячому нас виду юридичної відповідальності, необхідно розібратися із загальною назвою самої галузі. Як відомо, для її позначення використовуються два терміни: термін “конституційне право” і термін “державне право”. Досить часто терміни “конституційне право” та “державне право” ототожнюють. Вважається, що ці поняття - суть синоніми, а використання одного з них продиктоване національною традицією. Там, де становлення галузі відбувалося під впливом актів, які закріплювали права та свободи особи, використовується поняття “конституційне право”. Подібна тенденція мала місце в праві Англії та Франції.

Необхідність першочергового розвитку правових інститутів держави, юридичного оформлення публічної влади обумовила вживання терміна “державне право”. Проте, між поняттями “державне право” і “конституційне право” не слід ставити знак рівності. Існує обставина, яка відображає сутнісну різницю між поняттями “конституційне право” і “державне право”. Застосування першого терміну до всіх держав без винятку викликає необхідність при розгляді негативних політичних явищ (таких як, наприклад, тоталітарний режим, диктатура, силові дії й таке інше) робити застереження, що подібна “конституційна” практика насправді є

“неконституційною”. Отже, політична реальність деяких держав (навіть тих, що мають конституцію) може бути далекою від конституційних принципів. Державна влада в таких країнах не заснована на конституційних засадах, і конституційного права вони в дійсності не мають. Таким чином, конституційне право існує далеко не скрізь, а лише в тих державах, де затвердився конституційний лад, мінімальними ознаками якого є судовий захист прав людини та принцип поділу влад.

На сьогоднішній день термін “державне право” використовує порівняно невелика група країн. Крім того, намітилася тенденція перейменування даної галузі права (науки). “Державне право” замінюється “конституційним”, що найчастіше свідчить про зміщення акцентів: із двох складових предмета правового регулювання даної галузі – правового статусу особистості та засад державної влади – пріоритетного значення набуває перша.

Повернемося до проблеми найменування галузевої відповідальності. Враховуючи відмінності, що існують між поняттями “конституційний” і “державний”, більш прийнятним для позначення галузевої відповідальності представляється термін “конституційно-правова відповідальність”, і от з яких причин. По-перше, це відповідальність не лише державних органів і вищих посадових осіб, але й інших суб'єктів, зокрема, органів місцевого самоврядування, політичних партій, громадських об'єднань, а також фізичних осіб. Отже, її застосування не обмежується “вузькою державною” сферою. По-друге, вона можлива лише в правовій демократичній державі. Це – атрибут конституціоналізму. Обґрунтування своєї необхідності вона знаходить у принципі народного суверенітету; організаційною передумовою її реалізації виступає принцип поділу влад. Більш того, ця відповідальність не може існувати в умовах державного

свавілля, тоталітаризму, незахищеності особистості. Політико-правові явища зі знаком “мінус” і конституційно-правова відповідальність виключають один одне. У неконституційній державі (мається на увазі політична реальність, а не конституційне декларування) цю відповідальність неминуче замінять політичні розправи.

“Конституційно-правова” та “конституційна” відповідальність. Вважається, що поняття “конституційно-правова відповідальність” та “конституційна відповідальність” є синонімами і позначають самостійний вид юридичної відповідальності, передбачений нормами конституційного права.

Проте, як на нашу думку, таке ототожнення не є вірним. Конституційна відповідальність – це відповідальність за порушення Конституції; вона має надгалузеву природу та характер, що визначає специфіку її цілей і функцій – забезпечення верховенства та прямої дії норм Конституції [1]. Порушення норм Конституції тягне не лише, власне, конституційно-правову відповідальність, але й, залежно від характеру правопорушення, - кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність.

Таким чином, поняття “конституційна відповідальність” є набагато ширшим за поняття “конституційно-правова відповідальність”: Першим позначаються конституційні принципи, засади юридичної відповідальності як такої, що знаходять подальшу деталізацію на рівні інших галузей права; другим – самостійний вид юридичної відповідальності, який для провідної галузі права є власним засобом правового захисту. Крім того, конституційна та конституційно-правова відповідальність не співпадають за джерелами правового регулювання: підстави конституційної відповідальності встановлюються Основним Законом, конституційно-правової –

не лише Конституцією, але й іншими конституційно-правовими актами.

“Конституційно-правова” та “публічно-правова” відповідальність. Поряд із терміном “конституційно-правова відповідальність” в літературі було запропоновано ввести ще один - “публічно-правова відповідальність” [2].

Публічно-правова відповідальність відрізняється від конституційно-правової тим, що перша є відповідальністю органів публічної влади (посадових осіб), тобто органів державної влади та місцевого самоврядування; суб'єктами другої виступають не лише державно-владні учасники конституційно-правових відносин. Крім того, якщо публічно-правова відповідальність поєднує моральні, політичні і правові міри відповідальності, що її несуть органи (посадові особи) перед основним джерелом публічної влади – народом, то конституційно-правова відповідальність є юридичною відповідальністю, яка спирається на конституційно-правові норми. Таким чином, для позначення самостійного виду юридичної відповідальності, що відповідає провідній галузі права, підходить саме термін “конституційно-правова відповідальність”, оскільки саме він повною мірою відбиває сферу застосування та демократичну сутність даного інституту, який є гарантією свободи особи, захищеності суспільства від державних зловживань.

Інститут конституційно-правової відповідальності передбачений, у тому або іншому вигляді, конституціями всіх демократичних держав. Проте, сам термін “конституційно-правова відповідальність” (так само як і термін “державно-правова” або “публічно-правова відповідальність”) є не стільки законодавчим, скільки науковим. Він широко використовується наукою конституційного права, але не зустрічається безпосередньо в тексті законодавства.

Виключенням, мабуть, єдиним на сьогоднішній день, є конституційне право Польщі. Для позначення конституційно-правової відповідальності в радянській літературі використовувався термін “державна відповідальність”, тому він буде зустрічатися в тексті даного дослідження при цитуванні робіт зазначеного періоду.

Список використаних джерел:

1. Конституційне право України: Підручник/ За ред. проф. В.Ф. Погорілка. - Київ: Наук. думка, 1999. – 735 с.
2. Пащенко А.О. Конституційна відповідальність: проблема “позитивного” та “негативного” аспекту (загальнотеоретичні питання) // Вісник Університету внутрішніх справ. – 2000. – № 12-1. – С. 93-98.

Куртакова Г.О.

доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін та міжнародного права,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

Сергієнко О.О.

магістрантка Навчально –наукового інституту права
ім. князя Володимира Великого,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

ПРАВОВА ОХОРОНА ПРАВ НА СЛУЖБОВІ ВИНАХОДИ: ПРОБЛЕМАТИКА НОРМАТИВНО- ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ

В умовах розвитку національної економіки, одним з вирішальних напрямків якої є розвиток науково-технічного прогресу, надзвичайно великого значення набувають проблеми активізації винахідницької діяльності як різновиду творчої діяльності, що забезпечує належний розвиток суспільства, науки та техніки. Особливої уваги заслуговує питання правового забезпечення технічної творчості та службових творів. Правове забезпечення службового винахідництва сьогодні знаходиться на початковому етапі становлення, в результаті чого набувають все більшої значущості питання відповідного концептуального опрацювання наявного законодавства, теоретичних концепцій та судової практики до даній тематиці. І в цьому аспекті, одним з першочергових питань є з'ясування особливостей правової охорони прав на службові винаходи, аналіз стану правового забезпечення

та перспектив розвитку законодавства в цій сфері.

Одним із найбільш складних і суперечливих у патентному праві є питання визначеності кола суб'єктів, яким повинні належати права на винаходи, створені особою, яка перебуває у трудових відносинах та використовує досвід, знання, обладнання, матеріальну допомогу роботодавця [1].

Існують багато точок зору з цього приводу, проте можна виділити дві основні. Прихильники першої наполягають на тому, що правом на одержання патенту завжди повинен володіти автор розробки, а підприємство, де він працює, може використовувати винахід лише на підставі ліцензії. Протилежний підхід віддає перевагу у праві на отримання патенту на службовий винахід роботодавцю. Третій варіант є компромісним, згідно з яким патентом на службову розробку її автор і підприємство повинні володіти сукупно [2]. В свою чергу, стаття 429 ЦК України проголошує, що особисті немайнові права інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівникові, який створив цей об'єкт. Проте, у випадках, передбачених ЦК, окремі особисті немайнові права інтелектуальної власності на такий об'єкт можуть належати юридичній або фізичній особі, де або в якій працює працівник. Слід зазначити, що Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» таких випадків не передбачає, що свідчить про суперечність положень ЦК і Закону України, а тому існує потреба узгодження змісту правових норм цих двох нормативно-правових актів, адже цілком логічною має бути конструкція, за якою роботодавець буде мати окремі особисті немайнові права, наприклад, право на пріоритет, право на захист від посягань на авторство винаходу та ін. Що стосується, майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, то згідно зі ст. 429

ЦК вони належать працівникові, який створив цей об'єкт, та юридичній або фізичній особі, де або в якій він працює, якщо інше не встановлено договором, в тому числі і трудовим [82].

Згідно із ст. 9 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» право на результат інтелектуальної, творчої діяльності винахідника належить не йому, як первинному суб'єкту права інтелектуальної власності на винахід, а роботодавцеві, де або у якого працює винахідник. Як бачимо, і в даному випадку ці норми суперечать між собою, що свідчить про потребу їх узгодження [20]. Крім того, для вирішення питання належності прав, перш за все, у законодавстві необхідно встановити перелік об'єктів, що визнаються службовим винаходом.

Слід зауважити, що Цивільний кодекс України взагалі не використовує термін «службовий винахід». Так, стаття 429 говорить лише про «об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору». Така конструкція є дуже невдалою, тому що може значно звузити коло винаходів, які у багатьох країнах світу визнаються службовими. І тому варто було б у Цивільному кодексі України дати визначення службового винаходу. Загалом, для вирішення цієї ситуації можна взяти за аналогією визначення, дане у статті 1 Закону України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі», за яким службовий винахід - винахід, створений працівником:

-у зв'язку з виконанням службових обов'язків чи дорученням роботодавця за умови, що трудовим договором (контрактом) не передбачене інше;

-з використанням досвіду, виробничих знань, секретів виробництва і обладнання роботодавця[2].

Тому необхідно внести зміни до ст. 429 ЦК України, замінивши поняття «об'єкти, створені у зв'язку з виконанням трудового договору» на «службовий винахід» та привести у

відповідність Цивільний кодекс України та Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» в питанні, що регулюють права на службовий винахід.

Суттєвим є й питання визначення кола суб'єктів правовідносин, які виникають при створенні службового винаходу. Закон України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» повинен давати чітку вказівку на те, хто саме може бути роботодавцем і винахідником. Загалом, загальновідомо, що одним із головних суб'єктів службового винахідництва виступає працівник - автор винаходу.

У Законі України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі» немає визначення суб'єкта «працівник». Відсутня диференціація різних типів працівників залежно від посад, кваліфікації, типу власності підприємства, на якому вони працюють. Не є дискусійними віднесення таких працівників-винахідників як інженери, наукові співробітники до числа потенційних творців службових винаходів, але стосовно військовослужбовців, викладачів вузів, студентів, аспірантів, учнів (на виробництві), практикантів, стажистів, тимчасових працівників потрібен додатковий коментар.

Сьогодні, на думку вчених в чинному законодавстві не знайшли вирішення питання визначення обсягу прав винахідників у випадку, коли в творчому колективі винахідників, які спільно створили винахід, є особа, яка не є членом трудового колективу, тобто вона не пов'язана з роботодавцем трудовим договором. Право на одержання патенту на винахід, створене працівником у зв'язку з виконанням їм своїх службових обов'язків або отриманого від роботодавця конкретного завдання, належить роботодавцеві, але й члени авторського колективу, які не пов'язані з роботодавцем трудовим договором, також мають право на одержання патенту (ч. 2 ст. 8 Закону). У випадку якщо

роботодавець приймає рішення щодо збереження службового винаходу як конфіденційної інформації, а винахідники, які не пов'язані з роботодавцем трудовим договором, мають намір одержати патент, то стає неможливим реалізація прав, встановлених Законом України «Про охорону прав на винаходи і корисні моделі».

Варто зазначити, що на думку винахідників та науковців Закон України «Про охорону прав на винаходи та корисні моделі», в якому службовим винаходам присвячено лише одну норму, що є поверховим, не забезпечує повноти правового регулювання цих відносин [2].

Список використаних джерел:

1. Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики. Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 424 с. \
2. Бошицький Ю. Л. Правове регулювання службового винахідництва: проблеми теорії та практики / Ю. Л. Бошицький, М. М. Яшарова. – К. : Вид-во Європ. ун-ту, 2012. – 260 с.
3. Цивільне право України (традиції та новації) : монографія / [С. В. Ківалов [та ін.] ; за заг. ред. Є. О. Харитонова, Т. С. Ківалової, О. І. Харитонової] ; Нац. ун-т "Одес. юрид. акад". – О. : Фенікс, 2010. – 700 с.
4. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 7. – Ст. 32.

Куртакова Г.О.

доцент кафедри цивільно-правових
дисциплін та міжнародного права,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

Сергієнко О.О.

магістрантка Навчально –наукового
інституту права ім. князя Володимира Великого,
*Міжрегіональна Академія управління персоналом,
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХИСТУ ПРАВ НА ВИНАХІД, КОРИСНУ МОДЕЛЬ ТА ПРОМИСЛОВИЙ ЗРАЗОК

Формування громадянського суспільства потребує не тільки закріплення прав і свобод людини та громадянина, але й неодмінно передбачає існування механізмів захисту таких прав. Можливості захисту прав та охоронюваних законом інтересів створюють завершену систему правового регулювання суспільних відносин. Повною мірою це стосується і сфери суспільних відносин щодо об'єктів права інтелектуальної власності. Серед них значна роль відводиться таким об'єктам промислової власності, як винахід, корисна модель, промисловий зразок. Захист прав на об'єкти промислової власності – це передбачена законодавством сукупність заходів щодо визнання, поновлення прав, усунення перешкод, що перешкоджають реалізації прав та законних інтересів в сфері промислової власності. Такі заходи виконують охоронну (захисну) функцію, а юридично забезпечена можливість їх застосування є суб'єктивним правом на захист. Слід зазначити, що захист прав на об'єкти

промислової власності через призму застосування цивільно-правових способів захисту залишається недостатньо дослідженим [1]. Під захистом прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок слід розуміти передбачену законодавством сукупність заходів щодо визнання, поновлення прав, усунення перешкод у реалізації прав та законних інтересів в сфері промислової власності. Таке право виступає самостійним суб'єктивним правом, що виникає в момент порушення права та являє собою передбачену нормами права або договору можливість уповноваженої особи використовувати заходи правоохоронного характеру з метою відновлення порушеного права та припинення дії, яка порушує право.

Важливе значення для захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок має визначення кваліфікаційних ознак цих правовідносин: – захист здійснюється стосовно прав на об'єкти, які віднесено до об'єктів промислової власності (винахід, корисна модель, промисловий зразок); – підставою виникнення правовідносин щодо захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок є певний юридичний факт, яким є порушення відповідних прав; – у правовідносинах щодо захисту прав на об'єкти промислової власності об'єктом захисту виступають безпосередньо права на зазначені об'єкти, які підтверджені у встановленому законом порядку, перебувають під правовою охороною та наділені, як правило, характерними рисами (територіальні, строкові межі чинності, обмежуються у визначених законом випадках), а також являють собою легальну монополію для праволодильця, відповідно до якої він вправі використовувати самостійно, забороняти чи дозволяти іншим особам використовувати відповідні об'єкти в межах, передбачених законом; – суб'єктами правовідносин щодо захисту прав на винахід,

корисну модель, промисловий зразок можуть бути, з одного боку: суб'єкти прав на об'єкти промислової власності (фізичні або юридичні особи, права яких на вказані об'єкти засвідчені відповідними правоохоронними документами (патентом), виданими спеціально уповноваженими органами, і строк чинності яких не закінчився; в тому числі особи, які мають право на використання об'єктів промислової власності (зокрема, попередні користувачі, ліцензіати відповідно до умов договору) в порядку та межах, визначених законом чи договором [1]. З іншого боку – суб'єктами правовідносин щодо захисту виступають особи, неправомірними діями яких порушуються права та охоронювані законом інтереси управомочених осіб; – здійснення прав і обов'язків суб'єктами правовідносин щодо захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок реалізується крізь призму застосування матеріальних цивільноправових способів захисту, застосування яких обмежується неможливістю фізичного впливу безпосередньо на самий нематеріальний об'єкт, можливим є лише вплив на дії, які повинен чи не повинен вчинити правопорушник.

Щодо способів захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок, то їх потрібно класифікувати залежно від сфери застосування на: загальні способи захисту (ст. 16 ЦК України) та спеціальні способи захисту, в межах яких пропонується виділити спеціальні інституційні способи, які застосовуються для захисту прав на всі об'єкти промислової власності (ч. 2 ст. 432 ЦК України) та спеціальні окремі способи, що застосовуються для захисту прав на окремі об'єкти промислової власності (такі способи містяться в Законі України „Про охорону прав на винаходи і корисні моделі” та Законі України „Про охорону прав на промислові зразки”).

Загальні способи захисту дозволяють задовольняти вимоги осіб, права на об'єкти промислової власності яких

порушено, у випадках, коли законодавство не містить спеціальних способів захисту таких прав. Вибір конкретного способу захисту порушених прав на об'єкти промислової власності може бути або прямо визначений у законі, або може бути обумовлений специфікою права, що захищається, та характером порушення. При цьому слід розмежовувати порушення прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок (в абсолютних правовідносинах) та порушення договірних зобов'язань щодо розпоряджання майновими правами на винахід, корисну модель, промисловий зразок (у відносних правовідносинах). Загальним правилом є можливість самостійного вибору конкретного способу захисту самою особою, права якої порушено, без обов'язку будь-яким чином обґрунтувати суду вибір конкретного способу захисту. Способи, що передбачені ч. 2 ст. 432 ЦК України, порівняно зі способами, передбаченими ст. 16 ЦК України, є спеціальними, оскільки спрямовані на захист виключно прав інтелектуальної власності. Цим способам притаманна певна специфіка, оскільки такий об'єкт як нематеріальне благо, що є результатом творчої діяльності або засобом індивідуалізації, потребує особливого захисту прав на нього, який видається більш ускладненим порівняно із захистом прав на об'єкти матеріального світу [1]. Закріплення спеціальних інституційних способів захисту у ч. 2 ст. 432 ЦК України було зумовлено об'єктивними практичними потребами, а також метою приведення законодавства України щодо захисту прав інтелектуальної власності у відповідність до міжнародних актів.

Спосіб захисту, передбачений п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України, позначений певною специфікою і є основою для впровадження спеціальних процесуальних механізмів його застосування, життя яких має здійснюватися для попередження порушень

саме прав інтелектуальної власності та для збереження доказів такого порушення за ініціативою особи, яка має підстави побоюватись, що подача для неї доказів стане згодом неможливою або утрудненою, а також підстави вважати, що її права порушено або існує реальна загроза їх порушення. Цей спосіб не є класичним цивілістичним механізмом поновлення прав чи відшкодування шкоди, але в той же час застосування негайних заходів у сфері промислової власності є досить ефективним превентивним чинником запобігання порушенню права, заподіяння непоправної шкоди та знищенню необхідних правоволодільцеві доказів.

Внаслідок того, що в законодавстві України відсутня чіткість у визначенні порядку застосування способу, передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України, і оскільки мета застосування такого способу і мета застосування „негайних заходів”, передбачених п. 1 ч. 2 ст. 432 ЦК України, співпадає – запобігти порушенню права інтелектуальної власності – вбачається, що досить логічним кроком може бути закріплення можливості застосування способу, передбаченого п. 2 ч. 2 ст. 432 ЦК України, в порядку застосування запобіжних заходів/заходів забезпечення позову [2].

Тому під способом захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок слід розуміти нормативно визначені заходи, які особа, права на об'єкти промислової власності якої порушено, вправі застосовувати з метою відновлення порушених прав та припинення дії, що порушує такі права [5, 106]. Також способи захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок передбачені ч. 2 ст. 432 ЦК України, не є суто цивільноправовими. Такі способи можна віднести до „квазіцивілістичних”, оскільки, будучи закріплені нормами цивільного законодавства та маючи (деякі з них) відновлювальнокомпенсаційну спрямованість, ці

способи спрямовані переважним чином на: оперативне припинення/запобігання правопорушенню, унеможливлення повторного чи подальшого вчинення правопорушення, покладення на особу, яка порушила право, додаткових невідгідних майнових наслідків тощо [1].

Саме такі способи захисту виправдані практикою та видаються більш Аналіз способів захисту прав на винахід, корисну модель, промисловий зразок вказує, що необхідно використовувати трирівневу системи способів захисту прав: перший рівень – загальні способи захисту (ст. 16 ЦК України); другий рівень – спеціальні інституційні способи захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності, в тому числі промислової власності (на рівні ст. 432 ЦК України); третій – спеціальні окремі способи захисту прав на об'єкти промислової власності, закріплені на рівні відповідної глави ЦК України (глава 39 ЦК України) [2].

Підводячи підсумок, можна сказати, що законодавство України не містить комплексного регулювання питань зіткнень прав на різні об'єкти промислової власності, у зв'язку з чим доцільно розробити і закріпити у законодавстві універсальні та спеціальні принципи вирішення таких конфліктів.

Список використаних джерел:

1.Інтелектуальна власність в Україні: проблеми теорії і практики. Зб. наук. статей / За ред. Ю.С. Шемшученка, Ю.Л. Бошицького. – К.: Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2002. – 424 с. \

2.Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.

Ланцедова Ю.О.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права і процесу,
Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна

Афанасьєва К.С.

здобувачка вищої освіти за початковим рівнем
(коротким циклом) за спеціальністю 081 Право,
Міжнародний класичний університет
імені Пилипа Орлика,
м. Миколаїв, Україна

ІННОВАЦІЙНЕ РОЗУМІННЯ СУТНОСТІ, БАЗИСНИХ ЮРИДИЧНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ДОКАЗІВ ТА ПРОЦЕДУРИ ДОКАЗУВАННЯ У КРИМІНАЛЬНОМУ ТА ІНШИХ ВИДАХ СУДОЧИНСТВА

Розроблене Ю.О. Ланцедовою у низці публікацій інноваційне розуміння сутності та базисних основних і додаткових юридичних властивостей доказів у вигляді ч. 2 статті Кодексу антикримінального судочинства про сутність, базисні юридичні властивості доказів та суб'єкти і процедуру отримання і оперування такого роду відомостями та іншого доказування [1, с. 47-48; 2, с. 36-39; 1832-1835; та ін.], що має стати основою для розробки відповідних положень для будь-якого іншого виду антиделіктного судочинства : конституційного, адміністративного, дисциплінарного чи трудового, де-факто майново-договірного (цивільного), де-юре майново-договірного (господарського, арбітражного, економічного),

ордистичного. виправно-трудового і виконавчого, доцільно викласти у розвитку у такій редакції :

1. **Доказом** є будь-які відомості про факт (зовнішній чи внутрішній прояв ознак або властивостей трасосубстанцій і документів або людини чи її діянь або події як суммативних взаємопов'язаних діянь великої кількості людей чи явищ природи, в т. ч. діянь хижих тварин, які знаходяться в нерегульованих людиною умовах) в цілому або про його окрему сторону, що отримані від об'єктивних, суб'єктивних і змішаних джерел такого роду відомостей, за умови встановлення наявності в процесі їх оцінки, в т. ч. і шляхом перевірки, нерозривної єдності таких базисних основних юридичних властивостей, як їхня значимість, достовірність і доброякісність, на підставі тільки чого ці відомості і зможуть бути допущені до процесу доказування в якості доказів, а також бути використані в доведенні в разі набуття цими доказами ще й таких базисних додаткових юридичних властивостей, як узгодженість і достатність їх сукупності для прийняття головним суб'єктом антикримінального судочинства (слідчим, суддею) певного проміжного або остаточного процесуального рішення.

2. **Сутність базисних основних і додаткових юридичних властивостей доказів** проявляється в тому, що такого роду відомості повинні бути :

2.1. **Значимими**, якими є відомості, за допомогою яких можна підтвердити або спростувати певний юридичний факт (обставину) базисного, спеціального чи часткового предмету доказування або доказовий факт як проміжну тезу цього предмета доказування.

2.2. **Достовірними**, якими визнаються будь-які відомості, що є адекватними в контексті встановлення обставин базисного, спеціального або часткового предмета антикримінального доказування, і :

2.2.1. Які адекватно відображають обставини як приготування та/чи вчинення діяння (події, явища) кримінального правопорушення та/або приховування його антиделіктних слідів (слідів та/чи параслідів та/або квазіслідів діяння, події чи явища кримінального правопорушення), так і будь-яких інших значимих діянь (подій, явищ) або ознак чи властивостей трасосубстанцій та/або документів та/чи людини.

2.2.2. Неадекватно відображають обставини вказаних юридичних фактів через наявність дистанційних, метеорологічних, освітніх (в т.ч. і в силу наявного у особистісного джерела недостатнього рівня загальної та/або спеціальної, в т.ч. базисної чи супутньої юридичної, компетентності), психологічних, фізіологічних та інших особливостей їх сприйняття особистісним джерелом і запам'ятовування, зберігання, відтворення і передачі відомостей про такого роду юридичні факти головному суб'єкту антикримінального судочинства.

2.2.3. Адекватно пояснюють причини описаного неадекватного відображення юридичних фактів.

2.2.4. Є адекватними або неадекватними, але свідомо недостовірними і в силу цього набувають відповідну достовірність в контексті антикримінальної справи про дачу таких завідомо неправдивих показань або такого завідомо неправдивого висновку експерта чи про постановлення такого завідомо неправосудного процесуального рішення.

2.3. **Доброякісними**, якими є відомості, які не містять непереборних суперечностей, що не дають можливості зробити однозначний висновок про наявність чи відсутність в цих відомостей необхідного рівня якості як їх достовірності та/або недостовірності, так і можливо значимості та/або незначимості.

2.4. **Узгодженою сукупністю доказів**, що є така їх сукупність, в якій один доказ не суперечить іншому, а існуючі

суперечності мають бути усунені наведенням аргументів достовірності одного і недостовірності іншого доказу.

2.5. Достатньою сукупністю доказів, що є така їх сукупність, що може сформувати шляхом узагальнюючої їх оцінки, в т.ч. і шляхом перевірки, у головного суб'єкта антикримінального судочинства однозначне внутрішнє (без зовнішніх факторів впливу) переконання в необхідності прийняття на даний момент часу певного проміжного або остаточного процесуального рішення по антикримінальній справі.

2.6. Поряд із доказами в доказуванні можуть бути використані положення певного правового акта із дотриманням при необхідності правил вирішення їх конкуренції або колізії, а також загальновідомі відомості та/або преюдиціальні факти та/чи презумпції, якщо у головного суб'єкта антикримінального судочинства не виникатимуть сумніви в значимості та/або достовірності та/чи доброякісності такого роду відомостей.

2.7. Допустимість доказів є результатом їх узагальнюючої оцінки, в т.ч. й перевірки, коли саме по собі порушення порядку отримання доказів, передбаченого певною нормою Кодексу антикримінального судочинства України, має за відсутності обставин, що виключають вину особи чи антисоціальність діяння, тягти лише відповідного виду та ступеня суворості юридичну відповідальність винної особи і не є підставою для визнання відповідних доказів недопустимими, якщо допущені порушення не призвели до втрати цими відомостями їх значимості та/чи достовірності та/або доброякісності.

2.8. Процес доказування в антикримінальному судочинстві полягає у :

2.8.1. Вивченні сутності, послідовності та інших закономірностей роботи з суб'єктивними та/чи об'єктивними та/або змішаними джерелами антикримінальних відомостей.

2.8.2. Плануванні, організації і версіювані роботи з цими джерелами.

2.8.3. Встановленні джерел такого роду відомостей шляхом збирання трас та/чи субстанцій та/або об'єктивних, суб'єктивних чи змішаних документів та/або залучення особистісних джерел такого роду відомостей.

2.8.4. Отриманні антикримінальних відомостей шляхом дослідження трасосубстанцій та/чи вивчення документів та/або за допомогою прямого чи опосередкованого спілкування із особистісними джерелами.

2.8.5. Оцінці в т.ч. й перевірці, антикримінальних відомостей з метою вирішення питання про їх допустимість в якості доказів, якщо буде встановлено наявність у такого роду відомостей нерозривної єдності їх таких базисних основних юридичних властивостей, як їх значимості, достовірності і доброякісності, а також їх узгодженості і достатності в сукупності з іншими доказами для прийняття певного рішення у контексті подолання конкретного кримінального правопорушення.

2.8.6. Використанні доказів з метою прийняття певного проміжного чи остаточного процесуального рішення або іншого подолання конкретного кримінального правопорушення.

2.8.7. Документуванні процедури та обставин збирання трасосубстанцій і документів та залучення особистісних джерел і отримання такого роду відомостей, їх оцінки, в т.ч. перевірки, і використання в якості доказів при прийнятті певного проміжного чи остаточного процесуального рішення або іншого подолання конкретного кримінального правопорушення.

Список використаних джерел:

1. Кириченко О. А., Ланцедова Ю. О., Тунтула О. С. Інновації юриспруденції та законності у сфері транспорту і транспортних

технологій : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O., 2021. 95 с. URL : <https://monographs.rsglobal.pl/index.php/rsgl/catalog/book/37>

2. Кириченко О.А., Бондаренко І.В. Інновації юриспруденції в забезпеченні журналістської галузі права та медіабезпеки : монографія. Варшава : RS Global Sp.z O.O.; Київ : Видавець Назаров О. А., 2022. 3-тє вид. 1680 с.

Попович Т.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та історії держави і права,
ДВНЗ «Ужгородський національний університет
м. Ужгород, Україна

ГРАДАЦІЯ ОBOB'ЯЗКІВ ЗГІДНО ВЧЕННЯ Г.В.Ф. ГЕГЕЛЯ

Категорія обов'язку в межах філософії Г.В.Ф. Гегеля досить широко представлена. В цілому справедливо стверджувати, що обов'язки черпають свою субстанціальність у моралі і детермінуються етичними цінностями. Відтак, природа обов'язку знаходить своє найбільш чітке й досконале відображення у гегелівській філософії права як філософсько-правовий феномен. Це фундаментальна основа будь-якої людської активності, діяльності тощо. Завдяки обов'язку, в якому поєднуються особливий і загальний інтереси індивіда, буття останнього здатне досягати блага як мети життя у цілому. Обов'язок у німецького мислителя пронизує як внутрішні установки й уявлення людини, так й існування різного роду соціальних інститутів. Це те, що і накладається, і самонакладається [1, с. 42].

Розкриваючи сутність обов'язків, Г.В.Ф. Гегель розмежує правові та моральні обов'язки у наступний спосіб: «перші загалом повинні виконуватися і характеризуються зовнішньою необхідністю, моральні ж ґрунтуються на суб'єктивній волі» [2, с. 54-55]. Окрім того, диференціацію обов'язків філософ здійснює, виходячи з особливостей природи самої людини як істоти природної, духовної та політичної. Так, обов'язок у нього розглядається в якості підстави людської активності в соціумі. Й лише людина, яка

знає свої права і обов'язки, усвідомлює власні моральні принципи, здатна бути повноцінним суб'єктом соціального життя [3, с. 62].

Відповідно німецький мислитель виділяє чотири групи обов'язків людини: 1) «обов'язки перед самим собою; 2) перед сім'єю; 3) перед державою; 4) перед іншими людьми загалом» [2, с. 61].

1. **Обов'язки людини перед самою собою.** Виходячи з того, що в людині поєднуються дві природи чи сторони (одинична і всезагальна сутність), обов'язки людини щодо самої себе охоплюють, з одного боку, фізичне самозбереження, а з іншого – вимогу сформуванню себе, навчити себе. Іншими словами, перед людиною стоїть завдання – привести свою одиничність у згоду з розумом, зробивши останній пануючим [2, с. 61-62]. Г.В.Ф. Гегель вказує на необхідність теоретичної і практичної освіти. Теоретична освіта полягає у тому, аби навчитися сприймати об'єкти в їх вільній самостійності, без суб'єктивного інтересу [2, с. 62]. В свою чергу, практична освіта вимагає: по-перше, щоб людина була здатна вийти з природного, стати вільною від нього; по-друге, щоб вона здатна була заглибитися у своє покликання (професію); по-третє, щоб була здатна не лише обмежити задоволення природного рамками необхідного, але й принести його в жертву більш високим обов'язкам [2, с. 64].

2. **Обов'язки людини перед сім'єю.** Сімейні відносини філософ називає першими необхідними для індивіда відносинами. Вони будуються на основі любові та довіри, що є основою шлюбу як морального союзу. Завдяки ньому чоловік і дружина стають однією особою. Німецький мислитель досить стисло говорить про обов'язки різних членів сім'ї: батьків стосовно дітей – турбуватися про їх годування і виховання; дітей – підкорятися батькам, допоки не стануть самостійними,

і поважати їх все життя; братів і сестер – ставитись одне до одного з любов'ю та по-справедливості [2, с. 67-68].

3. **Обов'язки людини перед державою.** Г.В.Ф. Гегель називає чесноти громадянина «будь-якої впорядкованої держави»: послух розпорядженням уряду, відданість особі правителя й державному ладу, почуття національної честі, з яких і випливають відповідні обов'язки. Філософ виходить з домінування цілого (держави) над частиною (громадянином), а тому громадяни повинні володіти таким умонастроєм: «збереження цілого більш значиме, аніж збереження індивіда» [2, с. 70].

4. **Обов'язки людини по відношенню до інших.** На думку німецького мислителя, така група обов'язків охоплює, передусім, правові обов'язки, поєднані з прагненням вчиняти справедливо. Інші ж, крім правових, це такі обов'язки, які зводяться до такого умонастрою, при якому людина вважає інших рівними собі, сприймає їх горе і радості як свої, доводячи це своєю діяльною допомогою. Подібний «моральний спосіб мислення і дій виходить за межі права» [2, с. 70-71]. Серед них: чесність, правдивість, розсудливість, надання послуги потребуючому, ввічливість, всезагальне людинолюбство. Останнє, до прикладу, поширюється, перш за все, на тих, з ким людина перебуває у знайомстві чи дружбі [2, с. 71-75].

Таким чином, німецький мислитель розрізняє правові та моральні обов'язки, однак при цьому відзначає їх тісне переплетіння у випадку, якщо спонукальною причиною виконання правового обов'язку виступатиме повага до закону. У цілому ж правові обов'язки характеризуються зовнішньою необхідністю, моральні, відповідно, ґрунтуються на суб'єктивній волі. Окрім цього, виходячи з особливостей природи самої людини, Г. В. Ф. Гегель поділяє обов'язки на чотири групи: 1) обов'язки перед самим собою; 2) перед

сім'єю; 3) перед державою; 4) перед іншими людьми. В основі такого розподілу лежить активність людини як індивідуальної та суспільної істоти.

Список використаних джерел:

1. Попович Т.П. Обов'язок згідно вчення Г. В. Ф. Гегеля. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: «Право»*. 2022. Випуск 74. Том 1. С. 42-47.
2. Гегель Г.В.Ф. *Философская пропедевтика. Работы разных лет. В двух томах. Т. 2. Москва: Мысль, 1971. С. 5-209.*
3. Павлова Т.С. Соціально-філософський зміст обов'язку у філософії Гегеля. *Вісник Дніпропетровського університету. Філософія*. 2015. № 3. С. 58-64.

Трюхан О.А.

кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри трудового права
та права соціального забезпечення,
*Національний університет
«Одеська юридична академія»
м. Одеса, Україна*

ОКРЕМІ АСПЕКТИ ЗАХИСТУ ПРАВ ОСІБ З ІНВАЛІДНІСТЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВЕЛИ ЗАКОНОДАВСТВА

Актуальність теми даного дослідження полягає у тому, що в нашій країні прослідковується тенденція щодо значного збільшення кількості осіб з інвалідністю через повномасштабну агресію з боку РФ та бойові дії в Україні [1; 2; 3]. Прикро констатувати той факт, що кожного дня кількість людей, які зазнали поранень, збільшується. Для багатьох українців наслідки втрати здоров'я мають незворотний характер, - вони отримують інвалідність. Доречно наголосити, що особи з інвалідністю щоденно стикаються з численними проблемами, пов'язаними з порушеннями їх прав. Саме тому на сьогоднішній день питання захисту прав осіб з інвалідністю є актуальними.

Національним законодавством передбачено, що для того, щоб пройти медико-соціальну експертизу, необхідно: звернутися до закладу охорони здоров'я за місцем проживання; пройти повне медичне обстеження з визначенням діагнозу та оцінкою соціальних потреб; отримати направлення для проходження МСЕК від лікувально-профілактичного закладу. За результатами огляду МСЕК видає особі, яку визнано особою з інвалідністю,

довідку встановленого зразка із зазначенням групи інвалідності та індивідуальну програму реабілітації [4].

Слід акцентувати увагу, що у період воєнного стану встановленням інвалідності й далі займається МСЕК. Проте вимоги для проходження цих комісій на період дії воєнного стану суттєво спростили. Основним нормативно-правовим актами, якими регламентуються питання, що спрощують проходження експертизи у воєнний час, є постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо строку повторного огляду осіб з інвалідністю та продовження строку дії деяких медичних документів в умовах воєнного стану» від 30.03.2022 року №390 [5] та постанова Кабінету Міністрів України «Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України» від 08.03.2022 року №225 [6].

Звернемо також увагу, що нещодавно набрала чинності постанова Кабінету Міністрів України «Про внесення зміни до Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності» від 02.12.2022 року №1356. Так, в п.19-5 Положення, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 03.12.2009 року №1317, унормовано, що причинний зв'язок інвалідності з пораненнями чи іншими uszkodженнями здоров'я, одержаними від вибухонебезпечних предметів, встановлюється на підставі витягу з Єдиного реєстру досудових розслідувань [7].

На сьогодні вживаються усі заходи для того, щоб вимушені переселенці отримували необхідну медичну допомогу безкоштовно та у повному обсязі. Так, відповідно до наказу Міністерства охорони здоров'я України від 17.0.2022 року №496 «Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану» первинна

медична допомога для внутрішньо переміщених осіб надається без переукладення декларацій із сімейним лікарем [8]. Отже, на сьогоднішній день, законодавчі підстави вимагати укладення декларації відсутні.

У всьому світі приділяється велика увага соціальному захисту осіб з інвалідністю, щоб такі особи не зазнавали дискримінації. Необхідно зазначити, що аналіз законодавства країн Європейського Союзу про соціальне забезпечення засвідчує, що медичний діагноз є основним фактором у визначенні особи як «інваліда». Так, у Литві, Швеції, Фінляндії, наприклад, у визначенні інвалідності беруть участь лікарі відповідної кваліфікації-лікарі-експерти та лікарі соціального страхування; у Німеччині - домашні сімейні лікарі; у Великій Британії - спеціально підготовлені лікарі; у Нідерландах - як лікарі соціального страхування, так і трудові експерти. Однак рішення про призначення допомоги приймається не лікарями, а відповідною посадовою особою органів публічної влади. Слід звернути увагу, що єдиної схеми визначення інвалідності у зарубіжних країнах до сьогодні не існує. Так, ступінь інвалідності визначається за таким критерієм, як рівень працездатності.

За даними ООН, у зв'язку з військовою агресією Російської Федерації проти України, майже 5,2 млн осіб були змушені шукати притулок в інших країнах. Саме тому на сьогоднішній день питання оформлення та підтвердження інвалідності українців за кордоном є доволі актуальним. У мережі Інтернет є низка публікацій, де досліджується процедура оформлення та підтвердження інвалідності у Польщі. Звернемо увагу, що у цій країні має принципове питання вікова категорія, адже від неї залежать способи оформлення інвалідності та види документів (інвалідність встановлюється до 16 років та після 16 років). Акцентується

увага, що інвалідність у Польщі визначається як нездатність індивіда повною мірою дотримуватися своїх соціальних ролей, тобто користуватися правами й виконувати обов'язки в повсякденному житті в суспільстві в порівнянні з особами, які не мають проблем зі здоров'ям, та перебувають у тих же соціальних умовах. Ступінь інвалідності – це рівень неможливості дотримання таких ролей [9].

Серед мільйонів українських біженців у Польщі чимало осіб з обмеженими фізичними можливостями чи особливими потребами. Отже, виникає питання, як цій категорії вимушених мігрантів з України підтвердити інвалідність. На жаль, на сьогодні законодавчо не встановлено можливість автоматичного визнання у Польщі документів про інвалідність, які були видані в Україні.

Для того, щоб отримати усі соціальні пільги та виплати, українцям з обмеженими можливостям у Польщі доведеться повторно пройти повну процедуру підтвердження чи визнання статусу особи з інвалідністю [10].

Класифікація польських документів про інвалідність має важливе значення, оскільки від типу залежать способи та черговість їх отримання. Так, наприклад, документ, що підтверджує статус «інваліда» в Польщі, який видається особі до 16 років – це довідка про інвалідність. Також особам у разі необхідності надається довідка про ступінь інвалідності. Що стосується останнього документа, то цей документ підтверджує статус інвалідності для тих, кому понад 16 років [9].

Як зазначалось вище, встановлення інвалідності в Україні здійснюється виключно МСЕК. У свою чергу для присвоєння статусу «інваліда» у Польщі існують спеціальні органи – комісії по оцінці інвалідності, які бувають двох рівнів: повітові та воеводські. Так, першим етапом підтвердження інвалідності у Польщі є реєстрація у польській

системі охорони здоров'я. Слід звернути увагу, що необхідно при собі мати документ, що підтверджує особу (найкращий варіант – це закордонний паспорт) та отриманий у Польщі ідентифікаційний номер Pesel [10]. Обов'язковим має бути необхідний пакет документів [9; 10], який допомагає у подальшій процедурі підтвердження або встановлення інвалідності у Польщі. Наступним етапом в порядку оформлення чи підтвердження інвалідності у Польщі є переклад усіх медичних документів, які були надані в Україні під час встановлення статусу особи з інвалідністю. І тільки отримавши присяжний переклад усіх медичних документів, дозволяється переходити до оформлення польських відповідників[10].

Позитивним моментом є те, що розпорядженням Кабінету Міністрів України 14.04.2021 року №366-р схвалено Національну стратегію із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року (далі Стратегія), яка спрямована на визначення ключових проблем та формування рішень їх розв'язання [11]. Прийняті відповідні нормативно-правових акти підтверджують той факт, що дійсно за сучасних умов змінилося не лише ставлення суспільства до осіб з інвалідністю, а й політика держави стосовно проблем інвалідності. Вважаємо, що такий крок є вкрай необхідним та актуальним

Реформування медико-соціальної експертизи в Україні залишається на сьогоднішній день доволі актуальним. Звернемо увагу на те, що МОЗ планує реорганізувати структури медико-соціальних експертних комісій. Її замінить Національне агентство контролю якості медичної допомоги, яке буде відповідати за контроль якості медичної допомоги. Планується запровадити Міжнародну класифікацію функцій (МКФ) в Україні. Сподіваємось, що запуск нової системи

реабілітації з використанням МКФ сприятиме покращенню підтримки та адаптації людей з обмеженнями життєдіяльності, а також стане запровадженням прозорої процедури встановлення інвалідності.

Крім того, 06.11.2022 року набрав чинності Закон України «Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту соціальних трудових та інших прав фізичних осіб, у тому числі під час воєнного стану, та спрощення обліку робочих місць для осіб з інвалідністю» від 18.10.2022 року №2682-IX. Законом передбачено, зокрема, надання Пенсійним фондом України Фонду соціального захисту осіб з інвалідністю інформації з реєстру застрахованих осіб Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування щодо створення робочих місць для осіб з інвалідністю, зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю роботодавцями. Отримана інформація, яка містить ознаки порушень законодавства про створення робочих місць для осіб з інвалідністю, про зайнятість та працевлаштування осіб з інвалідністю, буде підставою для перевірки підприємств, установ, організацій, у тому числі підприємств, організацій громадських об'єднань осіб з інвалідністю, фізичних осіб, які використовують найману працю [12].

Доцільно наголосити, що нещодавно був прийнятий за основу проект Закону України «Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю» від 18.11.2022 року №5344-д, яким передбачено удосконалення діючої системи працевлаштування осіб з інвалідністю, зокрема в частині запровадження для роботодавців сплати цільового внеску замість адміністративно-господарських санкцій за невиконання нормативу працевлаштування, створення спеціального фонду

державного бюджету шляхом накопичення внесків роботодавців і спрямування його коштів на заходи із працевлаштування осіб з інвалідністю, розширення категорії підприємств, які можуть користуватися фінансовою підтримкою для забезпечення працевлаштування осіб з інвалідністю, забезпечення універсального дизайну (розумного пристосування) тощо [13]. Законопроектом №5344-д пропонується осучаснити норми Закону України «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» від 21.03.1991 року, створивши сприятливі умови, що враховують інтереси як осіб з інвалідністю, так і роботодавців. Крім цього, за результатами реалізації законопроекту планується досягти більшої зайнятості осіб з інвалідністю, збільшити кількість цільових надходжень до державного бюджету для соціального захисту людей з інвалідністю, розвантажити судову систему України від усіх спорів, пов'язаних із стягненням адміністративно-господарських санкцій за невиконання квоти на працевлаштування, зменшити кількість державних витрат на судові витрати [14].

Отже, проблема інвалідності як ніколи є актуальною. Вважаємо, що саме особи з інвалідністю - це громадяни, які як ніхто потребують підтримки держави та оточуючих. На наш погляд, необхідно посилити рівень соціально-правового захисту зазначеної категорії осіб, в свою чергу це дозволить мільйонам осіб з інвалідністю в Україні брати активну участь у суспільному житті.

Список використаних джерел:

1. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 року №64/2022. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/642022-41397>

2. Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 07.11.2022 року №757/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757/2022#n2>

3. Про затвердження Указу Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні: Закон України від 16.11.2022 року №2738-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2738-20#Text>

4. Про затвердження Інструкції про встановлення груп інвалідності: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 05.09.2011 року №561 *Офіційний вісник України*. 2011. №91. Ст.3319.

5. Про внесення до деяких постанов Кабінету Міністрів України змін щодо строку повторного огляду осіб з інвалідністю та продовження строку дії деяких медичних документів в умовах воєнного стану: постанова Кабінету Міністрів України від 30.03.2022 року №390. *Офіційний вісник України*. 2022. №28. Ст.1550.

6. Деякі питання порядку проведення медико-соціальної експертизи на період дії воєнного стану на території України: Постанова Кабінету Міністрів України від 08.03.2022 року №225. *Офіційний вісник України*. 2022. №25. №1310.

7. Про внесення зміни до Положення про порядок, умови та критерії встановлення інвалідності: постанова Кабінету Міністрів України від 02.12.2022 року №1356. *Урядовий кур'єр*. 2022. №262.

8. Деякі питання надання первинної медичної допомоги в умовах воєнного стану: наказ Міністерства охорони здоров'я України №496 від 17.03.2022 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0496282-22/card6#Public> (дата звернення: 26.12.2022 р.).

9. EUROPORTAL. Міграційний юрист онлайн. Як оформити інвалідність у Польщі. URL: <https://europortal.biz.ua/evropa/polshha/zhyttia-polsha/iak-oformyty-invalidnist-u-polshchi.html>

10. Як оформити чи підтвердити інвалідність у Польщі: покрокова інструкція для українських мігрантів. URL: <https://uapl.info/iak-oformyty-chy-pidтверdyty-invalidnist-u-polshchi-rovna-pokrokovaya-instruktsiia-dlia-ukrainskykh-mihrantiv/>

11. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.04.2021 року №366-р. *Офіційний вісник України*. 2021. №36.Ст.2154.

12. Про внесення змін до деяких законів України щодо захисту соціальних трудових та інших прав фізичних осіб, у тому числі під час воєнного стану, та спрощення обліку робочих місць для осіб з інвалідністю: Закон України від 18.10.2022 року №2682-IX. *Офіційний вісник України*. 2022. №88.Ст.5458.

13. Проект Закону про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю. *Урядовий портал. Єдиний веб-портал органів виконавчої влади України*. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-deyakikh-zakoniv-ukraini-shchodo-zabezpechennya-prav-osib-z-invalidnistyu-na-pratsyu>

14. Пояснювальна записка до проекту Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення прав осіб з інвалідністю на працю. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/pubFile/1549495>

СЕКЦІЯ 5.

ПЕДАГОГІКА, ОСВІТА, ФІЛОСОФІЯ ТА ФІЛОЛОГІЯ

Brovkina O.V.

PhD in Philology, Senior Lecturer,
Sumy State University
Sumy, Ukraine

Rakitina O.V.

Student of the 3-rd course,
Sumy State University
Sumy, Ukraine

THE IMPORTANCE OF INTERCULTURAL COMMUNICATION IN THE PROCESS OF LEARNING FOREIGN LANGUAGES

Every day humanity is progressing more and more in different spheres of our life, such as the development and globalization of the information space, the development of international relations, the expansion of the range of study of intercultural communication problems, etc. Dialogue or "intercultural communication" helps representatives of different countries to understand each other, build a friendly atmosphere and cooperation with each other. In turn, learning foreign languages is impossible without getting acquainted with the peculiarities of a particular nation.

Language is an effective factor in the space that is called "multicultural". Socialization, assimilation by a person of values, peculiarities and patterns of behavior inherent in a given society

cannot be imagined outside the context of language. And every lesson on learning a foreign language is a practice of intercultural communication, where every word has its own, peculiar to the people, idea of the world.

The direct connection between learning a foreign language and culture is now undisputed neither in linguistic nor in pedagogical spheres. Moreover, it has moved into the political sphere: as a result of population migration and the emergence of multicultural societies, the process of learning foreign languages acquires a different status. Foreign language is one of the main tools of education of linguistic personality with global thinking, able to adapt to the modern level and style of professional and personal communication [1, P.133].

Teaching a person a foreign language seems to be not too difficult task. However, teaching them to communicate properly (which is inherent in a particular nation, taking into account the peculiarity of pronunciation of letters and sounds, intonation, rhythm etc), to think, create, express correctly is a difficult task, which is complicated by the fact that communication is not just a process of information transfer. Its effectiveness includes not only knowledge of language, but also knowledge of culture, etiquette, non-verbal forms of expression, and deep background knowledge. In other words, in addition to knowledge of grammar and vocabulary, you need to know where to put a comma or another sign, when to use a particular expression or phraseologism.

In the modern world, learning a foreign language has become only a "tool of labor", that is, specialists from all spheres of science, business, politics, technology and other spheres of human activity, have spread the tendency of immediate learning of foreign languages. They are not interested in theoretical or historical fragments of the language - they need its knowledge only for technical needs, for use in various spheres of life as a means of live

communication with people around the world. Thus, it was necessary to completely change the view of teaching and learning a foreign language, taking into account the greater attention and emphasis on linguistics and intercultural communication.

At the present stage of development of foreign language teaching methods, researchers identify the following main objectives of teaching as a language of international communication [2, P.116]:

- Familiarization with the culture of the country whose language is studied;
- Development of such communicative competences as language and linguistic;
- Development of the culture of perception of authentic texts;
- Studying the peculiarities of etiquette rules during intercultural communication.

Most of the scientific researches that take place in the field of intercultural communication focus on the behavior of people who encounter differences in speech activity and the consequences of these differences. The results of the research are descriptions of how specific are the actions and movements of people in the linguistic and cultural aspect. These descriptions became the basis for the creation and practice of special trainings and courses that help to acquire cross-cultural competence in the process of learning foreign languages.

Also, there are many approaches to learning a foreign language in the aspect of cross-cultural communication. And the most popular of them assumes that communication can be mastered only by "communicating and through communication". Therefore, the educational process, based on the above approach, models intercultural communication as a dialogue of cultures, languages and civilizations in the modern world. The problem of studying and practicing this method makes it possible to combine a foreign

language as a means of communication with the culture of other people and countries.

Thus, it is worth emphasizing once again the importance of such a process as "cross-cultural communication" in the process of learning foreign languages. Foreign languages in modern society are becoming increasingly important, along with the need for a high level of proficiency in them, but it is impossible to fully communicate with representatives of another culture without knowing anything about the peculiarities of this people. Focusing on and practicing the peculiarities of intercultural communication, let's say in English lessons, will make the process more diverse and interesting, which in turn will lead to increased motivation of students to study.

References:

1. Luchkevych V. Features of intercultural competence formation during foreign language teaching. *Collection of scientific works of young scientists of Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University*. 2012 1. P. 131-137.
2. Prykhodko N. G. Formation of intercultural communication in the process of mastering a foreign language. *Strategies of intercultural communication in the language education of modern universities. collection of materials of the International scientific - practical conference*. Kyiv: KNEU, 2016. P. 115-117.

Hromova N.M.

*Associate Professor, Chair of Foreign Languages,
Educational and Scientific Institute of International Relations
Taras Shevchenko National University
Kyiv, Ukraine*

PROBLEMS OF UNIVERSITY STUDENTS' PUBLIC SPEAKING

Speaking has always been and still remains one of the most challenging activities for EFL students. Impromptu speech, public speaking, presentations are several examples of classroom tasks which students often experience difficulties with while learning foreign languages. Researchers who address the problems of oral speaking at universities unanimously agree that anxiety, low assessment criteria requirements at schools and, consequently, students' poor presentation skills constitute the major causes of public speeches being stressful for speakers and boring for listeners [2, 3, 5].

Recent research findings prove that language anxiety may originate from several reasons:

- poor vocabulary, grammar and pronunciation level of the speaker [1];
- fear of making mistakes or forgetting what to say and failing in front of other students, feeling of being an inferior speaker [3];
- the role of the teacher [4].

The aim of this work is to define the main problems of Ukrainian students' oral presentations and to offer the ways to address them. In order to obtain information about students' perception of their oral speech performance the questionnaire was designed and offered to 49 first-year students (18 males and

31 females) of Educational and Scientific Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv (group 1) and 37 first-year students (7 males and 30 females) of Boris Grinchenko Kyiv University (group 2). The students were asked to answer three questions in writing: 1) How good are you in public speaking (delivering a presentation, project, etc)? 2) What problems / difficulties do you usually face while speaking in public? 3) What are the possible causes of these problems? The content analysis showed that 71% of students in group 1 and 74% in group 2 found themselves poor in public speaking, 25% of students in group 1 and 24% of students in group 2 considered themselves good speakers while only 4% and 2% of students in groups 1 and 2 respectively assessed themselves as excellent speakers. The main problems mentioned by students in both groups included fear to look worse than other speakers (37%), fear to forget information while speaking (32%), lack of competence to answer the questions from the audience (24%), poor foreign language vocabulary and grammar (21%), stricter requirements for oral speech at universities in comparison to school requirements (9%). The following observation of students' delivering presentations and reporting online in September and October 2022 revealed significant gaps in students' presentation skills which they were obviously unaware of. The most frequent and serious problems involved: 1) reading from the script, 2) poor presentation language and structuring of information, 3) filling the major part of the slides with small font text, or to the contrary, 4) excessive and irrelevant animation.

In order to compare the way Ukrainian students speaking skills with those of Italian students several classes were observed in October and November 2022 when 14 students of University of Perugia, Italy were delivering presentations. The common features of students' presenting information in front of their peers were defined as the following: 1) reading from the script or the screen,

2) little or no eye contact with their audience, and 3) the format of reporting and not bothering to get the message across to the audience. It should be mentioned that Italian students seemed to be more competent to answer the teacher's questions as well as the fact that they showed a more professional approach in designing their presentation slides layouts.

The results of the observations revealed the lack of students' speaking confidence and practical presentation expertise which induces the necessity to introduce a special training course for university students to enhance their public speaking. It is important to admit that most students at universities both in Perugia and Kyiv put focus on showing their awareness of the topic being reported rather than sharing information with their audience. Such a one-way approach in delivering information does not contribute to mutual exchange of knowledge among students and transforms the task of delivering a presentation into some stressful burden for a speaker and a useless time spending for the listeners.

As the art of public speaking has been gaining its popularity nowadays both in academic and professional environment, it has been suggested to acquaint the students with the basics of public speaking during the following January-May semester. This suggestion has been supported by T. Docan-Morgan and L. Nelson's ideas of the benefits of studying public speaking. The authors claim that ability to speak in public helps to succeed in both college courses and professional careers, to strengthen critical reading skills, to overcome speaking anxiety and increase self-confidence, as well as to deliver the message effectively. At the same time, good speakers become better listeners, they understand the audience, engage them, show ability to provide useful feedback through constructive criticism and develop their leadership talent. The authors insist on the necessity of developing public oral communication skills in order to not only exercise influence

effectively but also to become able to receive and interpret information in a critical and responsible way [2].

One of the most efficient ways to help students overcome their anxiety is acquainting them with famous people's powerful public speeches and public speaking contests winners with their following analysis. Students will be able to see that a public speech may be not only formal and serious but also persuasive, funny, motivating, impressive, contain unexpected turns and acting. The modern way of appealing to the audience involves storytelling, engaging the audience into some action, using visual aids to help get the necessary message across. Another important issue to take into account is the speaker's behavior in front of the audience: posture, eye contact, body language, voice management, movements. The students need to learn how to make the listeners interested and keep them engaged through setting contact with the audience.

As the online format of studies makes the problem of posture, movements and acting in front of the audience give way to the verbal communication, one of the most significant factors contributing to the successful delivering information and establishing fruitful communication is the ability to cope with questions from the audience which the speaker may find difficult to answer. The commonest way the students deal with them is to say "It's an interesting question" or "Thank you for the question", which doesn't help much to develop a further conversation. Thus, there arises a necessity to teach students some conversational strategies how to cope with difficult questions [5] and boost their self-confidence [2].

References:

1. Asysyfa A., Handyani A.M. & S. Rizkiani. Students' Speaking Anxiety in EFL Classroom. *Project*, 2019, Vol. 2 (4), pp. 581-587.

2. Docan-Morgan, T. & L. Nelson. The Benefits and Necessity of Public Speaking Education. In book: *Public speaking for the curious: Why study public speaking*, 2015. Retrieved from: https://www.researchgate.net/publication/332974615_The_Benefits_and_Necessity_of_Public_Speaking_Education

3. Ibrahim, I.W. & N.S. Shahabani. The use of public speaking to promote confidence in learning English as a second language. *European Journal of English Language Teaching*, 2020, Vol. 6 (1), pp. 76-86.

4. Tridinanti, G. The Correlation between Speaking Anxiety, Self-Confidence, and Speaking Achievement of Undergraduate EFL Students of Private University in Palembang. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 2018, Vol. 6 (4), pp. 35-39.

5. Williams, K.E. & M.R. Andrade. Foreign Language Learning Anxiety in Japanese EFL University Classes: Causes, Coping, and Locus of Control. *Electronic Journal of Foreign Language Teaching*, 2008, Vol. 5, No. 2, pp. 181–191.

Pikalova A.

Ph.D. in linguistics, associate professor,
associate professor at department of foreign philology,
Municipal establishment
“Kharkiv humanitarian and pedagogical academy”
Kharkiv regional council
Kharkiv, Ukraine

INTERTEXTUALITY IN CONTEMPORARY CHILDREN’S LITERATURE

Intertextuality is mainly regarded as a way how various “sorts of texts contain references to other texts” [1, p. 121]. It has also been “defined as a set of relations which a text has with other texts and/or discourses belonging to various fields and cultural domains” [14, p. 299]. Julia Kristeva initially introduces this concept, regarded the text in the horizontal and the vertical axes. The first axis maintains the relation between the text and the reader, whereas the second one sets the relations of the text to other texts [10].

In linguistic theory, intertextuality is considered as “specific presuppositions” which are “conventions, systems of combination and a logic of assumption” [2, p. 1395]. R. Pope discusses “intertextuality” as “the general term for the relation between one text and another” [13, p. 246]. The scholar differentiates three kinds of intertextual relation “explicit, implied and inferred intertextuality” [13, p. 246]. According to the researcher’s view, explicit intertextuality includes “all the texts that the writer has openly referred to and all the concrete sources that the writer has demonstrably mentioned”. Implied intertextuality covers “all the allusions to other texts and all the effects, which the writer has created obviously for recognition by the reader”. Inferred intertextuality comprises “all those texts that readers appeal to help their understanding of the text” [13, p. 246].

This study focuses on the phenomenon of intertextuality as the relation of the text to the other ones in children's literature, particularly in children's poetry.

One of the "key defining characteristics which distinguish children's literature from other branches are firstly that it is a body of literature which belongs simultaneously to two systems, the literary and the pedagogical; it is a literature into which the dominant social, cultural and educational norms are inscribed" [11, p. 38].

"Some of the earliest children's books were adaptations of existing ones for adults. Children's literature has from its inception been a thoroughly intertextual literature of adaptations and retellings. These retellings, parodies, crosscultural references, simple, subtle and complex forms of interaction between national literatures are amongst the subjects of intertextuality studies" [11, p. 40]. In children's literature there are examples of as marked intertextuality (explicit) which involves "the links between pre-text and intertext" as "unmarked intertextuality in which the allusions are never explicit" [11, p. 40].

Vivid instances of intertextuality are R. Dahl's collections of verses. In *Revoltin' Rhymes* [4], *Dirty Beasts* [3], and *Rhyme Stew* [5] "the author reproduces familiar tropes from nursery rhymes, fables and fairy tales; however, he gives them unexpected twists" [12, p. 140].

"The Toad and the Snail" from *Dirty Beasts* can be considered in the traditions of the fable as rewriting of Aesop fable "The Snail and Butterfly". This fact testifies the phenomena of intertextuality represented in R. Dahl's poetry for children. This kind of intertextuality can be determined as implied (following R. Pope, 2002).

R. Dahl' verses ("Hey, diddle, diddle,", "Mary, Mary, quite contrary", "I had a little nut-tree,", "St Ives" and others) from *Rhyme Stew* are in the intertextual relations with nursery rhymes from *Book of Nursery Rhymes* [9]. *Rhyme Stew* represents other examples of explicit intertextuality, for example "The Tortoise and the Hare",

“Hansel and Gretel”, “Ali Baba and forty thieves”, “Aladdin and Magic Lamp”.

Revoltig Rhymes is a collection of tales in rhymes, including six fairy tales (“Cinderella”, “Jack and the Beanstalk”, “Snow White”, Goldilocks and the Three Bears” “Little Red Riding Hood” and “The Three Little Pigs”). The author’s references to the famous tales particularly to their titles represent the explicit intertextuality. However, R. Dahl’s tales have a completely different storyline and unexpected ending. So, the most widespread type of intertextuality in R. Dahl’s children’s poetry is the explicit intertextuality.

Some of Julia Donaldson’s rhymed tales are based on folk tales’ plots. For instance, the plot of the tale *The Gruffalo* [6] is borrowed from a Chinese fairy tale about a girl and a tiger who chased the girl. However, the main character Gruffalo is the result of the author’s imagination. In J. Donaldson’s *Wriggle and Roar* there is another example of the explicit intertextuality that is verse “Goldilocks” [7, p. 16].

Fox in Socks by Dr. Seuss is one of the famous children’s verses. *Fox in Socks* is subtitled “A Tongue Twister for Super Children” that is represented the intertextual relation. Moreover, in this verse some lines are similar to well-known English tongue twisters, for example: *Who sews whose socks?; Who sews Crow’s clothes? ↔ ...whose shoes does he choose?; Six sick bricks tick./ Six sick chicks tock. ↔ Six sick hicks nick six slick bricks with picks and sticks or The sixth sick sheikh’s sixth sheep’s sick* [8]. Thus, in *Fox in Socks* the explicit intertextuality is implemented.

To conclude, most of children’s poetry involves sources connected with folklore and literary traditions. The authors explicitly or implicitly refer to the other texts (nursery rhymes, fables and tales) in their verses. Thus, according to classification of three types of intertextuality (explicit, implied and inferred), the explicit intertextuality accomplishes as the most typical type in contemporary children’s poetry.

References:

1. Childs P. & Fowler R. *The Routledge dictionary of literary terms*. London: Routledge, 2006. 272 p.
2. Culler J. Presupposition and intertextuality. *MLN*. 1976. 91(6), P. 1380-1398. doi.org/10.2307/2907142
3. Dahl R. *Dirty Beasts*. London : Puffin Books, 2002. 32 p.
4. Dahl R. *Revolting Rhymes*. London : Puffin books, 2003. 48 p.
5. Dahl R. *Rhyme Stew*. London: Puffin Books, 2008. 80 p.
6. Donaldson J. *The Gruffalo*. London : Puffin Books, 2006. 32 p.
7. Donaldson J. *Wriggle and Roar*. London: MacMillan Children's Book, 2015. 32 p.
8. Dr. Seuss. *Fox in Socks*. New York: Random House Books for Young Readers; Bright & Early Board Books, 2011. 24 p.
9. Gustafson S. *Favorite nursery rhymes from Mother Goose*. New York: Greenwich Workshop Press, 2016. 128 p.
10. Kristeva J. *Desire in language: A Semiotic approach to literature and art*. L.S. Roudiez (Ed.), T. Gora, A. Jardine and L.S. Roudiez (Trans.). New York: Columbia University Press 1980. 305 p.
11. O'Sullivan E. *Comparative children's literature*. London: Routledge, 2005. 220 p.
12. Pikalova A.O. Intertextuality in Roald Dahl's poetry. *Scientific Journal of Polonia University*. 2022. Vol. 51 (2). P. 135-145.
13. Pope, R. (2002). *The English studies book. An introduction to language, literature and culture*. (2nd ed.). London, New York: Routledge. 448 p.
14. Zengin M. An introduction to intertextuality as a literary theory: Definitions, axioms and the originators. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*. 2016. № 50. P. 299-327.

Авраменко Б.В.

доцент кафедри західних і східних мов
та методики їх навчання,
ДЗ: «Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»
м. Одеса, Україна

КОМПОНЕНТИ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ ФОНЕТИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ КОРЕЙСЬКОЇ МОВИ

Процеси світової глобалізації, постійне розширення міждержавних, міжнаціональних і міжкультурних зв'язків зробило актуальною проблему повноцінного спілкування між представниками різних народів. Таке спілкування враховує, поперше, спілкування мовне. Знання іноземної мови підвищує освітній рівень, розширює світогляд, сприяє більш толерантному сприйняттю оточуючого світу.

Таким чином, перед сучасними методистами постає серйозна дослідницька проблема – розробити таку методику навчання корейської мови, яка дозволила б за короткий проміжок часу швидко й ефективно навчити спілкування корейською мовою.

Так, кінцевою метою навчання є іншомовне спілкування в усній і писемній формах, що передбачає вміння не тільки отримувати інформацію з різних джерел, а й здійснювати контакти з носіями мови в процесі спільної діяльності.

На сучасному етапі розвитку суспільства викладання іноземних мов нерозривно пов'язане із впровадженням у навчальний процес активних методів навчання і виховання, що активізують творчий потенціал учнів.

Розглянемо більш детально питання фонетичної компетентності корейської мови та компонентів змісту її навчання.

Фонетична компетентність – це заснована на знаннях, уміннях, навичках і ставленнях здатність індивіда здійснювати іншомовну комунікативну компетенцію відповідно до вимовних норм мови, що вивчається. Фонетична компетентність відіграє важливу роль в ідентифікації особистості того, хто вивчає іноземну мову, носіями та не носіями мовної норми. Теоретичний матеріал, що обговорюється на заняттях, супроводжується відповідними аудіозаписами носіїв мови, що дає можливість вивчати теоретичний аспект на практиці, формувати фонетичну компетенцію в учнів, виключаючи відірваність теоретичних знань від мовленнєвої ситуації.

Процес комунікації неможливий без уміння реалізовувати знання мовних і соціокультурних реалій на фонетико-фонологічному рівні. Студенти повинні володіти не тільки граматичними і лексичними аспектами мови, а й вмінні фонетично правильно оформлювати свою мову. Тому однією з цілей навчання іноземної мови є формування у студентів знань про нормативний склад фонетичних елементів (фонем та інтоном), уміння ними користуватися і навичок автоматизації їх відбору та комбінування. Звідси випливає, що у процесі оволодіння іноземною мовою відповідні навички повинні постійно вдосконалюватися.

У межах компетентнісного підходу вважаємо доцільним прийняти за мету навчання фонетичним засобом спілкування перш за все формування фонетичних навичок, які входять до складу фонологічної компетенції [6]. Якщо розглядати фонетичну компетентність детально, то необхідно виокремити знання, навички та вміння.

Під *фонетичними знаннями* розуміємо: звуки/фонемі та їхні варіанти; артикуляційно-акустичні характеристики фонем, наприклад, дзвінкість-глухість, твердість-м'якість; фонетична організація слів; просодика – наголос, ритм, інтонація; фонетична редукція, наприклад, редукція голосних, сильні й слабкі форми, асиміляція, випадіння кінцевого голосного [6].

Наступний компонент змісту навчання фонетичної компетентності корейської мови – *фонетична навичка* – це автоматизована здатність індивіда отримувати із довготривалої пам'яті фонетичний матеріал для використання його у рецептивному та репродуктивному мовленні. Враховуючи загальноприйняті характеристики навички: автоматизованість, стійкість та стабільність, свідомість, гнучкість або лабільність, здатність до переносу, вважаємо, що фонетична навичка виступає «одиноцею уміння» [4].

Таким чином, з точки зору відповідності автоматизованим компонентам рецептивних і продуктивних видів мовленнєвої діяльності, можемо говорити про звукові та просодичні фонетичні навички корейської мови, які можуть бути активними і пасивними. До активних фонетичних навичок змісту навчання корейської мови відносимо: звукову навичку – автоматизована здатність індивіда отримувати з довготривалої пам'яті фонемі та їхнє сполучення корейської мови для використання у продуктивному мовленнєвій діяльності; просодична навичка – це автоматизована здатність індивіда отримувати із довготривалої пам'яті просодичні одиниці корейської мови для використання в продуктивних видах мовлення.

До пасивних фонетичних навичок навчання корейської мови відносимо: звукову навичку – це автоматизована здатність індивіда отримувати із довготривалої пам'яті просодичні одиниці корейської мови для використання у

рецептивних видах мовленнєвої діяльності; просодична навичка – автоматизована здатність індивіда отримувати із довготривалої пам'яті просодичні одиниці корейської мови для використання в рецептивних видах мовленнєвої діяльності.

Через це, у студентів необхідно формувати активні і пасивні просодичні навички корейської мови.

Останній компонент фонетичної компетентності корейської мови – *фонетичні уміння* – це уміння сприймати і відтворювати у процесі навчання: звуки і їхні варіанти; артикуляційно-акустичні характеристики фонем; фонетичну організацію слів; просодію; фонетичну редуцію [6]. Опановуючи фонетичні уміння студенти повинні: розчленовувати мовлення, що звучить, на звуки, відходячи від графічного образу слова; грамотно вимовляти звуки, не використовуючи букви, називати послідовно звуки; з яких складається слово; характеризувати звуки за ознаками; описувати фонетичні процеси у слові; проводити відповідність між звуковою та графічною формою слова.

Таким чином, розуміємо, що під змістом навчання фонетики корейської мови розуміємо все те, на основі чого відбувається навчання студентів слухо-вимовним та ритміко-інтонаційним навичкам. Конкретний опис фонетичного матеріалу корейської мови стає найбільш зрозумілим через компонентний склад: фонетичні знання, фонетичні навички та фонетичні уміння.

Так, доходимо висновку, що виявлення специфіки методики навчання фонетичних засобів спілкування майбутніх фахівців корейської мови мають такі проблеми, як: 1) відсутність урахування екстралінгвістичної інформації в категорії «фонетичні знання» у загальноприйнятій номенклатурі, що є необхідним і цілком зрозумілим; 2) невдала номенклатура фонетичних навичок з погляду необхідності

врахування специфіки корейської мови; 3) необхідність чітко дотримуватися класифікації фонетичного матеріалу одного автора через велику кількість теорій щодо систематизації корейської мови.

Список використаних джерел:

1. Верхоляк В. В. Учебник корейского языка. Владивосток: Изд-во ДВГУ, 1997. 211 с.
2. Гальскова Н. Д. Теория обучения иностранным языкам: лингводидактика и методика: учебное пособие для студентов лингв. ун-тов и фак. ин. яз. высш. пед. учеб. заведений. М.: Академия. 2005. 333 с.
3. Ли Хо Енг. Фонетика корейского языка. Сеул: Техакса. 2003. 265 с.
4. Пассов Е. И. Методика как наука будущего. Краткая версия новой концепции. СПб.: Златоуст, 2015. 172 с. (на рус. яз.)
5. Шатилов С. Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 «Иностр. яз.». М.: Просвещение, 1986. 223 с. (на рус. яз.)
6. Щукин А. Н. Методика обучения речевому общению на иностранном языке: учеб. пособие для преподавателей и студентов языковых вузов. М.: Икар, 2011. 454 с. (на рус. яз.)
Материал поступил в редколлегию 09.04.2016

Андрющенко О.О.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Жолудь С.В.

студентка 3 курсу бакалаврату,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

ОЦІНЮВАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧИТЕЛЯ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ: СУТНІСТЬ ТА ЗМІСТ

Реформування національної початкової системи освіти шляхом упровадження від 2017 року концептуальних ідей Нової української школи характеризується яскравою тенденцією до оновлення організаційного та методичного забезпечення. Провідні ідеї Концепції НУШ передбачають компетентнісне здобуття освіти на засадах рівності, співпраці та діалогу, що спрямовані на побудову довірливих відносин між учасниками навчального процесу. Важливі зміни на основі закордонного досвіду відбуваються, зокрема, в контрольно-оцінювальній діяльності вчителя й учнів молодшого шкільного віку.

За наказом Міністерства освіти і науки України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів» від 13 липня 2021 р. №813 пропонується використання формуального та підсумкового оцінювання. Сутність першого трактують як відстеження особистісного розвитку й оволодіння досвідом

молодшим школярем. В свою чергу, підсумкове оцінювання відрізняється співвіднесенням здобутків учня з обов'язковими / очікуваними результатами навчання, визначеними освітньою програмою [1].

Аналіз наукових досліджень і публікацій засвідчив, що проблема оцінювальної діяльності як процесу взаємодії між учителем і учнем, за допомогою якого виявляють кількісні результати навчально-пізнавальної діяльності та порівнюють їх з показником рівня досягнення еталону, розглядається в наукових працях В. Беспалька, В. Бочарнікова, Д. Гехта, С. Докінза, Е. Льюїса, Т. Маррей, С. Різниченка, О. Романовського та ін. Формувальне оцінювання як засіб ґрунтовного аналізу індивідуальних досягнень школяра з урахуванням його попередніх здобутків висвітлювали вітчизняні (О. Барна, Н. Бібік, Л. Варяниця, В. Вембер, О. Локшина, Н. Морзе, О. Онопрієнко, О. Пометун, О. Савченко, О. Фідкевич та ін.) і зарубіжні дослідники (П. Блек, Б. Блум, Д. Вільям, Г. Голуб, Б. Коуві, Ф. Перрен, І. Фішман, Дж. Хатті та ін.).

Незважаючи на різноплановість висновків науковців, спільним є визначення сутності оцінювальної діяльності вчителя як такої, що дає змогу відстежити динаміку зростання та рівень засвоєння матеріалу школярами; накопичувати статистичні дані; виявляти прогалини, прогнозувати й корегувати навчально-пізнавальну діяльність; сприяти розвитку самостійності та пізнавальних умінь особистості учня; формувати адекватну самооцінку дитини, націлену на поліпшення якостей знань, умінь і навичок.

Нова модель оцінювання, що окреслює застосування підсумкового та формувального підходу, має описовий характер і дозволяє оцінити результати та безпосередньо сам процес здобуття знань, умінь і навичок в умовах

компетентнісного підходу. Своє розуміння поняття «підсумкове оцінювання» розкриває вітчизняна вчена О. Локшина, яка пояснює його як вимірювання рівня досягнень учнів відповідно до цілей навчання [2]. У працях інших дослідників зустрічається термін «завершальне оцінювання», що застосовується з метою узагальнення, підведення підсумків на певних етапах, оцінювання якості перебігу навчання. Усі види оцінювання, зокрема підсумкове, ґрунтується на критеріях та методичних підходах, затверджених Міністерством освіти і науки України [1].

На думку І. Булах, М. Мруги та ін., задля забезпечення ефективного підсумкового оцінювання педагогу необхідно узгоджувати вибір того чи іншого методу вимірювання з певними критеріями, а саме:

- валідність – відповідність одержаних досягнень меті та вимогам контролю;
- надійність – визначення ступеня стійкості результатів школярів і незалежності їх від випадкових чинників при повторному використанні інструмента вимірювання;
- об'єктивність – вказує на рівень зменшення впливу суб'єктивних факторів, що досягається через стандартизацію умов проведення оцінювання та об'єктивність обробки даних;
- точність – визначає мінімальну або систематичну похибку, з якою можна провести вимірювання означеним методом [3, С. 13].

З огляду на це, підсумкове оцінювання полягає в зіставленні навчальних здобутків молодшого школяра з визначеними стандартом і освітніми програмами обов'язковими результатами в межах розділу або циклу тем.

Якщо підсумкове оцінювання характеризується визначенням оцінки якості засвоєння навчального матеріалу

учнем, то формувальне передбачає підвищення якості перебігу здобуття знань. Так, дослідниця І. Коркушко, тлумачить формувальне оцінювання як «корегувальну діяльність учителя та учня під час освітнього процесу для вдосконалення результатів навчання, зазначених у Державному стандарті, що дає змогу побачити прогалини чи визначити цілі певних освітніх галузей, які не було досягнуто» [4, С. 2]. Таке оцінювання має на меті діагностувати рівень розвитку компетентностей дитини на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підвищувати мотивацію, впевненість у власних силах, наголошуючи на сильних сторонах особистості; формувати рефлексивне ставлення до власних помилок.

Не менш актуальною є позиція О. Фідкевич, яка висвітлює діяльність учителя в процесі формувального оцінювання як послідовність таких дій:

- визначення об'єктивних і доступних навчальних цілей, вироблення критеріїв оцінювання успішної роботи учнів, які обов'язково узгоджуються з ними;
- забезпечення ефективної рефлексії школярів;
- створення дієвого зворотного зв'язку – двостороннього рівноправного діалогу між учителем і учнем, завдяки якому дитина отримує інформацію про орієнтири свого розвитку;
- забезпечення активної участі молодших школярів у процесі навчання;
- корегування перебігу здобуття знань з метою покращення результатів спільної роботи учня і вчителя шляхом зіставлення їх з попередніми досягненнями [5, С. 12].

Спираючись на вищевказане, визначасмо формувальне оцінювання як процес відстеження індивідуального зростання дитини, хід опанування нею компетентностей. Таке оцінювання сприяє: побудові особистої траєкторії розвитку

молодшого школяра; оцінюванню досягнень і вчасному корегуванню процесу навчання на кожному етапі; мотивуванню учнів та формуванню впевненості в своїх можливостях.

Отже, сутність насамперед правильно організованої оцінювальної діяльності педагога за реформованої системи освіти полягає в отриманні зворотної інформації про перебіг здобуття знань, умінь і навичок у процесі взаємодії вчителя та учня; виявленні кількісних результатів, що є показником рівня досягнення поставлених цілей згідно з Державним стандартом та іншими нормативними документами. У Новій українській школі оцінювання освітніх здобутків дитини молодшого шкільного віку розглядається як інструмент вимірювання успішності учня та в ролі засобу навчання. Поєднання в контролювальній діяльності формувального й підсумкового оцінювання дозволить скласти об'єктивну картину стану опанованих ключових та предметних компетентностей молодших школярів.

Список використаних джерел:

1. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчання учнів 1-4 класів» [Електронний ресурс] : наказ Міністерства освіти і науки України від 13 липня 2021 р. №813. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/924.pdf> (дата звернення: 22.12.2022).

2. Локшина О. І. Інновації в оцінюванні навчальних досягнень учнів у шкільній освіті країн Європейського Союзу. Порівняльно-педагогічні студії. 2009. №2. С. 107–113.

3. Булах І. Є., Мруга М. Р. Створюємо якісний тест: навч. посіб. Київ: Майстер-клас, 2006. 160 с.

4. Коркушко І. М. Формувальне оцінювання в умовах реалізації Нової української школи. Житомирщина педагогічна. 2021. №1(21). URL: https://imso.zippo.net.ua/wp-content/uploads/2021/03/5_Коркушко.pdf (дата звернення: 21.12.2022).

*Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)*

5. Фідкевич О. Теорія і практика формувального оцінювання у 1-2 класах: закладів загальної середньої освіти: навч.-метод. посіб. Київ: Генеза. 2019.

Андрющенко О.О.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Сопіна В.Д.

студентка 3 курсу бакалаврату
кафедри дошкільної та початкової освіти,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

УПРОВАДЖЕННЯ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Розвиток особистості є пріоритетом у соціальному та освітньому контекстах, тому важливо створювати сприятливі умови для реалізації цього завдання. Наразі потрібні особистості, які здатні приймати нестандартні рішення, вчитися новому, критично мислити, самостійно опановувати знання та вміння адаптувати їх на практиці. Особистість дитини починає формуватися в процесі діяльності, через навчання. Освіта в початковій школі має свої особливості, основою яких є оволодіння навичками пізнання нового, самоорганізації та самоконтролю, навчання впродовж життя, готовність брати відповідальність за свої рішення, ознайомлення з експериментально-дослідницькою діяльністю, формування дослідницьких вмінь. Завданням кожного вчителя Нової української школи стає забезпечення умов, в яких здобувачі початкової освіти отримали навички дослідної роботи, засвоїли відповідні методи пізнавально-дослідницької діяльності тощо.

Такий вид навчання відіграє важливу роль у формуванні цілеспрямованої, компетентної особистості.

Аналіз досліджень і публікацій засвідчує, що впровадження дослідницької діяльності в освітній процес початкової школи висвітлювали Н. Антонюк, Т. Гільберг, Т. Довга, Н. Лалак, Т. Мієр, О. Нікітіна, О. Савченко та ін.

Дослідницьку діяльність доречно визначати як процес розв'язання проблем школярами, з метою отримання суб'єктивно нового знання. Цей вид діяльності ґрунтується на пізнавальній активності учнів, яка спрямована на вирішення навчальних проблем різними способами в співпраці з викладачем [1, С. 68].

Зокрема М. Князян, розглядає дослідницьку діяльність молодших школярів як вид творчої діяльності, яка характеризується рядом особливостей:

- дослідницька діяльність пов'язана з виконанням учнями творчих завдань;
- процес дослідження обов'язково має проходити під наглядом керівника-спеціаліста;
- дослідницька діяльність спрямована на отримання нових знань школярами;
- завдання, які виконують учні, мають відповідати їх навчальному рівню;
- дослідницькою діяльністю можуть займатися школярі як з високим, так і з середнім рівнем підготовки [3, С. 13].

В освітньому процесі молодших школярів слід звернути увагу на вимоги проведення дослідницької діяльності. Зокрема, українська дослідниця Н. Лалак виокремлює такі: усвідомлення учнями характеру проблеми; цілеспрямованість пошукової, творчої та продуктивної діяльності; самостійна обробка інформації для вирішення проблеми; освоєння різних

форм взаємодії з різними категоріями людей; організація дослідження для задоволення потреби учнів у спілкуванні [4, С. 95]. Варто також зазначити, що авторка не тільки звертає увагу на вимоги щодо організації дослідницької діяльності, а й обґрунтовує важливість використання їх у роботі вчителя.

На важливості дотримання вимог під час проведення дослідницької діяльності в початковій школі наголошує І. Чернецький, який серед основних виокремлює: цілеспрямоване залучення дітей до процесу проведення досліду та мотивація у виконанні дослідницьких завдань; урахування особистісних, психофізіологічних особливостей молодших школярів; систематичний розвиток дослідницьких умінь і навичок учнів під час виконання дослідницьких завдань; заохочення пізнавального інтересу до сутності дослідницької діяльності, активності, самостійності; застосування медійних, інформаційно-комунікативних та інших сучасних засобів навчання [6].

На наш погляд, важливим є те, що описані вимоги мають не тільки забезпечувати досягнення молодшими школярами високих результатів у навчанні, а й активізують мотивацію, формують інтерес до здійснення власної дослідницької діяльності.

Використання дослідницької діяльності в освітньому процесі учнів / учениць початкової школи сприяє становленню їх як суб'єктів навчання. З огляду на це, особливої уваги заслуговують етапи проведення дослідницької діяльності: 1) повідомлення теми: визначення об'єкта дослідження, в процесі якого учні повинні мати чітке уявлення про те, що вони вивчатимуть; 2) визначення навчальних завдань: формулювання суті проблеми у вигляді проблемного питання, яке стає основним завданням уроку; 3) знаходження шляху

вирішення поставленого завдання: складання плану, визначення послідовності дій; 4) реалізація спільно знайденого вирішення завдання: проведення досліджень, пошукової діяльності за певним алгоритмом; 5) узагальнення: підведення підсумків дослідження у формі висновку, в якому зазначається, як саме була розв'язана проблема [2, С. 28].

Слід підкреслити, що етапи проведення дослідницької діяльності схожі з етапами навчальної діяльності, оскільки вони реалізуються через низку поставлених завдань. Головним результатом дослідницької роботи стає набуття дослідницьких умінь.

Нам імпонує позиція Н. Недодатко, яка розглядає дослідницькі вміння як компонент дослідницької діяльності, а саме: інтелектуальні (знання, розумові операції аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення та систематизації, абстрагування, вміння вести спостереження за предметом дослідження, описувати його, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, висувати гіпотези щодо вирішення проблеми, знаходити способи її вирішення, робити висновки аргументувати результати); практичні (застосування навчально-довідкової, додаткової літератури, підбір приладів та матеріалів для проведення експерименту, вимірювання величин, оформлення результатів роботи в таблицю); самоорганізація та самоконтроль (вміння послідовно планувати роботу, розраховувати час, засоби діяльності, здійснювати перевірку здобутих результатів та самооцінювання) [5, С. 212].

Отже, упровадження дослідницької діяльності в освітній процес Нової української школи дає можливість учням бути суб'єктами навчання, формувати вміння самостійно виконувати роботу, набувати життєвого досвіду через виконання інтелектуальних завдань творчого та дослідницького характеру,

підвищувати рівень розвитку ключових і предметних компетентності. Важливими вміннями, які діти набувають під час цих занять є дослідницькі вміння, що сприяють різнобічному розвитку особистості, її взаємодії з навколишнім середовищем, а також допомагають учням досягти успіху в подальшому житті.

Список використаних джерел:

1. Іващенко Я. О. Вплив загальних і спеціальних здібностей на ефективність здійснення учнями дослідницької діяльності. *Навчально-дослідницька діяльність дітей: досвід організації, дидактичні напрацювання, особливості формування навчально-дослідницьких умінь*: матеріали Всеукр. наук-практ. конф. (Кіровоград 9-10 квітня 2014р.). Кіровоград, 2014. С. 68-69.

2. Кисель Л. Дослідницька діяльність на уроках літературного читання. *Учитель початкової школи*. 2017. № 1. С. 28 - 31.

3. Князян М. О. Навчально-дослідна діяльність студентів як засіб актуалізації професійно значущих знань : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук :13.00.01. Одеса, 1998. 18 с.

4. Лалак. Н. В., Бурч І. М. Особливості організації навчально- дослідницької діяльності молодших школярів. *Науковий вісник Мукачівського державного університету. Серія «Педагогіка та психологія»: збірник наук. пр. / Ред. кол.: Г. В Товканець. та ін. Мукачево, 2017. Вип. 2(6). С. 254.*

5. Недодатко Н. Г. Формування навчально-дослідницьких умінь старшокласників: дис. канд. пед. наук: 13.00.01. Кривий Ріг. 2000. 354 с.

6. Чернецький І. С. Організація та засобове забезпечення процесу формування дослідницьких умінь учнів основної та старшої школи в умовах функціонування навчального середовища «Відкрита природнича демонстрація». *Вісник Чернігівського національного університету імені Т. Г. Шевченка. Серія: пед.наук.: збірник наук. пр. Чернігів, 2011. Вип. 89. С. 5.*

Доня В.А.

аспірант кафедри слов'янської філології,
Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна

ДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІЛ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасній системі освіти України спостерігається велика кількість нововведень, метою яких є покращення процесу навчання та адаптації до актуальних потреб суспільства, адже саме освіта відіграє одну із ключових ролей у формуванні особистості. В свою чергу, це впливає на пошук та розробку новітніх методів навчання, які б відповідали вимогам сучасності. Зокрема використання ігрових технологій є однією з актуальних складових у інноваційних методиках навчання сьогодення.

Процеси, які відбуваються в Україні й світі останніми роками, на жаль, призвели до того, що основна форма здобуття освіти – дистанційна. Зважаючи на це, на перший план висуваються інформаційні технології, в тому числі ігрові. Гра допомагає урізноманітнити процес навчання, підвищити зацікавленість у вивченні матеріалу та перейти безпосередньо до активної участі в освітньому процесі на заняттях та поза ними. З іншої сторони, ігрова форма у дидактиці існувала давно. Застосування гри як елемента пізнавального процесу було актуально завжди. Вона бере свій початок ще з Античності, де виконувала важливу роль у процесі розвитку та вдосконалення особистості. З часом ігри трохи змінювали свій характер та сферу використання, але однією з основних їх функцій була саме пізнавальна.

У навчальному посібнику під редакцією І.М. Дичаківської поняття «ігрові технології» розкривається у значенні ігрової

форми взаємодії педагога та учнів, яка спрямована на формування вмінь розв'язувати складні завдання на основі компетентного вибору альтернативних варіантів через реалізацію певного сюжету [1]. Таким чином, задля використання цього типу технологій під час процесу навчання необхідно, перш за все, чітко спланувати дії, поставити освітню мету та завдання, вчитель повинен ретельно підготуватися до проведення гри, знайти потрібні для реалізації матеріали та ресурси, залучити, захопити та мотивувати учнів активно брати участь в ігровій діяльності, здійснити саму гру, узагальнити результати, рефлексувати та підводити підсумки. [3]. В. П. Головенкін зазначає, що змістом гри є перенесення певних дій з реальної у вигадану дійсність. Як результат, відбувається абстрагування від неістотних рис до визначеного узагальнення. Ігрове спрощення реальних дій зумовлено пізнанням і одночасно є засобом пізнання. Гра, таким чином, передбачає певним способом змодельовану ситуацію, за допомогою якої людина пізнає дійсність і вчиться змінювати її. Гра розвиває здатність людини зображати дійсність і дозволяє реалізувати свої прагнення до її зміни. У цьому полягають навчальні властивості гри. За її допомогою студенти можуть формувати уміння й опосередковано засвоювати знання в цікавій формі, майже у формі відпочинку [2].

На відміну від звичайних ігор педагогічна гра володіє специфічною ознакою, яка відрізняє її від інших – чітко визначеною педагогічною метою і відповідним очікуваним результатом, які можуть бути зумовлені та виявлені в явному вигляді та характеризуються навчально-пізнавальною спрямованістю. У навчально-виховному процесі гра реалізує кілька функцій: навчальна, комунікативна, психологічна, розвивальна, виховна, релаксаційна, розважальна тощо. Тому відштовхуючись від розуміння вчителем функцій і

класифікацій ігор, можна визначити місце і роль певної ігрової технології під час навчально-виховного процесу і те, яким чином ігрові елементи та навчання взаємопов'язані. [4].

Таким чином, ігрові технології підвищують ефективність навчання, активізують рівень зацікавленості в освітньому процесі та допомагають використовувати на практиці набуті раніше навички та одночасно розвивати їх. Окрім того, дидактичні ігри найчастіше мають колективний характер, а, отже, вони формують уміння взаємодіяти з людьми. Оскільки поняття гри містить в собі динамічність та активність дій, то вона стимулює швидку роботу мозку та вимагає миттєвої реакції на задані ситуації. Дидактичні ігри активізують здібності самостійно мислити та продумувати хід дій, розвиток творчого та креативного мислення, сприяють вільному висловлюванню своїх думок. Також формуються організаторські, лідерські навички, адже нерідко треба бути ініціативним під час вирішення певних задач, брати на себе відповідальність за дії. Окрім того, розвивається увага, вміння концентруватися на одній конкретній задачі або вирішувати декілька задач одночасно в залежності від складності гри. Набуті знання та вміння як результат ігрового процесу можуть використовуватися надалі в реальній ситуації. Додатково під час ігор може бути задіяна емоційна пам'ять. Не секрет, що саме завдяки емоціям ті чи інші події запам'ятовуються найкраще, тому набуті знання та вміння під час ігрового процесу можуть на довгий час зберегтись у пам'яті.

Отже, ігрові технології відіграють важливу роль у сучасній системі освіти. Вони несуть в собі не тільки розважальний характер, але й сприяють кращому запам'ятовуванню матеріалу, розвивають вміння та навички, поглиблюють знання та збільшують зацікавленість у предметі. На практиці в абстрактній ситуації вони демонструють

актуальність вивченої теми та шляхи застосування набутих здібностей надалі у реальному житті.

Список використаних джерел:

1. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. пос. / І.М. Дичківська. Київ : Академвидав, 2004. 450 с.
2. Педагогіка вищої школи : підручник / В. П. Головенкін; КПШ ім. Ігоря Сікорського. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ : КПШ ім. Ігоря Сікорського, 2019. 290 с.
3. Сударик О. С. Сутність поняття «ігрові технології» та їх класифікація. *Формування сучасної науки: методика та практика*: матеріали I Міжнародної студентської наукової конференції (Т. 2), м. Кам'янецьПодільський, 29 жовтня, 2021 рік / ГО «Молодіжна наукова ліга». Вінниця: ГО «Європейська наукова платформа», 2021. С. 91-94.
4. Щербань П. Застосування ігрових технологій в освіті: Історія і перспективи. *Витоки педагогічної майстерності*. 2014. Вип. 13. С. 286-291.

Лукашенко М.Л.
магістрантка 2 курсу,
Дніпровський національний університет
імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

ВПЛИВ МАСОВОЇ КУЛЬТУРИ ТА МИСТЕЦТВА НА ФОРМУВАННЯ ПОВЕДІНКОВИХ МОДЕЛЕЙ У МОЛОДІЖНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Особистість, що розвивається і формується, підпадає під велику кількість різноманітних формуючих впливів: сімейне виховання, освіта, релігійні звичаї, різноманітні прояви культури тощо. Окремо слід приділити увагу явищу так званої «масової культури», що наразі є одним з основним важелів впливу на формування соціальної норми.

Масова культура, за своєю природою, є відображенням сучасних ринкових та культурних запитів суспільства, політичних поглядів і загальних тенденцій розвитку. Однак, окрім функцій транслятора ідей, ця ж масова культура виступає засобом їх формування, поширення та надання їм суспільного резонансу.

Масова культура – це частина загальної культури, відокремлена від елітарної лише великою кількістю користувачів та соціальним попитом. До масової культури відносять лише ті елементи, які транслюються завдяки каналам масової комунікації – радію, телебаченню, кіно, пресі, мережі Інтернет тощо. Також вказані критерії відрізняють масову культуру від народної [4, с. 54].

Масова культура пов'язана з розповсюдженням технологій тиражування культурних текстів і згідно «теорії двох культур», що отримала розповсюдження у 60-ті роки

XX століття, – це культура низького художнього рівня, яка ґрунтується на стереотипах, міфологемах сприйняття, пов’язана з рекламним бізнесом, комерцією тощо. Тому часто її звинувачують в інтелектуальній і духовній низькості, в шаблонності і вульгарності, в естетичній мізерності [5, с. 236].

Л. Березова, вітчизняний дослідник, вважає, що «від діячів масової культури менше всього потрібні творчість і креатив, досить бути професійними інтерпретаторами, трансляторами стереотипних образів, продавцями снів. Тут талант не менш важливий, чим в професійній культурі. Це фахівці з оглядових екскурсій по життю» [2].

Сучасна масова культура орієнтована на ефектність та яскравість, а соціальною нормою визначається життя людини, вільної від зобов’язань і соціальних обмежень, наповнене подіями і почуттями, подорожами і враженнями. Саме такий спосіб життя пропагують соціальні мережі, ЗМІ та зразки популярної культури – фільми, музичні композиції, книги. Однак звичайній молодій людині складно реалізувати цей образ у сучасних соціально-економічних умовах, тому виникає певний особистісно-соціальний дисонанс: для того, аби слідувати соціальній нормі, слід бути достатньо матеріально забезпеченим, однак процес заробляння грошей позбавляє часу, який слід було б витратити на подорожі і враження.

Окрім найбільш розповсюдженої соціальної норми, що транслюється масовою культурою, існують і інші образи та моделі поведінки, які зберігають свою актуальність. Так звана «інакшість» як характеристика особистості залишається популярною та такою, що є «трендом» якщо не серед всієї молоді, то серед певних прошарків суспільства. «Інакша», «не така як всі» особистість демонструє поведінку, що відрізняється від поведінки більшості представників конкретного соціуму, суперечить загальноприйнятим

цінностям та поглядам на норму. Однак, віднести таку поведінку до певної субкультури складно, адже кожна конкретна «інакша» особистість демонструє набір характеристик у різноманітних комбінаціях, тому не піддається ідентифікації як гіпотетичної субкультури.

Масова культура, як і мистецтво, часто романтизує соціально неприйнятну поведінку, тобто масова культура та мистецтво часто пропонують образ девіанта як образ «ліричного героя», нехтуючи «прозою життя», що і є романтизацією. З іншого боку, канали ЗМІ, які також є частиною масової культури, часто вдаються до демонізації соціально неприйнятної поведінки шляхом залякування, гіперболізації та відвертого обману задля розширення своєї аудиторії та підвищення рейтингу телеканалу або конкретної телепередачі.

Отже, мистецтво, масова культура та релігія мають великий вплив на формування ставлення молоді до девіантної та соціально неприйнятної поведінки. Часто такий вплив призводить до поширення дезінформації, псевдонаукових уявлень та міфів, які виявляються небезпечними для суспільного здоров'я, створюють соціальну напруженість, провокують дискримінацію деяких осіб або верств населення, акти агресії та суспільне засудження поведінки або особливостей особистості, які не відповідають соціальним очікуванням.

Сучасне українське суспільство, яке зробило європейський вибір, наразі залишається не готовим до прийняття європейських цінностей: толерантності, поваги до прав людини та рівності перед законом, незалежно від культурних особливостей, гендеру, статі та сексуальної орієнтації тощо. Більше з тим, вивчення та суспільне обговорення «незручних» питань, таких як суїцидальні

поведінка та статеве виховання, залишається на недостатньому рівні, а теми декриміналізації легких наркотиків та легалізації одностатевих шлюбів – табуйовані взагалі.

Замовчування фактів, їх викривлення, маніпуляція даними, антинауковий підхід до розв'язання суспільних проблем, популярні зараз в українському суспільстві, мають поступитися місцем принципам об'єктивності, відкритого суспільного обговорення та наукового підходу до вивчення девіантної та соціально неприйнятної поведінки.

Розвиток критичного мислення та знання про роботу із джерелами інформації мають стати невід'ємною частиною соціалізації та навчання молодого покоління в умовах майже необмеженого доступу до інформації. Просвіта молоді щодо всіх аспектів дискусійних соціальних питань, без упередженості та з повагою до європейських цінностей, дозволить виростити покоління, вільне від стереотипів та міфів, а також привести суспільство до природнього балансу.

Список використаних джерел:

1. Бенько, Л.С. Девіантна поведінка як соціально-психологічна проблема [Текст] / Л.С. Бенько // Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія. – Ів-Франківськ, 2006. – Вип. 11 – Ч. 1. – С. 136-141.

2. Березовая, Л.Г. Массовая культура: концептуализация понятия [Текст]: / Л.Г. Березовая // Массовое сознание и массовая культура в России: история и современность. – М. : РГГУ. – 2004. – 307 с.

3. Вишневська, С. Вплив наркотиків на організм людини [Електронний ресурс]: стаття / С. Вишневська // Соціально-психологічний центр міста Славутич. – Державна служба України у справах ветеранів війни та учасників антитерористичної операції – 23 лютого 2012. – Режим доступу: http://slavspc.at.ua/publ/statti/pidlitki_molod/vpliv_narkotikiv_na_organizm_ljudini/13-1-0-108. – Загол. з екрана.

4. Орлова, Э.А. Динамика культуры и целеполагающая активность человека [Текст] / Э.А. Орлова // Морфология культуры: структура и динамика. – М. : Наука, 1994. – 347 с.

5. Русаков, С.С. Масова та популярна культура: спільне та відмінне [Текст] / С.С. Русаков // Гілея: науковий вісник: Збірник наукових праць. Філософські науки. – К., 2011. Випуск 49 (7) – 2011. – С. 326-331

6. Стасенко, В.Г. Профессия психолог в современном мире [Текст] / В.Г. Стасенко. – Воронеж: МИКТ, Corol studia. – 78 с.

7. Наркотики и яды: психоделики и токсические вещества, ядовитые животные и растения [Текст] / Сост. В.И. Петрова, Т.И. Ревяко // Энциклопедия преступлений и катастроф. – Мн.: Литература, 1996. - 592 с.

Мосієнко Г.М.

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізики,
електротехніки і електроенергетики,
*Українська інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна*

Тарасенко А.І.

кандидат технічних наук, доцент кафедри фізики,
електротехніки і електроенергетики,
*Українська інженерно-педагогічна академія
м. Харків, Україна*

ФОРМУВАННЯ МОДЕЛЕЙ ЕЛЕКТРОТЕХНІЧНИХ ПРИСТРОЇВ ПРИ ВИВЧЕННІ ЕЛЕКТРОТЕХНІКИ

Особливість технічних наук, в тому числі й електротехніки, полягає в тому, що інженерна діяльність, як правило, заміняє експеримент. Як раз в інженерній діяльності перевіряється адекватність теоретичних висновків технічної теорії і набувається новий емпіричний матеріал. Це зовсім не означає, що в технічних науках не проводиться експериментів, але вони не являються кінцевою практичною основою для теоретичних висновків. Величезне значення в цьому відношенні набуває інженерна практика, тобто практична робота в предметній галузі.

Абстрактні об'єкти технічної теорії мають цілий ряд особливостей. Перш за все вони зібрані з деякого фіксованого набору елементів за визначеними правилами їх з'єднання. В електротехніці такими елементами є джерело живлення, опір, індуктивність, ємність, в більш узагальненому вигляді – трансформатор, електрична машина, електровимірювальний прилад. За допомогою таких елементів можна здійснювати

різні режими роботи електричних кіл. Кілька елементів створюють ділянку електричної схеми, сукупність ділянок – схему електротехнічного пристрою. Електротехнічний пристрій представляється конкретною електричною схемою з відповідним режимом роботи та з необхідним джерелом живлення.

Така побудова абстрактних об'єктів є специфічною і обов'язковою для технічної теорії, і робить їх однаковими в тому плані, що вони сконструйовані, по-перше, за допомогою фіксованого набору елементів, і, по-друге, обмеженого і заданого набору способів їх з'єднання. Будь-які електротехнічні пристрої можуть бути представлені як утворені з ієрархічно організованих кіл, блоків, з'єднань і елементів. Це забезпечує, з одного боку, відповідність абстрактних об'єктів конструктивним елементам реальних технічних систем предметної галузі, а з другої створює можливість їх дедуктивного перетворення на теоретичному рівні. З огляду на те, що всі пристрої виявляються зібраними з одного і того ж набору типових складових, то залишається тільки задати певні процедури їх сполучення із ідеальних кіл, блоків і елементів. Ці ідеалізовані складові відповідають стандартизованим конструктивним елементам реальних технічних систем. У теоретичних схемах технічної науки задається образ технічної системи, яка підлягає дослідженню і проектуванню [1].

Специфіка технічної теорії полягає в тому, що вона зорієнтована на конструювання технічних систем. Наукові знання і закони, отримані природничо-науковою теорією, потребують ще досить тривалого доведення для застосування їх до рішення практичних інженерних задач, в чому і полягає одна з функцій технічної теорії.

Теоретичні знання в технічних науках повинні бути обов'язково доведені до рівня практичних інженерних

рекомендацій. Виконанню цього завдання в технічній теорії служать правила відповідності переходу від одного рівня моделювання до другого, а проблема інтерпретації і емпіричного обґрунтування в технічній науці формулюється як задача реалізації. Тому, в технічній теорії важливу роль відіграє розроблення особливих операцій перенесення теоретичних результатів в галузь інженерної практики, встановлення чіткої відповідності між сферою абстрактних об'єктів технічної теорії і конструктивними елементами реальних технічних систем, що фактично відповідає теоретичному і емпіричному рівням знань [2, 3].

Емпіричний рівень технічної теорії створює конструктивно-технічні і технологічні знання, які є результатом узагальнення практичного досвіду при проектуванні, виготовленні та налагодженні технічних систем. Це – евристичні методи і заходи, які розроблені в самій інженерній практиці, але розглянуті в якості емпіричного базису технічної теорії.

Теоретичний рівень науково-технічного знання включає в себе три основні рівня теоретичних схем: функціональні, поточні і структурні, які складають наступну теоретичну засаду розроблення методу моделювання професійно орієнтованого змісту навчання електротехніки на основі комплексних дидактичних моделей.

Функціональна схема фіксує загальне уявлення про технічну систему, незалежно від способу її реалізації, і є результатом ідеалізації технічної системи на основі принципів визначення технічної теорії. Функціональні схеми співпадають для цілого класу технічних систем. Блоки цієї схеми фіксують тільки ті властивості елементів технічної системи, заради яких вони включені в неї для виконання загальної цілі. Кожний елемент у системі виконує визначену функцію. У сукупності

такі властивості і визначають функціональне призначення елементів схем. Як правило, вони відображають узагальнені математичні операції, а функціональні зв'язки, або співвідношення між ними – конкретні математичні залежності [2, 3].

Функціональні схеми в електротехніці представляють собою графічну форму математичного описання стану електричного кола. Кожному функціональному елементу такої схеми відповідає певне математичне співвідношення. Наприклад, співвідношення між силою струму і напругою на деякій ділянці кола, або між електрорушійними силами і падіннями напруги на виділених ділянках електричного кола. Деяка сукупність елементів може реалізовувати конкретні математичні операції (диференціювання, інтегрування і т.п.). Порядок розташування і характеристики функціональних елементів адекватні електричній схемі.

Електротехніка має справу не з величезною різноманітністю фізичних об'єктів предметної галузі, які відрізняються своїми характеристиками, принципом дії, конструктивним оформленням, а з порівняно невеликою кількістю ідеальних елементів та їх з'єднань, що представляють ці елементи на теоретичному рівні. До таких елементів, перш за все, відносяться опір, індуктивність, ємність, джерела напруги і струму. Для застосування математичного апарату необхідна подальша ідеалізація: кожний з перелічених елементів, або їх сукупність, може бути розглянута як активний або пасивний двополюсник, тобто ділянка кола з двома полюсами, до яких прикладена різниця потенціалів і через яку протікає електричний струм. Всі реальні об'єкти електричного кола повинні бути приведені до вказаного вигляду. Причому, в залежності від режиму функціонування електротехнічного пристрою, одна і та ж схема може приймати різний вигляд [4].

Запропонований підхід до формування моделей електротехнічних пристроїв при вивченні електротехніки може бути застосованим для будь-яких дисциплін електротехнічного та електроенергетичного напрямку.

Список використаних джерел:

1. Степин В.С. Философия науки и техники / В.С. Степин, В.Г. Горохов, М.А. Розов. Учебное пособие. – М.: Изд-во Гардарики, 1999. – 400 с.

2. Мосієнко Г. М. Предметно-орієнтоване формування змісту дисципліни «Електротехніка» для майбутніх інженерів машинобудівних спеціальностей. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2010. Вип. 28–29. С. 67–75.

3. Тарасенко А. І., Мосієнко Г. М. Абстракція в електротехніці і формування моделей електротехнічних пристроїв промислового обладнання. *Modern european science – 2018 : materials of the XIV international scientific and practical conference (Sheffield, June 30–July 7 2018)*. Sheffield : Science and education LTD, 2018. Vol. 7 : Pedagogical science. Philological science. Psychology and sociology. P. 87-89.

4. Лазарєв М. І., Мосієнко Г. М., Тарасенко А. І. Професійне-орієнтоване формування моделей електротехнічних пристроїв промислового обладнання. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків : УПА, 2018. Вип. 58. С. 27-35.

Москалюк О.В.
доцент кафедри філології,
Одеський національний морський університет
м. Одеса, Україна

СУТНІСТЬ ІНШОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В STEM-ОСВІТІ

Наразі одним із актуальних напрямів інноваційного розвитку освіти є STEM – орієнтований підхід до навчання. У 2015 році Міністерство освіти і науки України, Інститут модернізації змісту освіти спільно з представництвом компанії “Intel” почали впровадження напрямів STEM-освіти в навчальних закладах України. Слід зазначити, що Кабінетом Міністрів України схвалено Концепцію розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) (5 серпня 2020 р. № 960-р.) та затверджено «План заходів щодо реалізації Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) до 2027 року» (13 січня 2021 р. № 131-р.) [4].

Акронім STEM (від англ. Science – природничі науки, Technology – технології, Engineering – інженерія, проектування, дизайн, Mathematics –математика) визначає характерні риси відповідної дидактики, сутність якої виявляється у поєднанні міждисциплінарних практико орієнтованих підходів до вивчення природничо-математичних дисциплін [2]. STEM-освіта – категорія, яка визначає відповідний педагогічний процес (технологію) формування і розвитку розумово-пізнавальних і творчих якостей молоді, рівень яких визначає конкурентну спроможність на сучасному ринку праці. STEM-освіта здійснюється через міждисциплінарний підхід у побудові навчальних програм закладів освіти різного рівня.

Стрімке зростання потоків інформації, впровадження високотехнологічних інновацій та розробок охоплюють всі сфери людської діяльності. Зміни запитів суспільства, зокрема інтересів особистості, призводить до появи нових професій, що потребують володіння навиками STEM. STEM-освіта – це система курсів або програм навчання, що готує здобувачів освіти після школи та подальшого успішного працевлаштування, передбачає формування різних навичок, пов'язаних з математичними знаннями і науковими поняттями. Останнім часом говорять про STEAM-освіту, додаючи до звичного переліку ще й Arts, або мистецтво.

Сьогодні безсумнівно зрозуміло, що цифрова компетентність є складовою професійної компетентності будь-якого учасника освітнього процесу. Питання професійної компетентності вчителя/викладача розглянуто у роботах В.В. Ачкан, І.А. Зязюна, С.О. Скворцова (математика); І.А. Марченко; М.В. Опачко (фізика); В. І. Саюк (система післядипломної освіти) та інші.

Особливу увагу науковці приділяють формуванню цифрової компетентності сучасного вчителя/викладача (В.Ю. Биков, Ю.О. Жук, Н.В. Морзе, О.В. Співаковський, М.І. Жалдак, М.І. Шут, С.Г. Литвинова, О.М. Спирін, О.В. Білоус).

Головною метою STEM-освіти є максимально повне розкриття творчого потенціалу студента в обраній ним сфері діяльності. Творчий потенціал складається із системи загальнокультурних і професійних знань, світогляду, на основі яких будується й регулюється його діяльність, розвивається здатність до відчуття нового, розвитку творчого мислення, здатності швидко змінювати свою діяльність відповідно до нових умов.

Одним із ефективних засобів формування компетентностей є дослідно-проектна діяльність. Виконання

навчальних проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя. У процесі вивчення різних тем окремі діти або групи упродовж певного часу розробляють навчальні проекти. Під час виконання навчальних проектів вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: набуваються нові знання, уміння і навички, які знадоблять-ся вжитті; розвиваються мотивація, пізнавальні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, виявляти ком-петентність. Проектно-дослідна діяльність сприяє формуванню соціальних компетенцій, дозволяє пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення комерційного продукту – стартапу, а також навчитися презентувати його потенційним інвесторам. У перспективі це сприяє зміні ціннісних пріоритетів та світоглядної позиції у молоді в бік формування відповідальної, соціально-активної, громадсько-патріотичної врівноваженої поведінки.

Ключові компетентності є універсальними вихідними педагогічними положеннями, які визначають зміст освіти; вони є надпредметними [1, с. 9]. Важливим, з огляду на обрану проблему дослідження, уважаємо висвітлення змісту ключових компетентностей, формування яких повинна забезпечити Нова українська школа. Згідно з оновленими у січні 2018 року рекомендаціями Європейського Парламенту 2018/0008 (NLE), відбулися зміни у визначенні переліку та змісту ключових компетентностей [5].

Вважається, що мовою STEM-освіти є англійська мова. Тому формування іншомовної компетентності у всіх учасників освітнього процесу (тобто для тих, хто вчить, та для тих, хто вчиться) є одним з пріоритетних завдань у сучасній реформі

системи освіти в цілому. Ми розділяємо точку зору Н.О. Гончарової, яка стверджує наступне: «Іншомовна компетентність в українській освіті, особливо знання англійської мови, є невід'ємною складовою формування професійної компетентності фахівця STEM-освіти та однією з головних навичок сучасного випускника школи / вищого навчального закладу» [3].

Спілкування англійською мовою передбачає вміння розуміти, виражати та пояснювати поняття, думки, почуття, факти та погляди як в усній, так і в письмовій формі у відповідних соціальних та культурних контекстах, а також сприймати інформацію від співрозмовника. Багатий словниковий запас та знання функціональної граматики відкривають дивовижний світ іншої культури та дозволяють порозумітись у міжкультурному середовищі. Знання англійської мови відкриває безліч можливостей, зокрема робить можливим участь у міжнародних проектах, конкурсах чи змаганнях, отримання грантів для подальшого навчання закордоном, гідне представлення власної країни на конференціях та фестивалях, спілкування з однолітками та науковцями. Питання стосовно ефективних шляхів формування іншомовної компетентності залишаються відкритими та вимагають додаткових ґрунтовних досліджень. Тим не менш, розвиток та вдосконалення вмінь спілкування іноземною, зокрема англійською мовою професійного спрямування (English for Specific Purpose), мовами є безперечним та пріоритетним на сучасному етапі освітнього процесу.

Отже, ми бачимо, що цифровізація освітнього простору в Україні відбувається повним ходом і для цього створено сприятливі умови: розробляються та затверджуються нормативноправові документи, проводяться відповідні

навчально-методичні, науково-практичні заходи, популяризується цифрова грамотність населення, в закладах освіти відкриваються STEM-лабораторії, з метою вдосконалення процесу навчання засобами англійської мови.

Список використаних джерел:

1. Дмитренко К.А., Коновалова М.В., Семиволос О.П., Бекетова С.В. Звичайні форми роботи – новий підхід: розвиваємо ключові компетентності. Харків, 2018. 119 с.
2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#n8>
3. Патрикєєва О.О. STEM-освіта: проблеми та перспективи: анотований каталог. Київ, 2018. 26 с.
4. Упровадження STEM-освіти. Режим доступу: https://dnrb.gov.ua/wp-content/uploads/2021/05/Introduction_of_STEM_education_in_Ukraine_2021.pdf
5. Elaine J. Nom. What is STEM Education? // LiveScience, 2014, February 11. Режим доступу: <https://www.livescience.com/43296-what-is-stem-education.html>

Нечипорук Л.І.

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи,
*Рівненський державний гуманітарний університет
м.Рівне, Україна*

ГРОМАДСЬКО-АКТИВНА ШКОЛА: ПРИНЦИПИ ТА НАПРЯМИ ДІЯЛЬНОСТІ

Школа відіграє важливу роль у формуванні в підростаючого покоління активної громадянської позиції, досвіду соціальної взаємодії, життєвих цінностей. Війна України з Росією продемонструвала світу надзвичайно високий рівень соціальної згуртованості і взаємодії українського суспільства та показали важливість та об'єктивну необхідність розбудови громадсько-активних закладів освіти, які є однією з найбільш ефективних моделей шкіл, здатних виховати підростаючих громадян як активних, самостійних та відповідальних суб'єктів громадянського суспільства, спроможних навіть в непростих умовах захищати та відстоювати демократичні цінності.

Громадсько-активна школа – інноваційна модель навчального закладу, де громадська означає відкрита для діалогу та співпраці з владою, підприємствами, громадськими організаціями, батьками та всіма бажаючими долучитися до справи; активна, орієнтована на вдосконалення, розвиток [1].

Історія розвитку громадсько активних бере свій початок у 30-х роках ХХ ст. у США, коли школи започаткували тісну співпрацю із місцевим населенням, відкривши вільний доступ до закладу, надаючи освітні послуги і дорослим та отримуючи підтримку всієї громади. В Україні рух за створення

громадсько-активних шкіл розпочався більше десяти років тому, і нині таких навчальних закладів є вже понад 700.

В Україні розроблена модель громадсько-активної школи, яка передбачає, що громадсько-активною може бути будь-яка школа, у якій велика увага надається налагодженню партнерських стосунків між школою і громадою, між усіма ресурсами, які є в громаді. Її особливістю є те, що вона не може існувати окремо від потреб громади і саме вона є ініціатором розвитку громади, підтримує вільний обмін думками, оцінює потреби мешканців та місцевості, де вона розташована, бере участь у прийнятті рішень на місцевому рівні, а також забезпечує зворотній зв'язок щодо прийнятих рішень з боку громади, залучає нових партнерів для створення широкого спектру послуг для дітей, молоді, сімей та членів громади.

Значна увага в такій школі приділяється не тільки освітнім, оздоровчим, соціальним та іншим послугам для всіх членів місцевої громади, незалежно від віку; але і розвитку учнівського та молодіжного руху; залученню представників громади до організації освітнього та управлінського процесів з метою покращення навчання учнів школи та їхнього розвитку; зміцненню родини та відносин між членами громади [2, С.5].

Н. Софій, Ю. Кавун виокремлюють принципи, на основі яких реалізується діяльність громадсько-активних шкіл:

1. Самовизначення. Місцеві жителі краще за інших знають та можуть назвати потреби своєї громади. Батьки, як перші та найголовніші вчителі дітей, мають безперечне право брати участь в освіті своїх дітей та несуть за це відповідальність.

2. Самодопомога. Найкраща допомога для людей – це коли їхня спроможність допомогти собі самостійно зустрічає підтримку. Коли люди беруть на себе дедалі більшу відповідальність за власне благополуччя, вони здобувають незалежність.

3. Формування лідерства. Виявлення, розвиток та використання лідерських здібностей місцевих жителів є передумовою реалізації принципу самопомоги та підтримки зусиль жителів громади.

4. Наближення до місця проживання. Участь жителів громади в різних заходах, програмах, а також використання ними різних служб буде тим активніше, чим ближче до місця проживання вони розташовуються або проводяться. За можливості вся діяльність має переноситися з центру в місця широкого доступу жителів громади.

5. Об'єднана сфера послуг. Організації й агентства, що працюють на благо жителів, зможуть використовувати свої обмежені ресурси, досягати своїх цілей і надавати послуги краще, якщо вони налагоджуватимуть тісні ділові взаємини з організаціями й агентствами, які займаються аналогічною діяльністю.

6. Максимальне використання ресурсів. Фізичні, фінансові й людські ресурси кожної громади мають бути взаємозалежними і повністю використані для вирішення різних проблем громади, якщо це в інтересах співтовариства.

7. Причетність. Ізоляція або відділення людей за віковими, матеріальними, статевими, расовими, етнічними, релігійними та іншими ознаками перешкоджає повному розвитку співтовариства. У програмах, заходах і сфері послуг громади має брати участь якнайбільше її жителів.

8. Відповідальність. Суспільні інститути несуть відповідальність за розвиток програми і служб, що відповідають за інтереси, що постійно змінюються, і потреби жителів громади.

9. Послідовність і безперервність освіти. Людина вчиться все життя від народження до смерті. Формальні та неформальні можливості для освіти мають бути доступними для жителів

громади будь-якого віку в усьому розмаїтті. Навчання впродовж усього життя – це організований процес, який дозволяє людям будь-якого віку отримувати доступ до якомога ширшого спектру освітніх послуг, щоб полегшити для них процес планування власним життям і надати можливість поінформованого вибору в майбутньому [3].

В діяльності громадсько-активних шкіл задіяні різні напрями й види роботи, однак провідними компонентами їх моделі є демократизація, волонтерство й партнерство школи та громади. Михайло Ксьондзик стверджує, що, реалізуючи компонент «Демократизація школи», загальноосвітній заклад формує культурно-освітній простір школи: зміст і форми правової освіти, уклад школи, особливе внутрішньошкільне середовище, традиції та норми взаємодії і взаємини всіх учасників освітнього процесу.

В контексті компоненту «Демократизація громадсько-активної школи» проводиться робота щодо формування громадянських цінностей за допомогою дорослих наставників, учні стають дійсними громадянами з активною життєвою позицією, втілюючи отримані знання в повсякденному житті.

Реалізація компоненту «Волонтерство» полягає у перетворенні волонтерської роботи у невід'ємну частину шкільного життя, систему, яка об'єднує не лише учнів, а й учителів, батьків, інших членів громади. Цей компонент спрямований на активізацію жителів громади різного віку для вирішення соціально значущих проблем через навчання учасників педагогічного процесу навичкам волонтерської діяльності, розробку й впровадження нових технологій волонтерства. На базі школи реалізується низка напрямів волонтерського руху: організація волонтерських акцій і кампаній, робота агентств волонтерської допомоги, створення волонтерських загонів і клубів тощо.

Це один компонент моделі діяльності громадсько-активної школи – «Взаємовигідне партнерство між школою та громадою». Партнерство – це встановлення та розвиток взаємовигідних відносин між школою, вчителями, учнями, членами громади й спонсорами для спільного вирішення загальних проблем. Партнерство на базі школи – це можливість поліпшити імідж школи, можливість залучити додаткові людські та матеріальні ресурси для підтримки школи, для задоволення потреб і інтересів громади. Партнерство створює соціальний капітал, поліпшує взаєморозуміння, довіру й взаємодію між представниками різних секторів громади [4]. У межах кожного напрямку визначаються цілі, розробляються технології, форми й методи роботи, тобто, формується цілісна система роботи всього навчального закладу та громади.

Отже, громадсько-активна школа – це навчальний заклад, діяльність якого спрямована на виховання соціально адаптованої та громадсько орієнтованої особистості з активною життєвою позицією. Громадсько-активна школа необхідна для сучасного українського суспільства як невід’ємна його частина і може бути базовою моделлю нової української школи.

Список використаних джерел:

1. Громадсько-активна школа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://uk.wikipedia.org/wiki>
2. Громадсько-активні школи: управління та механізми розвитку: практичний посібник / О.М. Онаць, Н. М. Островецька, Л.М. Попович, М.Г. Шевцов. Київ: КОНВІ ПРІНТ. 2019. 96 с.
3. Громадсько активні школи в Україні : кроки до дій / [упоряд. : Н. Софій, Ю. Кавун]. Київ : Всеукраїнський фонд «Крок за кроком». 2005. 162 с.
4. Михайло Ксьондзик Громадсько-активна школа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ksjondzyk.wordpress.com>

Пакушина Л.З.

магістрант кафедри спеціальної освіти та психології,
*КЗВО «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна*

Горшкова Г.В.

доктор філософії, старший викладач кафедри
спеціальної освіти та психології
*КЗВО «Хортицька національна навчально-
реабілітаційна академія» ЗОР
м. Запоріжжя, Україна*

МОВЛЕННЄВА ГОТОВНІСТЬ ДІТЕЙ ДО НАВЧАННЯ У ШКОЛІ У ПРОЦЕСІ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ

Світові тенденції розвитку освіти – перехід від знаннєвого підходу до компетентнісного, а також збільшення кількості дітей старшого дошкільного віку із проблемами мовлення [1; 2] зумовлюють незмінно високий рівень актуальності проблеми формування мовленнєвої готовності дітей до школи.

Питанням готовності дітей до навчання у школи вчені почали приділяти увагу з 50-х років ХХ століття. Під готовністю до шкільного навчання науковці розуміють складне психолого-педагогічне утворення, що включає велику кількість структурних компонентів. Проте провідне місце у цьому утворенні належить мовленнєвому розвитку особистості. Адже саме «мовленнєва готовність до школи дозволяє дитині стати активним суб'єктом взаємодії у шкільному середовищі, сформувати індивідуальний «я-образ» та реалізувати себе [3] як у сьогоденні, так і в подальшій життєдіяльності.

«Під мовленнєвою готовністю дітей до школи вчені (Богуш А.М., Вашуленко М.С., Гербова В.В., Дейниченко Л.Б., Іваненко А.П., Орланова Н.П.) розуміють сформованість навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування; усвідомлення знакової системи мови, спеціальні вміння в галузі читання, письма, вміння аналізувати мовні явища» [4].

Дослідниця А. Яковенко деталізує, що «під мовленнєвою готовністю дітей до школи розуміють сформованість навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування; усвідомлення знакової системи мови, спеціальні вміння в галузі читання, письма, вміння аналізувати мовні явища». Також авторка зауважує, що «при стихійному мовленнєвому розвитку лише небагато дітей досягають високого рівня мовленнєвої готовності до навчання в школі, тому потрібне спеціальне навчання, спрямоване на освоєння дитиною мови» [1].

Таким чином, можна дійти висновку, що для досягнення мовленнєвої готовності дітей до школи потрібна спеціальна мовленнєва підготовка їх до школи у дошкільний період життя. Тому процес формування мовленнєвої готовності дитини до школи можна представити як результат цілеспрямованої спеціальної підготовки, спрямованої на рефлексивно-когнітивний розвиток дітей. Важливими структурними компонентами такої підготовки є знання дитини про довкілля, мовленнєві компетенції (фонематична, лексична, граматична та діалогова) та розвиненість дрібної моторики рук, що візуалізовано нами на рис. 1.

Формування мовленнєвої готовності більшості дітей дошкільного віку здійснюється у дошкільних навчальних закладах. Проте частина дітей дошкільного віку за різних причин такі заклади не відвідує, хоча й може проходити підготовку до школи у різноманітних приватних дитячих

центрах розвитку. Тому підтримуємо думку А. М. Богуш [5] про необхідність організації спеціальної підготовки у межах передшкільного класу для дітей старшого дошкільного віку. Корекційно-розвивальну роботу у таких групах мають здійснювати вихователі дошкільних навчальних закладів спільно із вчителем-логопедом для можливості корекції наявних у де-яких дітей порушень мовлення.

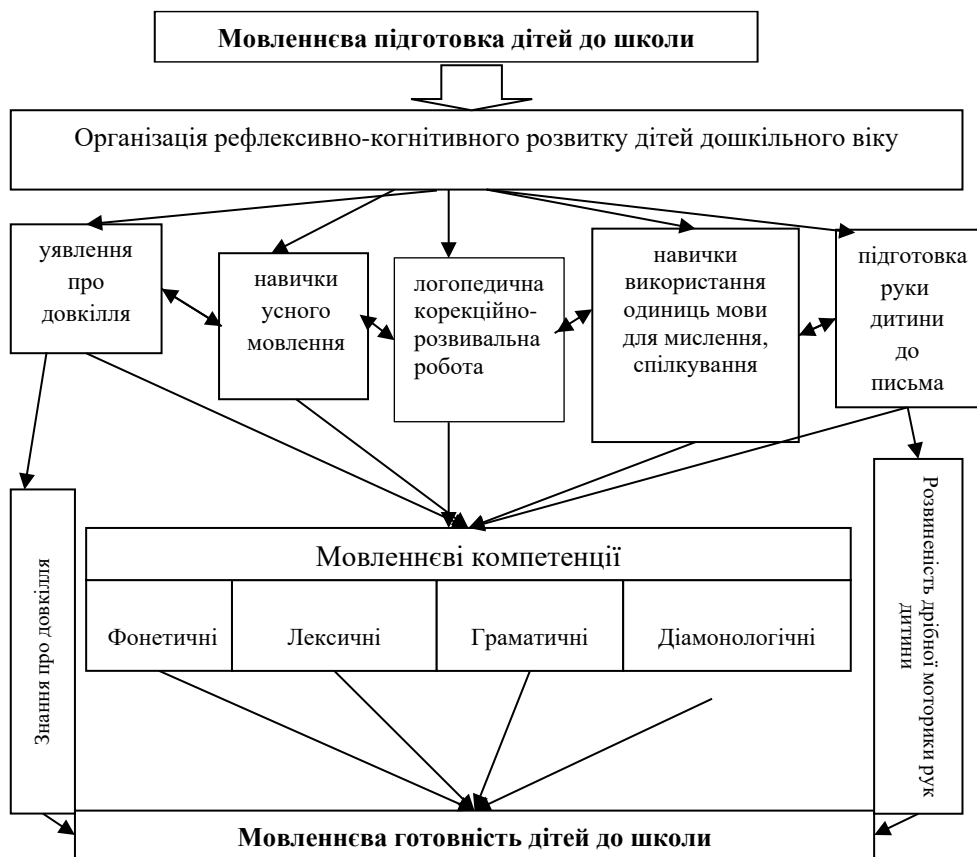

Рис. 1. Структура процесу формування мовленнєвої готовності дітей до школи

Отже, процес формування мовленнєвої готовності дітей дошкільного віку на етапі передшкільної підготовки має включати такі організаційні складові як: розвиток уявлень дітей про довкілля, навичок усного мовлення, навичок використання одиниць мови для мислення, спілкування, дрібної моторики рук для письма та логопедичної корекційно-розвивальної роботи (за потреби).

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у виділенні групи дітей із порушеннями мовлення для яких таке навчання є особливо важливим та подальшій розробці відповідного інструментарію дослідження рівнів мовленнєвої готовності їх до навчання у школі.

Список використаних джерел:

1. Яковенко А. О. Загальнодидактичні аспекти дослідження мовленнєвої готовності до навчання у школі старших дошкільників. *Науковий часопис. Корекційна педагогіка*. 2013. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7581/Iakovenko.pdf?sequence=1> (дата звернення 24.12.2022р.)

2. Готовність дитини старшого дошкільного віку до навчання в умовах реформування української школи : матеріали II Всеукраїнського науковопрактичного семінару (20 травня 2021 р., м. Київ). Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2021. 278 с. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/36930/1/Kondratets%20I.V._%D0%9C-%D0%BB%D0%B8%20%D0%86%D0%86%20%D1%81%D0%B5%D0%BC%D1%96%D0%BD%D0%B0%D1%80%D1%83_20.05.2021.pdf (дата звернення 24.12.2022р.)

3. Паласевич І. Л. Мовленнєва готовність старших дошкільників до навчання в школі як лінгводидактична проблема. *Вісник Запорізького національного університету. Педагогічні науки*. № 2 (35). 2020. С. 220 – 226. URL: <http://journalsofznu.zp.ua/index.php/pedagogics/article/download/2015/1935> (дата звернення 24.12.2022р.)

4. Шиліна Н. Є. Формування мовленнєвої готовності старших дошкільників до навчання у школі. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02- теорія і методика навчання (українська мова). Південноукраїнський державний педагогічний університет (м. Одеса) імені К.Д.Ушинського. Одеса, 2003. С. 9/

5. Богуш А. М. Витоки передшкільної освіти в педагогічному вимірі В.Сухомлинського: реалії і перспективи. Педагогічний дискурс, випуск 10, 2011. С. 61-65.

Петрук Л.П.

доцент кафедри педагогіки,
освітнього менеджменту та соціальної роботи,
Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна

СВІТОВІ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ І РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ

Однією з визначальних характеристик сучасності є глобалізація – як об’єктивний соціальний процес економічної та політичної взаємозалежності країн та регіонів світу до такого рівня, коли можливим та необхідним стає створення єдиного світового правового поля та світових органів економічного і політичного управління. Так, можливо це далека і туманна перспектива, але не зауважити її може лише незрячий. Попри різне трактування цього поняття культурологами, економістами, філософами, істориками та іншими вченими, глобалізація є реальним явищем, яке впливає на всі аспекти соціального і культурного життя, втягує представників різноманітних культур у постійний діалог, розмиває кордони національними економіками, державами і культурними світами з одного боку, а з іншого сприяє утворенню нових. Цілком справедливо зауважує дослідниця Круглова Г., що в сучасних умовах все більше стає «...очевидною нестабільність світової ситуації. Ми спостерігаємо колосальний за масштабом і непередбачуваний за результатом дрейф віками сформованих смислів, уявлень про людину, суспільство, цивілізацію». [1, с.123]

І це переосмислення дійсності є сьогодні найскладнішим. Більшість політиків та економістів визнає глобалізацію реальним процесом, який швидко розви- вається в усіх галузях

суспільного життя, а саме: у соціально-політичній, соціально-економічній і соціокультурній. Серед усіх зазначених найбільш просунутим є економічний, де мова йде про створення спільних фінансових ринків, транснаціональних корпорацій, вкладання інвестицій в економіку інших країн.

Кінцевим результатом світової глобалізації є народження світового співтовариства – мегасуспільства, мегакультури, суперетносу. Наслідки глобалізації важко спрогнозувати, так як її розглядають, як в позитивному так і в негативному плані. Позитивним є те, що вона дає великий поштовх для розвитку менш розвинутим країнам, завдяки впливу країн з високорозвиненими економіками, інформаційним і культурним потенціалом.

Противники глобалізації вважають її потворною, бо вона, на їх думку, порушує певний культурний баланс, який складався століттями у певних народів, сприяє проникненню чужих ідей, інтересів, думок, що в результаті приведе до розчинення народів, націй, їхньої культури та свідомості особи. Людина перетвориться на космополіта, її все важче буде ідентифікувати себе з тією чи іншою нацією.

Одним із чинників, який поглиблює і посилює глобалізаційні процеси, є суттєве збільшення ролі інформаційних і комунікаційних технологій, який за своїми наслідками і масштабами у багато разів перевищує промислову (XIX ст.) та науково-технічну революцію (XX ст.). Поява комп'ютерів, дозволило суспільству збирати, нагромаджувати і обробляти інформацію на основі сучасних засобів мікросенсорної та обчислювальної техніки. Комп'ютер, як універсальний засіб оброблення інформації, виконує роль підсилювача інтелектуальних можливостей людини і суспільства в цілому, а інформація розглядається як щось самостійне поряд з такими категоріями, як матерія і енергія.

Японські вчені прийшли до думки, що застосування комп'ютерних технологій дасть людям швидкий доступ до надійних джерел інформації, позбавить їх рутинної роботи, забезпечить високий рівень автономної обробки інформації. Іншими словами рушійною силою розвитку суспільства має стати не виробництво матеріального продукту, а інформаційного.

Як бачимо, світ кардинально змінюється, появляються все нові і нові тенденції, які щораз стають стійкішими. У центру усіх цих змін перебуває людина. Ці зміни досить сильно впливають на неї, а особливо на її свідомість, яка еволюціонує з прискоренням. Як сказав американський психолог Теяр де Шарден, що свідомість кожного із нас, це еволюція, яка дивиться у середину себе і роздумує про саму себе.

Людина все більше починає задумуватись над змістом і якістю свого життя, цінити кожну його мить, бо як стверджують древні філософи, що життя - це те, що відбувається з нами коли ми ще будуємо плани на майбутнє. Адже творення свідомості людини є продуктом її духовного життя, а свідомість є важливим структурним компонентом особистості. Людина, щоб вижити, захистити себе, зберегти власну особисту цілісність, повинна стати здатною до сприймання цивілізаційних змін, саморегуляції власних мотивів, потреб поведінки. Суспільство сьогодні поставило перед людиною чимало серйозних викликів пов'язаних з появою нових форм організації праці, жорсткою внутрішньою і міжнародною конкуренцією, виникненням глобального ринку праці. Первинна професія здобута людиною, вже не гарантує її успішної професійної кар'єри і особистої реалізації упродовж життя. Працедавці віддають сьогодні перевагу людям, які вміють вчитися самостійно, досягати поставленої мети, шукати і знаходити необхідну інформацію, перекваліфіковуватись,

підвищувати свій фаховий рівень, набувати додаткові знання та вміння. Неперервна освіта стає нагальною потребою і необхідністю кожного члена суспільства. Слушною тут є думка відомого економіста Л. Туроу про те, що «знання стає єдиним джерелом тривалої, стійкої, конкурентної переваги, оскільки все інше випадає з конкуренції». [2, с. 92]

Тенденція тотальної інформатизації суспільства вимагає від людини вміння працювати з різними джерелами інформації, оволодіння сучасними технологіями роботи, знання іноземних мов. Так як без участі в інформаційній взаємодії з іншими людьми, особистість не може існувати і відбутися, то постає питання про виникнення і розвиток соціальної потреби в інформації – інфопотреби. Зважаючи на її значущість, деякі вчені називають її «мегапотребою», «суперпотребою», тому що реалізація всіх інших потреб залежить від задоволення потреби в певній інформації. Психологи стверджують, що інфопотреба – це усвідомлена необхідність в одержанні певних порцій інформацій з того, що може бути надане інфосередовищем [3].

Трансформаційні зміни суспільства потребують від людини інноваційного мислення, яке породжує зміну діяльності людини, вміння брати на себе відповідальність, здатність до новаторства. Академік В. Кремень стверджує: «Саме інноваційна людина і може осмислити ті проблеми та суперечності, який породжує сучасний етап розвитку НТР» [4, с. 26]. В доповнення цієї думки вчена С. Сисоева вважає, що в основі виховання інноваційної людини лежить розвиток її інтелекту, творчих якостей, закладеного природою креативного потенціалу, здатності до саморозвитку та саморегуляції [4, с. 11]. Про провідну роль у формуванні такої людини займає освіта, яка є реальним посередником між особистістю і суспільством. Розвиток особистості людини засобами освіти формує у неї здатність й сприйняття суспільних трансформацій і її наслідків.

Як наслідок, сьогодні в сфері освіти започаткувався новий напрям інтегрованого дослідження – освітологія.

Як бачимо, вплив суспільства і здобутків цивілізації на розвиток особистості є необмеженим. І в переважній більшості ці процеси є розбалансовані. Розвиток цивілізації відбувається, як за рахунок і в шкоду людини, так і на її користь. На певному етапі суспільство вимагає від людини лише окремих її якостей (пам'яті, розуму, інтелекту), а тому вона втрачає її сутнісний потенціал до універсального і цілісного світосприйняття. У гармонізації цих процесів провідну роль має відіграти освіта, орієнтована на повноцінний та різносторонній розвиток людини, як найвищої цінності суспільства.

Список використаних джерел:

1. Круглова Г. Социально-политические аспекты глобальных проблем современности и их место в христианстве. / - Минск: БГУ, 2003.- 223 с.
2. Туроу Л. Будущее капитализма. / Новосибирск, 1999. – 192 с.
3. Бониц М. Научное исследование и научная информация / М. Бониц. – М. : Наука, 1987. – 157 с.
4. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія / за ред.. В. Г. Кременя. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 472 с.
5. Сисоєва С. Освіта і особистість в умовах постіндустріального світу: монографія / Хмельницький: ХГПА, 2008. – 230 с.

Півоварчук В.М.

кандидат історичних наук,
доцент кафедри історії України,
*Рівненський державний гуманітарний університет
м. Рівне, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОВЕДЕННЯ АГРАРНОЇ РЕФОРМИ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ В 1939-1941 РОКА

Однією з особливостей становлення України як незалежної держави є її звільнення від основ комуністичного тоталітаризму та утвердження засад демократичного, правового суспільства. В цьому контексті досить вагомому роль відіграють знання про історичне минуле нашого народу, зокрема, про період його життя в умовах радянської командно-адміністративної системи. Саме політикою останньої значною мірою пояснюються витоки багатьох економічних, соціально-політичних і духовних проблем, з якими зустрічаємося нині. Наслідки цієї політики населення західного регіону України вперше відчуло невдовзі після початку Другої світової війни. Власне тоді і відбулося входження до складу колишньої Української РСР тих історично українських територій, що перебували упродовж міжвоєнного часу в межах II Речі Посполитої: Східної Галичини, Західної Волині та частини Полісся, які дістали узагальнюючу назву Західна Україна.

Прихід у вересні 1939 року на землі Західної України радянських військ означав неминуче підпорядкування усіх складових життя політичному ладу Радянського Союзу. Насамперед зміни торкнулися соціально-економічної та суспільно-політичної сфер життя. Зокрема, великі сили з боку СРСР було кинуто на те, аби внести зміни щодо власності, а

саме вибудувати їх на основі своєрідного кооперативу, який би цілком і повністю підпорядковувався новій владі. Головним завданням радянська влада вважала «будівництво основ соціалізму», яке ліквідувало будь-яку приватну власність на землю. Для селянина це означало неминуче закабалення.

3-поміж найважливіших нововведень радянської влади стала ліквідація великого землеволодіння, до якого входили поміщицькі, чиновницькі, монастирсько-церковні, осадницькі та інші великі приватні маєтності. Знищення великого землеволодіння та передача землі біднішому та середньому селянству відбувалося через селянські комітети. Одна з причин розподілу конфіскованої землі полягала в тому, щоб якомога активніше залучити селян до дій та допомогти їм покінчити зі старим режимом. Траплялися випадки, коли люди відмовлялися від нової землі, задовольнявшись своїм старим наділом [3, арк. 4]. За даними статистики, до кінця 1939 року з загальної кількості націоналізованої землі 474 тис. безземельних і малоземельних селян Західної України (за іншими даними – 529 тис.) отримали понад 1 млн. 136 тис. гектарів. Більша частина конфіскованої у поміщиків землі відводилася державним установам, решта – зарезервована для майбутніх колгоспних і державних господарств та інших перерозподілів. Поміщицьке землеволодіння зазнало краху. Суттєво зменшилася кількість господарств. Близько 80% селянських господарств перетворились на ті, які володіли 2-10 гектарами землі [1, с.2].

Для завоювання прихильності селян держава стала надавати кредити. Так, селяни Західної України отримали позику на суму 5 млн. 265 тис. крб. (розраховано за поточною ціною). Водночас радянський режим допомагав селянам насінневими позиками. Однак незабаром з селян витягли більше грошей завдяки різним державним поставкам,

примусовим закупівлям, обов'язковим підпискам на позику тощо, ніж дали.

В усіх регіонах було створено комітети рад депутатів трудящих, ветеринарні лікарні та підстанції, насіннєвий контроль, бактеріальні сільськогосподарські дослідницькі станції, бази та відділення для постачання сільського господарства машинами та мінеральними добривами [4, с. 226].

Радянський режим створив умови для підготовки аграрних спеціалістів, започаткувавши мережу вищих і середніх спеціалізованих сільськогосподарських навчальних закладів. Ветеринарні та сільськогосподарські установи почали працювати у Львові з 1940 року. Всього було відкрито 12 сільськогосподарських технікумів з контингентом близько 2000 осіб. Трактористи та механіки навчалися на спеціальних курсах [2, с. 326].

Діяльність машинно-тракторних станцій (МТС) також мала неабиякий вплив на селянство регіону, з'явившись тут ще наприкінці 1939 року. Навесні 1940 їх налічувалось уже 174. Через рік у Західній Україні було 197 МТС (за іншими даними – 190) [8, с. 195]. Варто відзначити, що МТС виконували в західноукраїнському селі не лише свої прямі функції, а слугували своєрідним політичним керівником і одночасно наглядачем селянства, відігравши суттєву роль в розгортанні колективізації.

Згодом, після приходу сталінського тоталітарного режиму на Західну Україну, влада почала здійснювати рішучі дії, які поступово продемонстрували своє справжнє ставлення до селян. Села Західної України підлягали обов'язковому постачанню продовольства та іншої сільськогосподарської продукції для держави. Селяни мали здати в державу чітко визначену кількість хліба, м'яса, картоплі та інших продуктів, незалежно від того, спроможні вони це зробити чи ні. У

випадках недотримання правил та за обтяжуючих обставин (змова тощо) «злочинці» притягувались до кримінальної відповідальності [8, арк. 8]. Часто продовольчі поставки селян закінчувалися насильницькими діями або розбоєм. Характерними були незаконні обшуки та примусове вилучення хліба та продуктів, розкрадання, моральний тиск і залякування.

Наслідком податкової політики радянського режиму щодо західноукраїнського села стало викачування грошей з економіки села, масове руйнування господарської діяльності, зростання атмосфери страху. В результаті все це мало б змусити селян вступити в колгоспи. Проте у більшості випадків такий стан речей приводив до розчарування більшовицьким режимом і наштовхував на думку, що його пропагандистські гасла та заходи практичного спрямування слід сприймати вкрай обережно.

Неоднозначну реакцію у селян Західної України викликала податкова політика, що проводилася більшовицьким режимом. Історичні дані свідчать, що бідним та деяким селянам середнього класу нібито було надано додаткове або навіть повне звільнення від сплати податків. Зокрема, йдеться про те, що з 1939 по 1941 рік майже 35% селян у шести західних регіонах республіки були повністю звільнені від сільськогосподарських податків [8, с. 6, 45]. Однак реальні спогади свідків роблять це твердження іронічним.

Фіскальна політика носила неоднозначний характер. Для того, щоб збирати в селі позики, податки та інші платежі, діяли спеціальні «брокери». У сільській місцевості фінагенти не тільки «вбивали» з населення гроші, а й займалися агітаційно-пропагандистською роботою на користь радянської влади [5, с. 89-90].

Відразу з вересня 1939 року був взятий курс на колективізацію. У ході реалізації земельної політики

тоталітарний режим був змушений робити невеликі тактичні кроки, щоб привернути селян на свою сторону. Це ліквідація великого землеволодіння та розподіл частини конфіскованих земель серед селян, надання кредитів та певної матеріальної допомоги, сприяння у проведенні сільськогосподарських робіт шляхом утворення й розширення мережі МТС та інше. Найбільшим розчаруванням для селян стало масове застосування проти них неприхованого насильства, яке супроводжувалося моральними та фізичними стражданнями, а нерідко й жертвами. Це зумовлювало неоднозначне ставлення до нової, чужої влади та поступово вело до втрати її авторитету в очах селянства.

Список використаних джерел:

1. ДАВО. ф. 6. оп.1. спр.13. арк. 2.
2. ДАВО. ф. 1. оп. 3. спр. 32. арк. 1-3.
3. ЦДАГО України. ф. 1. оп. 16, спр. 438. арк. 4.
4. Варецький В. Соціалістичні перетворення в західних областях УРСР (в довоєнний період). Київ, 1960. 176 с.
5. Вільний М. Перші місяці під советським п'ястуком. Київ, 1956. Рік III. 88-93 с.
6. Гордієнко В. Народні збори Західної України: воля народу чи політичний фарс радянського уряду. Київ, 1997. С.72-77.
7. ЦДАГО України. ф.1.оп. 6. спр. 646. арк. 8.
8. Івасюта М. К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР. Київ, 1962. 316 с.

Подласов С.О.

старший викладач кафедри загальної фізики
та моделювання фізичних процесів,
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна*

Матвійчук О.В.

доцент кафедри загальної фізики
та моделювання фізичних процесів,
*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут
імені Ігоря Сікорського»,
м. Київ, Україна*

ТЕХНОЛОГІЯ ПІДГОТОВКИ ТА МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН ІСПИТУ З ФІЗИКИ У ТЕХНІЧНОМУ УНІВЕРСИТЕТІ

Одним з актуальних питань для сучасної системи вищої освіти України є підготовка та проведення семестрових іспитів в режимі дистанційного навчання. Такий контроль все частіше проводиться у формі тестування. На дистанційному іспиті кожен студент повинен продемонструвати знання та вміння, набуті протягом семестру безвідносно до інших студентів, тому екзаменаційний тест треба вважати орієнтованим на критерій (критеріально орієнтований тест – КОрТ).

Створення КОрТ передбачає розробку детальної специфікації предметної області, якою студент повинен оволодіти, [1, с. 271], та необхідних для цього валідних завдань. Вивчення фізики передбачає не тільки запам'ятовування

студентами певної інформації, але й її розуміння та можливе застосування для вирішення практичних завдань. Тому екзаменаційні завдання повинні передбачати можливість визначати рівень оволодіння знаннями відповідно до таксономії Блума: знання, розуміння та застосування. Аналіз, синтез та оцінювання таксономії Блума перевірити на іспиті у формі дистанційного тестування достатньо складно, хоча вони, у тій чи іншій мірі, проявляються у розумових діях студента при відповіді на завдання рівня розуміння та застосування.

Специфікація предметної області за програмою вивчення фізики в першому семестрі з урахуванням рівнів оволодіння матеріалом складає близько 130 пунктів. Для виконання такої кількості завдань потрібно від 6 до 9 годин, що може бути занадто складним для студентів як фізіологічно, так і психологічно. Тому екзаменаційний тест був поділений на три рівні відповідно до рівнів оволодіння знаннями, завдання яких студенти можуть виконувати з невеликими перервами і врахуванням власних претензій. Якщо студент дав правильні відповіді на не менше ніж 70 % завдань першого рівня, то він має змогу одержати мінімальну позитивну оцінку, або перейти до виконання завдань другого рівня. Відсоток правильно виконаних завдань на рівні 2 поділений на три діапазони: 0 – 40 % - студент одержує оцінку попереднього рівня; 41 – 70 % - студент одержує оцінку рівня 2; 71 – 100 % - студент одержує оцінку рівня 2, або ж може перейти до виконання завдань рівня 3. На рівні 3 для одержання найвищої оцінки студент повинен правильно виконати не менше 70 % завдань, інакше він одержує оцінку рівня 2.

Відбір завдань для екзаменаційного тесту проводився на основі аналізу статистичних параметрів завдань, які використовувалися при поточному тестуванні. Ці параметри обчислювалися в двохпараметричній моделі IRT з використанням бібліотек програмного середовища R.

Об'єктивність та достовірність оцінювання при дистанційному тестовому контролі ускладнюється можливими проявами академічної недоброчесності з боку деяких студентів з великими амбіціями, але недостатніми знаннями. Це зумовлює необхідність розробки тесту, зміст і форма завдань якого максимально ускладнюють спроби шахрайських дій студентів, а також вибору методики проведення екзамену з фізики в дистанційній формі.

До найбільш поширених проявів недоброчесності, які зустрічаються як при дистанційному, так і при традиційному проведенні іспиту, можна віднести спроби пошуку інформації в Інтернеті, використання недозволених матеріалів (шпаргалок), спілкування з іншими студентами, спроби залучити сторонніх осіб для відповіді на завдання. Для боротьби з шахрайством на іспитах використовуються комп'ютерні програми автентифікації особистості, системи прокторингу, безпечні (екзаменаційні) браузері. Однак як показали L. L. Apple Koh та ін. [2] застосування технічних засобів для контролю доброчесності студентів на іспиті не є обов'язковим, буває достатньо обмежити у часі можливість роботи студента з кожним завданням та заборонити повернення до завдань, які вже завершені, або вичерпаний час, відведений на їх виконання. K. Linden, P. Gonzalez [3] порівняли результати іспитів з чотирьох предметів, які у 2019 року проводилися у традиційній формі, а у 2020 року – online, але при строгому спостереженні за роботою студентів з використанням тільки програма Zoom. Як виявилось, результати цих іспитів дають практично однакові середні бали та ідентичні розподіли успішності. На основі цих результатів автори роблять висновок, що використання онлайн-конференцій, спеціально не розроблених для контролю на іспитах, може бути економічно вигідним і дієвим інструментом.

Суттєво ускладнити спроби шахрайських дій може індивідуалізація завдань, застосування тестових завдань закритого типу з декількома правильними відповідями, завдань з використанням графічних залежностей та завдань відкритого типу. Саме такі включалися нами в екзаменаційний тест.

Для запобігання спробам шахрайства на екзамені ми використовуємо найпростішу систему прокторингу – студенти виконують завдання при увімкнених відеокамері та мікрофоні при уважному спостереженні викладача. Однак і спостереження і використання завдань, які мінімізують можливість шахрайства, не можуть повністю його виключити. Тому виникає потреба у додаткових заходах, які б дозволили перевірити достовірність оцінки за тест. Оскільки фізика – це наука про закони неживої природи, їхні прояви та можливі застосування, то при її вивченні важливим є не тільки формальне знання, але й розуміння сутності. Як підкреслюють психологи, розуміння наукового знання – це вміння правильно сформулювати і розкрити у словесній формі сутність цих законів. Саме тому після завершення тестування ми проводимо коротку співбесіду, в ході якої пропонуємо студентам перед увімкненою відеокамерою пояснити на якісному рівні сутність деяких явищ та законів, що були представлені в тесті. До певної міри, це можна вважати включенням елементів традиційного екзамену в дистанційний. Якщо студент вільно дає відповіді, не просить «хвилиночку» на обмірковування, не шукає інформацію в комп'ютері, що добре видно по напряму погляду та зміні освітленості обличчя, то це з достатньо великою ймовірністю може бути свідченням самостійності виконання завдань тесту. Висновки за результатами співбесіди викладач може враховувати при виставленні підсумкової оцінки.

Створена база екзаменаційних тестових завдань та методика проведення іспиту пройшла апробацію у зимову

екзаменаційну сесію 2021/22 навчального року. Надійність результатів тестування оцінювалася за значеннями коефіцієнтів генералізації $\hat{\rho}_T^2$, каппа Коена та фі-коефіцієнтом кореляції, які обчислювалася із застосування бібліотеки програмного середовища R. Значення цих коефіцієнтів лежать в межах 0,75 – 0,82, що при відносно невеликих виборках (55 студентів) можна вважати достатнім свідченням надійності КОРТ. Про надійність результатів оцінювання свідчить також кореляція на рівні 0,95 розподілу оцінок студентів, одержаних в зимову екзаменаційну сесію 2020/21 навчального року, та оцінками за іспит в зимову сесію 2019/20 навчального року, який проводився у традиційній формі.

Список використаних джерел:

1. Крокер Л., Алгина Дж. Введение в классическую и современную теорию тестов: учебник. - М.: Логос, 2010.
2. Apple Koh L. L., Tan M. X., Pee G. -Y. M., Lee C. H., Colla M. and Kwan W. L., "Exploring Fair and Effective Online Electronic Exam in place of In-Person Examinations during Remote Learning," *IEEE International Conference on Engineering, Technology & Education (TALE)*, 2021, pp. 01-07, doi: 10.1109/TALE52509.2021.9678669
3. Linden K., Gonzalez P. Zoom invigilated exams: A protocol for rapid adoption to remote examinations (2021) *British Journal of Educational Technology*, vol.52 (4), pp. 1323 - 1337, 2021. DOI: 10.1111/bjet.13109

Радчук А.О.

доцент кафедри інноваційних технологій
викладання загальноосвітніх дисциплін,
*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ МЕСЕНДЖЕРА TELEGRAM НА УРОКАХ ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

Спілкування у мобільних застосунках давно вже стало невід'ємною частиною нашого сучасного життя. Месенджер Telegram займає третє місце за популярністю серед українських користувачів [1]. Учні середніх шкіл активно використовують мобільний застосунок Telegram у спілкуванні та для обміну мультимедійними файлами з ровесниками, здійснюють пошук різнопланової інформації, ставши підписниками різноманітних Telegram-каналів. Зважаючи на те, що даний месенджер є досить популярним серед сучасної учнівської молоді, вважаємо, що його інструменти та можливості доречно застосовувати під час навчання історії України.

Основними інструментами застосунку Telegram є групові чати і Telegram-канали [5]. Telegram-канал фактично виконує функцію блогу і використовується переважно для доставки постів користувачам, які отримують їх у вигляді звичних для себе повідомлень. Викладач історії України у форматі Telegram-каналу може створити та вести історичний календар. Такий спосіб отримання інформації про визначних історичних діячів, дати та події історії України сподобається учням, адже вони надають перевагу інформації, отриманій за допомогою інтернет технологій. Сучасні учні звикли шукати, сприймати й вчити новий навчальний матеріал, який містить поєднання

тексту з фотографіями, аудіо чи відео. Вони з цікавістю переглядають такі мультимедійні пости та поширюють їх серед своїх друзів і знайомих в інших месенджерах і соціальних мережах.

Ефективність використання Telegram-каналів забезпечується шляхом створення та поширення креативних та інформативних постів, які можуть стати вірусними та за лічені хвилини охопити сотні й тисячі, якщо не більше, користувачів відповідних мобільних застосунків. Таким чином, вчитель має можливість не лише популяризувати історію України, а й рекламувати, піарити себе, як фахівця своєї справи, який добре знає свій предмет та вміє цікаво про нього розповісти. У такому випадку уся відповідальність за контент каналу покладається на вчителя, учні виступають у якості підписників і мають право коментувати вчительські пости. Завдання викладача полягає у тому, щоб підібрати та повідомити учням цікаві, маловідомі біографічні відомості про історичну подію чи діяча. Під час такої комунікації з вчителем учні не мають можливості створювати власні дописи на історичні теми, які викликають інтерес безпосередньо у них самих. Учнівські пости могли б урізноманітнювати повідомлення вчителя та привертати більше уваги серед решти підписників, стимулюючи їх також проявляти активність, а не просто бути пасивними підписниками.

З листопада 2021 року месенджер Telegram запустив офіційну рекламну платформу, внаслідок чого в каналах почали з'являтися рекламні повідомлення [3]. Наявність реклами на відповідному каналі засвідчує його комерційну спрямованість і може знизити ефективність засвоєння навчального контенту учнями тому, що вони почнуть відволікатися на повідомлення рекламного характеру. Розробники Telegram стверджують, що рекламні пости не

матимуть фото і будуть поширюватись на каналах, які мають не менше однієї тисячі підписників [3]. Якщо вчитель не хоче бачити на своєму навчальному каналі ніяких рекламних постів, але має потребу у використанні ресурсів Telegram, то він може створити на базі цього ж застосунку груповий чат класу і продовжувати свою діяльність там.

Можливості групових чатів досить широкі і їх більш, ніж достатньо, для того, щоб повноцінно вивчати історію України. Максимальна кількість учасників чату становить до 200 тисяч осіб [5], тому у вчителя не виникне жодних перешкод створити такий чат з конкретним класом, який він навчає. Оскільки освітній процес передбачає взаємодію двох сторін, а саме вчителя і учнів, тому учні мають такі ж права використання чату, як і вчитель, за винятком одного – право адміністратора належить лише вчителю.

Вчитель може використовувати груповий чат як під час пояснення нового матеріалу, так і під час закріплення та контролю знань учнів. Надсилаючи до чату портрети політичних, громадських і культурних діячів, зображення історичних карт, фотографії пам'яток архітектури та образотворчого мистецтва, відеозаписи, текстові документи та мультимедійні презентації, вчитель фактично створює електронний посібник з історії України для певного класу. Учні можуть брати активну участь у створенні навчального контенту за дорученням вчителя або з власної ініціативи. Орієнтуючись на дописи адміністратора чату, інші учасники активно створюють свої тому, що вони вміють це робити і така робота для них цікава. Спільна робота у чаті класу сприяє формуванню в учнів почуття відповідальності за виконання ними доручень чи завдань вчителя, бо результати їхньої творчості одразу бачать усі учасники чату, тому учні будуть створювати креативні дописи, щоб зацікавити найбільше однокласників та зібрати максимум вподобайок.

Повідомлення, які містять важливу інформацію, або посилання вчитель може прикріпити вгорі екрану чату. Telegram поінформує про цей меседж усіх учасників групи, навіть якщо в когось буде вимкнено сповіщення для чату. Наприклад, це може бути повідомлення про заплановану екскурсію або записане домашнє завдання. Під час дистанційного навчання дуже зручно залишати у прикріплених повідомленнях посилання на онлайн урок. Уся інформація у чаті залишається доступною для усіх його учасників на необмежений час, також кожен учасник групи має вільний доступ до цієї інформації, навіть коли його гаджет перебуває у режимі офлайн [4].

Для перевірки знань учнів вчитель може використовувати такі функції Telegram, як опитування та вікторини. Різниця між ними полягає лише в тому, що вікторини завжди будуть анонімні і матимуть тільки один правильний варіант, який не можна відкликати. Під час створення тесту у форматі вікторини можна написати текст-пояснення, що з'явиться одразу після вибору якогось із варіантів. Учнім цікаво відповідати на запитання тестів у форматі вікторини тому, що вони анонімні. Анонімність під час виконання тестових завдань допомагає учням перевірити власні знання без оцінки їх вчителем. Вчитель буде бачити результати статистики, які засвідчать загальний рівень знань учнів з конкретної теми. Опитування можуть бути відкритими або анонімними, мати можливість множинного вибору або одну правильну відповідь, і їх можна організовувати замість контрольних робіт [5].

Отже, використання месенджера Telegram на уроках історії України засвідчує інформаційну компетентність вчителя, його вміння спілкуватися із сучасними школярами, викликає інтерес в учнів до вивчення минулого і сьогодення своєї держави, залучає їх до популяризації відомих історичних

діячів, розвиває їхні вміння та навички працювати з інтернет технологіями.

Список використаних джерел:

1. Бевзюк-Волошин О. Які мобільні додатки є найбільш популярними? 2021. <https://www.kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=1027&page=1>
2. Як безпечно користуватися месенджерами? 2021. Режим доступу: <https://www.schoollife.org.ua/yak-bezpechno-korystuvatysya-mesendzheramy/>
3. Поліщук В. Telegram запускає нову функцію для каналів. 2021. Режим доступу: <https://www.rbc.ua/ukr/news/telegram-zapuskaet-novuyu-funktsiyu-kanalov-1635270634.html>
4. <https://telegram.org/blog/live-locations>
5. <https://telegram.org/faq#q-what-makes-telegram-groups-cool>

Разводова М.В.

викладач хореографії,

КЗ «Балтський педагогічний фаховий коледж»

м. Балта, Україна

ВПЛИВ ХОРЕОГРАФІЧНОГО РЕПЕРТУАРУ НА ЕСТЕТИЧНИЙ СМАК МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Сучасний зміст виховання в Україні - це науково обґрунтована система загальнокультурних і національних цінностей та відповідна сукупність соціально значущих якостей особистості, що характеризують її ставлення до суспільства та держави, інших людей, природи, мистецтва, самої себе. Метою виховання є формування морально - духовної, життєво компетентної особистості, яка успішно самореалізується в соціумі як громадянин. Виховна мета є спільною для всіх ланок системи виховання та є критерієм ефективності виховного процесу.

У системі художнього виховання дітей одне з найважливіших місць посідає мистецтво хореографії, яке ефективно впливає на всебічний і гармонійний розвиток особистості. Засобами танцювального мистецтва прищеплюється любов до всього красивого, витонченого. Набуття правильних і міцних танцювальних навичок, участь у виконанні танців, творчий підхід до створення образів, бесіди педагога з дітьми - все це розвиває в дитині естетичне сприйняття світу, любов до мистецтва, виховує загальну культуру, формує правильні критерії оцінки мистецтва танцю.

Велика кількість науковців та фахівців, таких як Бойко П. А., Гутник І. М., Колногузенко Б.М. приділяли увагу вихованню дітей та молоді засобами хореографічного мистецтва, педагогічні аспекти розглядали Бакланова Т.І., Боголюбська М.С.,

Громов Ю.І., Тараканова А.П.. До питань соціально-культурного значення дитячої хореографічної творчості звертали увагу Каргин А.С., Кошавець І. М., Михайлова Н. Г., Сокіл Л. М.. Проблемами розвитку дитячих самодіяльних хореографічних колективів займалися Гузун М. С., Жиров О. А., Забрєдовський С. Г., Стасюк В. Л. Фриз П. І..

Хореографічна діяльність є одним із видів художньо-творчої діяльності, яка в специфічній, властивій тільки їй формі – танцях, відображає внутрішній світ людини, її бажання, прагнення, творче становлення. Танцювальна діяльність сприяє розумовому та психічному розвитку дитини: розширенню світогляду, активізації пізнавальних процесів, розвитку довільної уваги, пам'яті (зорової, слухової, рухової), творчої уяви. Теоретики та практики хореографічної діяльності (В. Богута, О. Мартиненко, І. Поклад та ін.) підкреслюють, що в кожній дитині є велика творча енергія, яка повинна знайти вихід, виявитися в якомусь виді діяльності. Так, І. Поклад наголошує на тому, що саме для молодшого шкільного віку форми хореографічної діяльності відповідають їхній природній потребі в русі, що стимулює діяльність організму, сприяє напруженню м'язів, активізації всіх органів [3, с. 89]. Отже, молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку художньо-творчих здібностей у процесі хореографічної діяльності.

Репертуар – «обличчя» колективу, слово французького походження і означає підбір п'єс, музичних (хореографічних), літературних творів, що йдуть в будь-якому театрі (колективі) за певний проміжок часу. Репертуар, може розповісти про історію колективу, так як визначає всю його діяльність.

На думку О. Мартиненко, правильно підібраний репертуар дозволяє дітям не тільки закріплювати й удосконалювати музично-рухові навички, реалізувати свої

виконавські можливості і творчий потенціал, але і вирішує численні проблеми освітнього процесу [1, с. 200]. Важливим завданням у роботі педагога з хореографії є створення репертуару репродуктивно-продуктивної спрямованості, під час засвоєння якого у дітей розвиваються навички відтворення рухів і фігур, традиційної взаємодії виконавців, можливості для формування сценічного досвіду, самовираження і творчого розвитку дитини.

О.Мартиненко вважає, що складаючи репертуарний план, керівник дитячого хореографічного колективу має враховувати такі вимоги: ідейність (цінність основної думки хореографічної постановки, сучасна спрямованість, виховна значущість); художність; доступність (урахування вікових можливостей виконавців, інтересів та рівня їх хореографічної підготовки); виховна і пізнавальна цінність репертуару; відповідність видової стилістики постановок напряму роботи колективу; різноманітність (наявність постановок різних за формами та жанрами); наявність сюжетної лінії та акторсько-ігрових елементів; оригінальність; наявність постановок з відображенням особливостей свого регіону; яскраве художнє оформлення (оригінальність костюмів, реквізиту).

Естетична природа хореографічних творів визначає виконання танцю як індивідуальний творчий процес. Ця духовна діяльність триває й після виконання танцю. Образи продовжують діяти, впливають на досвід, що склався раніше. Тут бере початок розвиток задатків, смаку, почуття, художньої інтуїції. Сила впливу танцю не зникає із припиненням безпосереднього контакту з хореографічним твором, навпаки, тільки починається, ідучи вглиб морального існування людини, де поволі, непомітно, інтимно продовжує почату роботу, торкаючись усіх сфер її життєдіяльності, впливаючи на мотиви, стимули, ціннісні установки й у результаті – на

поведінку, людську особистість у цілому. Чим вище культура почуттів у її сходженні до духовних (не утилітарних) цінностей, тим вище моральний критерій особистості, яким вона керується в найнесподіваніших життєвих ситуаціях [5, с. 23].

Багатство високомистецького репертуару і його доступність для освоєння школярем з урахуванням особистісних переваг створює основу формування художнього смаку дитини, розкриває її творчий потенціал. При цьому, з одного боку, педагог отримує інформацію про внутрішній світ дитини, з іншого, – проектує варіації її трансформації образів, що позитивно впливають на емоційно-духовну сферу особистості. Репертуар танцювального колективу має потужне значення у вихованні естетичної, творчої особистості учня. Правильно підібраний репертуар забезпечує можливість вирішення художньо-творчих і виховних завдань одночасно. Чим багатше і різноманітніше репертуар колективу, тим ширше можливості для розкриття юних обдарувань. У процесі відбору репертуару керівник колективу має передбачати перспективи педагогічного процесу. Реальність репертуару, відповідність його технічним, художнім і виконавським можливостям учасників колективу - це головний критерій при підборі репертуару. Справжня творчість не визнає готових рецептів і правил, і кожна хореографічна постановка, як будь-який твір мистецтва, вимагає оригінального рішення та індивідуального підходу. Відповідальність за репертуар лежить на керівникові, бо репертуар - це обличчя колективу, що демонструє його можливості та розкриває перспективи. При підборі репертуару керівник повинен враховувати відповідність постановок віку учасників колективу, їх віковій психології і рівню розвитку дітей. Вони мають бути зрозумілі, тоді їх зрозуміє і глядач. Для однієї тієї ж вікової групи необхідно створювати танці різного жанру: ігрового, сюжетного, жартівливого тощо.

У процесі занять хореографією в дітей розвиваються морально-вольові якості: вміння долати труднощі, завершувати розпочату справу, цілеспрямовано працювати, зосереджуючись на головному і т. д.

Хореографія ненав'язливо, мудро виховує. Вона розвиває почуття ритму, координацію, пластику, грацію, зміцнює волю, допомагає стати організованою, цілеспрямованою людиною, з сильним характером і почуттям обов'язку, сприяє фізичному розвитку. Специфікою даного мистецтва є наявність різноманітних рухів, за допомогою яких здійснюється позитивний вплив на організм дитини, відбувається розвиток її опорно-рухового апарату і формуються життєво важливі навички, правильна постава.

Список використаних джерел:

1. Мартиненко О. В. Теорія та методика роботи з дитячим хореографічним колективом : навч. посібн. / Олена Володимирівна Мартиненко. Донецьк : ЛАНДОН-XXI, 2012. 232 с.
2. Педагогічний словник /За ред. М. Д. Ярмаченко. К.: Педагогічна думка, 2001. 516 с.
3. Поклад І. М. Розвиток хореографічних здібностей дітей молодшого шкільного віку: дис. канд. пед. наук: 19.00.07 / Ірина Миколаївна Поклад. К., 2006. 239 с
4. Забрєдовський С. Г. Методика роботи з хореографічним колективом : навч. посібник / Степан Григорович Забрєдовський. К. : НАКККіМ, 2011. 188 с.
5. Методика роботи з хореографічним колективом : навчально-методичні матеріали / [укл. Б. Колногузенко]. Х. : ХДАК, 2001. 34 с.

Ревуцька О.В.

кандидатка педагогічних наук,
доцентка кафедри прикладної психології та логопедії,
*Бердянський державний педагогічний університет
м. Бердянськ, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ НОВІТНІХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ЛОГОПЕДИЧНІЙ РОБОТІ З ДІТЬМИ

На сучасному етапі розвитку спеціальної освіти актуальною є розробка освітніх програм і педагогічних технологій, що забезпечують всебічний розвиток дітей з порушеннями в розвитку. Прагнення всіх педагогів, в тому числі спеціальних, надати своїй професійній діяльності інноваційного характеру обумовлено переходом української освіти на позиції особистісно-орієнтованої педагогіки. Логопеди, що використовують інновації в корекційно-педагогічній роботі, прагнуть розвивати у дітей з порушеннями мовлення їх індивідуальні здібності, не обмежуючись формуванням «програмних» знань, умінь і навичок [1].

Будь-яка інновація в логопедичній практиці, відноситься до так званих «мікроінновацій», оскільки її використання не змінює базову організацію логопедичної допомоги, а лише локально модифікує її методичну складову [2].

Інноваційні технології логопедичної роботи – найбільш ефективні при реалізації завдань формування мовленнєвої діяльності, в той же час вони не представлені (або представлені недостатньо) в традиційних методиках. Інноваційною логопедичною технологією можна вважати продуману у всіх деталях технологію, засновану на впровадженні сучасних, нових методів і прийомів корекційної роботи, спрямованої на підвищення її якості [2].

Логопедична робота з дітьми, що мають мовленнєві порушення, у якій використовуються нетрадиційні засоби навчання, більш динамічна, емоційна, різноманітна, а заняття стають для дітей цікавими, захоплюючими, не нудними.

У дітей з порушенням мовлення відзначається слабкий розвиток дрібної моторики пальців рук, яка характеризується руховою незручністю, малим обсягом рухів, недостатнім темпом [3].

Вирішуючи завдання з розвитку дрібної моторики дітей з порушеннями мовленням вчителями-логопедами використовуються в роботі різноманітні ігри, вправи, які сприяють розвитку мовлення і дрібних м'язів рук. При цьому виробляються спритність, вміння керувати своїми рухами, концентрувати увагу на одному виді діяльності, у дітей знижується збудливість, зростає інтерес до освітнього процесу, активізується увага, пам'ять, сприймання [3].

З метою урізноманітнення педагогічного процесу, підтримки інтересу дітей до виконання завдань вчитель-логопед знаходиться в постійному пошуку нових методів і прийомів. Корекційно-розвиткова робота з подолання мовленнєвих порушень, виявила проблему розробки принципово нових підходів до розвитку моторних навичок дітей дошкільного віку, що позитивно впливають на тонку мускулатуру пальців і кистей рук дитини [1].

Одним з найцікавіших і актуальніших інноваційних прийомів є застосування скляних камінців «Марблс», інноваційного, універсального матеріалу, який можна використовувати в роботі педагогів та батьків для організації занять вдома. Ігри з використанням «Марблс» стимулюють мовленнєвий розвиток шляхом тренування пальців рук, збільшують активність, інтерес дітей на занятті, покращують результат корекції мовлення, варіативні і зручні в застосуванні.

Застосування ігор з камінцями «Марблс» не можна розглядати як самостійний метод корекції, його використання виступає в якості допоміжного засобу, що дозволяє стимулювати дитину, створювати сприятливий емоційний фон, що, покращує ефективність корекційного впливу. Робота з таким матеріалом дає можливість не лише бачити зображене, а й торкатися, брати, відчувати, гратися, маніпулювати, моделювати, озвучувати, чути, максимально використовувати у роботі різні аналізатори. Це цікаво, зрозуміло, посилено, доступно, можна самостійно корегувати звуки, виправляти своє мовлення.

Мета використання камінців «Марблс» в логопедичній роботі: корекція, профілактика порушень звуковимови: розвиток дрібної моторики, фонематичного слуху; закріплення, автоматизація, диференціація звуків; розвиток граматичної сторони мовлення: словозміна і словотвір, узгодження; розширення і активізація словникового запасу; розвиток зв'язного мовлення; корекція, профілактика дисграфії: розвиток дрібної моторики, розвиток просторових уявлень, закріплення зорового образу літер; підготовка до навчання грамоти: оволодіння фонематичним і звуковим та складовим (фонетичним) аналізом і синтезом складів, слів; розвиток уваги, сприймання, пам'яті, мислення; виховання позитивного емоційного настрою дитини на занятті; розвиток вміння зосереджуватися, здатності доводити почату справу до кінця [2].

Завдання використання камінців «Марблс» в логопедичній роботі: підвищити рівень компетентності педагогів і батьків в питаннях корекції мовленнєвих порушень у дітей; нормалізувати м'язовий тонус стимулювати мовленнєві області в корі головного мозку; використовувати на різних етапах роботи і етапах занять елементи з використанням камінців «Марблс»; сприяти зниженню рухової та емоційної

розгальмованості, нормалізувати тонус; удосконалювати навички просторової орієнтації, розвивати, пам'ять, увагу.

Шляхи реалізації використання камінців «Марблс» в роботі вчителя-логопеда: робота з педагогами по знайомству з камінцями «Марблс», прийомами роботи з їх використання; робота з дітьми (організація діяльності на заняттях, в індивідуальній діяльності, в повсякденному житті); робота з батьками (практикум з використання камінців «Марблс», відкрите заняття); створення розвиваючого середовища (придбання камінців «Марблс», складання картотек ігор, вправ) [2].

Була розроблена система роботи з використанням скляних камінців «Марблс» щодо створення інноваційного мовленнєвого середовища в корекційній роботі з дітьми з порушенням мовлення, яка реалізовувалася таким чином: спочатку – знайомство дітей, батьків, педагогів з камінцями «Марблс», правилами їх використання; потім закріплення знань у вправах, іграх і на останок – самостійне використання камінців «Марблс» відповідно до потреб і бажань.

При організації роботи з використанням каменів «Марблс» дотримуються наступних вимог: мотиваційне забезпечення – залучають той чи інший зовнішній мотив, який наділяє правильний спосіб дії певною цінністю (наслідувати літературному персонажу, наслідувати одноліткам); емоційний супровід – атмосфера позитивних емоцій; доброзичливий настрій; зацікавленість логопеда в успіхах дітей; власні емоційні прояви і дітей, і дорослих; особливості взаємодії з дітьми – забезпечення зрозумілого, цікавого мотиву діяльності.

Форми організації роботи з використанням камінців «Марблс» можуть бути різними: індивідуальні, підгрупові і фронтальні заняття.

До переваг використання в логопедичної практиці елементів роботи з використанням камінців «Марблс»

відносять: високу ефективність – скорочуються терміни корекційної роботи та підвищується її якість; при правильному застосуванні настає виражений ефект; абсолютну безпеку – неправильне застосування ніколи не завдає шкоди - воно просто неефективно; універсальність – можуть використовувати як логопеди, психологи, педагоги в своїй роботі, і батьки в домашніх умовах; простоту застосування.

Отже, використання камінців «Марблс» в логопедичній роботі сприяє: корекції, профілактики порушень звуковимови; розвитку граматичної сторони мовлення; розширенню і активізації словникового запасу; розвитку фразового мовлення; корекції і профілактиці дисграфії; підготовці до навчання грамоти; розвитку уваги, сприймання, пам'яті, мислення; вихованню позитивного емоційного настрою дитини на занятті; розвитку вміння зосереджуватися, здатності доводити почату справу до кінця.

Список використаних джерел

1. Марченко І. С. Сучасні логопедичні технології у подоланні мовленнєвих розладів у дітей із порушеннями психофізичного розвитку. *Логопедія* : Науково-методичний журнал. 2011. № 1. С. 41–44

2. Ревуцька О. В. Інноваційні технології в спеціальній освіті. Бердянськ, 2018. 216 с.

3. Хрестоматія з логопедії / Авторський колектив: Н. Базима, Т. Бредун, В. Галущенко, Д. Горбачова, В. Кисличенко, Н. Кабельникова, О. Качуровська, О. Козинець, Ю. Коломієць, С. Конопляста, С. Кондукова, І. Ластовка, Є. Линдіна, В. Любовецька, І. Мартиненко, І. Марченко, Н. Пахомова, О. Ревуцька, А. Савицький, Л. Смаглюк, В. Тищенко, В. Тарасун, Л. Трофименко, Н. Чередніченко, С. Федоренко, Т. Швалюк, М. Шеремет, Д. Шульженко К.: «Книга-плюс», 2019. 496 с.

Семенова Л.С.

доцент кафедри фізичної культури, спорту та здоров'я,
*Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна*

Охромій Г.В.

професор кафедри фізичної культури ,спорту та здоров'я,
*Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна*

Аніскевич С.В.

старший викладач кафедри фізичної культури ,спорту та здоров'я,
*Український державний хіміко-технологічний університет
м. Дніпро, Україна*

ПЕДАГОГІЧНА, НАУКОВА ТА ГРОМАДСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПРОФЕСОРА ІВАНА ОЛЕКСАНДРОВИЧА ЛОГВИНЕНКА

Іван Олександрович народився 29.03.1940 року в с. Любимівка Нововоронцовського району Херсонської області.

Його дитинство і шкільні роки пройшли в передмісті Кривого Рогу. Ще в шкільні роки Іван Логвиненко відзначався допитливим розумом, навчався легко, хоч це й були тяжкі повоєнні роки.

У 1957 році він вступив до Дніпропетровського медичного інституту. Його життя у вузі було насичене не тільки навчанням, але й активною громадською роботою.

Іван Логвиненко захоплювався науковими дослідженнями, був командиром будівельних загонів, старостою потоку, очолював академічний сектор, на громадських засадах працював на підготовчих курсах [1].

Після закінчення медичного інституту Іван Олександрович працював головним лікарем поліклініки Північного гірничо-збагачувального комбінату в м. Кривий Ріг, де розгорнув будівництво поліклініки. За три роки виросли корпуси нової, нині 7-ї міської лікарні Кривого Рогу.

З 1996 року Іван Олександрович почав працювати асистентом кафедри соціальної гігієни та організації охорони здоров'я під керівництвом професора Г.Ф. Ємельянової. З великим захопленням він навчав студентів не тільки своєму предмету, але й життю, спираючись на свій досвід роботи в практичній охороні здоров'я. Він завжди любив спілкування із студентами, зняв їх по іменах, міг дати кожному точну характеристику.

У 1973 році Іван Олександрович захистив кандидатську дисертацію, а в 1986 році – докторську дисертацію, у 1989 році був обраний завідувачем кафедрою. Наукові праці професора Логвиненка присвячені актуальним проблемам стану здоров'я населення, виявленню основних закономірностей його формування, якості медичної допомоги та пошуку нових форм організації спеціалізованої медичної допомоги міському та сільському населенню в умовах великого промислового регіону, організації управління первинною медико-санітарною допомогою, реабілітації хворих та інвалідів. Автор 5 монографій і понад 100 наукових праць, професор І.О. Логвиненко умів перспективно мислити, передбачати можливі результати, пріоритети та напрямки в охороні здоров'я [2].

У педагогічній діяльності Іван Олександрович чимало уваги приділяв удосконаленню навчального процесу.

Під керівництвом Івана Олександровича значно посилилась увага до індивідуального навчання студентів, особливо талановитих, до залучення їх до пошукових наукових досліджень, формування навичок організаторської діяльності,

уміння оцінювати стан здоров'я населення із врахуванням факторів що впливають на нього.

У 1993 році за ініціативою Івана Олександровича введено новий курс з економіки та управління охороною здоров'я.

До 70-річного ювілею кафедри під його керівництвом вийшов 1-й науковий збірник праць кафедри «Актуальні проблеми соціальної медицини, організації охорони здоров'я та шляхи їх подальшого розвитку»

Учень крупного вченого, професора Г.Ф. Ємельянової, Іван Олександрович створив творчу обстановку на кафедрі яку він очолював. Своїм особистим сумлінним прикладом він умів захопити співробітників на розв'язок складних завдань. «Атмосфера в колективі, - говорив він, - повинна навчати красі людських взаємин, культурі думок і вчинків». Він вважав, що виховання студентської молоді стає значно ефективнішим, якщо воно впливає не тільки на розум, але формує високі професійні та моральні якості.

Професор І.О.Логвиненко завжди першим приходив на роботу, починав робочий день з прибирання кабінету «Охайність, порядок та дисципліна повинні бути в усьому» - вважав Іван Олександрович. Він був вимогливим не тільки до викладачів та студентів, але насамперед до себе. Йому була характерна самовідданість у роботі і саме цього він очікував від підлеглих.

Незважаючи на вимогливість у роботі він був чуйною, уважною людиною, був ніби рідніший батько для молодих колег та студентів, знав їх проблеми соціального та побутового характеру, часто зустрічався зі студентами у гуртожитку. Згораючи на роботі він не завжди приділяв увагу собі та своєму здоров'ю [3].

Минуло багато років з того часу, як зупинилося велике, гаряче серце Івана Олександровича Логвиненка, але й сьогодні

ті, хто знав його, згадують його з теплом та вдячністю. Він назавжди залишиться у нашій пам'яті як блискучий педагог-наставник, принциповий колега, та добра і чуйна людина.

Список використаних джерел:

1. Дніпропетровська державна медична академія. Історія. Сучасність. Особистості / Під заг. ред. Г.В. Дзяка-Харків: Кроссруд, 2011.364с.
2. Професори Дні пропетровської медичної академії 1916-2019 рр. Бібліографічний довідник професорів ДМА. За загальною редакцією Т.О.Перцевої, В.Й.Мамчура.- Дніпро:<< Пороги>>,2020.- 576с.;
3. Семенова Л.С. Згадаймо вчителя та колегу Івана Олександровича Логвиненка//Медичні перспективи.- 2015.-№1.-С.146-147

Шумовецька С.П.

доцент кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м.Хмельницький, Україна*

Мірошніченко В.І.

начальник кафедри психології, педагогіки
та соціально-економічних дисциплін,
*Національна академія Державної прикордонної служби України
імені Богдана Хмельницького,
м.Хмельницький, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ КУЛЬТУРИ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Важливими професійними якостями фахівця будь-якої галузі є вміння спілкуватися та налагоджувати професійну комунікацію. Від якості комунікації залежить ефективність професійної діяльності. Тому важливим є формування у фахівців культури професійної комунікації ще під час навчання. З урахуванням поширення різних видів освіти низка питань формування культури професійної комунікації залишаються не вирішеними.

Різноманітним аспектам культури професійної комунікації фахівців різних галузей присвячено низку праць сучасних вчених (В. Махінов, С. Степанов, С. Шумовецька, В. Федорчук, Б. Якимчук). Результати аналізу наукового доробку цих та інших дослідників дозволяють зробити висновок, що вчені розглядають культуру професійної комунікації фахівця як складову його професійної культури,

звертають увагу на роль освітнього середовища (Н. Апатова, А. Верлань, О. Гончарова), засобів масової інформації (С. Верба, К. Левківський, В. Липинський, Г. Полуніна) як чинників формування культури професійного спілкування.

Передаючи інформацію іншій людині, співбесідник ураховує мотиви, установки, настрої іншої людини. комунікація передбачає не лише отримання інформації, а також її сприйняття та усвідомлення.

Як зазначають сучасні дослідники «культура комунікації є складовою культури людини загалом. Якщо здатність до комунікації підносить людину над іншими живими істотами, то володіння культурою комунікації допомагає їй досягти успіху у професійній сфері, злагодити в особистому житті, стосунках у родині тощо» [1, с. 114]. Культура комунікації є чинником уникнення конфліктів, пригнічених станів, недосконалої комунікативної поведінки, хибних висловлювань та думок.

Основою культури комунікації є знання з психології та етики спілкування, комунікативні вміння. Психологічний чинник обумовлений тим, що учасниками професійної комунікації є люди з різними ціннісними переконаннями, поглядами, ідеями, різним типом темпераменту. Відтак, основними механізмами взаємопізнання є ідентифікація, симпатія, емпатія, рефлексія тощо. Професійна комунікація є особливою формою взаємодії людей у процесі конкретного виду діяльності, що створює можливості для створення морально-психологічного клімату в колективі, налагодженню партнерських стосунків між управлінською ланкою та підпорядкованим персоналом, між представниками колективу та сприяє створенню середовища для продуктивності та результативності діяльності. У професійній діяльності комунікація часто передбачає психологічний вплив на колег, відстоювання власної позиції тощо.

Нам імпонує науковий підхід О. Берестенко. Дослідниця трактує культуру комунікації як елемент культури професійного спілкування разом з такими елементами, як культура перцепції, культура рефлексії, культура інтеракції» [2].

Зупинимось на цих складових. Культура перцепції – це культура сприймання співрозмовника, культура позитивного ставлення до інших на основі емпатії, симпатії, співчуття, налаштування на позитивне ставлення до співрозмовника, який викликає симпатію та інтерес щодо продовження контактів. Культура рефлексії – це культура спільної мови в діалозі незалежних особистостей (співрозмовників) завдяки певним знанням, способам, видам, формам, методам, прийомам. Культура комунікації розуміється як готовність швидко, повно та в простій формі передавати або приймати необхідну інформацію, розуміти її, грамотно висловлюватися, артикулювати, долаючи комунікативні бар'єри та не допускаючи їх утворення. Щодо культури інтеракції, то це є культура конструктивної та плідної співпраці, розставлення акцентів на спільних інтересах, взаємних позитивних результатах, налаштуванні на взаємовигідну співпрацю, на позитивне ставлення до співрозмовника.

Поняттям близьким до «культури професійної комунікації» є «культура професійного спілкування». За В. Кочиною, культура професійного спілкування є інтегративною якістю особистості, що синтезує комунікативні, перцептивні, інтерактивні особливості спілкування фахівця, визначається орієнтаціями на цінності у певній професії і слугує показником ефективності взаємодії» [3, с. 96–97]. Щодо формування культури професійного спілкування, то воно відбувається на етапі здобуття освіти» [3, с. 97].

При цьому варто врахувати, що і культура спілкування, і культура комунікації забезпечують сприйняття та передачу

вербальної інформації, їх можна вважати складовими комунікативної діяльності фахівця.

Список використаних джерел:

1. Плеханов А., Самохвалов О., Службове спілкування персоналу ДПСУ в екстремальних умовах діяльності. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Вип. 760 : Педагогіка та психологія*. Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2015. С.113–120.

2. Берестенко О.Г. Культура професійного спілкування: навч.-метод. посібник. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка». 2013. 299 с.

3. Кочина В. Роль інформаційно-комунікаційних технологій у формуванні культури професійного спілкування майбутніх фахівців залізничної галузі. *Науковий вісник Чернівецького університету : зб. наук. праць. Вип. 705 : Педагогіка та психологія*. Чернівці, 2014. С.95–103.

СЕКЦІЯ 6.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Василишин В.Я.

кандидат технічних наук, доцент,
*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

Василишин Ю.В.

студент інституту економіки та менеджменту,
*Івано-Франківський національний технічний
університет нафти і газу
м. Івано-Франківськ, Україна*

АДАПТАЦІЯ СУЧАСНИХ МЕТОДІВ ПРОЕКТУВАННЯ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ КОНСТРУКТИВНИХ ЧИННИКІВ РІЗЬБОВИХ З'ЄДНАНЬ НКТ

Для буріння та експлуатації нафтових і газових свердловин використовуються бурильні, обсадні і насосно-компресорні колони, які складаються з окремих труб, з'єднаних між собою за допомогою різьбових з'єднань.

Бурильна колона – це зв'язувальна ланка між буровим обладнанням, розміщеним на поверхні, і породоруйнуючим інструментом. Вона складається з ведучої труби, бурильних труб, обважнених бурильних труб, замків, перевідників і з'єднуючих муфт.

Умови роботи бурильної колони перш за все залежать від способу буріння, профілю і конструкції свердловини, а також

від гірничо-геологічних умов району, де ведеться буріння. При бурінні свердловин роторним способом на колону бурильних труб діють різноманітні навантаження, які визначають її складний напружений стан.

Основними навантаженнями, що визначають довговічність елементів бурильної колони, є :

- осьовий розтяг від власної ваги колони;
- стиск в нижній частині колони, що виникає при створенні навантаження на долото за рахунок ваги обважнених бурильних труб;
- розтяг в ніпелі замкового з'єднання від величини крутного моменту згвинчування;
- крутний момент, необхідний для обертання колони і долота;
- знакозмінний згинаючий момент, що виникає при роботі колони на викривлених ділянках свердловини, від повздожнього згину та стиску і під дією відцентрових сил;
- динамічні навантаження при проведенні спуско-підіймальних операцій;
- додаткові розтягуючі навантаження при прокачуванні промивної рідини;
- змінний крутний момент від нестійкої роботи долота на вибої;
- динамічні навантаження, що виникають внаслідок вібрації колони від роботи долота і пульсації бурового розчину.

Значення статичних осьових сил розтягу і стиску в результаті поздовжніх коливань в колоні змінюються не тільки за величиною, а й за знаком.

Особливу небезпеку з точки зору руйнування елементів бурильної колони створюють змінні напруження, які спричиняють розвиток втомних процесів.

Аналіз стендових і промислових досліджень показав, що втомні пошкодження бурильних труб відбуваються або по різьбі, або по гладкому тілу труби. Сумарна доля аварійних відмов бурильних колон в загальному балансі аварій при бурінні свердловин складає майже 70%, зокрема, найчастіше руйнуються з'єднання бурильної труби з замком – 36,9%, аварійні відмови замкових різьб – 21,7%. З метою підвищення надійності бурильних колон в цілому необхідно удосконалювати конструкцію з'єднуючих елементів, щоб досягти їх рівномірності з тілом труби.

При дії циклічнозмінних навантажень у западинах витків різьби, як концентраторів напружень, зароджуються і розвиваються втомні тріщини, тобто відбувається розвиток втомних процесів. При статичних навантаженнях, які різьбові з'єднання відносно добре переносять, в зонах концентратора відбувається перерозподіл і згладжування напружень за рахунок пластичності металу. Чутливість металу до дії концентратора напружень при циклічному навантаженні обумовлена хімічним складом, структурою, міцністю і напруженим станом металу.

Одним із джерел зародження втомних тріщин є явище фретінг-корозії, яке спричиняє дія змінних напружень в спряжених поверхнях різьбових деталей.

Отже, в реальній конструкції різьбового з'єднання існує кілька факторів, які приводять до розвитку втомних процесів. Тому для розробки елементів конструкції із низькою чутливістю до втоми необхідно використовувати накопичений теоретичний і експериментальний матеріал і враховувати дію кожного фактора зокрема і в комплексі. Разом із зниженням концентрації напружень треба добиватися зниження можливості протікання процесів фретінг-корозії, а також розвантаження небезпечних перерізів елементів з'єднання.

При обертанні бурильної колони, особливо на викривлених ділянках свердловини, за рахунок різкої зміни моменту інерції, а відповідно і діючого згинаючого моменту, в перехідній частині бурильної колони виникають значні напруження, які приводять до розвитку втомних процесів і зниження стійкості бурильної колони.

Експлуатація бурильної колони проходить в корозійно-активному середовищі, тому більшість пошкоджень елементів бурильної колони носить втомно-корозійний характер. Інтенсивність процесів корозійної втоми найбільше залежить від корозійної активності середовища, у якому працює колона. При бурінні нафтових і газових свердловин в якості робочих технологічних компонентів використовується технічна вода, глинисті розчини, розчини на водній основі, нафтовій основі, аеровані розчини. Корозійна агресивність розчину визначається наявністю розчинених газів, концентрацією водневих іонів, поверхнево-активними речовинами, різноманітними кислотами та іншими факторами. Тому основними корозійними агентами, які впливають на роботоздатність бурильної колони, є розчинені солі, кисень, сірководень, вуглекислота, органічні кислоти, лугові розчини та мінеральні кислоти.

На механізм зародження і розвитку втомних тріщин в значній мірі впливає масштабний фактор, тобто при збільшенні геометричних розмірів деталі границя витривалості її знижується. При дослідженні впливу геометричних розмірів на опір втомі в агресивних середовищах спостерігається явище інверсії масштабного фактору в корозійних середовищах, тобто з ростом геометричних розмірів деталі умовна границя корозійної втоми підвищується.

Мірилом впливу поверхневого напруженого стану деталі на її опір втомі є знак і величина залишкових поверхневих

напружень. Величина і характер залишкових напружень обумовлюються станом поверхні та якістю матеріалу.

Список використаних джерел:

1. Васишин В.Я. Підвищення працездатності різьбових з'єднань труб нафтового сортаменту: автореф. дис. ... канд. техн. наук: спец. 05.05.12 Івано-Франківський національний технічний. університет нафти і газу, 2013. – 20 с.

2. Васишин В.Я. Вплив крутного моменту згинчування на опір втомлюваності замкових різьбових з'єднань бурильних труб / В.Я.Васишин // Розвідка і розробка нафтових і газових родовищ. – 2010. – №4(37.). – С.55–58.

Кордуба І.Б.

кандидат технічних наук,
факультет інженерних систем та екології,
*Київський національний університет
будівництва і архітектури.
м. Київ, Україна*

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЯДЕРНО-ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ

Найактуальніша проблема існуючої та майбутньої ядерної енергетики полягає в забезпеченні екологічної безпеки роботи ядерних енергетичних реакторів. На сьогодні ця проблема вирішується шляхом застосування глибоко ешелонованого захисту та розвитком протиаварійного комплексу методів і засобів для ефективного контролю роботи активних зон реакторів. Однак, незважаючи на це, екологічна небезпека існуючих світових ядерних реакторів періодично проявляється в результаті виникнення важких за проектних ядерних аварій та катастроф з викиданням великої кількості небезпечних для всього живого радіоактивних речовин.

Існуюча ядерна енергетика виробляє тепло та електроенергію за допомогою ядерних енергетичних реакторних установок (ЯЕРУ) створюваних в основному на базі реакторів типу ВВЕР кількість яких в світовому ядерному енергетичному парку складає приблизно 80%. Коефіцієнт корисної дії (ККД) діючих АЕС не перевищує 30-40%, а решта виробленої теплової енергії витратним чином викидається у довкілля. В той же час у світі є значна потреба у високоефективній тепло генерації.

Низькою залишається і ефективність використання збагаченого ядерного палива, оскільки ступінь його вигорання в активних зонах реакторів типу ВВЕР не перевищує 4-10 %.

В результаті нейтронного опромінення ядерного палива в активній зоні (АЗ) реактора в процесі паливної компанії утворюються високоактивні екологічно небезпечні ядерні відходи у вигляді відпрацьованого ядерного палива (ВЯП). Поводження з таким ВЯП вимагає складної науково-технічної та промислової інфраструктури. При цьому проблема його безпечної утилізації та переробки на сьогодні залишається не повністю вирішеною.

Для оновлення та розвитку ядерної енергетики України на сьогодні надзвичайно актуальними є дослідження екологічної та ядерної безпеки водо-водяних реакторів поколінь I-III, III+ а також інноваційних реакторів покоління IV та інноваційних AP-1000 та ММР (малих модульних реакторів) на прикладі реактора МР-160.

Проведення системного аналізу екологічної безпеки ЯЕРУ всіх поколінь дозволить здійснити вибір найкращої перспективної абсолютно безпечної технології для майбутнього розвитку ядерної енергетики України та світу з урахуванням вирішення задач, що стосуються остаточної екологічно безпечної утилізації відпрацьованого опроміненого ядерного пального (ВЯП/ОЯП) АЕС шляхом його використання у якості вторинного пального для його допалювання з використанням реакторних технологій п'ятого покоління G-5, без вироблення високо радіоактивних вторинних відходів у вигляді ОЯП.

Завданням ядерної енергетики п'ятого покоління є глибоке випалювання накопиченого ВЯП з метою виробництва високотемпературного тепла та електроенергії. При цьому надлишкове тепло доцільно повністю використовувати для

промислових високотемпературних процесів з метою заміни вуглеводневого палива і при цьому, окрім електроенергії, отримати у промислових масштабах екологічно безпечні енергоресурси та енергосировину - водень, синтетичне моторне паливо та масло, питну воду, добрива та інші матеріали.

Технологія G5 шляхом вторинного використання ВЯП для генерації енергії та енергосировини, з одночасним його випалюванням до екологічно безпечного стану, здатна різко скоротити наявні запаси та подальше виробництво небезпечного ВЯП, гарантувати безпеку ядерних енергетичних реакторних установок (ЯЕРУ) та забезпечити неможливість ядерних запланованих аварій і катастроф на рівні фізичного закону, коли безпечною роботою реактора управляють закони фізики, що виключають вплив людського фактору.

Найважливішою перевагою цих реакторів перед реакторами усіх попередніх поколінь є можливість використовувати в них в якості палива природний та технічний уран, а також відпрацьоване паливо, утворюване в результаті роботи реакторів попередніх поколінь. Це дозволяє виключити з паливного циклу дуже складний процес збагачення природного урану і тим самим розширити ядерні національні та світові паливні ресурси в багато разів і разом з тим вирішити проблему накопичення екологічно небезпечних радіоактивних відходів.

На відміну від реакторних енергетичних технологій попередніх поколінь, реактори покоління G-5 не вимагають понад критичного завантаження ядерного палива і його активну зону. Як наслідок, в енергетичних реакторах і в реакторах-допалювачах на основі фізичного закону, не можуть виникати вибухові аварії з руйнуванням реакторного корпусу і катастрофічними викидами радіоактивних речовин. При цьому

увесь ядерний паливний цикл (ЯПЦ) можливо організувати безпосередньо в активній зоні ядерного енергетичного реактора-допалювача й тим самим технологічно унеможливити розповсюдження ядерних матеріалів, а також виключити за проектні аварії та їх катастрофічні екологічні наслідки, які можуть виникнути в результаті загроз в умовах війни та терористичних атак.

Отже сучасний стан всього комплексу фізико-технічного і технологічного наповнення ядерної енергетики вимагає шукати шляхи підвищення рівня його екологічної та ядерної безпеки, а також здійснювати пошук нових технологічних концепцій та фізико-технічних принципів для створення принципово нових ядерних реакторів з абсолютною екологічною та ядерною безпекою і нечутливих до воєнних та терористичних загроз і атак. Тому проведення досліджень з метою науково-технічного обґрунтування сучасних пріоритетних заходів з підвищення безпеки атомних електростанцій з водо-водяними реакторами типу ВВЕР та інноваційними реакторами ММР, АР-1000, а також розробка критеріального підходу для створення реакторів покоління G-V, в основу яких покладено принципи екологічної та ядерної безпеки, є надзвичайно актуальними.

На основі результатів аналізу та оцінки сучасного стану виробництва та споживання енергетичної уранової сировини за останні 10 років показано, що поточні обсяги видобування та перероблення уранової сировини достатні для забезпечення потреб в ядерному паливі у короткостроковій перспективі. Низькі ціни на уран у світі, які суттєво впливають на світовий видобуток урану, максимум якого був більше 62 тис.т. в 2016 р. знизили об'єми видобування уранової сировини в 2017–2018 роках. У довгостроковій перспективі будуть потрібні додаткові інвестиції для удосконалення технологій видобування та

розроблення законсервованих родовищ у разі зростання попиту на уран. Тому важливо проводити постійний моніторинг світового ринку уранової сировини на фоні масового виведення з експлуатації АЕС у світі по причині закінчення їх робочого ресурсу. Побудова нових АЕС підсилюється потужним спротивом громадськості в багатьох країнах світу. Традиційні економічні підходи та фінансові схеми побудови нових АЕС на сьогодні втратили свою привабливість через те, що нові будівництва перетворюються в довгобуду. Така ситуація викликає сумніви щодо доцільності інвестицій в ядерну енергетику, особливо на фоні зростання скептицизму в Європі щодо розвитку гірничодобувної галузі взагалі. Особливим незаперечним аргументом при цьому є глобальний екологічний вплив енергетики на глобальне здоров'я цивілізації та на кліматичну безпеку. Тому подальші дослідження слід зосередити на використанні геоінформаційних технологій з метою максимальної екологізації процесів видобування і перероблення, включаючи оцінку довготривалого впливу на оточуючі території, деградації земельних ресурсів, змінення ландшафтних покривів тощо. Особливу увагу приділяється перспективам ядерної енергетики в умовах четвертої промислової революції та екологічно безпечним ядерно енергетичним технологіям 4-го та 5-го поколінь здатних працювати без ядерних аварій та катастроф на незбагаченому урані-238 та на відходах сучасної ядерної енергетики. Такі технології здатні вирішити інші цивілізаційні питання, такі як питання ядерного нерозповсюдження, технологічним шляхом, що істотно вплине на природу та принципи функціонування й розвитку національної енергетичної та глобальної системи міжнародної безпеки.

Нові безпечні ядерні енергетичні технології п'ятого покоління знімуть питання дефіциту стратегічної уранової

енергосировини на сотні років, що в свою чергу дасть практично необмежені можливості отримання дешевої електричної енергії та високотемпературного тепла.

В роботі сформульовано головні основоположні принципи ядерних енергетичних технологій п'ятого покоління G-5:

1. Саморегульованість безпеки ядерних процесів в активній зоні енергетичного реактора.
2. Конкурентно висока економічність.
3. Внутрішня реакторна безпека, біологічна сумісність та соціальна прийнятність.
4. Технологічне рішення проблеми нерозповсюдження ядерних технологій та матеріалів подвійного застосування.
5. Використання незабагаченого природного U-238 або накопиченого відпрацьованого ядерного палива від інших реакторів, і навіть технічного урану в якості ядерного пального.
6. Поглиблення науково-технологічних основ ядерно-екологічної безпеки енергетичних технологій.
7. Технологічне унеможливлення запроектних аварій і катастроф.
8. Повне виключення людського фактору, зниження капітальних, експлуатаційних та після експлуатаційних витрат шляхом застосування серійних матеріалів та обладнання з мінімальною номенклатурою, оптимізація поводження з РАВ та ОЯП, усунення ремонтних робіт та часті перезавантаження пального, мінімізація чисельності персоналу, оптимізація витрат на НДЕКР.

Технології покоління G5 повинні мати гарантовану найвищу ядерно-екологічну безпеку, яка включає:

1. Повну радіоекологічну безпеку в будь якій нештатній ситуації роботи.

2. Мінімальне радіоактивне забруднення реакторного залу, нехтувано мале радіаційне опромінення персоналу і повна відсутність зовнішнього радіоактивного забруднення довкілля.

3. Фундаментальну технологічну безпеку у разі військових, терористичних та екстремальних природних впливів.

4. Відсутність необхідності критичного завантаження ядерного палива в активну зону реактора, що в поєднанні з іншими умовами повинно принциповим чином виключати можливість вибуху реактора.

Список використаних джерел:

1. Rusov V.D. Tarasov V.F. Vashchenko V.M. Treveling vave nuclear reactor. Science Technology Sustainable Development, - Kiev, - 2013, - 130с.

2. Volodymyr Vashchenko, Irina Korduba, Olena Zhukova. Technological and operating features of the AR-1000 reactors Generation III+ and small modular reactors MR-160. - Екологічна безпека та природокористування, - № 4 (40), - 2021, с. 149-156.

3. NuclearPowerAccidents + NAMS + INES - Reaktorpleite.de <https://www.reaktorpleite.de> > images > stories > pdf

4. Симонов Е.Я. Антипродление-18. Ядерный шок. - <https://news.pn/ru/blogs/91074>

5. Легасов В.А., Кудлин И.И. Проблемы энергетики // Природа. 1982. № 2. С. 8–23.

6. Бондаренко А.М., Зайцева О.В. Моделирование относительного канцерогенного риска при низком дозовом опроміненні з урахуванням радіаційного гермесису. – Theory and practice of science: Key aspects, - Physicsandmaths, - с. 250-255.

Любченко В.В.

кандидат технічних наук,
старший науковий співробітник відділу
селекції та інноваційних технологій хмелю,
*Інститут сільського господарства Полісся
НААН України
м. Житомир, Україна*

ВІДНОВЛЕННЯ ПОКАЗНИКІВ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕКИ ОЛІЇ ХМЕЛЮ – ШЛЯХИ ТА МОЖЛИВОСТІ

Біологічно-активна потужність хмелю, як перспективної технічної культури, базується на широкому діапазоні речовин, які здатні позитивно впливати на різноманітні функції організму для його нормальної життєдіяльності.

Аналіз споживчих характеристик, вдосконалення технологій отримання, конструктивний підхід до визначення складу, раціональне використання матеріалів є послідовно необхідними критеріями для розробки схеми отримання продукту, що можуть бути виконані лише за умов суворого дотримання усіх науково обґрунтованих технологічних, технічних та санітарно-гігієнічних вимог в процесі її виробництва.

Здатність певних біологічно-активних речовин хмелю та продуктів його переробки впливати на енергетично-стимулюючі функції організму та акумулювати імунопідтримуючі процеси, підтверджують прогресивне збільшення спектру їх використання як біологічних продуктів.

Інноваційним важелем обговорення проблеми технологічного відновлення науковою спільнотою є загально світова тенденція створення технологій, способів тощо із

оптимальним використанням цінних речових продуктів рослинного походження, зокрема, олії хмелю.

Здешевлення технології отримання продукту, мінімалізація застосування хімічно-складних екстрагентів та реактивів за умови створення малозатратних технологій здатних проводити селективне корегування на рівні біологічно-активних речовин продукту – це креативні рішення для більшості технологічних процесів переробки в умовах конкурентоспроможного технологічного навантаження, але вони не дають можливості повного використання біологічно-цінних сполук.

Все зазначене, за умов створення сучасних технологій та окремих способів переробки, несе надмірне навантаження на екосистему планети. Спектр відходів, зокрема, в харчовій та переробній промисловості, збільшується по накопичувальному принципу. Це, в свою чергу, збільшує собівартість, що включає додаткові фінансові навантаження на утилізацію відходів виробництва.

Використання цінних сполук у технологічних процесах переробки хмелю, зазвичай, варіюється в межах 60%, тому доцільно створювати креативні способи додаткового перероблення залишків та відходів, для диференційованого відновлення біологічно-активних сполук.

Перспективним напрямком вирішення даної проблеми є створення способу відновлення ефірної олії хмелю для дослідження можливості її оптимального використання та зберігання. Олія хмелю збагачена терпеновими сполуками, біологічна активність яких включає антиоксидантну, протимікробну та протизапальну дію. Вона також має чітко виражені антибактеріальні та харчові консервантні властивості, що підтверджує значний її потенціал для харчової та переробної промисловості [1].

Ефірна олія хмелю, як і більшість продуктів переробки, схильна до окислення та полімеризації при зберіганні, що обумовлює втрату свого корисного потенціалу. Звичайно, умови зберігання, а саме анаеробні, аеробні, холодне приміщення (4 °C) і кімнатна температура [2], мають окремі свої важелі пріоритетності, але тільки певні з них (анаеробні з низьким температурним режимом) впроможі збільшити тривалість біологічної активності терпенового потенціалу олії хмелю та лише на незначний термін.

Враховуючи вищезазначене, нами проведені експерименти та розроблений спосіб відновлення ефірної олії хмелю, при застосуванні якого її показники якості та безпеки відповідали нормативним вимогам. Для досліджень використовувалась окислена олія хмелю, яка за своїми показниками: органолептичними, фізико-хімічними, вмістом біологічних сполук не відповідала нормативним вимогам по якості [3].

В основу експерименту покладено інтенсивність молекулярної взаємодії з водою, що характеризується величиною адсорбційного зв'язку молекулярних речовин та передбачає можливість виділення ефірних масел з матеріалу, що їх містить.

Автором вивчалась кінетика відновлення окисленої олії хмелю в розрізі послідовно-поетапного елюювання сполук, що захоплені в різні проміжки часу в процесі дистиляції, та мають різні профілі хімічної та біологічної активності [4].

За результатами експерименту, ефірна олія хмелю, що отримана за допомогою способу відновлення, мала органолептичні (колір, запах), фізико-хімічні (густина, кислотне число, ефірне число, показник заломлення світла, розчинність) та вміст біологічно-активних терпенових сполук (мірцену, бета-каріофілену, гумулену, фарнезену) в межах нормативних вимог якості.

Також автор зосередив свою увагу на дослідженні термінів та умов зберігання олії хмелю, яка отримана за

допомогою способу відновлення. Тривале зберігання зазвичай приводить до перетворення деяких основних сполук до їх окислених форм [5]. Умови зберігання при вивченні цього актуального питання були ідентичними із загально-раціональними, що застосовуються для аналогічних продуктів. Терміном придатності для досліджень визначений період 12 місяців (аналогічно звичайній технології).

За результатами експерименту провели апроксимацію значень, визначити лінію тренда та вивели рівняння функції з оптимальною величиною достовірності апроксимації, що характеризує ступінь відповідності трендової моделі вихідним даним та дозволяє визначити диференційований вихід олії у будь який період часу з високою вірогідністю результатів експерименту.

Також встановлено, що при зберіганні, після 9 місяців, спостерігається відхилення від нормативних показників якості, значень окремих фізико-хімічних показників – «густини» та «кислотного числа». Зміни вмісту основних біологічно-активних терпенових сполук, протягом 12 місяців зберігання, відбувались в межах діапазонів вимог нормативного поля.

Спосіб відновлення окисленої ефірної олії хмелю дозволяє отримувати олію хмелю, яка за органолептичними, фізико-хімічними показниками якості і безпеки та вмісту біологічно-активних терпенових сполук відповідає вимогам нормативного поля. Терміном придатності використання зазначеної олії, при якому всі показники якості будуть відповідати нормативним вимогам якості, за відповідних умов зберігання, визначено 9 місяців.

Список використаних джерел:

1. Falleh H., Jema M. B., Saad M., Ksouri R. (2020), Essential oils: A promising eco-friendly food preservative, Food Chemistry, 330, 127268.

2. Rutnik K.; Ocvirk, M.; Košir, I.J. (2022) Changes in Hop (*Humulus lupulus* L.) Oil Content and Composition during Long-Term Storage under Different Conditions. *Foods*, 11, 11193089.

3. Lyubchenko V.V. (2016) Innovative features of obtaining essential oil of hops. *Agro-industrial production of Polissia*. No. 9. pp. 78-81.

4. Jeliazkova E., Zheljazkov V.D., Kacaniova M., Astatkie T., Tekwani B. L. (2018) Sequential Elution of Essential Oil Constituents during Steam Distillation of Hops (*Humulus lupulus* L.) and Influence on Oil Yield and Antimicrobial Activity, *Journal of Oleo Science*. 67 (7), pp. 871-883.

5. Tedone L, Staskova L, Yan DD, Whittock S, Shellie R., Koutoulis A (2020), Hop (*Humulus lupulus* L.) volatiles variation during storage, *Journal of the American Society of Brewing Chemists*. 78 (2), pp. 114-125 , 03610470.2019.1704674.

СЕКЦІЯ 7.

ТУРИЗМ

Stepanov V.

Doctor of Sciences in Public Administration,
Full Professor,
*Kharkiv State Academy of Culture
Kharkiv, Ukraine*

SOCIAL ENVIRONMENT OF MODERN TOURISM

The world has long ceased to see tourism as a peculiar form of realization of person's needs in spending free time. Tourism is perceived as a closed social phenomenon. Half a century ago, organized travel, which is a necessary attribute of tourism, was considered a privilege of upper wealthy social strata. At the same time, the massive scale was achieved mainly at the expense of unorganized independent travel. But today we can talk about tourism as a general social phenomenon.

It should be noted that the modern massive scale of tourist activity can be caused by several factors, namely:

– stability of the state which is a participant in the world tourism process. The state ensures general social well-being as both the formation of new values of citizens in spending their free time, and the creation of an image of an attractive country;

– functioning of the developed infrastructure of the tourism industry, which is ensured by a significant number of people involved. Global practice has a number of states where tourism is the basis of the national economy. In addition to tourist organizations, the sphere of the tourism industry can also include enterprises of the hotel complex, medical and transport services,

social and household services and catering, etc., that is, everything that works for the tourism industry;

– existence of social partnership relations between government and other state bodies regulating relations in the area of tourism. Public and private companies (firms) representing the tourism industry can be attributed to social partnership. The domestic interactions of these partners must comply with international norms and ensure generally recognized standards of hospitality, including the quality of training and professionalism of the staff.

Therefore, the social environment of modern tourism, in which institutional processes take place, can be divided into two components:

1. Social and subject agents of tourist activity, for whom tourism is a certain social value that causes the need for its satisfaction. Structurally, they are divided, firstly, into tourists or an organizationally formed range of travelers to satisfy their needs. They are the direct objects of typical tourist activity in the area of tourism. Secondly, there are visitors, whose private tourist goals are expressed indirectly, but they also participate in tourist relations and interactions.

2. Subjects of tourist activity for which tourism is the sphere of realization of professional interests. They are divided, firstly, into administrative ones which include representatives of state bodies responsible for the area of tourism. Secondly, there are entrepreneurial subjects who are the so-called typical representatives of the tourism industry. It should be noted that the formation of various types of social activity takes place in the social environment, which create prerequisites for the establishment of the institutional foundations of tourism.

The documents of the World Tourism Organization show how important it is today for the development of tourism to determine

the characteristics of its social environment. For instance, in the Appendix to the draft protocol of implementation of the Global Code of Ethics for Tourism (the “Code”), which was considered at the 14th session of the WTO General Assembly (Seoul, 2001), the concept of “participant in the global tourism process” is clarified. The concept includes: national governments; local administrations authorized to deal with tourism matters; tourist institutions and tourist enterprises, including their associations; institutions that finance tourism projects; employees, specialists and consultants employed in the area of tourism; trade unions of tourism workers; travelers, business visitors and visitors to tourist centers; local people receiving communities through their representatives; other legal entities and individuals participating in the tourism process, including non-governmental organizations specializing in tourism and directly participating in tourism projects.

It should be noted that the Code itself is a social and normative document and that it does not have direct legal grounds for its implementation by WTO members. In particular, WTO members undertake only moral obligation to adhere to its principles. At the same time, the norms of the Code apply equally to all the participants mentioned above.

From this perspective, it can be concluded that the system of interactions of such structures as the WTO, national governments and professional tourism associations, non-governmental organizations, trade unions, etc., should institutionalize the processes of social control and regulation in the area of tourism and tourist activities in its entirety, i.e. complete the formation of tourism as a social institution.

References:

1. Law of Ukraine “On Tourism” dated 15.09.1995. No. 324/95-BP.

2. Moufakkir O. Tourism, Progress, and Peace / Omar Moufakkir, Ian Kelly. – CABI, 2010. – 256 p.

3. The Travel & Tourism Competitiveness Report 2019. URL: <http://reports.weforum.org/travel-and-tourism-competitiveness-report-2019>.

4. UNWTO World Tourism Barometer November 2019 EXCERPT (2019). https://webunwto.s3.eu-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/2019-12/UNWTO_Barom19_04_November_excerpt_0.pdf

5. Weber, M. Basic Sociological Concepts. Economy and Society: A New Translation, Cambridge, MA and London, England: Harvard University Press, 2019, 77–138. <https://doi.org/10.4159/9780674240827-004>

Михнюк О.В.

курсний офіцер навчального курсу
факультету охорони державної таємниці та
інформаційного протиборства,
*Житомирський військовий інститут
імені С. П. Корольова
м. Житомир, Україна*

РІВЕНЬ СФОРМОВАНOSTІ ВІЙСЬКОВО- ПРИКЛАДНИХ ВМІНЬ ТА НАВИЧОК УКУРСАНТІВ В ОРІЄНТУВАННІ НА МІСЦЕВОСТІ

Анотація. У статті досліджено рівень сформованості військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів в орієнтуванні на місцевості. Дослідження проводилося на базі Житомирського військового інституту ім. С. П. Корольова. Було сформовано експериментальну групу (ЕГ) – курсанти, які під час навчання займалися у секції інституту зі спортивного орієнтування, та контрольну групу (КГ) – курсанти, які виключно займалися за чинною програмою з фізичної підготовки, з рівною кількістю військовослужбовців ($n=12$). Процес формування військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів досліджувався за допомогою практичного відпрацювання тактико-технічних вправ у роботі з картою у вмінні орієнтуватися на місцевості. Встановлено, що заняття зі спортивного орієнтування більш ефективно, порівняно із чинною програмою занять з фізичної підготовки, сприяють підвищенню рівня формування військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів.

Ключові слова: спортивне орієнтування, військово-прикладні навички, курсанти.

Вступ. Україна продовжує протистояти повномасштабному вторгненню росії, хоробро захищаючи свою Незалежність та недоторканість від агресора. Характер ведення бойових дій на території України з початку повномасштабного російського вторгнення висунув високі вимоги до бойової підготовки військ України. Бойовий досвід участі військовослужбовців Збройних Сил України (ЗСУ) та інших військових формувань показав, що орієнтування на місцевості має важливе значення в бойовій підготовці військовослужбовців [1]. Орієнтування необхідне при доведенні бойових завдань підрозділам, дотриманні напрямку руху, визначенні досягнутих рубежів і місця розташування цілей, а також при цілеспрямованні та управлінні підрозділами та вогнем. У сучасному бою навіть тимчасова втрата орієнтування призводить до порушення управління і взаємодії між підрозділами, ставить під загрозу своєчасне виконання бойового завдання. Помилки в орієнтуванні, а відповідно, й у визначенні на місцевості досягнутих рубежів і положення цілей можуть різко знизити ефективність застосування зброї і бойової техніки. Тому вміння швидко і безпомилково орієнтуватися на незнайомій місцевості в будь-яких умовах обстановки є важливим елементом відпрацювання бойової підготовки військ [2, 3].

Огляд літератури. Аналіз літературних джерел [1, 2, 3] дає право визначити, що для надійного орієнтування на місцевості, у військовій справі використовується найбільш задіяний спосіб орієнтування за допомогою топографічних карт. Завдяки роботі на топографічних картах можна точно визначити своє місцезнаходження, впевнено витримувати заданий чи запланований маршрут руху, швидко орієнтувати командирам своїх підлеглих на незнайомій місцевості. Однак, щоб впевнено орієнтуватися на будь-якій місцевості й при обмеженій видимості, потрібно добре вміти “читати карту” і

працювати з нею. Таким чином виникає необхідність у пошуку шляхів у формуванні військово-прикладних навичок у військовослужбовців в орієнтуванні на місцевості за рахунок військово-прикладних видів спорту [4, 5].

Результати дослідження. Рівень спеціальної фізичної підготовки у Житомирському військовому інституті характеризується високим розвитком фізичних якостей у курсантів, щодо можливостей формування фізичної готовності майбутніх офіцерів, набуваючи при цьому військово-прикладні навички та вміння завдяки заняттям сучасними видами спорту військово-прикладного характеру. Спортивне орієнтування є комплексним сучасним військово-прикладним видом спорту, у якому для досягнення спортивного результату, окрім високого рівня розвитку фізичних якостей (загальної та швидкісної витривалості, сили, силової витривалості), важливим є вміння “читати карту”. Тому актуальним є процес дослідження військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів в процесі занять спортивним орієнтуванням.

Метою роботи є дослідження сформованості військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів в орієнтуванні на місцевості.

Для досягнення мети роботи, було організовано та проведено дослідження на кафедрі фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту Житомирського військового інституту імені С. П. Корольова, яке полягало у відпрацюванні техніко-тактичних вправ (вправи для розвитку пам’яті, мислення, уваги; вправи, спрямовані на формування і удосконалення уміння читати карту) та практичного відпрацювання набутих навичок, шляхом поєднання рухової діяльності разом з вирішенням логічних задач та різноманітних завдань орієнтуючись на місцевості. Було сформовано дві групи: експериментальну (ЕГ), курсанти якої займалися в

секції зі спортивного орієнтування, та контрольну групу (КГ), де курсанти виключно займалися за чинною програмою з фізичної підготовки та вдосконалювали свої навички згідно інструкції з фізичної підготовки в системі Міністерства оборони України (МОУ). Кількість курсантів в обох групах була рівна ($n=12$). Дослідження проводилося за контрольними вправами із військової топографії МОУ та проходження дистанції з орієнтуванням 50 м.

За результатами дослідження встановлено, що рівень розвитку фізичних якостей та сформованості військово-прикладних навичок і вмінь у курсантів, які займалися у секції зі спортивного орієнтування є достовірно вищим у порівнянні із курсантами, які займалися фізичною підготовкою в системі МОУ, що свідчить про позитивний ефект від занять зі спортивного орієнтування. Дана особливість обумовлена поєднанням рухової діяльності разом з вирішенням логічних задач та різноманітних завдань, що, в цілому, сприяє формуванню міцних, ґрунтовних та системних знань, формуванню військово-прикладних вмінь та навичок у курсантів, які займаються спортивним орієнтуванням. Саме завдяки спортивному орієнтуванню курсанти матимуть змогу значно покращити свою розумову працездатність (пам'ять, увага, швидко сприймати та обробляти інформацію тощо).

Висновки. За результатами дослідження підтверджено позитивний вплив занять зі спортивного орієнтування у формуванні військово-прикладних вмінь та навичок, адже кожного разу курсанти стикаються з новою місцевістю, картами, плануванням дистанції, природними умовами тощо. Відтак, заняття даним військово-прикладним видом спорту дозволить майбутнім командирам ефективно виконувати бойові та інші завдання за призначенням.

Список використаних джерел:

1. Хабчук А. О., Старчук О. О., Пронтенко К. В. Організація спеціальної фізичної підготовки у вищих військових навчальних закладах з урахуванням досвіду АТО : *метод. рекомендації* : ЖВІ. 2016. С.72.

2. Кирпенко В. М, Піддубний О. Г., Цимбалюк Ж. О. Військово-спортивне орієнтування : *навчально-метод. посібник* : ХНУПС. 2018. С. 84.

3. Довідник з військової топографії. Київ : Міністерство оборони України. 2016. С 119. Режим доступу: <https://nuczu.edu.ua/images/topmenu/kafedry/kafedra-viiskovoi-pidhotovky/distant-content/Топографія.pdf>

4. Юр'єв С. О., Михнюк О. В., Родіонов М. О. та ін. Роль та місце військово-прикладних видів спорту у фізичній підготовці майбутніх офіцерів Збройних Сил України. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021. Вип. 5 (136) 21. С. 149-152.

5. Старчук О. О., Пронтенко В. В., Михнюк О. В. та ін. Теоретико-методичні основи формування фізичної готовності курсантів засобами спортивного орієнтування. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15 : Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021. Вип. 12 (144) 21. С. 148-151.

СЕКЦІЯ 8.

ПСИХОЛОГІЯ

Фурман І.А.

студентка Інституту післядипломної освіти,
*Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
м. Київ, Україна*

МОДЕЛЬ АСЕРТИВНОЇ ПОВЕДІНКИ

Модель асертивної поведінки виглядає наступним чином:

Пасивна – небажання висловлювати власну думку, показувати свої почуття, уникнення відповідальності. Страх помилитися і бути покараним, невпевненість у своїх знаннях і компетенціях. В цій моделі є ознаки мазохістичної особистості, яка, неначе жертвує власними інтересами, надаючи право вибору іншій стороні. В комунікації такі люди найчастіше висловлюються тихо і в'яло, не дивляться в очі співрозмовнику, не говорить прямо, уникають будь-яких переживань, є скутими в жестах і покірними в розмові [1].

Агресивна (домінантна) – напад на співрозмовника, без огляду на ситуації, переживання і права іншого. При агресивній моделі зачасту відбувається домінування і приниження іншого. Розмова звучить безапеляційно, тон наказовий, мова груба або в'їдливі жарти. Голос звучить гучно, різко, можливо, уривчасто. Людина вільно проявляє почуття, без обмежень висловлює невдоволення та агресію.

Асертивна поведінка – це вміння ефективно відстояти себе в міжособистісних стосунках. Асертивна модель

комунікації – коли людина вільно говорить пропочуття, може не згоджуватися з позицією іншого, не нападаючи на нього. Тримає свої межі і не переходить за межі іншого. Співрозмовник в такій моделі – рівний партнер. В такій комунікації остаточні рішення враховують інтереси обох сторін [2].

Рис. 1. Моделі поведінки

Ці три поведінкові моделі можна озвучити короткими описами. Пасивна має установку “я не важливий, ви – важливі”. Агресивно-домінантна - протилежну “я важливий, ви не важливі”. Асертивна модель вирівнює позиції - “ми обоє важливі” [3]. Ця модель нагадує нам про ідею Хорні та наслідки базального конфлікту, які проявляються як рух від, до або проти людей.

Додатковими критеріями асертивності за різними авторами можуть бути: впевненість, відкритість до пізнання себе та інших, наявність мотивації, почуття власної цінності та поваги до до інших. Вміння відстояти себе, бути адвокатом самому собі, захистити власну думку, перейти труднощі супротиву, без застосування агресії до іншого, але і без дозволу маніпуляції зі сторони інших. Асертивна поведінка передбачає автономію, самодостатність. Асертивна особа має самоповагу,

шанує інших, бере відповідальність за свою поведінку, має позитивне налаштування, вміє уважно слухати і націлена на пошук компромісу [4].

Ми припускаємо, що для асертивної поведінки людина має вміти виразити агресію, але зробити це максимально конструктивно. Наприклад, відстоювання власних меж, процес сепарації, досягнення цілей — всі ці дії носять аресивний характер. І лише ступінь вираженості агресії буде визначати, чи відбудеться ця дія асертивною, чи буде нападом на іншу людину, чи оберена проти самої себе.

Тут варто додати коментар стосовно пасивності та агресивності. Пасивна форма комунікації також може бути виражена через маніпуляцію, почуття провини і сорому, ігнорування, мовчання, хитрість, ворожість, улесливість та підпорядкування, завуальовані жарти чи коментарі. Така поведінка може усвідомлюватися індивідом і давати певні вигоди, або не усвідомлюватися.

Агресивна форма спілкування може носити не лише функцію нападу на кордони іншого, бажання проявити домінуючу позицію, силу або владу, але і може розглядатися нами також як спосіб регулювати близькість, штучне створення дистанції при неможливості витримати напругу конфлікту або іншисильні почуття в стосунку з об'єктом [5].

Зачасту пацієнти психоневрологічних диспансерів та психіатричних клінік користуються однією із цих двох вищевказаних форм, що наштовхує на роздуми про те, що асертивність може бути ознакою міцної структури Его.

Список використаних джерел:

1. Шейнов В.П. Психические состояния инициаторов и жертв манипулятивных воздействий. *Психология психических состояний: сб. статей*. 2014. Вып. 9. С. 279-285.

2. Bishop, S. (2010). *Develop your assertiveness* (2nd ed.). London: Kogan Page.

3. Bednarz, T. F. (2011). *Pinpoint Leadership Skill Development Training Series: Business ethics*. Stevens Point, WI: Majorium Business Press.

4. Bell, I., McGrane, B., Gunderson, J., & Anderson, T. (2011). *This book is not required: An emotional and intellectual survival manual for students*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

5. Фурманов, И. А. *Социальная психология агрессии и насилия: учебн. пособие*. Минск, 2016. 392 с.

СЕКЦІЯ 9.

МЕНЕДЖМЕНТ

Бардась А.В.

директор навчально-наукового інституту економіки,
*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Бойченко М.В.

професор кафедри менеджменту,
*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Богач К.С.

доцент кафедри менеджменту,
*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

Дудник А.В.

доцент кафедри менеджменту,
*Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»
м. Дніпро, Україна*

УПРАВЛІННЯ ПРОЄКТАМИ ЦИФРОВОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ БІЗНЕСУ ПІДПРИЄМСТВ

Питання про цифрову трансформацію бізнесу набуло актуальності ще на початку століття, коли стрімкий розвиток

телекомунікацій зробив їх доступними для широкого загалу, а на ринку виникали (і продовжують створюватися) нові маркетингові ніші, що мають на меті задовольнити зростаючі потреби споживачів у якісних, відносно дешевих та оперативних послугах.

Саме початок 2000-х років став новою ерою, коли на зміну вже потужним гігантам з Кремнієвої долини прийшла величезна кількість стартапів з усього світу, яка орієнтувалася на високотехнологічні послуги та їх адаптацію до широких потреб шляхом масштабування пілотних бізнес-моделей. Цього разу шлях цих нових компаній-змагунів до ринкової капіталізації у сотні мільйонів доларів США та світового визнання зайняв не десятиліття, а лише роки. Сама їх поява змінила усталені уявлення про те як мають виглядати та як мають працювати солідні фірми, а зокрема й уявлення про те, як мають втілюватися у життя ділові проєкти. Такі компанії, відомі нам як «унікорни» або «єдинороги» і саме на їх прикладі будуть розглянуті зміни підходів до проєктного управління діяльністю сучасних організацій. Не в останню чергу швидкість появи та еволюції зазначених організацій зумовлена процесом поширення цифрових технологій, відомого як діджиталізація економіки.

Постановка проблеми у нашій роботі зводиться до формулювання Q1: «Яким чином цифрова трансформація бізнес-моделей впливає на підходи компаній до управління проєктами?». Ще одне формулювання проблеми дослідження Q2: «Які особливості цифровізації притаманні компаніям з високою капіталізацією (понад 1 млрд доларів США), що активно розвиваються на багатьох ринках?».

Серед робіт вітчизняних авторів, які досліджують питання цифровізації економіки та вплив цих процесів на різні аспекти діяльності організацій варто відзначити роботу

Л. Федулової [1], в якій аналізується роль діджиталізації у досягненні цілей сталого розвитку, зокрема описано тенденції змін ланцюжків створення вартості на прикладі промислового виробництва. У статті М. Руденка [2] проаналізовано позиції України у глобальних індексах цифрової економіки у динаміці та у порівнянні з найближчими сусідами.

Серед закордонних вчених, що досліджували впливу процесів діджиталізації на бізнес-моделі підприємств варто відзначити роботу Боумена зі співавторами [3], де досліджено внутрішні та зовнішні аспекти інноваційних змін бізнес-моделей комерційних організацій та вплив такого роду змін на результати діяльності фірм.

Розвиток комп'ютерної техніки, її інтегрування зі стільниковими та оптоволоконними інтернет-мережами, виникнення потужних хмарних сервісів створило передумови для проривного розвитку технологій, які дозволяють розвивати інтернет речей та аналізувати великі масиви даних для створення персоналізованих підходів до управління як клієнтами, так і організацією в цілому. З точки зору менеджменту, організації як об'єкти його вивчення постійно проходять періоди внутрішніх трансформацій, зумовлених валютними, фінансовими, технологічними причинами. Подібні трансформації загалом змінюють умови конкуренції та конфігурацію ринків, наслідком чого стає зміна компаніями способів створення цінності для споживача, або іншими словами – архітектури та механізмів створення споживчої цінності своїх товарів і послуг, включно з комунікаціями з громадськістю, плануванням бізнес-процесів та їх постійним удосконаленням. Таким чином, компанії обирають цільовий сегмент ринку (споживачів), здійснюють диференціацію пропонуванних товарів (послуг), оптимізують розподіл ресурсів між бізнес-напрямами, створюють нову цінність,

намагаючись максимально контролювати весь ланцюжок її формування на шляху від початку створення і до кінцевого споживача, отримуючи від цього прибуток [4]. Глобалізація економіки все більшою мірою стимулює компанії до управління процесами цифровізації як складової стратегічного менеджменту, наслідком чого стає оптимізація існуючих способів ведення бізнесу, реконфігурація існуючих моделей або розроблення нових бізнес-моделей.

Поширення цифрових технологій є об'єктивним процесом, завдяки якому фірми отримують змогу удосконалити або кардинально змінити існуючі бізнес-моделі. Такі управлінські дії з цифрової трансформації бізнесу супроводжуються застосуванням технологічних рішень, пов'язаних із використанням комп'ютерної техніки, програмного забезпечення та штучного інтелекту, внаслідок яких фірми набувають ознак, притаманних високотехнологічним інноваційним компаніям. Переважна більшість організацій (47,9%), що реалізовували цифрову трансформацію власного бізнесу, виділяли на це порівняно скромні бюджети – від 1 до 5 млн. доларів США, що є свідченням консервативного ставлення до процесів діджиталізації та обережності з очікуванням повернення інвестованих коштів [5].

Аналіз різних методологій проектного менеджменту, що застосовується компаніями-«єдинорогами» має на меті поєднати інтереси різних груп зацікавлених осіб в умовах визначених часових, фінансових та технологічних можливостей, що зумовлює перехід від традиційних каскадних методів планування та організування діяльності до розбиття робіт на окремі складові з їх асинхронним виконанням. У зазначених випадках зростають вимоги до моніторингу ходу виконання робіт, резервування часу на випадок виникнення

різного роду незапланованих затримок, зокрема в умовах, коли виникають конфлікти за термінами виконання завдань між організаціями-замовниками, що вимагають дотримання чітких термінів виконання робіт, та власними проєктними групами, що застосовують методи еджайлу та орієнтуються на більш гнучкі графіки. Трансформаціями компаніями власних бізнес-моделей сприяє моніторингу ходу виконання завдань та організаційному навчанню, коли нагромаджуються дані щодо виконання робіт, типових помилок у дотриманні тайм-менеджменту, які стають підґрунтям розроблення рекомендацій з метою подальшого удосконалення діяльності компанії. Важливу роль у цьому відіграють керівники компанії, завданням яких є створення комітетів з цифрової трансформації бізнес-моделей та супроводу проєктної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Федулова Л. Тенденції розвитку та впровадження цифрових технологій для реалізації цілей сталого розвитку. *Економіка природокористування і сталий розвиток*. 2020. № 7 (26). С. 6-14.
2. Руденко Аналіз позицій України в глобальних індексах цифрової економіки. *Економіка та держава*. 2021. №2. С. 11-18.
3. Bouwman, H., Nikou, S., Molina-Castillo, F. J., & de Reuver, M. (2018). The impact of digitalization on business models. *Digital Policy, Regulation and Governance*. 20(2). 105-124.
4. Osterwalder, Alexander, and Pigneur, Yves. (2011). Business Model Generation: A handbook for visionaries, game changers and challengers. *African journal of business management* Vol. 5 (7). 22-30.
5. Solis, B., Littleton, A., (2017). The 2017 state of digital transformation. *Altimeter Group*, 1(1). 1-38.

Шевченко В.Г.

кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології,
*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*
здобувач вищої освіти (рівень магістр)
спеціальності 101 Екологія
*Державна екологічна академія післядипломної освіти
та управління м.Київ, Україна*

Лагутенко О.Т.

кандидат сільськогосподарських наук, доцент
кафедри біології,
*Український державний університет
імені Михайла Драгоманова,*
м.Київ, Україна

Дутова Г. А.

кандидат сільськогосподарських наук,
науковий співробітник відділу експертизи на
придатності до поширення сортів рослин,
*Український інститут експертизи сортів рослин
м.Київ, Україна*

**ЕКОЛОГІЧНЕ МАРКУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ
ЗМЕНШЕННЯ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ НА
ДОВКІЛЛЯ**

Розвиток інформаційних технологій суспільства сприяло підвищенню поінформованості громадян стосовно екологічного стану певних територій та заходів що до зменшення негативного екологічного впливу навколишнього середовища. Зростання екологічної свідомості та зацікавленості в

поліпшенні стану окремих регіонів проявляється у різних формах, адже стає зрозумілим, що збільшення кількості шкідливих речовин в водоймах, в підземних джерелах, в атмосфері, в ґрунтах, нагромадження відходів, нераціональне використання енергоносіїв не може відбуватись безкінечно і без наслідків.

Негативний вплив на довкілля, який призвів до погіршення його стану, також посилюється після початку воєнних дій на території нашої держави унаслідок нападу російської країни-агресора. До того ж виникли пов'язані з цією ситуацією проблеми в енергетичній сфері та в забезпеченні матеріальних ресурсів.

За допомогою екологічного менеджменту підприємства, компанії, установи, зберігаючи та підвищуючи досягнутий рівень конкурентоспроможності, направляють свою діяльність на розв'язання екологічних проблем і покращення стану довкілля. Використання екологічного менеджменту дозволяє підприємствам і організаціям зберігати енергетичні і матеріальні ресурси, поліпшувати економічні та екологічні показники. Також цей тип управління дозволяє отримувати продукцію з поліпшеними екологічними властивостями. Дані про такі властивості повинні чітко і достовірно доноситись до споживача, який звичайно буде надавати перевагу екологічній продукції.

Інформацію про поліпшені екологічні властивості товару, або про властивості упаковки (з чого вироблена, яким чином можна переробити) відображають у вигляді екологічного маркування. В цьому і полягає дієвість екологічного маркування у процесі запобігання негативного впливу на довкілля.

Фахівці зауважують, що споживачі мають потреби по збільшенню кількості предметів загального вжитку,

нераціонально їх використовуючи і змінюючи цілковито нормальні товари на нові тренди, які сформувались під дією реклами. Зокрема, наголошується та виділяється потреба в екологічній оцінці кінцевого продукту на основі врахування кожного з елементів системи від виробничих технологій до процесу утилізації і накопиченню відходів [2].

Екологічне маркування вперше було запропоновано до застосування під час Другої міжнародної конференції ООН з питань природного середовища та розвитку у 1992 році в Ріо-де-Жанейро, Бразилія [1].

В нашій державі впровадження (відповідно вимогам ISO 14024) Української системи екологічної сертифікації та маркування товарів і послуг відбулось з 2003 року, яка отримала і міжнародне визнання [6].

Хоча екологічна сертифікація, маркування продукції не є обов'язковою в нашій державі, в Законі України «Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року» (2697-VIII, 2019, № 16) зазначено, що вони належать до основних інструментів реалізації державної екологічної політики, які дадуть «змогу підвищити екологічну обґрунтованість і ефективність діяльності суб'єктів господарювання, поліпшити екологічні характеристики продукції, встановити відповідність об'єктів екологічного аудиту вимогам природоохоронного законодавства та удосконалити управління суб'єктами господарювання, що провадять екологічно небезпечну діяльність» [5].

Для збільшення прихильників екологічного маркування проводяться зустрічі, семінари, на яких ознайомлюють вітчизняних виробників з сучасними науковими підходами в напрямку ефективного екологічного розвитку, допомагають визначитися з новими методами екологічного маркетингу на виробництві з урахуванням екологічних вимог, розглядають

питання стосовно впровадження новітніх технологій, спрямованих на підвищення рівня екологічної безпеки, зниження енергозатрат.

Поряд з цим законотворча робота над створенням нових документів, або робота по внесенню змін до прийнятих законних актів України триває. Наприклад, у Верховній Раді України був розглянутий проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання застосування екологічних маркувань і декларацій (№ 6446 від 17.12.2021). Також альтернативний проект Закону України про внесення змін до деяких законів України щодо регулювання екологічного маркування в Україні (№6446-1 від 04.01.2022) . У проекті Закону України від 04.01.2022 № 6446-1 запропоновано внести зміни до Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища", а саме додати розділ, що стосується сертифікації, державних знаків які застосовуються відносно екологічного маркування. Також необхідно буде внести зміни до Законів України «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції» та «Про рекламу». Цікаві положення були запропоновані стосовно проведення рекламної кампанії відносно товарів, або послуг, що мають екологічне маркування [4].

Законопроект № 6446 від 17.12.2021 містить зміни до законів України «Про охорону навколишнього природного середовища», «Про основні принципи та вимоги до органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції», «Про інформацію для споживачів щодо харчових продуктів» та «Про рекламу». Проект закону про екомаркування спрямований на підтримку сталого розвитку в Україні ринку продукції, яка вже відповідає добровільним екологічним стандартам, для того щоб виробники такої продукції були захищені від недобросовісних

конкурентів, мали довіру в споживачів і можливість отримання державної підтримки [3].

Отже, вдосконалення нормативної бази стосовно екологічного маркування, як інструменту зменшення негативного впливу на довкілля в Україні триває. Виробники, орієнтуючись на зростання екосвідомості споживачів, прагнуть виробляти продукцію, яка відповідає екологічним стандартам для забезпечення конкурентоспроможності своєї продукції, для виходу на нові ринки збуту та отримання прибутку.

Список використаних джерел:

1. AGENDA 21 - THE FIRST 5 YEARS. Режим доступу: <https://ec.europa.eu/environment/archives> (дата звернення 5.12.2022).
2. Берюх О.В. Екологічне маркування як інструмент державного управління. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. № 5. Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=456> (дата звернення 5.12.2022).
3. В Україні боротимуться з грінвошингом: Рада зареєструвала проект про екомаркування. Режим доступу: <https://ecopolitic.com.ua/ua/news/v-ukraini> (дата звернення 23.12.2022).
4. Екологічне маркування у полі зору державного регулювання. Режим доступу: <https://ecolog-ua.com/news/ekologichne-markuvannya-u-poli-zoru-derzhavnogo-regulyuvannya> (дата звернення 23.12.2022).
5. Закон України «Основні засади (стратегія) державної екологічної політики України на період до 2030 року» № 2697-VIII від 28 лютого 2019 року. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2697-19?find> (дата звернення 16.12.2022).
6. Кобишан Г.Д., Басова Ю.О., Губа Л.М., Ткаченко А.С. Особливості екологічної стандартизації й сертифікації мийних засобів. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. №2. С.7-16.

Яковенко К.О.

студентка кафедри Міжнародного
менеджменту та маркетингу,
*Дніпровський Національний Університет
ім. О.Гончара
м. Дніпро, Україна*

УПРАВЛІННЯ МІЖНАРОДНИМИ ОПЕРАЦІЯМИ ПОСЕРЕДНИЦЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Постановка проблеми. Торгове посередництво - явище, яке зародилося ще в IX столітті, за часів виникнення торгівлі на Київській Русі, як важливої сфери господарської діяльності. Поступово, з часів зародження мануфактурного виробництва та подальшого розвитку товарного виробництва, виникла так звана «велика оптова торгівля». Сучасний ринок міжнародних торговельних операцій постає масштабною розгалуженою системою взаємозв'язків між виробниками та споживачами. Одним із суб'єктів даного ринку виступає саме посередник – контрагент [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у вивчення системи управління міжнародними посередницькими операціями суб'єктів міжнародного бізнесу внесли такі вітчизняні вчені: Грищенко І.М., Соболева В.О., Чорна М.В., Рудицький С.І., Апопій В.В., Бабенко С.Г., Бланк О.І.

Метою та завданнями даної роботи є дослідження сутності, механізмів та методів оцінки ефективності управління міжнародними операціями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасний ринок міжнародної торгівлі неможливо уявити без торговельних посередників, які займаються дослідженням попиту і пропозиції на товари, а також купівлею їх у

товаровиробників, з подальшою метою продажу їх споживача. Цей механізм зображує сутність торгово – посередницької діяльності. «Посередництво», як явище зустрічається дуже часто та відзначається вагомою участю у заходах, направлених на стимулювання економічних процесів у світовій економіці.

Основним критерієм функціонування сучасної ринкової економіки, можна виділити те, що виробники починають свою діяльність з пошуку потенційного покупця продукції (наприклад, за допомогою соціальних мереж [4, 5]), після цього проводять детальний аналіз і вже потім розпочинають виробництво. Цей процес суттєво відрізняється від процесу виробництва на хаотичному та нерегульованого ринку. В таких ситуаціях, саме посередницькі компанії, за допомогою відповідних методів планування і прогнозування, сприяють укладанню контрактів купівлі-продажу товарно-матеріальних цінностей на вигідних умовах та ефективно просувають товар на шляху від виробника до споживача. Торгові посередники є суб'єктами, які проводять операції та, таким чином, встановлюють зв'язок між внутрішнього та світового ринку. Якщо розглядати взаємодію між експортером і торговим посередником можна виділити такі операції, як операції з перепродажу, комісійні, агентські та брокерські операції. Наприклад, посередницька діяльність на міжнародних товарних ринках Великобританії та США має наступні назви купці (merchants), торговці чорними металами – сток-холдери (stockholders), торговці какао – дилери (dealers), а у Німеччині посередників мають називають хендлерн (handlern). До функцій торговельно-посередницьких операцій належать: дослідницька робота, стимулювання збуту, встановлення контактів, налагодження і підтримання зв'язків з потенційними покупцями, пристосування, проведення переговорів, організація руху товарів, фінансування, прийняття ризику. І

якщо перші п'ять функцій сприяє укладанню угод, то наступних три – виконанню вже заключених угод.

Міжнародні компанії та клієнти українських компаній використовують метод програм, як традиційний, і майже не маючий альтернали, спосіб управління міжнародними комерційними операціями. Імплементация сучасних методів управління у вітчизняних компаніях, прямо залежить від наявності наукової основи методології програмування управління міжнародними комерційними посередницькими операціями.

Аналіз досвіду управління міжнародними операціями посередницьких компаній дозволяє зробити висновок про те, що посередники відіграють важливу роль в міжнародному торговому обороті, а їх грамотне використання дозволяє зменшити витрати, час і підвищує ефективність зовнішньоекономічної діяльності [2]. Програма управління міжнародними комерційними операціями компанії має спрямовувати свою дію на результативне використання організаційних заходів управління аналітичною, виробничою, збутовою та соціальною діяльністю компанії на міжнародному ринку [3].

Аналіз цих факторів дозволяє зробити висновок, що в діяльності міжнародного посередника є чотири основних напрямки, котрі роблять його актуальним для контрагентів: маркетинг, логістика, лобювання і ризику.

Маркетинг у міжнародній торгівлі ускладнений різноманітністю вимог, потреб і культурно-ментальних особливостей різних регіонів міжнародного простору. Посередницькі компанії за рахунок великих обсягів товарообороту, недоступних окремому виробнику, мають можливість створення організаційно-структурних підрозділів, вузькоспеціалізованих на окремих регіонах. Це дає можливість

максимально ефективно проваджувати маркетингову діяльність, використовуючи інформаційну базу, котра постійно оновлюється. Дозволяє максимально швидко реагувати на коливання ринку і ефективно реалізовувати маркетингові заходи з максимальною ефективністю і з мінімальною вартістю для окремого виробника.

Логістика у міжнародній торгівлі є найважливішою складовою, котра має неабиякий вплив на додану вартість. Пріоритетним напрямком міжнародного посередництва є налагодження логістичних ланок найменшої вартості для збереження конкурентоздатності товарів на кінцевому ринку збуту. За рахунок великого товарного потоку, котрий також відсутній у окремих виробників, налагоджуються чіткі логістичні ланки, котрі переважають у швидкості доставки і у її низькій вартості навіть з урахуванням націнки посередника.

Лобіювання у міжнародній торгівлі є одним із важливих аспектів діяльності. Ні для кого не таємниця, що рух товарів через різні митні території має свої ризики через постійні зміни в законодавстві різних країн, корупційну складову і митні перепони. Великі транс-національні посередницькі компанії лобіюють свої інтереси не лише в митних структурах, а, іноді, доходять до найвищих державних органів, що значно покращує умови просування оперованих ними товарів.

Ризики товаровиробників підвищуються, щойно товар починає свій рух до кінцевого споживача. Починаючи від ризиків фізичного пошкодження внаслідок транспортних інцидентів і криміногенних факторів і завершуючи втратою терміну придатності із-за логістичних затримок. А в міжнародній торгівлі ці ризики в рази вищі. Немаловажним фактором є те, що посередницькі компанії частково або повністю знімають ці ризики з товаровиробника, що підвищує безпеку бізнесу взагалі.

Визначення стратегічних пріоритетів діяльності має бути основою для стратегії виконання функцій розвитку посередницького підприємства і побудови структури сервісного управління ним. Кадрово-організаційний потенціал, тематика власних маркетингових заходів мають бути в рамках чітко окреслених стратегічних цілей розвитку підприємства. Необхідно забезпечити перехід від хаотичного вирішення проблем по мірі їх виявлення до організованого сервісного управління, котре забезпечить відсутність таких проблем.

Висновки. Головною проблемою посередницької галузі в Україні, є те, що посередництво все ще не розглядається як послуга. Проводиться мало досліджень самого ринку посередницьких послуг в країні. Досі існує уявлення, що посередницькі послуги є важливою складовою ринку. І багато учасників цього процесу і досі підкріплюють таке уявлення тим, що надають такі послуги непрофесійно, з основною ціллю отримання прибутку за рахунок різниці між купівлею та реалізацією. Такий непрофесійний підхід, окрім того, що наносить шкоду самому іміджу посередництва, як виду діяльності, має ще й негативний вплив на економіку. Непрофесійне відношення до маркетингу досить часто залишає без реалізації товари, котрі мають великі перспективи, а, натомість, їх випереджають перевірені товари з більшою націнкою. Такий підхід зменшує ризики посередників, але гальмує розвиток національної економіки. У багатьох сучасних посередників не має бачення того, що товарна маса застаріває і для того, щоб забезпечити ефективну діяльність у майбутньому, необхідно займатись маркетинговою діяльністю вже сьогодні. Багато посередницьких компаній не мають професійних маркетингових підрозділів і живуть лише сьогоднішнім днем.

Бажання знизити витрати, призводить до зменшення кількості контрагентів та необхідності включення додаткових посередників у дорожню карту створення цінності. Було досліджено, що на стан та результативність господарської діяльності ТОВ «Інтерпромторг» впливає велика кількість зовнішніх та внутрішніх факторів, але всі вони окреслюються чотирма напрямками: маркетинг, логістика, лобювання і зниження ризиків.

Для розвитку компанії міжнародного посередництва необхідно провадження організаційної стратегії, котра б дозволяла не лише ефективно здійснювати діяльність за цими напрямками, а й тримати їх під постійним моніторингом.

Список використаних джерел:

1. Біловодська О.А., Сигида Л.О. Маркетинг торгово – посередницької діяльності - Суми: СумДУ, 2017. – 202 с.
2. Дима О.О. Аналіз тенденцій у розвитку посередницьких організації// Міжнародна економіка та менеджмент: Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. – 2014. – №4, (75) – С. 72-80.
3. Недбалюк О. П., Недбалюк О. О. Шляхи підвищення ефективності управління міжнародними комерційними операціями на програмовій основі //Глобальні та національні проблеми економіки. –2018. – Вип. 22. – С. 71-77.
4. Isti'annah M., Suhud U., Usman O. Analyzing Decision-Making Factors for Using Social Media: The Role of Trust and Information sharing //European Journal of Management Issues. – 2022. – Т. 30. – №. 3. – С. 142-152. <https://doi.org/10.15421/192213>.
5. Ramphela M., Msosa S. K. Determinants of social media marketing adoption in small, medium and micro enterprises during the COVID-19 pandemic //European Journal of Management Issues. – 2022. – Т. 30. – №. 2. – С. 92-99. <https://doi.org/10.15421/192209>.

СЕКЦІЯ 10.

МІЖНАРОДНА ЕКОНОМІКА

Дугієнко Н.О.

кандидат економічних наук,
доцент кафедри міжнародної економіки,
природних ресурсів і економіки міжнародного туризму,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

Чорна Г. В.

студентка 2го курсу магістратури,
економічний факультет,
*Запорізький національний університет
м. Запоріжжя, Україна*

АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ТОВАРІВ ТА ПОСЛУГ В ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИНАХ УКРАЇНИ З ПОЛЬЩЕЮ ДО ТА В УМОВАХ ВІЙНИ

Характерною рисою сучасного соціально-економічного розвитку є позитивна динаміка інтеграційних процесів як у світі, так і в Європі. Україна, як європейська держава, неодноразово декларувала позитивний соціально-економічний ефект на всіх рівнях просторового розвитку (національному та місцевому). Для досягнення високого рівня міжнародних економічних відносин необхідний певний фундамент. Саме таким має бути міжнародне економічне співробітництво, яке можна розглядати як міцні довгострокові відносини з країнами-партнерами.

Сучасний стан і перспективи розвитку міжнародних торговельних відносин за участю України формуються під впливом низки чинників розвитку світової торгівлі. Перш за все, положення вітчизняних товарів на міжнародному ринку визначається політикою окремих країн щодо застосування протекціоністських заходів у сфері міжнародної торгівлі. Другим глобальним фактором слід вважати постійні зміни на міжнародних ринках, зокрема щодо стану окремих географічних ринків і позиції конкретних товарів на цих ринках [1].

Згідно з офіційними даними органів статистики та платіжного балансу Національного банку України, за 6-річний період аналізу (з 2015 по 2020 роки) Польща посідає 1 місце та залишається найбільшим торговим партнером України серед країн Центрально-Східного регіону Європи. Загальне уявлення про динаміку розвитку зовнішньоторговельних відносин між двома країнами за 2015-2020 років представлено в таблиці 1.

Більш поглиблений аналіз того, чому досягнуто таких обсягів експорту з України до Польщі, проведено на основі даних про структуру товарів (послуг). Зроблено висновок, що поступовому збільшенню експорту товарів до Польщі сприяло значне збільшення їстівних фруктів і горіхів, жирів і олій тваринного і рослинного походження, виробів з алюмінію, а також меблів. За такої структури експорту товарів протягом певного періоду виходить, що Україна збільшує продажі як сировини, так і готової продукції з вищою доданою вартістю, що може бути пов'язано як з поступовим усуненням митних бар'єрів, так і з найбільш повним використанням Квоти країн-членів ЄС. Темпи зростання експорту послуг визначають обсяг будівельних послуг, культурно-оздоровчих і транспортних послуг [2].

Таблиця 1

**Динаміка експортно-імпортних операцій України з
Польщею у 2015-2020 рр.**

Рік		Експорт, млн. дол. США	Імпорт, млн. дол. США	Баланс, млн. дол. США
2015		1 977	2 324	-327
2016		2 200	2 693	-493
2017		2 727	3 345	-618
2018		3 257	3 641	-384
2019		3 295	4 109	-814
2020		3 275	4 084	-809
2020/2015	Приріст	1 298	1 760	-
2020/2015	%	166%	176%	-

Джерело: складено автором на основі [3]

За перші сім місяців 2022 року польський експорт до України збільшився на 27%, порівняно з попереднім роком і становив майже 5,1 млрд. доларів США. Імпорт з України на польський ринок зростає ще швидше: з січня до кінця липня його вартість збільшилася на 35% у річному вираженні, досягнувши 3,8 млрд. доларів США. За даними Польсько-Української торгової палати, лише у липні Україна виявилася 7-м партнером польських компаній з експорту та 14-м з імпорту.

Результати цього року продовжують тенденцію до зростання ще з 2021 року, коли вартість двосторонньої торгівлі товарами досягла 12,5 мільярдів доларів США, збільшившись на 40% порівняно з 2020 роком. Вже у першій половині цього року польський експорт в Україну зріс у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 34,5% тоді як український експорт до Польщі виріс на 57%.

За даними Євростату, у другому кварталі 2022 року вартість польського імпорту збільшилася до 2,5 млрд. дол. США, досягнувши історично найвищого рівня, незважаючи на війну. Порівняно з відповідним періодом 2021 року вартість експорту збільшилася на 910 млн. дол. США (1 590 млн. дол. США), тобто на 56%. Це збільшення значно вище, ніж у середньому по всьому польському експорту (18,7% у річному обчисленні), і водночас є найвищим серед основних партнерів Польщі. Це сприяло просуванню України в період, що розглядається, на дев'яте місце серед одержувачів товарів з Польщі, найвище з моменту здобуття незалежності. Частка України у польському експорті також була рекордною та збільшилася до 2,8 відсотка. (проти 1,9% у другому кварталі 2021 року). Слід зазначити, що статистика зовнішньої торгівлі не включає в себе експорт озброєнь.

В умовах воєнного часу збільшення експорту в Україну було незвичайним. Це було пов'язано з кількома факторами. Україна в основному імпортує механічні та електричні машини та обладнання та їх частини, а також продукцію та транспортні засоби хімічної промисловості. Експортує, серед іншого мінеральні продукти, метали та дерево.

Динаміка експорту з окремих товарних груп була сильно диверсифікована - від багаторазового збільшення до глибокого падіння. Сильне зростання експорту торкнулося лише кількох товарних груп, що призвело до суттєвої зміни структури експорту в Україну.

З іншого боку, більш ніж у половині основних товарних груп (двозначні підрозділи класифікації товарної номенклатури зовнішньоекономічної діяльності) у другому кварталі спостерігалось зниження продажу порівняно з попереднім роком. Це стосувалося груп, що мали найбільше, крім транспортних засобів, значення в експорті в Україну до

війни, тобто механічних та електричних машин та обладнання, а також виробів із пластмас. За основними категоріями відбулося глибоке падіння експорту товарів народного вжитку.

У другому кварталі поточного року паливо стало найважливішою групою в імпорті з Польщі, становлячи 21% від загального обсягу. Це сталося насамперед за рахунок сильного, 15-кратного збільшення вартості експорту дизельного палива та бензину. Така незвичайна зміна польського експорту в Україну була викликана великим дефіцитом палива в Україні в умовах війни, що триває. З одного боку, було припинено постачання палива з Росії та Білорусії, а з іншого, внаслідок війни сильно постраждала інфраструктура нафтопереробки (наприклад, було зруйновано один із найбільших нафтопереробних заводів у Кременчуці). Одночасна блокада чорноморських портів призвела до усунення поставок з боку країн Євросоюзу.

Другою за величиною групою імпорту Україну були автотранспортні засоби. Вони охопили 18% всього імпорту. На великий приріст в даному випадку вплинуло рішення українського парламенту призупинити дію мит та ПДВ на імпорт автомобілів. Його метою було підвищення мобільності громадян України та пожвавлення економічної діяльності мікропідприємств та малих підприємств. Внаслідок цього зміни у період з квітня по червень цього року з Польщі до України приїхало понад 110 тисяч штук легкових автомобілів із пробігом, тобто, у чотири рази більше, ніж у другому кварталі 2021 року.

Збільшення імпорту було зафіксовано, зокрема, також у групах, що включають сільськогосподарські та харчові продукти. Найбільше зросли постачання свіжих овочів. Імпорт також збільшився у групі продуктів із тривалим терміном зберігання, тобто, м'ясних та макаронних консервів, мінеральної води та кави.

Унікальність такого сильного прискорення польського експорту в Україну ще й у тому, що воно відбулося за умов значного зниження вартості товарообігу України. За даними, опублікованими СОТ, вартість українського імпорту у другому кварталі цього року знизилася на 32%, а вартість експорту – на 46% [4].

Отже, враховуючи масштаб агресії та її наслідки, враховуючи польсько-українські економічні відносини, завдання, що стоять перед економікою, слід розділити на короткострокові, тут і зараз, і довгострокові, пов'язані з відновленням України. Ключові області включають:

–Необхідність підтримки польських підприємців, які хочуть захистити своїх співробітників і евакуювати.

–Забезпечення безперервності роботи підприємств, які через ситуацію, що склалася, були змушені або суттєво скоротити свою діяльність, або повністю її припинити (в тому числі через кадрову недостатність).

–Створення сприятливих умов для розвитку виробництва по обидва боки кордону, залучення інвестицій в українську економіку та збільшення товарообігу між країнами, внаслідок чого мінімізуються негативні чинники економічної та нелегальної міграції, а також економічний чинник розвитку українсько-польських відносини будуть відігравати важливу роль.

–Розвиток транскордонного співробітництва, що може сприяти підвищенню рівня життя населення на місцевому рівні та транскордонній інтеграції. Завдяки цьому польсько-українські відносини на міжрегіональному рівні створять нові можливості для співпраці по обидва боки кордону.

–Підтримка біженців щодо інтеграції та присутності на ринку праці, в тому числі запуск інструментів на системному рівні, які підтримуватимуть працевлаштування біженців,

процес зміни їх кваліфікації тощо. У довгостроковій перспективі це буде мають вирішальне значення для забезпечення робочих місць і джерел доходу для біженців. Таким чином, впровадження спрощених процедур щодо працевлаштування українських працівників стане одним із найважливіших питань. Деякі з цих постулатів підприємців уже втілені в спеціальному акті, який підготував уряд і розглянув цього тижня у парламенті.

–Необхідність вивчення впливу російської агресії на безперервність ланцюгів постачання деталей, комплектуючих та продукції для використання польськими компаніями.

Список використаних джерел:

1. Макар Ю. Сучасні українсько-польські відносини в контексті євроінтеграційних процесів. Чернівці: Чернівецький національний університет ім Юрія Федьковича, 2022, 170-173 с.
2. Міністерство розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства. *Розвиток експорту*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.me.gov.ua/Tags/DocumentsByTag?lang>
3. ОЕС. *Торгівля Польщі та України*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: [https://oec.world/en/profile/bilateral-country/pol/partner/ukr#:~:text=1995-, In%202020%2C%20Poland%20exported%20%245.68B%20to%20Ukraine.,to%208705\)%20\(%24106M\)](https://oec.world/en/profile/bilateral-country/pol/partner/ukr#:~:text=1995-,In%202020%2C%20Poland%20exported%20%245.68B%20to%20Ukraine.,to%208705)%20(%24106M))
4. Rzeczpospolita. *Торгівля Польщі з Україною швидко зростає*. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.rp.pl/handel/art37261041-szybko-rosnie-handel-polski-z-ukraina>

Поворозник М.

доктор філософії, докторант кафедри
Міжнародного обліку та аудиту,
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. В. Гетьмана»
м. Київ, Україна

ГЛОБАЛЬНА СИСТЕМНА ДИВЕРСИФІКАЦІЯ СУБ'ЄКТНОЇ СТРУКТУРИ СВІТОВОГО РИНКУ ІНЖИНІРИНГУ

Неухильно зростаючий світовий попит на послуги інжинірингового профілю є потужним рушієм системної диверсифікації суб'єктної структури глобального ринку інжинірингу. Так, комплексний аналіз сучасної конкурентної диспозиції інжинірингових компаній на глобальному ринку дає підстави зробити висновок про доволі неоднорідну і диверсифіковану структуру операторів глобальної інжинірингової індустрії, яка включає чотири репрезентативні групи. Так, до першої групи інжинірингових компаній належать зарубіжні фірми, що спеціалізуються на консалтинговому й аудиторському обслуговуванні бізнес-діяльності, а також наданні професійних послуг у сфері управління інформаційними потоками на базі комп'ютерної техніки й відповідного програмного забезпечення. Другу групу компаній глобальної інжинірингової індустрії репрезентують консалтингові фірми, котрі функціонують у статусі системних інтеграторів. Інакше кажучи, інжинірингові компанії даної групи взаємодіють виключно з топ-менеджментом різнонаціональних суб'єктів господарювання та спеціалізуються переважно на впровадженні на підприємствах своїх клієнтів інформаційних систем документообігу, у тому числі з

використанням іноземного програмного забезпечення. Відтак – робота компаній даної групи базується виключно на принципах проєктного менеджменту з виведенням за рамки спеціалізаційного профілю усього комплексу питань, пов'язаних із впровадженням облікових процедур, розробкою технологій їх практичної імплементації у реальну бізнес-практику, а також управлінням фінансовими потоками своїх клієнтів. Своєю чергою, до третьої групи компаній глобальної інжинірингової індустрії належать проєктні фірми, котрі спеціалізуються виключно на процесах оптимізації чинних бізнес-моделей своїх замовників. Зазначена група фірм повною мірою дистанціюється від впровадження розроблених інжинірингових рішень у реальну бізнес-практику та розроблення будь-яких технологічних рекомендацій з цього приводу. І, нарешті четверта група компаній глобального інжинірингу займається практичним впровадженням на підприємствах реінжинірингових процесів з акцентуванням основного професійного інтересу на питаннях щодо реорганізації чинних виробничих й управлінських структур бізнес-діяльності, а також впровадження ефективних механізмів антикризового менеджменту. Принагідно відзначимо, що їх професійна діяльність спрямована на задоволення попиту різнонаціональних економічних суб'єктів на послуги професійного інжинірингового обслуговування не тільки у випадку настання різного роду проблем з виробничими процесами, але й разі удосконалення чинних корпоративних стратегій і бізнес-моделей управління доходами й витратами компаній, реорганізації управлінських систем, впровадження реінжинірингових систем, інформатизації виробничих і збутових процесів тощо.

Разом з тим, попри доволі диверсифіковану суб'єктну структуру глобальної інжинірингової індустрії, найбільшу

приспосованість до техноглобалізаційних умов демонструють нині ті суб'єкти, котрі здатні до оперативної адаптації своїх професійних операцій до ринкових потреб способом їх системної модернізації, впровадження якісно нових підходів у роботі зі споживачами та постійного оновлення номенклатури пропонованих інжинірингових послуг. З огляду на це, цілком закономірним є той факт, що найбільший вплив на інжинірингові механізми розвитку міжнародного науково-технологічного обміну справляють багатонаціональні підприємства. Можемо аргументовано стверджувати, що саме транснаціональний канал глобалізації ринку інжинірингових послуг є нині найпотужнішим механізмом їх включення у міжнародний науково-технологічний обмін.

Таблиця 1

**Топ – 20 глобальних інжинірингових компаній
за ринковою капіталізацією у 2022 р.**

Рей- тинг	Корпора- ція	Країна походження	Ринкова капіталі- зація, млрд дол. США	Ціна акцій, дол. США	Сукупний дохід у 2021 р., млрд дол. США	Чистий прибуток у 2021 р., млрд дол. США	Загальні активи, млрд дол. США
1	Siemens AG Company	Німеччина	86,44	107,74	75,25	9,26	166,9
2	ABB Company Ltd	Швейцарія	54,68	28,54	28,94	5,78	40,3
3	Emerson	США	49,36	83,10	18,54	3,68	24,7
4	Hitachi Company Ltd	Японія	48,45	50,42	90,22	8,63	91,9
5	Neste	Фінляндія	35,91	46,76	17,56	2,33	14,1
6	China State Construction Engineering	Китай	31,75	0,76	292,77	15,62	338,0
7	Larsen & Toubro	Індія	31,12	22,15	20,28	2,41	42,2
8	Kone	Фінляндія	23,25	44,87	12,23	1,56	10,1

9	China Communications Construction	Китай	17,07	1,27	106,04	7,29	236,3
10	ASM International	Нідерланди	13,60	280,17	2,01	0,69	2,7
11	Spirax-Sarco Engineering	Великобританія	10,03	13,60	1,81	0,42	2,6
12	Tetra Tech	США	7,77	144,88	3,30	0,28	2,6
13	ABB India	Індія	7,15	33,78	0,92	0,09	4,1
14	Grupo ACS	Іспанія	6,39	22,71	40,34	0,40	41,1
15	Mas Tec	США	5,51	72,52	7,95	0,48	7,1
16	Worley	Австралія	5,05	9,64	7,14	0,11	7,6
17	The Weir Groupe	Великобританія	4,65	1,79	2,61	0,28	3,5
18	Andritz	Австрія	4,29	43,27	7,50	0,55	9,1
19	IMI plc	Великобританія	4,01	1,54	2,51	0,33	2,2
20	Sembcorp	Сінгапур	3,84	2,15	7,07	0,62	14,4
Усього			450,33	X	744,99	60,81	1061,5

* - дані станом на липень 2022 р.

Вважаємо, що транснаціональний канал пов'язаний з «вбудовуванням» багатонаціональних підприємств у структуру національних інжинірингових ринків різних держав насамперед через обслуговування локальних споживачів, аутсорсинг інжинірингових сервісів місцевим компаніям, загострення міжфірмової конкурентної боротьби за найбільш вигідні, з економічної точки зору, замовлення на інжинірингове обслуговування економічної діяльності. Так, ринкова капіталізація топ-20 (табл.1) найбільших світових інжинірингових компаній становила на кінець 2021 р. понад 450 млрд дол. США, їх загальні активи – 1,1 трлн; сукупний дохід, отриманий компаніями за підсумками 2021 р. – майже 745 млрд, а чистий прибуток – біля 61 млрд. Це є свідченням панування у глобальній інжиніринговій індустрії олігополістичних конкурентних відносин з домінуванням значної кількості великих корпоративних бізнес-структур та широкими можливостями привласнення ними монопольно високих прибутків.

СЕКЦІЯ 11.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, проректор,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

Малахов Р.В.

аспірант,
*Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна*

ЗРОСТАННЯ ПОПИТУ НА ЗРОЮ У СВІТІ НА ТЛІ ВІЙНИ

Продажі зброї у світі зростають сьомий рік підряд. 100 найбільших компаній галузі у 2021 році досягли показника 592 мільярдів доларів США, що на 1,9 відсотка більше порівняно з 2020 роком. Хоча темпи зростання у 2020-21 роках були вищими, ніж у 2019-20 роках (1,1 відсотка), вони все ж були нижчими за середній показник за 4 роки до пандемії Covid-19 (3,7 відсотка). Левова частка, як і раніше, припадає на США. Американські виробники озброєнь забезпечують добру половину світових продажів. Вони очолюють список з часу його створення у 2015 році. Однак продажі на північноамериканському ринку в 2021 році дещо знизилися.

Продажі 100 найбільших у світі виробників озброєнь зростають, навіть попри негативний вплив пандемії COVID на

світову економіку у 2021 році. Лідером залишаються США, але й інші країни збільшують обсяги виробництва.[1]

2021 рік був не найкращим для бізнесу: бракувало робочої сили, ланцюги поставок було порушено, а товари надходили із запізненням або не надходили взагалі. Як і в попередньому році, основною причиною бізнесових негараздів була пандемія COVID-19. В цьогорічній доповіді Стокгольмського міжнародного інституту дослідження проблем миру SIPRI, вбачають причину спаду у своєрідному "тривалому ковіді" економіки, який досі не "вилікували". "Проблеми, спричинені порушенням ланцюгів постачання, вдарили по американських компаніях чи не найсильніше. Додайте до цього високу інфляцію в США у 2021 році, і це будуть дві основні причини".[1]

У Європі, навпаки, торік продажі зросли - на 4,2 відсотка. Такими були дані до повномасштабного російського вторгнення в Україну 24 лютого 2022 року.

Згідно зі звітом SIPRI за 2022 рік, агресивна війна призвела до різкого зростання попиту на зброю в Європі та США. З усією зброєю, яка надходить в Україну, США та Європа вичерпали значну частину своїх запасів. Їх потрібно поповнювати. Замовлень буде більше, але поки рано говорити, чи призведе це до збільшення доходів вже у 2022 році.

У звіті міністр оборони України Олексія Резнікова за рік діяльності на посаді наводиться перелік зразків озброєння та військової техніки переданої Україні за останній час у якості матеріально-технічної допомоги [2] та придбаної за бюджетні кошти:

- Zenітно-ракетні та zenітно-артилерійські комплекси IRIS-T, NASAMS, Stormer HVM, Dual Mount Stinger, Gepard;
- Кілька десятків систем MLRS трьох видів;
- Сотні артилерійських систем калібру 155-мм (серед них

AHS Krab, Caesar, Zuzana) та 105-мм;

- Понад 1,3 млн артилерійських боєприпасів різних типів;
- Сотні БТР та БМП (зокрема, VAB, FV103 Spartan, FV104 Samaritan (медичний), FV106 Samson (ремонтно-евакуаційний), Patria SISU XA-185);

- Сотні броньованих автомобілів (Bushmaster, Iveco M40, Pinzgauer (санітарний), Mastiff, Husky, Wolfhound, Iveco Lince, Ford Senator, МаххPro MPV MRAP, Dingo тощо);

- Сотні броньованих машин HMMWV різних модифікацій;

- Протирадарні ракети HARM;

- Протикорабельні системи Harpoon;

- Патрульні катери Dauntless Sear Ark різних типів;

- Сотні мінометів;

- Тисячі протитанкових ракетних комплексів (Javelin, NLAW, Milan, BGM-71 TOW, RBS 56 BILL тощо)

- Тисячі РПГ і гранатометів (серед яких Matador, Carl Gustaf, Panzerfaust 3, M80 Zolia, LGL, Bulspike тощо)

- Понад тисячу переносних зенітно-ракетних комплексів (Stinger, Piorun, GROM, Mistral, LMM Martlet, Starstreak);

- Десятки радарів ППО та конрбатарейних РЛС різних типів;

- 5 типів ударних та понад 20 типів розвідувальних БПЛА (Bayraktar TB2, Phenix Ghost, FlyEye, RQ-20 Puma, Black Hornet тощо);

- Баражуючі боєприпаси Switchblade-300;

- Десятки комплексів протидії БПЛА та сотні антидронових рушниць;

- Мостокладні танки Viber, понтони, десятки одиниць інженерної техніки;

- Броньовані ремонтно-евакуаційні машини Bergenpanzer;

- Техніка для розмінування;

- Засоби тактичного зв'язку;

• Тисячі одиниць різних типів стрілецької зброї та багато іншого.

Вказується, що на даний момент для посилення систем ППО/ПРО досягнуто принципових домовленостей щодо ЗРК «Aspide» (Іспанія), ЗРК «Crotal» (Франція) та ЗРК Hawk-23 (перші системи будуть надані Іспанією за згоди США, завершується підготовка екіпажів). Також тривають переговори щодо ЗРК SAMP-T (Франція).[2]

Зараз же тільки німецький виробник Rheinmetall очікує стрибка замовлень для свого оборонного підрозділу на 30-40 відсотків у 2023 році. Цей прогноз ґрунтується на необхідності поповнення запасів бронетехніки, поставленої Україні. Тож майбутніх замовлень не бракує, не вистачає іншого ресурсу.

Прикладом цього є замовлення США на протитанкові ракети Javelin. Станом на кінець жовтня 2022 року США поставили Україні 8500 таких ракет, що відповідає трьом-чотирьом рокам виробництва.

Тож це виклик для компаній: вони отримують більше замовлень, але чи можуть вони встигнути усі їх виконати?" Чим довше триває війна, тим гостріше постає питання про те, скільки зброї західні країни направлять в Україну. Деякі країни вже намагаються знайти цей баланс. Ідеться про те, щоб збалансувати власні потреби і підтримати Україну, але водночас ми знаємо, що запаси закінчуються і потрібно надолужувати, щоб поповнити їх.

Деякі країни ЄС масово озброюються у відповідь на загарбницьку війну Путіна. Польща хоче подвоїти кількість своїх військових протягом п'яти років, Фінляндія посилює протиповітряну оборону. Греція, Франція та Італія закупають нову зброю на мільярди євро. Невдовзі після початку війни канцлер Німеччини Олаф Шольц (Olaf Scholz) оголосив про виділення 100 мільярдів євро зі спеціальних фондів для Бундесверу.[1]

Якщо подивитися на Азію та Близький Схід, то помітно, що на Близькому Сході спостерігається найшвидше зростання. П'ять компаній, що базуються тут, продемонстрували найвищі темпи зростання серед усіх регіонів, представлених у топ-100 2021 року.

В Азійському регіоні спостерігається постійна тенденція до нарощування темпів зростання, зокрема, Китаєм. За останні роки країна стала другим найбільшим виробником озброєнь у світі, і лише США наразі виробляють більше. Збільшення обсягів продажу озброєнь відображає масштаби модернізації військової техніки Китаю та прагнення країни вийти на рівень самодостатності у виробництві усіх основних категорій озброєнь. З 2017 по 2021 рік Китай, як і Індія, Єгипет та Алжир, отримував більшу частину своїх озброєнь з Росії.

Російська збройна промисловість у 2021 році зростає мінімально, але це не є новим явищем. Згідно з доповіддю SIPRI, однією з причин цього є доручення російського уряду у 2016 році військово-промислому комплексу збільшити обсяги виробництва цивільної продукції. Вторгнення Росії в Україну, змінило цю тенденцію, оскільки оборонні компанії будуть змушені підтримувати воєнні зусилля.

Наразі існує дефіцит комплектуючих для виробництва зброї. Економічні санкції, запроваджені західними країнами, не дозволяють Росії безперешкодно імпортувати мікросхеми та напівпровідники. Однак вони вкрай необхідні для виробництва, наприклад, ракет чи танків.[1]

Російська армія втратила в Україні до 40% боєздатних частин - до 94 тис. убитих та 70 тис. поранених. Росія гарячково проводить мобілізацію та підготовку. Вона зараз готує у центрах підготовки в Росії, Білорусі ось цих мобілізованих. Швидко діє система ВПК — працюють, як вони сказали, три зміни, виробляють нові системи озброєння, поштучно ракети їх

небагато, але вони виготовляють їх. Поряд із тим, що вони з Ірану, Північної Кореї, Африки повертають колишню зброю, яку вони поставили. Тобто дефіцит озброєння — проблема сьогодення. Росія атакує громадянське населення України, запускаючи хвилі ракет на енергетичну інфраструктуру України. Українські військові для проведення військових операцій не залежать від цієї енергетичної інфраструктури.[5]

Експерти SIPRI побоюються нової гонки ядерних озброєнь.[3] Нове дослідження SIPRI вказує на небезпечну тенденцію та підтверджує прогноз про зміну епох у світовій політиці. Особливе занепокоєння це викликає на тлі війни РФ проти України. У найближче десятиліття на світ чекає новий виток гонки ядерних озброєнь. Як зазначають експерти, всі дев'ять держав, які мають ядерну зброю, - Росія, США, Китай, Франція, Великобританія, Пакистан, Індія, Ізраїль та Північна Корея - починають активно модернізувати свій арсенал.

Загальна кількість ядерних боеголовок, за даними SIPRI, на січень 2022 року склала 12 705 одиниць, з них 9440 - активні та потенційно готові до використання у військових цілях:

Росія - 4477
США – 3708
Китай - 350
Франція -290
Великобританія – 180
Індія -165
Пакистан - 160
Ізраїль – 90
Північна Корея - 20

Порівняно з минулим роком це число дещо знизилося - у січні 2021 року налічувалося 13 080 боеголовок. Проте, як наголошують експерти, зменшення пояснюється не роззброєнням, а зняттям із озброєння Сполученими Штатами

та Росією застарілих систем, що було заплановано ще кілька років тому. Число ж активних боеголовок за рік практично не змінилося.

Наприклад, на авіабазі Бундесверу в Бюхелі, що у федеральній землі Рейнланд-Пфальц, зберігається близько 20 атомних бомб.[4] У разі крайньої необхідності американські водневі бомби B61 будуть скинуті німецькими пілотами винищувачів-бомбардувальників Люфттваффе. З 2023 року американські атомні бомби, що знаходяться на військовій базі Бундесверу в Бюхелі, мають замінити на їхню нову модель B61-12. Такі вдосконалені бомби можна не тільки наводити на ціль, а й регулювати їхню вибухову потужність.

Сполучені Штати Америки спрямують близько 10 мільярдів доларів на модернізацію своїх атомних бомб, розміщених у ФРН. Німеччина своєю чергою витратить мільярди євро на купівлю відповідних носіїв - винищувачів-бомбардувальників F-35.[4]

Більше того, у SIPRI бачать зміну світової тенденції. "Є чіткі ознаки того, що зменшення ядерних арсеналів, що мало місце після закінчення холодної війни, завершилося. Усі ядерні держави зараз розширюють або модернізують свій арсенал, а більшість із них ще й переходять до агресивнішої риторики щодо застосування атомної зброї та її ролі у їхній військовій стратегії

На Росію та США сукупно припадає зараз понад 90 відсотків світового ядерного арсеналу. Аналітики SIPRI особливо відзначають, що на початок цього року, за їхніми підрахунками, РФ - на додаток до стратегічних ядерних озброєнь - мала 1912 зарядів тактичної ядерної зброї.[3]

Експерти зі Стокгольмського інституту обмовляються при цьому, що серед фахівців немає єдності з приводу того, що відносити до тактичних ядерних озброєнь. У цілому нині,

російські нестратегічні ядерні сили, на їхню думку, мають на меті нівелювати слабкість конвенційної частини озброєнь армії РФ - і вирівняти ядерний паритет РФ зі США.

В останні місяці інтенсивно розвивається ядерна програма Китаю: згідно з супутниковими знімками, КНР зараз веде спорудження близько 300 нових пускових шахт для ракет. За припущеннями, за минулий рік атомною зброєю було оснащено і новий китайський підводний човен.

Про розширення свого ядерного арсеналу за минулий рік повідомила Великобританія, що стало відмовою від політики роззброєння, якої країна дотримувалася останні десятиліття. Раніше Лондон неодноразово критикував Росію та Китай за небажання публікувати повну статистику про їхні ядерні програми, проте тепер Великобританія сама заявила, що засекретить дані про власні атомні озброєння.

Торік Франція оголосила про старт розробки підводних човнів нового третього покоління, з ядерною зброєю на борту. Різні програми модернізації реалізують зараз також Індія, Пакистан та Ізраїль. При цьому ізраїльська сторона офіційно не підтверджує, але й не спростовує наявність у себе ядерної зброї.

Північна Корея за минулий рік дедалі послідовніше ставила ядерне озброєння до центру власної доктрини національної безпеки. І хоча протягом останніх 12 місяців Пхеньян не проводив ядерних випробувань, експерти SIPRI оцінюють ядерний потенціал країни приблизно в 20 боєголовок і наявність вихідних матеріалів для створення ще 20-25 атомних зарядів.[]

Незабаром США і Росії також більше не доведеться дотримуватись узгодженої ними максимальної кількості розгорнутих ядерних боєприпасів, тому що у 2026 році закінчується термін дії Договору про скорочення стратегічних

наступальних озброєнь (СНО-3).. Цей договір щодо заходів з подальшого скорочення та обмеження стратегічних наступальних озброєнь - єдиний елемент колись всеосяжної системи договорів з контролю над озброєннями, що залишився. Він, зокрема, обмежує й кількість одиниць стратегічної ядерної зброї, таких як ракети великої дальності. Враховуючи війну Росії з Україною та напрямок еволюції Республіканської партії США, нова угода у цій сфері є малоімовірною. І це може призвести до старту нового етапу конкуренції між Китаєм, Росією та США у сфері ядерних озброєнь. Але те ж саме стосується і дуже динамічних нових ядерних держав, таких як Індія, Пакистан і Північна Корея. Таким чином загроза ядерної війни зараз значно вища, ніж десять років тому.[3]

Висновки. Агресивна війна призвела до різкого зростання попиту на зброю в Європі та США. Деякі країни ЄС масово озброюються у відповідь на загарбницьку війну Путіна. З усією зброєю, яка надходить в Україну, США та Європа вичерпали значну частину своїх запасів. Їх потрібно поповнювати. Замовлень буде більше, але поки рано говорити, чи призведе це до збільшення доходів вже у 2022 році.

Після десятиліть політики ядерного роззброєння всі держави, які мають цей вид зброї, нині витрачають величезні суми на розробку нових ядерних боєголовок та відповідних засобів доставки, таких як ракети, кораблі, підводні човни чи літаки. Усі ці країни активно займаються модернізацією своїх арсеналів. Для країн-членів ядерного клубу розвиток їхнього потенціалу має велике значення.

Список використаних джерел:

1. Звіт SIPRI: зростання попиту на зброю у світі на тлі війни
<https://www.dw.com/uk/zvit-sipri-u-sviti-zris-popit-na-zbrou-na-tli-vijni-rosii-proti-ukraini/a-63987540?maca=ukr-rss-ukrnet-ukr-all-3816-xml>

2. Западное оружие для Украины: перечень предоставленной и приобретенной военной техники <https://flot2017.com/zapadnoe-oruzhie-dlya-ukrainy-perechen-predostavlennoj-i-priobretennoj-voennoj-tehniki/>

3. Ядерна зброя: світ вчиться "любити" атомну бомбу? <https://www.dw.com/uk/yaderna-zbroia-svit-vchytisia-liubyty-atomnu-bombu/a-62291268>

4. SIPRI: Гонка ядерних озброєнь починається знову <https://www.dw.com/uk/sipri-honka-yadernykh-ozbroien-pochynaetsia-znovu/a-62110372>

5. Романенко Є.О. Росія визнана державою-спонсором тероризму // Membership in the WTO: Prospects of Scientific Researches and International Technology Market: Materials of the VII International Scientific-Practical Conference. In two volumes. Volume I – Calgary (Canada): Regional Academy of Management, 2022 – p.82-89

СЕКЦІЯ 12.

МЕДИЦИНА

Толмач Г.А.

студентка ІІ медичного факультету,
*Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

Демочко Г.Л.

доцент кафедри суспільних наук,
*Харківський національний медичний університет
м. Харків, Україна*

АНАЛІЗ МЕТРОЛОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я: ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Медицина та охорона здоров'я — сфера інтересів та роботи людини, які на забезпечують ефективність, якість та безпеку надання медичних послуг. Одне з основних призначень метрології у сфері медицини — встановлення придатності до застосування засобів вимірювальної техніки, що базуються на результатах контролю їхніх характеристик. Регулюється це питання і не законодавчому рівні: 1 січня 2022 року було суттєво доопрацьовано оновлено ЗУ «Про метрологію та метрологічну діяльність» [1].

Основними технологічними характеристиками будь-якого електровимірювального приладу є клас точності й межа основної похибки, межа допустимої систематичної основної складової та допустимого відхилення випадкової складової

похибки, вимірювальними величинами яких є струм, напруга, їх відношення, опір, частота, потужність, ємність, індуктивність.

Медичні апарати, що використовуються для фізіотерапевтичних процедур: магнітна та лазерна терапія, електрофорез, УВЧ, лазерні камери, дефібрилятори та ін.; для відтворення нормованих зовнішніх факторів, тобто навантажень, що використовують випробувальне обладнання: печі, сушильні шафи, сита — усі обов'язково повинні мати свідоцтво про придатність до застосування, а також проходити контроль вихідних параметрів [2]. Засоби вимірювальної техніки, які використовуються для отримання даних про стан хворого, такі як діагностичне обладнання, ваги, тонометри та ін., повинні обов'язково мати свідоцтво про повірку, державну метрологічну атестацію [3].

Для контролю метрологічних параметрів, забезпечення єдності вимірювань та збереження одиниць вимірювань, у країні створено 44 державних первинних еталонів одиниць фізичних величин для метрологічного забезпечення низки галузей народного господарства, у тому числі й медицини. 38 із них знаходиться в Харкові, в Інституті метрології [4].

Дану проблему досліджували такі науковці як О.А. Рамазанова-Стьопкіна, В.М. Мокійчук, М.М. Терепа, проф. д. техн. н. В.Ю. Кучерук, та ін. Постійно працюють метрологічні організації, такі як ДП «Житомирстандартметрологія», ДП «Одесастандартметрологія», Головні управління Держспоживслужби в містах, ЕТЦ Еталон, ДП «КИЇВОБЛСТАНДАРТМЕТРОЛОГІЯ», ДП «Харківський регіональний науково-виробничий центр стандартизації, метрології та сертифікації», НЦ «Інститут метрології» та ін.

Розглянемо проведення метрологічного нагляду в лікувальних установах різних років:

- відповідно до витягів з інформації про результати планового державного метрологічного нагляду [там само] в медичних закладах Міністерства охорони здоров'я України й інших міністерств і відомств за перший квартал 2002 року, було перевірено 106 закладів: санепідемстанції, лікувально-профілактичні заклади, аптеки, станції переливання крові, бюро судмедекспертизи, фармфабрики. Порухення різноманітних метрологічних норм і правил виявлені в 87% (!) перевірених організацій;

- відповідно до результатів здійснення метрологічного нагляду Головним управлінням Держпродспоживслужби в Чернівецькій області [там само] протягом 2021 року, протягом 2021 року проведено перевірки у 7 медичних закладах, з них у 6 суб'єктів господарювання було виявлено наступні порушення: неповірені вимірювачів артеріального тиску, манометри кисневі, гігрометри психрометричні, апарати ультразвукової діагностичної системи, пульсоксиметри, кардіодефібрилятори, та ін.

Потрібно розуміти, що з часом будь-яка медична апаратура старіє, її технічні показники йдуть на спад і в результаті помилковий діагноз, марний або навіть шкідливий вплив лікування. До того, ж треба робити повірку медичної техніки за сучасними стандартами, які подекуди нехтуються [5]. Поточні і достовірні дані, отримані за допомогою засобів вимірювальної техніки допомагають лікарям дізнатися про стан хворого. Тому забезпечення єдності вимірювань, згідно з Законом "Про метрологію та метрологічну діяльність" в метрологічній діяльності завжди є актуальним, адже результати аналізів конкретного зразка біологічного матеріалу повинні бути однакові, незалежно від того, де вони зроблені — у міській поліклініці, сільській лікарні чи іншій медчастині.

Також врахуємо, що після всіх подій, які трапилися з початку 2022 року, багато обладнання постраждало під час обстрілів та неможливості їх обслуговування у зв'язку з ситуацією в країні.

Тож можна зробити такі висновки:

✓ внутрішньолабораторний контроль якості проводиться вкрай недостатньо, а зовнішня оцінка й зовсім відсутня;

✓ неможливо установити, скільки видів медичного устаткування використовується нині в Україні;

✓ рідко яка установа охорони здоров'я може похвалитися повною укомплектованістю новим та сучасним обладнанням, яке, у свою чергу, періодично потребує ремонту, адже рівень розвитку медичної техніки показує стан технічного прогресу у всіх напрямках діяльності установ, без якісної техніки неможливе проведення наукових досліджень, а також здійснення реалізації потенціалу сучасних технологій, розробки систем автоматизованого контролю та управління - основного елементу технічного прогресу.

Тобто потрібно розуміти, що постійний контроль, підтримання роботи медичної апаратури на належному рівні є дуже важливим для подальшого становлення та підтримання медичної сфери, адже метрологія має важливе значення для науково-технічного прогресу, оскільки без вимірювань, без постійного підвищення їх точності неможливий розвиток жодної з галузей науки і техніки. Завдяки точним вимірюванням стали можливими численні фундаментальні відкриття.

Крім того, технічний прогрес не стоїть на місці, з'являються нові технології, які спричиняють певні зміни. Прогрес висуває нові вимоги, що суттєво змінюють запити людей, тому необхідне вивчення та узагальнення сучасних

аспектів модернізації науки в галузі метрології в медицині на основі інноваційних технологій.

Список використаних джерел

1. Закон України №1314-VII «Про метрологію та метрологічну діяльність» від 01.01.2022. – Електронне джерело. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1314-18#Text>
2. Метрологія в медицині. – Електронне джерело. – Режим доступу: <https://odesa.consumer.gov.ua/uk/930-metrologiya-v-meditsini>
3. Костенко В. Систематична метрологічна перевірка медичних приладів – гарантія якісної медичної послуги. – Електронне джерело. – Режим доступу: <https://www.bsmu.edu.ua/blog/2039-metrologichna-povirka/>
4. Гаташ В. Метрологія у «білому халаті» / В. Гаташ // Дзеркало тижня. – Електронне джерело. – Режим доступу: https://zn.ua/ukr/HEALTH/metrologiya_v_bilomu_halati.html
5. Рамазанова-Стьопкіна О.А., Мокійчук В.М. Метрологічні аспекти діяльності медичних лабораторій у рамках стандарту ДСТУ EN ISO 15189:2015 / О.А. Рамазанова-Стьопкіна, В.М. Мосійчук // Український метрологічний журнал. – 2016. – № 1. – С. 53-55.
6. Законодавчо-нормативна база в метрології медицини : навчально-методичні матеріали / Укладач : В. Р. Сердюк. – Вінниця : ВНТУ, 2017– 156 с.

Шкроб`як А.С.

*Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Погоріла І.О.

*доцент кафедри біології,
Національний медичний університет
імені О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

ХВОРОБА ПОМПЕ У ДІТЕЙ

Хвороба Помпе (ХП) - рідкісне генетичне захворювання, що спричиняє метаболічні порушення в роботі м'язів, які призводять до прогресуючої м'язової слабкості. Захворювання характеризується особливо тяжким перебігом та високою смертністю у ранньому дитячому віці.

За даними МОЗ, наразі прийнято вважати, що частота захворювання складає 1:40000, а діти з ранньою формою хвороби помирають у віці до одного року. Станом на 2021 кількість діагностованих випадків хвороби Помпе в Україні становила 6, а в 2022 - 8 (всі діти). Відповідно до світової статистики, потенційних хворих, особливо з пізньою формою захворювання, значно більше, тож проблемою на сьогодні є діагностика.

Метою даної роботи є аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури щодо класифікації, особливостей перебігу діагностики та лікування хвороби Помпе у дітей.

Хвороба Помпе - це метаболічне захворювання, також відоме як дефіцит кислотої мальтази (AMD), порушення накопичення глікогену (GSD) типу II, глікогеноз типу II,

дефіцит кислоти альфа-глюкозидази. Це захворювання викликане мутаціями в гені, що кодує кислотну α -глікозидазу (GAA), лізосомну гідролазу, необхідну для розщеплення глікогену. Недостатня кількість чи відсутність ферменту в лізосомах при хворобі Помпе призводить до накопичення глікогену в клітинах організму, зокрема м'язових клітинах. При цьому, тяжкість перебігу хвороби залежить як від типу мутації, притаманної певній етнічності, так і від віку в якому було зафіксовано прояви захворювання [1].

Прийнято розглядати дві класичні форми хвороби Помпе, а саме класична інфантильна форма та хвороба (IOPD) Помпе з пізнім початком (LOPD).

Класична інфантильна форма ХП маніфестує у віці до 12 місяці та характеризується майже повною відсутністю синтезу GAA (активність менше 1%) та накопиченням глікогену у м'язових клітинах та кардіоміоцитах, що призводить до серйозних порушень роботи серця ТВ дихальних функцій. Ранній розвиток симптомів призводить до більшої смертності переважно через розвиток кардіореспіраторної недостатності. Діти з інфантильною формою доживають в середньому до 8,5 місяців.

Симптомокомплекс включає слабкість м'язів обличчя, тулуба, кінцівок. Варто зазначити, що слабкість ротоязикових м'язів сильно порушує процеси ковтання немовлят. Через недостатню функціональну здатність дихальних м'язів, зокрема діафрагми, частина дітей потребує штучної вентиляції легень. Відомими ускладненнями серцева-судинної системи є гіпертрофія шлуночків, обструкція шлуночкових вихідних трактів з подальшим зменшенням фракції викиду, кардіоміопатія та серцева недостатність. Пацієнти страждають від аритмії, переважно тахікардії [2]. У хворих з інфантильною ХП особливо страждають згиначі ший, та кінцівок, переважно в

ділянці стегового суглоба та згиначі стопи. Це зумовлює труднощі у прийнятті сидячого положення та ходінні, через що виникає необхідність використання додаткового ортопедичного спорядження. Для них також характерний виражений гіперлордоз та прогресуючий сколіоз [3].

Пізня форма проявляється у дітей віком після 12 місяців та дорослих до 50 років і характеризується не повною відсутністю ферменту а лише погіршенням його роботи. Типовими проявами є повільно прогресуюча дисфункція скелетних м'язів, особливо слабкість м'язів черевної стінки, м'язів передньої стінки живота і проксимальних відділів кінцівок. Найпоширенішими скаргами серед пацієнтів з пізньою формою є труднощі під час підняття з лежачого положення, зміна ходи швидка втома при легких фізичних навантаженнях, задишка. Також розвивається гіперлордоз поперекового відділу та сколіоз. Слід зазначити, що під час пізньої форми значно рідше розвивається розвиток кардіоміопатії [4].

Діти з хворобою Помпе тяжко опановують навички повзання та сидіння, мають проблеми з триманням голови. Спостерігається загальна м'язова слабкість, особливо помітний типовий вигляд обличчя: ослаблена міміка, відкритий рот, заповнений часто збільшеним язиком. Немовля повільно набирає вагу та відстає у фізичному розвитку.

У зв'язку з високою смертністю важливо вчасно діагностувати хворобу для покращення результатів лікування. Серед діагностичних методів для виявлення хвороби Помпе основним є, звісно, визначення ферментативної активності GAA у лейкоцитах або культурі фібробластів. Також ефективними є біохімічні дослідження рівня тетрасахариду глюкози в сечі (Glc4) та креатинфосфокінази (КФК), що є переважно підвищеними у хворих. Магнітно-резонансна

томографія (МРТ) скелетних м'язів, Електроміографія (ЕМГ), біопсія м'язів. Спідометрів показує типове форсоване зменшення життєвої ємності легень [5], [6].

Сучасні дослідження демонструють ефективність у діагностуванні ХП у пренатальному періоді. До прикладу, постійно відкритий рот та гіпертрофічна кардіоміопатія під час ультразвукового дослідження протягом третього триместру виявилися пренатальними розкладами, пов'язаними з ХП [7].

На сьогоднішній день пацієнтам з підтвердженим діагнозом хвороби Помпе рекомендована ферментна замісної терапія препаратом рекомбінантної людської α -глікозидази. Своєчасне лікування такими препаратами викликає зворотний розвиток кардіоміопатії у пацієнтів з інфантильною формою хвороби та покращує дихальну функцію [8].

У зв'язку з труднощами доставки до уражених тканин та поглинання препарату, проводяться клінічні випробування щодо покращення таргетності препарату з використанням пептидних та фосфорильованих олігосахаридних фрагментів у якості міток. Також сучасні дослідження націлені на пошук більш радикального та дієвого лікування, порівняно з пожиттєвою ферментною замісною терапією. А саме розглядаються перспективи генної терапії із застосуванням вектору на основі аденоасоційованого вірусу (AAV) для застосування *in vivo* та таргетної доставки до уражених хворобою тканин та лентивірусні (LV) вектори для *ex vivo* генної терапії гемопоетичними стовбуровими клітинами [9].

Отже, хвороба Помпе - рідкісне генетичне захворювання зі складним перебігом, особливо в ранньому віці. Тому для покращення тривалості та якості життя пацієнтів важливо вчасно діагностувати хворобу та розпочати лікування ферментативною замісною терапією. Важливим залишається розвиток наявних та методів лікування даної хвороби.

Список використаних джерел

1. L. Kohler, R. Puertollano, N. Raben /Pompe Disease: From Basic Science to Therapy/ *Neurotherapeutics* 2018; 15: 928–942
2. L.B. Bay, I. Denzler, C. Durand/Infantile-onset Pompe disease: Diagnosis and management/ *Archivos Argentinos de Pediatría* 2019;117(4):271-278
3. A. Hahn, A. Schänze /Long-term outcome and unmet needs in infantile-onset Pompe disease/ *Annals of Translational Medicine* 2019; 7(13): 283
4. Свиридова Н.К., Єлізарова О.В., Свистун В.Ю./ Хвороба Помпе/ *Східно-Європейський Неврологічний Журнал* 2017; 6(18): 4-10
5. J. S. Marques/The Clinical Management of Pompe Disease: A Pediatric Perspect/ *Children* 2022; 9(9), 1404;
6. І.Ю. Авраменко, Н.С. Косминіна /Хвороба Помпе: діагностиката сучасні підходи до терапії/ *Modern Pediatrics. Ukraine.* 5(109): 3944
7. Y.Li, L.Zhen, M.Pan /Retrospective analysis of prenatal ultrasound of children with Pompe disease/ *Taiwanese Journal of Obstetrics and Gynecology* 2022; 61(6): 995-998
8. P. Kishnani, D. Corzo, N. Leslie/Early treatment with alglucosidase alpha prolongs long-term survival of infants with Pompe disease/ *Pediatric Research* 2009;66(3):329-35.
9. Z. Unnisa, J. Yoon, J. Schindler/Gene Therapy Developments for Pompe Disease/ *Biomedicines* 2022; 10(2): 302

СЕКЦІЯ 13.

ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Волинець Т.В.

аспірант,

*Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору*

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

Марущак В.М.

аспірант,

*Інститут телекомунікацій і
глобального інформаційного простору*

Національної академії наук України

м. Київ, Україна

ВИЗНАЧЕННЯ ВЕКТОРА ПАРАМЕТРІВ РУХУ КОСМІЧНИХ ОБ'ЄКТІВ У ВЕЛИКОБАЗОВІЙ БАГАТОПОЗИЦІЙНІЙ ОПТИЧНІЙ СИСТЕМІ

Використання космічних систем різного призначення, а також інформації про стан космічної обстановки є основними чинниками переваги над противником у сучасній війні, що вимагає оперативного добування точної інформації про рух космічних об'єктів (КО), основою якої є дані національного каталогу КО [1].

Точна та оперативна інформація про космічну обстановку необхідна для вирішення завдань в інтересах національної

безпеки й оборони [2], а саме: оцінювання діяльності та потенціалу іноземних держав в навколосемному просторі; інформаційно-розвідувального забезпечення Збройних Сил України та інших силових структур; організації ефективної протидії іноземним космічним апаратам (КА) розвідки; оперативного планування цільового застосування національних супутників; налагодження зв'язку в разі виникнення різноманітних нештатних ситуацій на борту національних КА; забезпечення безпеки запуску та польотів КА, що виконують цільові завдання в інтересах Збройних Сил України.

Ведення та оновлення даних національного каталогу КО проводиться шляхом статистичної обробки траєкторних вимірювань радіолокаційних, оптичних і радіотехнічних наземних вимірювальних засобів. Аналіз стану таких засобів вказує, що на сьогоднішній день спостереження за КО можливе лише оптичними засобами спостереження (ОЗС) Державного космічного агентства України (ДКАУ), що на сьогодні є неприйнятними за точністю та оперативністю для більшості завдань.

Особливості визначення параметрів руху КО за допомогою ОЗС полягають у спрощенні методів обробки вимірювань азимута та кута місця цілі; отриманні повного вектора параметрів руху КО на основі інформації, яка обмежено береться з відкритих джерел в Інтернеті; використанні лінеаризованих методів прогнозування положення КО, що за умов обмеженості території України та невеликої кількості ОЗС не дозволяють з високою достовірністю вирішувати завдання національної безпеки й оборони.

Аналіз робіт [3], присвячених проблемі модернізації та розробці нових методів траєкторної обробки в інформаційних засобах, доводять, що запропоновані підходи, виходячи з

потреб оперативності, застосовують різноманітні спрощення, що знижує точність оцінок, або для забезпечення необхідних точнісних характеристик використовують числові методи, які характеризуються високою обчислювальною складністю, що призводить до зниження оперативності розрахунків. Виникає протиріччя між точністю й оперативністю визначення та прогнозування параметрів руху КО ОЗС.

Виходячи з викладеного, виникає актуальне науково-прикладне завдання, яке полягає в удосконаленні математичного забезпечення методів визначення параметрів руху КО за даними ОЗС.

Список використаних джерел:

1. Каневський Л. Б. Аналіз особливостей ведення каталогу космічних об'єктів за інформацією від вітчизняних оптичних засобів / Л. Б. Каневський, С. В. Ковбасюк // Вісник ЖДТУ. Технічні науки. – Житомир : ЖДТУ, 2011. – № 1 (56). – С. 50–56.

2. Про основи національної безпеки України: Закон України від 19.06.2003 № 964-IV (зі змінами, внесеними згідно із Законом України від 01.07.2010 № 2411-VI (2411-17)) [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу : <http://www.ukraine-nato.gov.ua>.

3. Козуб А.М., Зуйко В.О., Ніколаєнко О.Ю., Шумейко В.О. Аналіз досвіду використання космічних систем та безпілотних авіаційних комплексів в сучасних локальних конфліктах та перспективи їх розвитку. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони: зб. наук. пр. – К., 2018. – № 33 (3). – с.53-60.

Дзюба В.А.

Аспірант,

*Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору НАН України
м.Київ, Україна*

Зорін К.М.

науковий співробітник,

*Національний університет
“Києво-Могилянська академія”
м.Київ, Україна*

Шумейко В.О.

старший науковий співробітник,

*Інститут телекомунікацій і глобального
інформаційного простору НАН України
м.Київ, Україна*

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ТА СУСПІЛЬСТВА ПІД ЧАС ВІЙНИ: ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постійний розвиток інформаційних технологій, формування та розвиток інформаційного суспільства, спричинені процесами глобалізації та появою нових технологій створюють нові можливості та загрози для інформаційного середовища. Отже, питання становлення ефективної інформаційної політики набуває в останні роки все більшого значення, оскільки науково обґрунтована така політика сприяє досягненню високого рівня інформаційної безпеки, яка останнім часом стає однією з найважливіших складових національної безпеки і відповідно добробуту країни.

Інформаційна політика справляє значний вплив на соціальні та політичні процеси суспільства. Ефективна інформаційна політика сприяє зростанню рівня довіри суспільства до влади, налагодженню постійного діалогу держави та громадянського суспільства, підвищенню рівня політичної участі громадян та проведенню демократичних реформ. В той час як недемократична інформаційна політика викликає делегітимізацію влади, поширення різних форм політичного протесту, формування негативного іміджу держави тощо

На початку XXI століття розвиток і глобальне поширення інтернет-технологій зумовили появу самостійного віртуального інформаційно-комунікаційного простору, що має власні принципи функціонування.

Провідну роль у здійсненні комунікацій як на індивідуальному, так і на суспільно-політичному рівні відіграють інформаційні технології. Це істотно вплинуло на процеси управління суспільною свідомістю, дозволяючи суб'єктам комунікаційного впливу ефективно конструювати сприйняття суспільством політичної реальності.

Імплементация нових типів комунікації безпосередньо впливає на процеси взаємодії держави і суспільства, реалізацію публічної влади, що вимагає нових підходів до розуміння специфіки інформаційно-комунікаційної діяльності, політико-правових механізмів її регулювання.

Глобальне комунікаційне середовище має потужний маніпулятивний потенціал, що дає змогу технологічно озброєним суб'єктам ефективно здійснювати транзит цінностей і смислів у сегменти інформаційного простору певних соціальних груп, держав й спричиняти низьку стабільність політичних режимів. Методологія впливу на суспільну свідомість стала виключною прерогативою

інформаційних технологій, сфера яких охоплює створення, зберігання, поширення інформації.

Інформаційні технології активно застосовуються в процесі політичного управління як усередині держав, так і в зовнішньополітичному середовищі, включаючи діяльність із дестабілізації й зміни політичних режимів у країнах – жертвах інформаційної інтервенції [1]. Це актуалізує питання забезпечення інформаційної безпеки національних комунікаційних просторів і тому стало предметом політологічного аналізу.

У сучасних умовах інформаційні технології дедалі частіше розглядаються як потужний засіб інформаційної зброї, а взаємини технологічно провідних країн мають ознаки інформаційного протиборства. Ціннісно-смысловий транзит, що розглядається в рамках неоліберальної парадигми як процес демократизації суспільства, можна вважати одним з основних елементів ведення глобальних інформаційних воєн, а Інтернет – головним простором для забезпечення доступу до суспільної свідомості. При цьому інформаційні технології залишаються ключовим інструментом інформаційної агресії. Кібер-війни, психологічні та інформаційні операції, соціальний інжиніринг, нейропсихологія, нано-технології – усі ці явища посилюють роль інформаційних технологій, особливо в умовах збройної агресії.

В українській політичній і правовій науці вчені розкрили поняття інформаційної безпеки, звернули увагу на актуальність дослідження інформаційних технологій як ефективного засобу впливу на суспільну свідомість.

У віртуальному просторі намітилася тенденція радикалізації політичних настроїв. Мережеві спільноти стають віртуальним інструментом громадянського тиску на органи державної влади, змінивши класичні інституціональні форми.

Аналіз тенденцій і вироблення сценаріїв розвитку інформаційних технологій є актуальним завданням забезпечення інформаційної безпеки держав у тому числі й України, населення яких потерпає від зовнішньої агресії Росії.

Хоча інформаційні технології є складовою будь-якої війни, більшість розвинених країн уникають ініціатив щодо правового регулювання діяльності суб'єктів онлайн-медіа й не прирівнюють останніх до традиційних ЗМІ.

Проте політико-правові засади застосування інформаційних технологій в умовах війни мало досліджуються, що є неприпустимим у сучасних реаліях розвитку науки і техніки у всьому Світі.

Одним з логічним та вірним був би аксіологічний підхід до дослідження інформаційних технологій в контексті війни Росії проти України, який дає змогу не лише розкрити небезпеку інформаційних засобів, спрямованих проти формування європейських демократичних цінностей й закріплення у свідомості українців імперських, антигуманних антицінностей «русского мира», а й виявити чинники аксіологічної кризи, спричиненої кризою ціннісних орієнтацій у суспільстві та відсутністю цілеспрямованої державної гуманітарної політики.

Застосування аксіологічного контент-аналізу дає змогу розглянути інформаційні технології в парадигмі «цінності-антицінності», глибше усвідомити сучасні тенденції розвитку й модернізації інформаційних технологій як засобу ведення війни

З'ясовані основні чинники застосування інформаційних технологій у війні – слабкість громадянського суспільства, зумовлена тривалими традиціями авторитаризму; етнічна гетерогенність пострадянських країн; латентні історичні несправедливості, що загострюються на тлі породжених

кремлівською пропагандою міфів та символів; корупція, спрямована на розвиток колабораціонізму й підрив національних інтересів; – охарактеризовано феномен медіатизації війни [2].

Ціннісні орієнтації є зворотним боком воєнних подій і допомагають зрозуміти причини конфлікту, вивести його на рівень міжцивілізаційного протистояння. Територіальне та хронологічне співіснування двох ціннісних світових центрів свідчить про неможливість поєднання або нейтральних взаємовідносин між ціннісними елементами політичних систем.

Процеси, що поєднують сфери інформації та оборони, виявили феномен медіатизації війни, де основна роль відводиться інформаційним технологіям. Медіатизація війни призводить до посилення політизації конфлікту, коли політичні методи домінують над воєнними, що дедалі посилює роль та значення інформаційних технологій в умовах розв'язаною Росією війни проти України.

Інформаційні технології – це не тільки є інструмент демократизації, а й засіб руйнування та деформації демократичних цінностей внаслідок відсутності належного правового регулювання цього явища.

Інформаційні технології застосовуються, як інструмент формування масової свідомості, ціннісних пріоритетів, інформаційного клімату, культури, суспільно-політичної активності тощо. Можливості й потенціал сучасних інформаційних технологій в умовах війни використовуються агресором з метою поширення дезінформації, пропаганди, фейків, ідеологічного демонтажу масової свідомості й формування потрібних противнику ціннісних наративів.

Існують особливості використання інформаційних технологій для захисту національних інтересів України. Це

дотримання демократичних процедур суспільного розвитку; запровадження інформатизації та прозорості діяльності інститутів публічної влади; створення та реалізація стратегії державних програм розвитку інформаційної культури в Україні; популяризація україномовного контенту; розвиток видавничої справи й національного виробництва аудіовізуальних творів; розвиток українських медіа за кордоном; посилення впливу в Інтернет-середовищі; створення спеціальних органів протидії російській інформаційній агресії [3].

Ефективне запобігання зловживанням інформаційними технологіями в умовах війни можливе за умов застосування дієвих міжнародних санкцій щодо Росії у сфері телекомунікацій, посилення технічного потенціалу й впровадження загальнодержавних культурно-просвітницьких програм.

Список використаних джерел:

1. Закон України “Про інформацію” 2 жовтня 1992 року зі змінами та доповненнями. Верховна рада України. Офіц. Вид. Київ: Парламентське видавництво.1992. № 48.

2. Козуб А.М., Зуйко В.О., Ніколаєнко О.Ю., Шумейко В.О. Аналіз досвіду використання космічних систем та безпілотних авіаційних комплексів в сучасних локальних конфліктах та перспективи їх розвитку. Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони: зб. наук. пр. – К., 2018. – № 33 (3). – с.53-60.

3. Подліпаєв В.О., Атрасевич О.В., Хижняк І.А., Шумейко В.О. Створення мобільної автоматизованої системи збору геопросторових даних та ведення геопросторового аналізу для вирішення завдань національної безпеки і оборони. та зв’язку: зб. наук. пр. – П., 2019. – Том 1 №53. – с. 27-32.

Дікал М.В.

кандидат медичних наук, доцент,
доцент кафедри біоорганічної і
біологічної хімії та клінічної біохімії
*Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

Герман О.І.

студент 3 курсу медичного факультету №1
*Буковинський державний медичний університет
м. Чернівці, Україна*

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО- КОМУНІКАТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРИ ВИВЧЕННІ БІОЛОГІЧНОЇ ХІМІЇ

Одним із пріоритетних завдань сьогодення є забезпечення якості вищої медичної освіти шляхом впровадження у навчальний процес інформаційних, телекомунікаційних технологій, інтерактивних форм та методів навчання, комп'ютерної техніки та найсвіжішої інформації з мережі Internet, як один із способів оптимізації, урізноманітнення навчально-пізнавального процесу та доповнення традиційних методів навчання. Це дозволить вищим навчальним закладам адаптувати національну систему вищої освіти України до принципів, норм, стандартів вищої освіти в цілому [1, с. 14].

Інформаційно-комунікативні технології дозволяють підвищити якість освіти шляхом використання сучасних комп'ютерних технологій. На заняттях викладач може відтворювати аудіо-, відео зображення, інформацію з додатків Microsoft Word, Excel, Power Point та ін., Також

використовувати матеріали, які розміщені на YouTube каналі та платформи Google Presentations, Moodle, Zoom, Kahoot, Google Meet, Classroom, Viber, Telegram, які можуть бути представлені на екрані, а студенти створювати композиції з текстових та графічних фрагментів і таким чином активно брати участь у вивченні та обговоренні поставлених питань.

Біоорганічна та біологічна хімія – це базова наука медичних вузів вивчення якої невід’ємно пов’язано з практичними дослідженням, експериментом, з перевіркою теоретичних знань та вмій на практиці. Саме тому для навчання та контролю засвоєних знань студентами медичного університету використо-вується Google Форма. Вона дозволяє одночасно проводити контроль у вигляді онлайн-тестування, вирішувати клініко-ситуаційні задачі, перетворення та опитування. Навчальна платформа Kahoot може використовуватися для повторення вивченого матеріалу, самостійного навчання та самоконтролю, підготовки до підсумкового модульного контролю. Вона має кольоровий і динамічний інтерфейс і надає можливість створювати онлайн тести, біохімічні перетворення та цикли, вбудовувати малюнки, схеми, графіки, таблиці і проводити інтерактивні заняття у режимі реального часу, в навчальній аудиторії з проєктором, або у віртуальному класі, наприклад Zoom кімнати чи зустрічі Google Meet. Комп’ютерні анімаційні відеоролики і фільми які розміщені на сервері дистанційного навчання Moodle є ефективними засобами візуалізації складних внутрішньоклітинних біохімічних процесів, таких, як: реакції знешкодження токсичних речовин у печінці, фізіологічні ефекти та механізми дії гормонів, загальні шляхи перетворення амінокислот. Комп’ютерна візуалізація істотно допомагає краще представити матеріал, зробити його більш цікавим та доступним для розуміння, наближає студента до досягнень і можливостей сучасної науки [2, с. 102].

Отже, застосування інтерактивних інноваційних технологій у системі вищої освіти сприяє зростанню ефективності навчального процесу, розвиваються спеціальні знання з поступовим формуванням практичних умінь оскільки активне навчання є найпродуктивнішою технологією професійної освіти [3, с. 28] і є одним із шляхів підвищення кваліфікаційного рівня майбутнього лікаря.

Список використаних джерел:

1. Подліняєва О. О. Використання сучасних інформаційно-комунікативних розвитку фахівця в умовах інформаційно-технологічного суспільства. Комп'ютер у школі та сім'ї. 2013. № 6. С. 13–15.
2. Попова Т.М., Бачинський Р.О., Поліщук Т.В. Інноваційні методи навчання при вивченні біологічної хімії. *Медична та клінічна хімія*. 2020. Т. 22. № 2. С. 100-104.
3. Van Dyke A. R., Gatazka D. H., Hanania M. M. Innovations in undergraduate chemical biology education. *ACS Chem. Biol.* 2018. 13. № 1. P. 26–35.

СЕКЦІЯ 14.

МАРКЕТИНГ

Крушинський А.В.

аспірант,

Національний авіаційний університет

м. Київ, Україна

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ МАРКЕТИНГОВИМИ РИЗИКАМИ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ

Маркетинговий ризик можна визначити як ймовірність витрат, що виникають під час вкладення підприємством коштів у реалізацію маркетингових заходів, соціальній та розробку управлінських рішень, які принесуть очікуваного ефекту.

При здійсненні маркетингової діяльності торгові підприємства можуть зіткнутися з низкою маркетингових ризиків, основними з яких є: ризик взаємодії з маркетинговим середовищем, збутові, цінові, закупівельні організаційні, комунікаційні, інноваційні ризики.[1]

Перелічені види маркетингових ризиків мають причини виникнення, їх систематизація представлено таблиці.

Основними цілями аналізу маркетингових ризиків у торгових підприємствах є:

- Створення інформаційної бази для ухвалення відповідних управлінських маркетингові рішення;
- Визначення можливих причин виникнення ризиків;
- Оцінка можливих наслідків; аналіз можливостей запобігання ризикам;
- Розробка заходів щодо запобігання або нівелювання негативних наслідків, спричинених маркетинговими ризиками.

Характеристика основних видів маркетингових ризиків:

Організаційна: відсутність служби маркетингу, відсутність фахівців необхідного рівня кваліфікації; нераціональний розподіл прав, обов'язків та відповідальності між фахівцями у галузі маркетингу.

Закупівельні: неправильні форми поставки та форми розрахунків з постачальниками, низька репутація постачальників, підвищення закупівельних цін, не оптимальність рівня каналу руху товару.[2]

Цінові: неправильний вибір цінової стратегії, неефективна система знижок, невизначений поточний та потенційний попит покупців, сильні протидії конкурентів.

Збутові: низька конкурентоспроможність товарів, що реалізуються, низький рівень сервісу, неправильний вибір збутової стратегії.

Інноваційні : помилковість у виборі інноваційного проекту, незабезпеченість інновацій достатнім фінансуванням, відсутність попиту на інновації, посилення конкуренції.

Система управління маркетинговими ризиками повинна складатися з наступних підсистем: підсистеми управління організаційним ризиком, підсистеми управління закупівельним ризиком, підсистеми управління ціновим ризиком, підсистеми управління збутовим ризиком, підсистеми управління комунікаційним ризиком, підсистеми управління ризиком взаємодії з маркетинговим середовищем; дана система дозволить своєчасно виявити, оцінити маркетингові ризики, а також розробити шляхи мінімізації виникнення ризику та нейтралізації негативного їхнього впливу на підприємство.

Список використаних джерел:

1.Технології маркетингу [Електронний ресурс] Режим доступу <https://sites.google.com/site/vikoristannaitumarketingu/informacijni-tehnologiiie-ta-marketing>

*Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)*

2.Інноваційний маркетинг. Поняття та функції
[Електронний ресурс] Режим доступу [https://studme.com.ua/
1531072715077/marketing/innovatsionnyu_marketing.htm](https://studme.com.ua/1531072715077/marketing/innovatsionnyu_marketing.htm)

СЕКЦІЯ 15.

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК, АНАЛІЗ І АУДИТ

Demianyshyna O.A.

*Candidate of Economic Sciences,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
м. Умань, Україна*

Belinska O.I.

*Master,
Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University
м. Умань, Україна*

TAX ACCOUNTING OF COMMERCIAL ACTIVITIES

Tax accounting is a component of trade activity, which is involved in the formulation of business strategy, planning of actions, control, timely decision, effective use of resources, improvement of productivity, protection of tangible and intangible assets, corporate governance and internal control.

Retail trade is a type of economic activity in the field of goods circulation, which includes the purchase and sale of goods to the end consumer and the provision of trade services to him (clause 4.4 of the National Standard of Ukraine DSTU 4303:2004 "Retail and wholesale trade. Terms and definitions of concepts"). Commercial objects in the field of retail trade can be, in particular, shops, pavilions, kiosks, tents and warehouses.

According to Clause 8 and Clause 9 of P(S)BO 9 "Inventories", purchased goods are credited to the balance sheet of the enterprise at the original cost, which includes [1]:

- amounts paid according to the contract to the supplier (seller), less indirect taxes;
- amounts of import duty;
- amounts of indirect taxes in connection with the purchase of goods, which are not reimbursed to the enterprise;
- transport and procurement costs (expenses for procurement of stocks, payment of tariffs (freight) for loading and unloading operations and transportation of stocks by all modes of transport to the place of their use, including costs of insurance of risks of stock transportation).

If a manufacturing enterprise sells its products through its own store, then such products will also be considered goods for it. That is, such products must be transferred to the category of goods on subaccount 282.

If the finished products of the enterprise are not intended for retail sale through a store owned by the enterprise, but are sold directly from the warehouse, then they are not transferred to the category of goods (left as finished products) and are not reflected on account 28.

In the conditions of competition of various trade networks, small and large business organizations need to solve their management tasks for more effective activity and quality. It is necessary to quickly respond to the necessary rapid changes in the market and economic conditions for small enterprises to restore their microeconomics, optimization of the management process [2].

Management accounting helps to plan management activities, control and decision-making. Therefore, it collects and analyzes data from internal and external processing sources. A great advantage is given to the planning of the future development of the management accounting system, the criteria of which should be the advantages of the relevant trade activity.

According to Clause 16 of P(S)BO 9, stock assessment during disposal can be carried out by one of the methods, in particular:

- the identified cost of the corresponding unit of stocks;
- weighted average cost price;
- first-in-time inventory costs (FIFO);
- regulatory costs;
- sale prices.

Given the large and variable range of goods, it is more convenient for retail trade enterprises to evaluate goods at selling prices – item 22 of P(S)BO 9 [1].

The assessment of sales prices is based on the application of the average percentage of the trade markup of goods.

In this case, during the receipt of goods at the enterprise, the accounting records also reflect the amount of the trade mark-up, which can be formed in two ways:

1) by order of the manager - the amount of the trade mark-up is set at a certain (fixed) amount from the purchase price of the goods;

2) by reverse calculation - first, the selling price of the product is established, and then the amount of the trade mark-up is determined.

In order to evaluate goods at selling prices, the enterprise must determine:

- the average percentage of the trade mark-up — is determined by dividing the amount of the balance of the trade mark-ups at the beginning of the month and the trade mark-ups in the sales value of the goods received in the reporting month by the amount of the sales value of the balance of the goods at the beginning of the month and the sales value of the goods received in the reporting month - $(\text{Balance Kt 285} + \text{Turnover Kt 285}) : (\text{Balance Dt 282} + \text{Turnover Dt 282}) \times 100\%$;

- the amount of the trade mark-up on the sold goods - is defined as the product of the selling price of the sold goods and the average percentage of the trade mark-up;

- cost price of sold goods – is defined as the difference between the selling price of sold goods and the amount of the trade mark-up on such goods (clause 22 of P(S)BO 9) [1].

In the case of accounting for goods at selling prices, subaccount 282 reflects the selling price of goods, which consists of the original cost of goods and the amount of the trade mark-up.

In particular, retail trade enterprises use sub-account 285 "Trade mark-up" to account for trade mark-up. This subaccount reflects the difference between the purchase and sale (retail) cost of goods. In accordance with Instruction No. 291, the increase in the amount of trade mark-ups is reflected in the credit of sub-account 285.

Moreover, the balance of account 28 should be displayed in the financial statements, which has been collapsed by all sub-accounts, i.e. the purchase price of goods without the amount of trade mark-ups.

Income from the sale of goods is shown as a credit to sub-account 702 "Income from the sale of goods", and as a debit to sub-account 902 "Cost of goods sold" (Dt 902 Kt 282) - a write-off of the actual cost of goods sold (based on their purchase price).

As for the write-off of the amount of the trade mark-up on sold goods, it can be displayed in two ways: by debiting subaccount 285 and crediting subaccount 282 or by the method of cancellation by return correspondence of such accounts (Dt 282 Kt 285 - cancellation).

The trends in the development of trade in Ukraine, namely the emergence of purchasing trade enterprises, caused the complexity of the organizational and technological process, which requires qualitative innovations: informational, operational, tactical and strategic levels, for making effective management decisions and improving trade activities. All this determines the need to introduce new management systems of modern trade enterprises. This is one of the important accounting and economic support tools for managing tax accounting accounts [3].

The process of the management accounting system in commercial activities of enterprises is carried out in stages. In particular, such stages

as: diagnosis of the internal and external environment of the enterprise, development of business processes and updating of the organizational structure of the enterprise, control over financial reporting, management tasks, selection of the optimal local or complex management model, development of a management accounting model for system implementation, consulting support, system configuration and control its implementation.

The only idea about the organization in the scientific literature is management accounting and determining the stages of its implementation by enterprises. About the implementation of the management accounting system, commercial enterprises must ensure the separation of individual stages, as well as the synthesis of accounting, calculation, analysis and forecasting as a whole. Accountants of commercial enterprises must themselves choose the strategy and tactics of including management accounting in the accounting system of their commercial enterprises [4].

The process of applying management accounting in the trade of an enterprise requires certain preparation and support. In particular, such works include: analysis of the internal and external environment of the enterprise and its strategy, description of the enterprise's business processes, division of responsibility centers.

References:

1. Polozhennia (standart) bukhhaltenskoho obliku 9 “Zapasy” (P(S)BO 9) [Regulation (standard) of accounting 9 “Inventories” (P(S)BO 9)] zatverdzheno nakazom Minfinu vid 20.10.1999 № 246. URL: <https://data.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>

2. Kutsyk P. O., Bachynskiy V. I., Polianska O.A. (2015). Upravlinskyi oblik operatsiinoi diialnosti pidpriemstv optovoi torhivli: monohrafiia [Management accounting of the operational activity of wholesale trade enterprises: monograph]. Lviv: Vydavnytstvo «Rastr-7», 312p.

3. Moskalenko V. A. (2013) Vprovadzhennia upravlinskoho obliku v pidpriemstvakh ahropromysloвого kompleksu. [Implementation of management accounting in enterprises of the agro-industrial complex]. *Dnipropetrovskiy derzhavnyi ahrarno-ekonomichnyi universytet*. 5. P. 25 – 31.

4. Tanklevskoi N.S. (2018) Teoriia i praktyka torhovelnoho pidpriemnytstva v Ukraini [Theory and practice of trade entrepreneurship in Ukraine]. Kol. monohrafiia. *Kherson: RVV*. 206 p.

Китайчук Т.Г.

кандидат економічних наук, доцент,
*Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Вінниця, Україна*

Нікітюк А.О.

студентка обліково-фінансового факультету
*Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Вінниця, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ТОРГОВОЇ НАЦІНКА

Анотація: дослідження присвячене вивченню сутності торгової націнки як джерела доходу підприємств роздрібною торгівлі. Досліджено можливу структуру торгової націнки, проведено аналіз порядку формування та відображення в бухгалтерському обліку торговельної націнки. Досліджено основні проблеми бухгалтерського обліку торгової націнки, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: торгова націнка, дохід підприємства роздрібною торгівлі, товари, ціна, виручка, податок на додану вартість.

Роздрібна торгівля завершує процес обігу товарів. Додана вартість у торгівлі відображається у вигляді торгової націнки, яка і є об'єктом нашого дослідження.

Для підприємств торгівлі, товари яких обліковуються за продажними цінами, важливе значення має правильне відображення та списання в бухгалтерському обліку торгової націнки для правильного визначення фінансового результату і рівня рентабельності торгівлі.

Торгова націнка (надбавка) – це складова частина продажної ціни товарів в оптовій торгівлі та роздрібною ціни в

організаціях роздрібною торгівлі. Торгова націнка є доданою вартістю до покупної ціни товару. Вона призначена для відшкодування витрат на продаж, отримання прибутку та сплати непрямих податків.

В організаціях роздрібною торгівлі, що ведуть облік придбаних товарів за продажними цінами, виникає необхідність відокремленого обліку торгової націнки. До складу торговельної націнки часто включають суму ПДВ, що стягуються з покупця, що є наслідком неправильного трактування законодавчих документів. Важливо, що Податковий кодекс України, П(С)БО 9 «Запаси» [1] не включають ПДВ, що стягується з покупців, до поняття ціни і вартості товарів. При реалізації товарів у роздрібній торгівлі база оподаткування відповідно до пп. 188.1 ст. 188 Податкового кодексу України є їхні договірні (контрактні) ціни, але не нижчі за звичайні ціни з додатковим нарахуванням податку на додану вартість. Податок на додану вартість (як і інші непрямі податки) не може бути включений до вартості товару, поки не виникнуть податкові зобов'язання. Ціна з урахуванням ПДВ у касовому чеку (тобто в контрольній касовій стрічці, що і є підставою для реєстрації в обліку ПДВ на вартість проданих товарів), рахунок-фактура або податкова накладна, де окремим рядком вказана вартість товару (без ПДВ) та сума ПДВ.

Зауважимо, що розмір торгової націнки нічим не обмежений і може бути будь-яким, але повинен встановлюватися організацією з таким розрахунком, щоб покрити всі витрати обігу, що враховуються організацією на рахунок 93 «Витрати на збут» та забезпечити отримання прибутку. Винятком є деякі товари, щодо яких здійснюється державне регулювання цін та встановлюються граничні розміри роздрібних надбавок до фактичної відпускнуої ціни виробника, наприклад, на лікарські засоби.

Так 12 січня 2022 року Кабін Міністрів України прийняв постанову, якою запровадив граничний рівень торговельної надбавки не вище 10% на деякі продукти харчування. Гранична торговельна надбавка встановлюється з урахуванням рекламних, маркетингових та логістичних послуг, а також послуг з підготовки, обробки, пакування та інших пов'язаних із реалізацією кінцевому споживачу. Уряд забезпечує таким чином українського споживача доступними харчовими продуктами, що мають істотну соціальну значущість. Граничний розмір торговельної надбавки унеможливорює маніпуляцію цінами, стабілізує ринок роздрібної торгівлі продовольчими товарами та запровадить прозорий механізм ціноутворення.

Структуру роздрібної ціни товарів та місце торговельної націнки можна побачити з наступної формули, за якою визначається роздрібна ціна (1):

$$PC = (CП + TНo) + (CП + TНo) \times \% ПДВ, \quad (1)$$

де: PC – роздрібна ціна (вартість);

CП – ціна постачальника (без ПДВ);

TНo – торгова націнка на ціну постачальника;

% ПДВ – ставка ПДВ, за якою оподатковується товар.

У цьому випадку загальна величина торгової націнки має становити (2):

$$TН = TНo + (CП + TНo) \times \% ПДВ$$

(2)

Облік торгової націнки ведеться на субрахунку 285 «Торгова націнка». Суми, враховані цьому рахунку, можуть лише сторнуватися, але не списуватися з дебету.

На субрахунку 285 враховуються також знижки, що надаються постачальниками організаціям, які здійснюють роздрібну торгівлю, на можливі втрати товарів, а також на відшкодування додаткових витрат на транспорт.

Кредитується субрахунок 285 при прийнятті до бухгалтерського обліку товарів на суми торгової націнки (знижок, накидок):

Д-т рах. 28 «Товари», субрах. 282 «Товари в торгівлі», К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» – на суму вартості товарів за цінами придбання;

Д-т рах. 641 «Розрахунки за податками», К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» – враховано ПДВ з оприбуткованих товарів.

Слід зазначити, що на розмір сум податкового кредиту факт використання продажних цін не впливає.

Д-т субрах. 282 «Товари в торгівлі», К-т субрах. 285 «Торгова націнка» – на різницю між вартістю придбання та вартістю за роздрібними цінами (знижки, накидки).

Професор І.О. Павлюк стверджує, що для покращення відображення операцій з продажу в синтетичному та аналітичному обліку доцільно ввести окремий рахунок 29 «Торгова націнка» з відповідними субрахунками залежно від сфери діяльності підприємства (роздрібна торгівля, оптова торгівля, ресторанне господарство) з метою уникнення ускладнення синтетичного та аналітичного обліку та виникнення помилок в облікових записах [2, с. 15]. І.А. Басіста додає, що, відповідно, у звітність включається тільки згорнуте по всіх субрахунках сальдо рахунка 28 «Товари», що є перешкодою для отримання достовірної інформації з метою здійснення аналізу [3, с. 141]. Загалом з цими твердженнями повністю можна погодитись.

Усі факти господарського життя в торгових організаціях мають оформлятися первинними документами. Для нарахування торгової націнки таким документом є «Реєстр роздрібних цін». Він призначений для фіксування торгової націнки та роздрібних цін по всьому асортименту товарів.

Форму реєстру роздрібних цін не передбачено в альбомах уніфікованих форм первинної облікової документації. У реєстрі мають бути такі реквізити:

- найменування (артикул, марка, тип) товару;
- вартість від постачальника;
- торгова націнка (сума та відсоток);
- сума ПДВ із продажної ціни;
- роздрібна ціна.

Форма реєстру має бути зручною для роботи та містити необхідну інформацію для визначення ціни на товар. Реєстр роздрібних цін, складений на певну дату, з присвоєним йому порядковим номером підписується керівником і головним бухгалтером. Розглянемо приклад обліку торговельної націнки.

У листопаді 2021 р. ТОВ «Промінь» придбало 20 зимових курток за ціною 7200 грн. (у тому числі ПДВ - 1200 грн.) На загальну суму 144000 грн. (у тому числі ПДВ - 24000 грн.). Облік товарів ведеться у продажних цінах. Торгова націнка на кожну куртку 30%.

У бухгалтерському обліку будуть зроблені такі проводки:

Д-т субрах. 282 «Товари в торгівлі», К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» - 120000 грн. – оприбутковано куртки, отримані від постачальника;

Д-т рах. 641 «Розрахунки за податками», К-т рах. 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками» - 24000 грн. - враховано ПДВ по оприбуткованих куртках.

Розрахуємо продажну ціну куртки. Вона складається:

- з купівельної вартості куртки 6000 грн. (7200 грн. – 1200 грн.);
- з торгової націнки 1800 грн. (6000 x 30%);
- із суми ПДВ з продажної ціни куртки 1560 грн. ((6000 грн. + 1800 грн.) x 20%);

Разом величина торгової націнки становитиме 2760 грн., а роздрібна вартість куртки – 8760 грн. Щодня на товар, що

надійшов складається реєстр, на підставі якого проводиться запис:

Д-т субрах. 282 «Товари в торгівлі»,
К-т субрах. 285 «Торгова націнка» - 55200 грн. –
Відображено в обліку торгової націнки на куртки.

Отже, торгова націнка (надбавка) – це складова частина продажної ціни товарів в оптовій торгівлі та роздрібною ціни в організаціях роздрібною торгівлі. Торгова націнка є доданою вартістю до покупної ціни товару. Вона призначена для відшкодування витрат на продаж та отримання прибутку. Нами підкреслено надважливу роль торговельної націнки в формуванні прибутку роздрібною торгівлі та визначено порядок її обліку. Надалі ця тема дослідження вимагає подальшого аналізу і пошуку шляхів для вирішення проблем організації її обліку.

Список використаних джерел:

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ Міністерства фінансів України від 20. 10. 1999 р. № 246: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99>.

2. Павлюк І. Проблеми бухгалтерського обліку торгової націнки та шляхи їх вирішення. *Бухгалтерський облік і аудит*, 2020, № 2. – С. 15-25.

3. Басіста І.А. Торгова націнка та торгова знижка як складові формування продажної ціни товарів. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. – 2016. – Вип. 17. – Ч. 2. – С. 139–142. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://ej.kherson.ua/journal/economic_17/2/38.pdf5.

Нікітюк А.О.

студентка обліково-фінансового факультету,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Вінниця, Україна

Коцера Н.В.

кандидат економічних наук, доцент,
Вінницький торговельно-економічний інститут ДТЕУ
м. Вінниця, Україна

ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ БАНКРУТСТВА ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність дослідження полягає в тому, що ринкова економіка, порівняно з іншими економічними моделями, пропонує майже кожній людині можливість, шанс стати учасником вільного ринку і отримати не обмежений нічим дохід або норму прибутку. Але свобода має свій зворотний бік, який найчастіше виражений у тому, що не всі, хто вирішив стати підприємцем чи бізнесменом, можуть досягти поставленої мети. Позитивна динаміка банкрутства та приріст боржників служить тому підтвердженням.

Банкрутство – це неможливість підприємства задовольнити вимоги своїх кредиторів чи виконати обов'язки щодо сплати поточних обов'язкових платежів. До банкрутства ведуть різні об'єктивні (що не залежать від діяльності самої організації, наприклад, високий рівень інфляції, підвищення податкового навантаження) та суб'єктивні причини.

Зовнішньою ознакою банкрутства підприємства є призупинення його поточних платежів та нездатність задовольнити вимоги кредиторів протягом трьох місяців із дня настання термінів їх виконання. Фундамент об'єктивних

причин найчастіше перебуває набагато глибше і може залежати як від економічних, так й від політичних, екологічних та інших причин [3].

До суб'єктивних причин банкрутства відносять такі:

- фізичне та моральне зношування основних засобів;
- висока вартість позикових оборотних коштів;
- недостатня кваліфікація керівництва та персоналу організації;
- зниження обсягів продажів через недостатньо повне вивчення попиту;
- великі обсяги умовно-постійних витрат;
- дуже довгий цикл виробництва тощо.

Виокремлюють 3 види банкрутства [2]:

- реальне банкрутство, яке характеризується повною нездатністю підприємства відновити свою фінансову стійкість та платоспроможність у майбутньому періоді через реальні втрати капіталу та активів бізнесу – фінансові причини банкрутства підприємств [3];

- технічне банкрутство, при якому неплатоспроможність викликана суттєвим простроченням дебіторської заборгованості. Іноді таке банкрутство називається технічним дефолтом, коли, наприклад, компанія не може забезпечити виплату за фінансовими зобов'язаннями особливо, що пов'язане із обігом цінних паперів – векселі, коносаменти, дивіденди з акцій чи облігацій. Крім цього до технічного банкрутства чи дефолту також призводять так звані «касові розриви». Це випадки, коли компанія загалом має можливість сплатити поточні зобов'язання, але через те, що існує тимчасовий проміжок між отриманням доходів та оплатою боргів, у неї виникає ризик невиконання своїх зобов'язань [3];

- кримінальне банкрутство, яке є інструментом недобросовісного заволодіння власністю. Такий вид

банкрутства включає навмисне банкрутство, фіктивне банкрутство і неправомірні дії при банкрутстві [2].

Класифікація неспроможності можлива і на підставі причин, що її викликали [1]:

- неспроможність бізнесу (банкрутство бізнесу) яка пов'язана з неефективним управлінням компанією, а також слабкою маркетинговою стратегією;

- неспроможність власника, обумовлена нестачею інвестиційних ресурсів, необхідних для подальшого здійснення та розширення господарської діяльності підприємства;

- банкрутство самого виробництва. Цьому банкрутству сприяють початкові дві причини. Однак слід враховувати, що список допустимих проблем може бути значно ширшим і, ймовірно, включає застаріле обладнання, жорстку конкуренцію та несвоєчасне перепрофілювання виробництва;

- недобросовісний менеджмент, тобто злісне ухилення керівництва компанії від виконання своїх зобов'язань.

Успіхи та невдачі підприємства слід розглядати як взаємодію цілого ряду факторів – зовнішніх (на які воно не може вплинути) та внутрішніх (які, як правило, залежать від організації роботи самого підприємства) [2].

Вчасне виявлення ознак кризової ситуації у майбутньому має велике значення для запобігання кризи. Ранніми ознаками кризового стану є:

- негативні реакції ділових партнерів, постачальників, кредиторів, банків, споживачів продукції на певну діяльність, яку здійснює підприємство (наприклад, структурні реорганізації, злиття або злиття бізнес-підрозділів, філій, дочірніх підприємств, злиття або злиття, часті і необґрунтовані зміни ділових партнерів, вихід на нові ринки та інші зміни корпоративної стратегії);

– затримки надання фінансової звітності та їх низька якість, що може свідчити про навмисні дії або низький рівень кваліфікації персоналу;

– збільшення корпоративного боргу перед постачальниками та кредиторами, зниження корпоративного доходу та прибутковості корпорації, знецінення корпоративних акцій, нереальні (високі або низькі) ціни, визначені підприємствами на продукцію тощо.

Стратегічна криза призводить до недостатнього розвитку системи стратегічного управління підприємством, особливо до відсутності чіткої структури стратегічних цілей компанії; непорозуміння того, що формулювання корпоративної стратегії є найважливішим типом планування, що тісно пов'язане з іншими етапами внутрішнього корпоративного планування. До виникнення тактичної кризи призводить поглиблення стратегічної кризи. Зовнішніми ознаками тактичної кризи є скорочення масштабів виробництва, зниження частки ринку збуту, зменшення суми прибутку; скорочення чисельності кадрового складу тощо.

Подальше погіршення ситуації та розвиток кризових процесів проявляється в збільшенні сум заборгованостей підприємства, погіршенні показників ліквідності. В результаті кризовий процес переходить у наступну фазу – фазу кризи забезпеченості.

Банкрутство, втрата ефективності фінансово-господарської діяльності свідчить про те, що підприємство стикається з загрозою банкрутства, що не обов'язково має відбуватися. Для виходу підприємства з кризи необхідно сформулювати та впровадити низку організаційних та фінансових заходів для покращення фінансового стану боржника: управління, реструктуризація, ліквідація недійсних підрозділів та залучення нових джерел коштів.

Відновлення його платоспроможності може бути основою для підготовки та впровадження процедур ліквідації підприємств.

Сторона кризи, відбиває позитивні можливості оновлення, за визначенням деяких вчених і фахівців, є «антіципативним (випереджаючим) антикризовим менеджментом». Поряд з програмою захисту від кризового саморуїнування він включає профілактику і «терапію» банкрутства, тобто стадію діагностики та превентивної санації в процесі антикризового управління. Антикризове управління покликано актуалізувати функціональні аспекти щодо виявлення та ліквідації причин, які перешкоджають фінансовому оздоровленню підприємства, і радикалізацію заходів, які відновлюють його платоспроможність.

Таким чином, перелічені заходи щодо зниження можливих внутрішніх та зовнішніх загроз функціонуванню підприємства, дозволять раціонально використовувати свої можливості і дотримуватися встановлених стратегічним планам, а також підвищити економічну безпеку.

Підсумовуючи, можна назвати, що банкрутство є наслідком розвитку кризового фінансового стану, коли підприємство проходить шлях від епізодичної до стійкої нездатності задовольняти вимоги кредиторів, зокрема за обов'язковими платежами до державного бюджету та позабюджетних фондів. Банкрутство може бути як примусовим, так і добровільним, все залежить від причин виникнення конкретної кризової ситуації. У законодавчій та фінансовій практиці виділяють три види неспроможності: реальне банкрутство юридичної особи; технічну неспроможність підприємства; кримінальне банкрутство комерційних організацій.

Список використаних джерел:

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 р. № 2343-ХІІ (у редакції від 4.04.18р.) URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/T234300.html

2. Бикова В.Г., Буряковський В.В., Ряснянський Ю.М. Фінансове планування як складова управління фінансово-економічним потенціалом на підприємствах загальнодержавного значення. Вісник ТДЕУ. 2019. № 1. С. 26–35.

3. Квасницька Р.С., Кордонець І.М. Етапність проведення діагностики кризового стану та ймовірності банкрутства підприємства. Вісник ХмНУ. 2018. № 2. С. 130–135.

СЕКЦІЯ 16.

ЦИВІЛЬНИЙ ЗАХИСТ

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України,
підполковник Головного управління
Військової служби правопорядку,
Збройні сили України
м. Київ, Україна

Малахов Р.В.

аспірант,
Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна

«ДЕЛЬТА» - СИСТЕМА СИТУАЦІЙНОЇ ОБІЗНАНОСТІ

«Дельта», також Delta — національна військова система ситуаційної обізнаності, яку використовують Збройні сили України та Сили безпеки і оборони України; побудована за стандартами НАТО, що уможливорює ведення мережево-центричної війни.

27 жовтня Україна представила НАТО програму ситуаційної обізнаності Delta. Презентація відбулася під час закритого заходу НАТО TIDE Sprint, який проводиться двічі на рік у США та Європі й нині триває у місті Вірджинія-Біч штату Вірджинія у США. Tide Sprint – один з ключових майданчиків НАТО, де експерти, науковці й розробники з понад 30 країн

світу обмінюються досвідом та можливостями адаптації альянсу до технологічних змін. Цього разу українських фахівців запросили поділитися досвідом застосування цифрових рішень та сучасних ІТ-розробок для отримання переваги на полі бою під час війни з Росією, зокрема, розповісти про програму ситуаційної обізнаності, аналогії якої тільки створюються у країнах-членах альянсу.[1]

Йдеться про унікальну українську розробку – систему Delta. Delta забезпечує об'ємне розуміння простору бою в режимі реального часу, інтегрує інформацію про противника від різноманітних сенсорів та джерел, у тому числі – розвіддані, на цифровій мапі, не потребує додаткових налаштувань і може працювати на будь-якому пристрої – ноутбучі, планшеті або в мобільному телефоні.[2]

13-14 грудня ц.р. відбувся візит до штаб-квартири НАТО делегації Центру інновацій та розвитку оборонних технологій Міністерства оборони України та Директорату підтримки кризового реагування, а також представника Командування зв'язку та кібербезпеки Збройних Сил України. На пленарному засіданні Ради НАТО С3, а також Групи НАТО з питань озброєнь Сухопутних військ Центр інновацій представив рішення ситуаційної обізнаності “Дельта”, розроблене на основі стандартів НАТО за підтримки профільних експертів Альянсу в рамках Трастового фонду Україна-НАТО С4.[3]

Розробку проєкту розпочали 2015 року волонтери громадської організації «Аеророзвідка», які згодом підписали контракт із ЗСУ та очолили Центр впровадження та супроводження автоматизованих систем оперативного (бойового) управління (військова частина А2724). Перший прототип презентували 2016 року: це було поєднання системи відеонагляду та системи роботи з електронною картою. Керівництво країни прийняло рішення, що проєкт треба

розгортати та впроваджувати. 2017 року організація передала майнові права на свій продукт Міністерству оборони України. З 2017 року технічна команда брала участь в інкубаторах інновацій і технологій Tide Hackaton, Tide Sprint і CWIX. 2019 року на CWIX-2019 підтвердили те, що система «Дельта» взаємно сумісна з аналогічними системами країн НАТО.[4]

Паралельно Міноборони у 2016 році замовило ще одну розробку в сторонніх підрядників – «Дзвін», де-юре конкурент Delta. Національне антикорупційне бюро (НАБУ) розслідує справу про «розкрадання в особливо великих розмірах» на військовій системі «Дзвін». На неї за чотири роки витратили 580 млн. грн. Аудит у 2020 році показав, що система не відповідає очікуванням. Однак її все ще хочуть взяти на озброєння.[5]

Систему з 2016 року на замовлення Міноборони розробляє українська ТОВ «Еверест Лімітед» та її підрядник «Айкюжн ІТ», який зробив левову частку роботи. «Еверест Лімітед» займався до цього продажем техніки й пакетів програмного забезпечення. Початково вартість розробки оцінювали у 218,2 млн. грн, але у процесі вона постійно збільшувалась. До 2020 року правки у технічне завдання внесли 12 разів. Також у процесі замовник потроїв кількість пунктів управління, які мав обладнати «Еверест» – замість запланованих чотирьох закупили втричі більше. Це коштувало додаткових 255 млн. грн. За кілька місяців до здачі проекту, улітку 2020-го, Служба безпеки України ініціювала аудиторську перевірку. Вона показала, що із 2016-го по 2020-й на розробку витратили 580 млн. грн. Фінальний кошторис – 624,6 млн. грн. Восени 2020-го, СБУ зробила комплексний аудит проекту. Він виявив, що софт не відповідає поставленому завданню, відтак подальше використання «Дзвону» може бути взагалі недоцільним. Закупівля 12 пунктів управління теж нічим не обґрунтована.[5]

2020 року військову частину А2724, яка розробляла систему «Дельта», розформували. Після розформування військової частини розробка Delta не припинялася, стверджують розробники. На фоні новин про імовірне вторгнення наприкінці 2021 року А2724 відродилася в новій структурі – Центрі інновацій та оборонних технологій при Міноборони за підтримки Мінцифри та іноземних союзників. Станом на 2022 рік головний архітектор «Дельти» — Артем Мартиненко. Після повномасштабного вторгнення Росії в Україну усю інфраструктуру «Дельти» перевели в «хмару».[6] Протягом 2022 року відбулося понад 30 оновлень системи із новою функціональністю.

У липні 2022 року розробники «Дельти» стали асоційованими членами багатосторонньої програми взаємосумісності (MIP), а у жовтні офіцери Центру інновацій та розвитку оборонних технологій презентували систему на щорічному закритому заході НАТО Tide Spirit. Міністр цифрової трансформації Михайло Федоров на заході заявив, що «Україна перебуває в процесі тестування та впровадження нових стандартів для НАТО».[2] Одразу ж після цього російська пропаганда запустила хвилю інформаційно-психологічної спецоперації, аби дискредитувати систему

Delta руйнує радянський принцип передачі інформації. У СРСР розвідник з низів передавав військовому керівництву інформацію про ворога. Керівництво ухвалювало і спускало рішення вниз. Такий довгий шлях інформації сповільнює армію. А якщо пункт управління військами знищено, втрачається можливість координації.

Програма працює як вебсервіс, який не вимагає серверного обладнання в різних бригадах. Достатньо мати інтернет, авторизуватися й користуватися цифровою мапою. Користувач в одному екрані бачить всі дані про ворога. Це дає

повне розуміння того, де його люди, техніка, склади, флот, літаки тощо». Будь-хто не може зареєструватися в системі. Як правило, її використовують командири, які роблять запит, проходять процедуру перевірки й отримують доступ.

Система побудована за моделлю «нульової довіри» (англ. *zero trust security*), яка гарантує високий рівень безпеки, та оснащена автоматизованим моніторингом підозрілої активності та спроб зламу. Користувачів «Дельти» перевіряють за протоколом СБУ, працівники проходять поліграф.

З 2021 року кіберпідрозділи союзників України регулярно перевіряють систему «Дельта» на вразливості, спроби несанкціонованого проникнення та виток даних¹. Так, у березні 2021 року розробники проводили захід Hack Delta, на якому підрозділ одного з союзників, що відповідає за «кібердомен», протягом півтора місяця проводив повне тестування системи на наявність вразливостей. У підсумку не було виявлено критичних та високих загроз, а знайдені низькі та середні загрози розробники згодом закрили.

Система «Дельта» інтегрує інформацію про розташування сил та засобів ворога і дозволяє в масштабі реального часу відслідковувати положення військ противника та оперативно обліковувати виявлені об'єкти для їх подальшого вогневого ураження. Інформацію про противника система інтегрує на цифровій мапі, дані беруться з різних джерел: від постачальників супутникових знімків, з радарів, сенсорів, GPS-трекерів, радіоперехоплення. Користувачі бачуть, що відбувається на суходолі, у морі, повітрі, космосі й кіберпросторі. Система може працювати на будь-якому пристрої: ноутбучі, планшеті або мобільному телефоні¹.

Систему використовують для планування операцій та бойових дій. Через захищений месенджер ELEMENT, який є

складовою «Дельти», проходить координація між підрозділами та захищений обмін інформацією. Платформа та сервіси «Дельта» побудовані за стандартами НАТО, підтримують специфікацію MIP (Multilateral Interoperability Programme) та дозволяють вести мережево-центричну війну. Система є сумісною з аналогічними рішеннями, які використовують армії країн — членів НАТО.

З 2016 року систему використовують військово-морські сили Збройних сил України. 2019 року Головне управління розвідки повідомляло про застосування системи в зоні проведення Операції об'єднаних сил.

Під час російського вторгнення в Україну систему почали активно застосовувати, зокрема під час оборони Києва, знищення крейсера «Москва», звільнення острова Зміїний, Слобожанського контрнаступу.[6,7] До системи підключили Національну гвардію, прикордонників, Службу безпеки, Міністерство внутрішніх справ, тероборону, операторів мобільного зв'язку та добровольців. Станом на травень 2022 року до системи щодня доєднуються 20-30 нових користувачів. За словами розробників, кількість користувачів «росте з геометричною прогресією»^[4]

З початку повномасштабного вторгнення Delta зробила понад 30 релізів. Продукт постійно допилюють – з'являються нові функції, покращується інтерфейс, інтегруються нові джерела інформації.. А з 12 березня Delta почали наповнювати й самі українці. Тоді Мінцифри запустили в Telegram чат-бот «Ворог, куди можна надсилати фото та відео перебування російських військ і техніки. За майже дев'ять місяців війни чатом скористалися 433 000 українців, звітувало Мінцифри. Після обробки інформація потрапляє в Delta. Пізніше у «Дельту» інтегрували чат-бот «STOP Russian War», розроблений Службою безпеки України^{[2][5]}.

Висновки. Система "Дельта" розробляється ЗСУ з 2016 року та була значно оновлена з початком

повномасштабного вторгнення РФ в лютому 2022 року. Система надає дані в режимі реального часу командирам на місцях і забезпечує швидкий і більш обґрунтований процес прийняття рішень за рахунок інтеграції декількох джерел даних. Під час російського вторгнення в Україну систему почали активно застосовувати, зокрема під час оборони Києва, знищення крейсера «Москва», звільнення острова Зміїний, Слобожанського контрнаступу. До системи підключили Національну гвардію, прикордонників, Службу безпеки, Міністерство внутрішніх справ, тероборону, операторів мобільного зв'язку та добровольців.

Відтак, “Дельта” є яскравим прикладом успіхів співпраці між НАТО та Україною та є ще одним доказом того, як Україна може швидко розвивати спроможності, попри повномасштабну війну. Платформа та сервіси Delta побудовані за стандартами НАТО, тож система сумісна з аналогічними рішеннями, які використовують армії країн-членів альянсу. Водночас у систему інтегровано безліч комерційних інноваційних рішень, для відповідності вимогам на полі бою.

Список використаних джерел:

1. TIDE Sprint – Expediting NATO’s Digital Transformation <https://www.act.nato.int/articles/tide-sprint-fall-2022>
2. Україна представила власну систему ситуаційної обізнаності Delta <https://mil.in.ua/uk/news/ukrayina-predstavyla-vlasnu-systemu-sytuatsijnoyi-obiznanosti-delta/>
3. Україна представила НАТО систему ситуаційної обізнаності “Дельта”. Що це таке. <https://inshe.tv/suspilstvo/2022-12-20/728140/>
4. Військовий софт Delta допомагав у всіх великих операціях – від потоплення «Москви» до звільнення Зміїного.

Чому з ним воювати швидше <https://forbes.ua/innovations/twitter-dlya-zsu-viyskoviy-soft-delta-dopomagav-u-vsikh-velikikh-operatsiyakh-vid-potoplennya-moskvi-do-zviltennya-zmiinogo-chomu-z-nim-zsu-voyuyut-shvidshe-07122022-10318>

5. Міноборони хоче поставити на озброєння військовий софт «Дзвін» за 600 млн. грн. НАБУ завело справу. Що це за справа. <https://forbes.ua/innovations/minoboroni-khoche-postaviti-na-ozbroennya-viyskoviy-soft-dzvin-za-600-mln-grn-nabu-zavelo-spravu-shcho-ne-tak-iz-dzvonom-22112022-9962>

6. «Ми не можемо забрати до себе всіх айтівців зі ЗСУ». Інтерв'ю з командою «Аеророзвідки» — IT-фахівцями, що супроводжують армію на полі бою <https://dou.ua/lenta/interviews/how-aerorozvidka-helps-army/>

7. Військовий софт Delta допомагав у всіх великих операціях – від потоплення «Москви» до звільнення Зміїного. Чому з ним воювати швидше/ <https://forbes.ua/innovations/twitter-dlya-zsu-viyskoviy-soft-delta-dopomagav-u-vsikh-velikikh-operatsiyakh-vid-potoplennya-moskvi-do-zviltennya-zmiinogo-chomu-z-nim-zsu-voyuyut-shvidshe-07122022-10318>

Романенко Є.О.

доктор наук з державного управління, професор,
Заслужений юрист України, проректор,
*Національний авіаційний університет,
м. Київ, Україна*

Малахов Р.В.

аспірант
*Національний університет цивільного захисту України
м. Харків, Україна*

КООРДИНАЦІЯ РОЗСЛІДУВАНЬ ЗЛОЧИНІВ, СКОЄНИХ В УКРАЇНІ

24 лютого російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення в Україну, чим продовжила військову агресію, що триває з 2014 року. Генеральна Асамблея ООН у своїй резолюції від 2 березня 2022 року засудила дії Росії та назвала їх агресією проти України. Міжнародний суд ООН в Гаазі 16 березня 2022 року зобов'язав Росію припинити розпочаті 24 лютого 2022 року воєнні дії в Україні. Росія заперечує, що веде проти України загарбницьку війну на її території та називає це «спеціальною операцією». Москва, попри численні докази, також заперечує свої атаки на цивільних в Україні.[1]

Національна поліція розпочала 46 649 кримінальних проваджень за фактами вчинення на території України злочинів військовослужбовцями збройних сил російської федерації та їхніми пособниками. Найбільше кримінальних проваджень відкрито за ст. 438 КК (Порушення законів та звичаїв війни) - 35 244, а також ст. 110 КК (Посягання на територіальну цілісність і недоторканність України) - 9097.

За даними ООН, унаслідок повномасштабного вторгнення Росії в Україну загинули 6557 цивільних осіб, 10 074 дістали поранення. Але, звісно, реальні цифри значно вищі через обмеження доступу до зони бойових дій. В Україні зареєстровано 4,7 млн. внутрішньо переміщених осіб. Більше 14,5 млн. українців виїхало після 24 лютого, а мінімум 11,7 млн. — в'їхало до країн Євросоюзу. 7,7 млн. зареєстровані в Європі як отримувачі тимчасового захисту.[2]

Від 10 жовтня росіяни випустили по території України майже 600 ракет. За цей час об'єднана енергосистема України зазнала восьми масованих ракетних атак — 10, 11, 17, 22 жовтня та 2, 15, 23 листопада та 5 грудня. В Україні пошкоджено 592 об'єкти теплопостачання, а саме: 444 котельні, 13 ТЕЦ, сім ТЕС та 128 центральних теплових пунктів.

Внаслідок масованого російського ракетного обстрілу 23 листопада спрацював аварійний захист на атомних електростанціях України. Президент України Володимир Зеленський назвав це «енергетичним терором, аналогом застосування зброї масового ураження».

5 грудня країна-терорист російська федерація здійснила восьму масштабну ракетну атаку на Україну. Передусім удари були спрямовані на об'єкти критичної інфраструктури країни. Сили протиповітряної оборони знищили понад 60 ракет Х-101/Х-555, Калібр, х-59 із понад 70 ракет окупантів. Знищено 9 з 10 ракет, які були випущені по Києву.

За час війни на фінансування армії та сектору безпеки уряд України виділив 1 трлн. 130 млрд. грн. На зарплати всім, хто зараз захищає Україну, було виділено 770 млрд. грн. На закупівлю, ремонт і модернізацію техніки й озброєння ми виділили 176,2 млрд. грн., що більше, ніж за останні 10 років разом узяті. [3]

Так, з 24 лютого по 07 грудня 2022 року загальні бойові втрати Росії орієнтовно склали близько 92 740 особового складу.

Рішення G7 щодо співпраці у розслідуванні воєнних злочинів росії проти України стало першим кроком до трибуналу для винних. Вперше в історії міністри юстиції країн G7 28 листопада зустрілися в Берліні, щоб обговорити розслідування скоєних в Україні воєнних злочинів і притягнення винних до відповідальності. «Боротьба за безкарністю за тяжкі злочини згідно з міжнародним кримінальним правом з судової точки зору». Від України участь у зустрічі беруть міністр юстиції Денис Малюска і генпрокурор Андрій Костін. Також запрошені генеральні прокурори країн-членів групи, головний прокурор Міжнародного кримінального суду карім Хан, представники ЄС тощо.

Злочини росії в Україні не повинні залишатися безкарними. Про це заявив міністр юстиції ФРН Марко Бушман, відкриваючи зустріч міністрів юстиції країн G7 у Берліні[4]

«Ми стоятимемо на боці України в цій жахливій війні росії. Ми все зробимо, щоби воєнні злочини не залишилися безкарними.... Ми не прийmemo ці злочини: ми притягнемо винних до відповідальності... Безкарність за скоєні злочини була б найгіршою поразкою для міжнародного права, тому ми зробимо все, щоби цього не допустити», - заявив Бушман.

Він висловив упевненість, що «ми побачимо розгляд справ у Міжнародному кримінальному суді, в тому числі проти вищого російського керівництва».

Бушман зазначив, що МКС уже розслідує злочини, розслідує їх, і Генеральна прокуратура ФРН кооперує свою діяльність з 9 установами. Понад 42 тисячі справ відкрито в Україні. Глава Мін'юсту відзначив роль неурядових організацій у розслідуваннях.

Злочинців переслідуватимуть у багатьох країнах, навіть якщо злочини були скоєні не на їх території, а жертвами були не їх громадянами. Це потребуватиме багато років і навіть десятиліть, але робота не звершиться, запевнив політик.

Він відзначив, що уроки історії, в тому числі Німеччини, свідчать, що коли маєш справу з диктатором, метою якого є захоплення чужих територій, політика замирення ніколи не буде успішною, адже агресор сприйме таку політику як запрошення до подальших злочинів.

«Вперте тримання проєкту «Північний потік 2» як відповідь на анексію Криму в 2014 році було, як свідчить сьогоднішня, німецьким «внеском» у розв'язання росією війни проти України», - визнав член уряду ФРН і закликав визнати цей факт, щоби не повторювати помилок у майбутньому.

За його словами, метою першої в історії зустрічі очільників міністерств юстиції і генпрокурорів є напрацювання каталогу заходів, координація зусиль з метою кращого переслідування воєнних злочинців. З лютого цього року щодня з'являються повідомлення про нові й нові воєнні злочини та злочини проти людяності.

«Раніше не було подібних зустрічей у колі G7. Необхідність переслідування злочинців стала «трагічним підґрунтям» скликання такого формату. Ми хочемо показати, що проти цієї агресивної війни росії міністри демократичних країн будуть виступати разом», - сказав Бушман, який сам відвідав Київ раніше цього місяця. Він назвав прорахунком путіна те, що той не вірив у те, що інші держави о'бєднаються перед цим викликом. «Світ є єдиним як ніколи проти незаконної війни проти України... Право працює», - підкреслив Бушман.[4]

«Путін має сидіти у в'язниці – ця теза ні у кого не викликає заперечення. Тобто, є розуміння того, що відповідати

за воєнні злочини в Україні мають не тільки солдати чи офіцери нижньої ланки – відповідальність мають понести також ТОПи рф», – зазначив Денис Малюська під час свого виступу.[5]

Ключові комунікації зустрічі:

- топ-посадовці росії мають сидіти у в'язниці;
- кожен, хто постраждав внаслідок війни, має отримати компенсацію з коштів рф.

Учасники зустрічі поділилися досвідом щодо судового переслідування за серйозні міжнародні злочини та продемонстрували підтримку у боротьбі України за справедливість щодо жорстокостей, скоєних росіянами проти невинних цивільних осіб.

Результатом Конференції стало підписання міністрами юстиції країн «Великої сімки» спільної Декларації. «Військові злочини та інші звірства не можуть бути безкарними. Необхідно досягти максимальної відповідальності за провину правопорушників та забезпечити справедливість для жертв і постраждалих», – йдеться у документі. Тому, Декларацією закріплюється:

- засудження загарбницької війни росії проти України, якою рф грубо порушує міжнародне право, зокрема Статут ООН;

- засудження триваючих атак, внаслідок яких вбивають і поранюють цивільних осіб, системних нападів на критичну інфраструктуру та завдання великої шкоди медичному персоналу й установам, а також пов'язаного з конфліктом сексуального та гендерного насильства в Україні;

- зобов'язання покращувати діалог між органами кримінального переслідування та неурядовими організаціями, де це доцільно, щоб сприяти подальшому обміну інформацією та – у разі необхідності – вдосконалювати стандарти збору доказів і уникати повторної травматизації свідків;

• активізація обміну кращими практиками роботи зі свідками-потерпілими під час розслідування.

Жоден злочин за міжнародним правом в Україні не може залишитися безкарним. Відповідальність має бути як судовою, так і фінансовою.

«Усі винні в жахливих воєнних злочинах повинні заплатити за зруйновані міста та життя людей! Усі країни G7, так само, як і Україна, – це різні правові системи, де є різне законодавство. Тому, прийнята декларація – це синхронізація того, хто за що відповідає, хто що фінансує, хто яку ініціативу буде підтримувати. Наступним кроком буде зустріч країн, які підтримали нашу ініціативу щодо створення Компенсаційного механізму і зняття імунітету з російських золотовалютних резервів, з тим, щоб перейти до підготовки тексту міжнародного договору», – розповів Денис Малюська.

«Необхідно об'єднати всі зусилля для швидкого, ефективного та злагодженого встановлення фактів воєнних злочинів. Демократія, права людини та верховенство права все ще мають вагу та силу, вони існують не тільки на папері – ми маємо довести це росії та нагадати всьому світу», – резюмували учасники зустрічі.[5]

Висновки. «Боротьба з безкарністю за тяжкі злочини згідно з міжнародним кримінальним правом з судової точки зору». Вперше в історії міністри юстиції країн G7 зустрілися в Берліні, щоб обговорити розслідування скоєних в Україні воєнних злочинів і притягнення винних до відповідальності. 29 листопада було прийнято рішення щодо створення мережі національних контактних пунктів. До них зможуть звертатися міжнародні організації й інші країни загалом, що допоможе покращити судове переслідування російських злочинців.

Список використаних джерел:

1. Романенко Є.О. Росія визнана державою-спонсором тероризму //Membership in the WTO: Prospects of Scientific Researches and International Technology Market: Materials of the VII International Scientific-Practical Conference. In two volumes. Volume I – Calgary (Canada): Regional Academy of Management, 2022 – p.82-89

2.Романенко Є.О. Геноцид українського народу //Moderní aspekty vědy: XXIV. Díl mezinárodní kolektivní monografie / Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o.. Česká republika: Mezinárodní Ekonomický Institut s.r.o., 2022. - str.12-30

3.Шмигаль: за час війни на оборону витратили вже 1,13 трлн грн. <https://hvylya.net/uk/news/263792-shmygal-za-vremya-voynu-na-oboronu-potratili-uzhe-1-13-trln>

4. У Берліні розпочалася зустріч міністрів юстиції країн G7 <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3624099-u-berlini-rozpocalasa-zustric-ministriv-usticii-krain-g7.html>

5. Координація розслідувань злочинів, скоєних в Україні: відбулася зустріч міністрів юстиції країн «Великої сімки»

<https://www.kmu.gov.ua/news/koordinaciya-rozsliduvan-zlochiv-skoyenih-v-ukrayini-vidbulasya-zustrich-ministriv-yusticiyi-krayin-velikoyi-simki>

СЕКЦІЯ 17.

КІБЕРБЕЗПЕКА

Панасюк А.В.

курсант,

*Житомирський військовий інститут
імені С.П.Корольова
м.Житомир, Україна*

ЗАГРОЗИ ІНФОРМАЦІЙНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ. ДЖЕРЕЛА ЗАГРОЗ

Поряд із позитивними здобутками в інформаційному суспільстві виникли соціальні проблеми криміногенного характеру, які потребують вирішення. Ведення війни несе загрозу не лише території країни, а й інформації, яка має цінність в залежності від її змісту та актуальності. Зрозуміло, що певна категорія людей буде завжди зацікавлена в перехопленні та несанкціонованому одержанні важливої інформації. Наразі Україна потребує особливого розвитку обороноздатності не лише на полі бою, а й у кіберпросторі.

Здійснення воєнно-політичних, військово-технічних та інших заходів для розширення можливостей сектору безпеки і оборони у кіберпросторі, створення, розвиток сил, засобів та інструментів можливої відповіді на агресію у кіберпросторі неможливо без визначення основних загроз для інформації, їх джерел та методів протистояння. Для загроз в загальному можна виділити такі загальні ознаки як їх динамічний, змінний характер, здатність спричиняти шкоду або порушення нормального функціонування об'єкта та виникнення під дією

певних чинників. Загроза інформаційній безпеці - це дії негативних чинників або процес, через які соціальні об'єкти інформаційної безпеки частково або повністю втрачають можливість реалізувати свої інтереси в інформаційній сфері, а також, порушується нормальне функціонування, здійснюється руйнація або стримується розвиток технічних об'єктів інформаційної безпеки.

Виділяють декілька типів інформаційних загроз, серед яких: політичні, економічні, суспільні, військові та науково-технічні. Так, у політичній сфері - загрози системі інформаційно-аналітичного забезпечення державних органів, загрози правам особи та суспільства; в економічній - загрози, пов'язані з використанням е-комерції, банківських послуг, промислове шпигунство; у суспільній - загрози для забезпечення основних прав і свобод людини, негативний вплив на системи інформування; у військовій – загрози системі оборони держави [1].

Найбільш небезпечними джерелами загроза для інформації держави є спроба реалізації концепції ведення «інформаційних війн» - це комплексна дія (сукупність інформаційних операцій) на систему державного і військового управління сторони супротивника, її військово-політичне керівництво, яка вже у мирний час призводила б до ухвалення сприятливих для сторони-ініціатора інформаційної дії рішень. Така концепція має на меті повністю паралізувати та знищити функціонування інфраструктури управління, що загрожує завдати непоправної шкоди всій економіці та обороноздатності країни. Також ще одним небезпечним джерелом є неконтрольоване поширення «інформаційної зброї», що є найнебезпечнішим протиборством між державами. До інформаційної зброї відносять комплекс програмних і технічних засобів, призначених для контролю інформаційних ресурсів країни-противника та втручання в роботу

її інформаційно-управлінських систем. Головною відмінністю від всіх інших загроз є її скритність, масштабність та універсальність застосування [2]. Ці загрози можуть проявлятися також у вигляді отримання протиправного доступу до відомостей, що становлять державну таємницю, до іншої конфіденційної інформації, розкриття якої може завдати шкоди інтересам держави.

Для забезпечення інформаційної безпеки держави необхідно визначити правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади врегулювання та координації їхньої діяльності із забезпечення безпеки кіберпростору [3]. Основу забезпечення становить неухильне виконання вимог відкритості, доступності, стабільності та захищеності кіберпростору, розвитку мережі Інтернет та відповідальних дій у кіберпросторі.

Таким чином, актуальність проблем захисту кіберпростору держави залишається важливою до сьогодні. Сучасний рівень розвитку військового мистецтва відрізняється посиленням інформаційного протиборства. Аналіз сучасних військово-аналітичних публікацій показує, що в даний час засоби інформаційної боротьби розвиваються найбільш динамічно тому варто звернути увагу на основні загрози інформаційній безпеці держави, адже без захисту інформаційного середовища може зазнати шкоди обороноздатність країни в цілому.

Список використаних джерел:

1. Т.М. Мужанова. «Інформаційна безпека держави». - 2019. С. 40-50.

*Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)*

2. Інформаційна безпека : підручник / В. В. Остроухов,
М. М.Присяжнюк. С. 90-110.

3. Інформаційна безпека держави : навч. посіб. /
В. М. Рудницький та ін. Харків : ДІСА ПЛЮС, 2018. 358 с.
С. 15-19.

СЕКЦІЯ 18.

ЕЛЕКТРОЕНЕРГЕТИКА, ЕЛЕКТРОТЕХНІКА ТА ЕЛЕКТРОМЕХАНІКА

Zhukov M.S.

*Associate Professor of the Department of
Electrical Engineering and Automation
Educational Scientific Technological Institute of
the State University of Economics and Technology
Kryvyi Rih, Ukraine*

DIGITAL CURRENT REGULATOR WITH ADAPTATION TO INTERMITTENT MODE

The basic principles of digital regulation of the coordinates of direct current electric drives were developed at the end of the last century. Digital methods of current regulation were focused on specific applications. In most cases, motor EMF feedback was neglected and various approaches were used to regulate the current when it lost continuity, the nonlinearity of the thyristor converter transfer coefficient, and others.

This work suggests how it is possible to improve the dynamic and static characteristics of the current circuit, because the regulation of external circuits depends on it.

Well-known algorithms for digital regulation of the current of the electric drive provide a certain measurement (calculation) of this coordinate. In [1], its maximum (amplitude) value, several instantaneous current values on the conductivity interval [2, 4], "smooth" component [5, 7] or average current value [3, 8] are required. It should be noted that the main parameter (coordinate) of

the electric drive is the frequency of rotation of the motor shaft. Digital regulation of shaft speed and current is carried out (in most cases) with a discreteness equal to the duration of the conduction interval of the thyristor converter, from which the armature circuit of the motor receives power. In this case, the change in speed during the interval between cycles of its adjustment is proportional to the integral of the current over this time interval, i.e., its average value. Therefore, the average value of the current is a value sufficient for use in the speed control system of the electric drive.

When substantiating the regulation law (type of regulator) and calculating its parameters, it is necessary to have a mathematical description of the thyristor converter and the armature circuit of the electric motor, taking into account the discrete presentation of information. Accurate consideration of the dynamic properties of the thyristor converter [9, 10, 11, 12] complicates the synthesis of the coordinate controllers of the electric drive. Therefore, there are simplified models that have a certain application. In [3], a mathematical model of the discrete link of the thyristor converter - the armature circle of the direct current electric motor was obtained. Using this model, the structure, technical implementation and method of calculating the parameters of the system of direct digital control of the direct current thyristor electric drive were proposed [3, 6, 14]. The current regulator proposed by [3] is obtained with the following assumptions: the motor armature current is continuous; the transmission coefficient of the thyristor converter is constant; there is no negative back EMF of the electric motor. In many applications, these limitations do not significantly affect the quality control, but they narrow the scope of the regulator. In these converters of medium and high power, current regulation, when it has an intermittent form, is additionally reduced to ensuring rapid passage through the zone with satisfactory matching of the control characteristics of the electric drive in this mode [2..3, 5, 6].

When the continuity of the current is broken in the armature circuit of the electric motor, its value depends on the control angle of the thyristor converter, its duration on the interval of natural conductivity of thyristors and the EMF of the motor [13]. In this mode, a method of regulation is offered, the essence of which is as follows. Knowing at this point in time the set value of the current (output of the speed controller) and the EMF of the motor, they calculate the probable duration of the current, which determines the required control angle of the thyristor converter. For this, dependencies [13] were used, which in relative units have the form:

$$i[n] = \frac{m^2}{4\pi^2\theta_R} \cdot \left(\cos(\beta) - \cos(\lambda + \beta) - \lambda \sin(\beta) - e[n] \cdot \frac{\lambda^2}{2} \right) \quad (1)$$

$$e[n] = \frac{1}{\lambda} (\sin(\lambda + \beta) - \sin(\beta)) \quad (2)$$

where $i[n]$, $e[n]$ - are the values of current and EMF at the discrete time interval n ;

$n=j \cdot T$; $j=1, 2, \dots, n$; T - is the duration of the period of natural switching of the thyristors of the thyristor converter;

$$\beta = \alpha - \frac{\pi}{m}, \text{ radian}; \quad (3)$$

λ - duration of the current flow interval, radian;

α - thyristor converter control angle.

Finding the dependence of λ on the current and EMF leads to a complex and unsuitable expression for practical use. It is advisable to approximate it with a simpler one that will provide the necessary accuracy. To do this, by varying the value of the duration of the current flow λ and the EMF of the motor e within the limits of real values, a three-dimensional array of numerical values i , λ and e was obtained. Having selected the most appropriate typical dependence for approximation, its coefficients were determined by the method of least squares. As a result, a regression equation was obtained

$$\lambda[n] = 0,26 \left(\frac{14,07\pi}{m} \sqrt{\theta_e \sqrt{i_{ref}[n]}} (1 - 0,18e[n]) - e[n] + 0,73 \right) \quad (4)$$

The adequacy of this equation is accurately assessed by the multiple correlation coefficient, the value of which ($\eta=0.979$) is close to unity.

Taking into account the insignificant change in the EMF of the motor in the conduction interval in the area of intermittent currents, when $i \ll i_{\text{ном}}$, we can take $e[n] = e[n-1]$.

Thus, after calculating the EMF of the motor at a given conductivity interval, it is considered equal for the next interval, and λ is determined based on the given value. Using (3) and (4), calculate the control angle of the thyristor converter

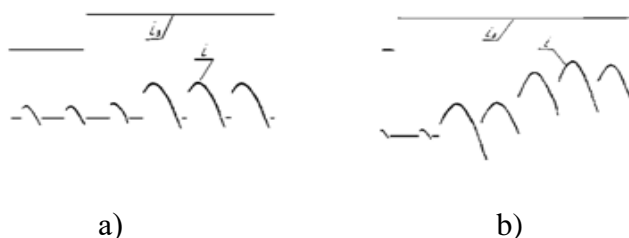
$$\alpha[n] = \frac{m}{2\pi} \arccos(e[n-1]) - 0,5 \left(\frac{m}{2\pi} \lambda[n] - 1 \right) \quad (5)$$

Fairly accurate results of determining the *arccosine* and *square root* can be obtained when using tables in the memory device. At the same time, the argument is used to form an offset in the address when referring to the corresponding table. This method provides satisfactory accuracy and high speed $e[n]$.

In order to obtain the maximum speed of the current circuit when the electric drive switches from the intermittent current mode to the continuous current mode, it first reaches its limit-continuous value. Then the integral component of the regulator is calculated for the mode when the current is continuous [6]. After that, the regulation is carried out in the continuous current mode, for example, as in [6].

The regulator was tested on a 55 kW DC thyristor electric drive.

It can be seen from the obtained oscillograms (Fig. 1) that the controller provides high dynamic properties of the control circuit in different modes.

Fig. 1. The reaction of the current circuit to the jump of the task:
a) from one value of the intermittent mode to another;
b) from intermittent to continuous current mode.

In Fig. 1b) it can be seen that for the transition from intermittent to continuous mode, the current value is first set at the limit of continuity (one interval), and then after that, the proportional-integral regulator comes into operation, which "proves" the set value in three intervals. One interval is equal to 0.0033s.

References:

1. Zagalsky L.N. Electric drive with a microprocessor speed controller. *Electrotech. industry Ser. Electric drive*, 1981, issue 2 (91), p. 16-20.
2. Perelmutter V.M., Solov'ev A.K. Digital control systems of thyristor electric drive. K.: Technika, 1983, p. 104.
3. Feinstein E.G., Feinstein V.G., Zhukov N.S. Direct digital subordinate regulation of the DC valve electric drive. – *Electricity*, 1982, p. 48 - 53
4. Perelmutter V.M. Digital regulator of the current load of the thyristor converter in the continuous current mode. *Electrotech. industry Ser. Transformational technique*, Vol. 9 (128), 1980, pp. 1-3.
5. Neimark V.E., Pistrak M.Ya. On the limit speed of valve electric drive regulation systems. – *Elektrychestvo*, 1970, No. 1, p. 1-3.
6. Direct digital regulation of the speed of a DC electric drive / E.G. Fainshtein, V.G. Fainshtein, I.T. Geraimovich, N.S. Zhukov. *Electrotech. industry Ser. Electric drive*, 1980, issue 3 (83), pp. 11-14.
7. Pistrak M.Ya., Neimark V.E., Berezkina N.V. To the development of algorithms for processor current regulation of a valve electric drive *Elektrotech. industry Ser. Transformational technique*, Vol. 3 (83), 1980, pp. 4-8.
8. Control of the Leonardo thyristor device using the direct digital regulation system / T. Izumi, K. Nakamura, K. Ishida, M. Ohara. – *FujiDiaho*, 1981, vol. 54, no. 10, p. 694-698.
9. Shypylo V.P. The valve converter as an element of the automatic regulation system. – *Electricity*, 1967, No. 11.

10. A.A. Bulgakov A new theory of rectifier control. - Moscow: Nauka, 1970, p. 320.

11. Shypylo V.P. Investigation of processes in valve systems by the z-transformed method. – *Elektrychestvo*, 1969, No. 11, p. 63-67.

12. Special issues of the dynamics of a DC valve electric drive / A.D. Pozdeev, N.V. Donskoi, A.G. Ivanov and others - in the book: Automated electric drive / additional ed. I.I. Petrova, M.M. Sokolova, M.G. Yunkova. - Moscow: Energy, 1980, p. 64-72.

13. Shypylo V.P. Automated valve electric drive. - M.: Energy, 1969, pp. 93-100.

14. A.s. 738080 (USSR). Device for regulating the speed of a DC electric motor / V.G. Feinstein, E.G. Feinstein, I.T. Geraimovich, N.S. Zhukov. Publ. in B.I., 1980, No. 20.

СЕКЦІЯ 19.

БІОЛОГІЯ

Кушнір І.О.

*Національний медичний університет
ім. О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

Погоріла І. О.

*доцент кафедри біології, кандидат педагогічних наук,
Національний медичний університет
ім. О.О. Богомольця
м. Київ, Україна*

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ПЛАЦЕНТАРНОЇ НЕДОСТАТНОСТІ ПЛОДА

За даними експертів ВООЗ, плацентарна недостатність є однією з головних причин внутрішньоутробних смертей плода. Обрана тема актуальна для студентів медичних університетів, лікарів та науковців, тому що первинна діагностика та профілактика утворення плацентарної недостатності у вагітних жінок сприяє зниженню перинатальної захворюваності та смертності ембріона.

Метою цієї роботи є аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури щодо механізму розвитку патології, діагностики та лікування плацентарної недостатності зародка [1].

Плацентарна недостатність (ПН) - це патологічний процес, що характеризується порушенням кровообігу в області прикріплення плаценти до стінки матки. Плацентарна

недостатність є результатом багатоетапної біологічної реакції плода і плаценти на аномальні патологічні стани в жіночому організмі. ПН є комплексом відхилень у терморегуляторній, метаболічній, аліментарній, бар'єрній, імуногенній, газообмінній та ендокринній функціях плаценти і є основним фактором розвитку патології плода та новонародженого. Основними факторами плацентарних аномалій є порушення утворення та становлення плаценти у вагітних з ураженням ендометрію, ендокринні захворювання, у тому числі штучні та медикаментозні аборти, невиношування вагітності та супутні хронічні захворювання. Велику роль у виникненні плацентарної дисфункції відіграють акушерські патології, вади розвитку дитини, багатоплідна вагітність, неправильне положення плода, екстрагенітальні патології матері [2].

Головна частина дозрілої жіночої плаценти повинна мати ворсини хоріона, які з'єднуються в часткові утворення – котиледони. Їхня чисельність варіюється від 15 до 20. Часточки плаценти виникають внаслідок поділу ворсин хоріона перегородками, що виходять із базальної пластини. Кожна з таких часточок має свою велику судину. Відокремлюють два види ворсин: стовбурові та термінальні, які містять вени та артерії зародка. Термінальні ворсини знаходяться глибше, тому що вони занурені в міжворсинчастий простір децидуальної оболонки. Матково-плацентарна циркуляція відбувається з допомогою 150–200 материнських спіралеподібних судин, що ведуть до міжворсинчастого простору. Артеріальна кров омиває ворсини хоріона, віддаючи при цьому в кровообіг зародка кисень, та необхідні поживні речовини, біологічно активні речовини й вітаміни. Кров, яка містить вуглекислий газ й інші екскреторні продукти метаболізму плода, вливається у венозні отвори материнських вен. Їхня чисельність досягає 200 судин. Різкі зміни ферментативних реакцій активності

хоріона, що супроводжуються пригніченням інвазійного процесу, відсутністю перебудов вагітності в кровоносних судинах, що призводить до зниження вірогідності матково-плацентарної взаємодії, порушенням кровотоку в плаценті і формуванням гіпоксичних станів [3].

Патогенез плацентарної недостатності аналізується через морфологічні зміни та дисфункцію плаценти. Морфологічними субстратами ПН є реакції, пов'язані з імплантаційними та плацентарними порушеннями: патологія плаценти, розташування та прикріплення, дефекти васкуляризації. У розвитку плацентарної недостатності найважливішою і часто початковою причиною є порушення гемодинамічної мікроциркуляції [4].

Виділяють наступні фактори, що впливають на розвиток плацентарної недостатності:

1. Зниження тиску в матці, що проявляється системною гіпотензією матері або утрудненням венозного відтоку, що призводить до зниження плацентарного кровотоку;
2. Часткове відшарування і набряк плаценти;
3. Зниження хоріального капілярного кровообігу, блокування дозрівання і формування ворсинок хоріона;
4. Зміна гематокоагуляційних і реологічних властивостей крові матері та зародка;
5. Порушення плацентарного бар'єру: зниження матково-плацентарного кровотоку, зниження артеріального кровопостачання плаценти та плода, зниження газообміну та метаболізму плодово-плацентарного комплексу. Внаслідок порушення мікроциркуляції гемодинаміки спочатку порушується метаболічна, харчова та ендокринна функції плаценти, а потім газообмін змінюється на рівні плацентарного бар'єру. Плацентарна недостатність розвивається раптово або поступово (хронічна і гостра). Хронічна плацентарна

недостатність на початкових стадіях проходить безсимптомно, у більшості випадків, вагітні не проявляють скарг. Зміни в плаценті можна визначити лише за допомогою неінвазивних аналізів, об'єктивних методів дослідження. Основними клінічними проявами хронічної плацентарної недостатності є затримка внутрішньоутробного розвитку, внутрішньоутробна гіпоксія та їх поєднання. Крім того, проявами хронічної плацентарної недостатності є дистрес плода, загроза передчасного переривання вагітності, переносування вагітності, багатоводдя та маловоддя [5].

Діагностика залежить від терміну вагітності. На ранніх строках вагітності основними проявами є недостатня активність прогестерону, що супроводжується його низьким рівнем. На пізніх термінах вагітності, у другому і третьому триместрах, плацентарна недостатність супроводжується патологічними змінами плаценти. Надалі відбувається затримка росту плода, а в деяких випадках плацентарна недостатність призводить до загибелі плоду. Проте існують наступні методи діагностики даної патології: визначення та порівняння рівня системних гормонів плаценти (естрогену, прогестерону, плацентарного лактогену), визначення активності ферментів крові – окситоцинази та термостабільної лужної фосфатази, УЗД (розташування плаценти, її структура, щільність та розмір) [6].

Основним методом лікування є нормалізація функції плаценти - поліпшення матково-плацентарного кровотоку шляхом застосування вазодилаторів і комбінації методів або лікарських засобів для розслаблення матки в поєднанні з заходами, спрямованими на нормалізацію мікроциркуляторних і гемореологічних властивостей [7].

Отже, у мікроциркуляторному руслі материнської частини плаценти знижується матково-плацентарний

кровообіг, знижується синтез, і, як наслідок, плацентарний гормональний дисбаланс є фактором ризику плацентарної недостатності. Цей процес може негативно позначитися на стані плода та призвести до ускладнень під час вагітності та пологів. Розуміння причин виникнення плацентарної дисфункції, особливостей патогенезу та морфологічних змін, що відбуваються практично в першому триместрі вагітності, має велике клінічне значення, оскільки сприятиме розробці методів ранньої профілактики та патологічно раціональної корекції даної патології.

Список використаних джерел:

1. Навчальний посібник з акушерства / І. Б. Венцківська, В. П. Лакатоша, В. М. Куц. – Київ, 2018. – 108 с. – (ГАРМОНІЯ).
2. Плацентарна недостатність (дисфункція плаценти). Дистрес плода / Т.Ю. Ляховська. – Чернігів, 2019. – 105 с.
3. Ілік В.В. / Патологічна анатомія хоріоамніоніту та базального децидуїту при залізодефіцитній анемії вагітних : дис. канд. мед. наук / Ілік. – Чернігів, 2020. – 248 с.
4. Obstetrics and gynecology / Book 1. Obstetrics : a textbook for English-speaking students of higher medical educational establishments of the IV level of accreditation / Zaporozhan V.M., Mishchenko, V. P. / 2019. 256-262.
5. Malhotra A, Allison BJ, Castillo-Melendez M, Jenkin G, Polglase GR, Miller SL / Neonatal Morbidities of Fetal Growth Restriction: Pathophysiology and Impact. Front Endocrinol (Lausanne) / 2019;10:55. Published 2019 Feb 7.
6. Audette MC, Kingdom JC. / Screening for fetal growth restriction and placental insufficiency. Semin Fetal Neonatal Med / 2018 Apr; 23(2): 119-125.

*Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції
(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)*

7. Mazarico E, Molinet-Coll C, Martinez-Portilla RJ, Figueras F./ Heparin therapy in placental insufficiency: a systematic review and meta-analysis / Acta Obstet Gynecol Scand. 2020. 167-174.

Матеріали XXVIII-ої Міжнародної науково-практичної конференції

(07 січня 2023 року, Лімасол (Кіпр), дистанційно)

СУЧАСНІ АСПЕКТИ МОДЕРНІЗАЦІЇ НАУКИ: СТАН, ПРОБЛЕМИ, ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ

Підписано до друку 04 січня 2023 р.

Формат 60x90/8. Папір офсетний.

Друк офсетний. Гарнітура Times New Roman.

Ум. друк. арк. 8,2. Наклад 100 прим.

Видавець: Громадська наукова організація «Всеукраїнська асамблея докторів наук з державного управління» Свідоцтво серія ДК No4957 від 18.08.2015 р., Андріївський узвіз, буд.11, оф 68, м. Київ, 04070.

Надруковано рекламним агентством
«GoToPrint» Адреса, Україна, Київська обл.,
м. Київ, вул. Льва Толстого, 63,
e-mail: gotoprint@gmail.com